

בית עריך סיפור המושב ותושביו

A photograph of a tree-lined street. Large, mature trees with dense green foliage line both sides of a paved road. A white car is parked on the left side of the road. The scene is bright and sunny, with dappled light on the pavement. The text 'בית עריף' is overlaid in large white letters, and 'סיפור המושב ותושביו' is overlaid in smaller white letters below it.

בית עריף

סיפור המושב ותושביו

בית עריף | סיפור המושב ותושביו

תחקיר, כתיבה ועריכה: איה חורש
עריכה לשונית ועיצוב גרפי: גליה בלוך
הדפסה: דפוס דנמור בע"מ

© כל הזכויות שמורות לוועד מקומי מושב בית עריף
אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגרי מידע, לשדר או לקלוט
בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר – כל חלק מן החומר
בספר הזה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט
אלא ברשות מפורשת מבעל הזכויות.

ההפקה עשתה ככל יכולתה על מנת לאתר את בעלי הזכויות של כל החומרים
(לרבות צילומים), שנלקחו ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה או
טעות, ואם יובאו לידיעתנו, נפעל לתקן במהירות הבאות.

מרץ 2025

תוכן העניינים

ברכות.....	9
מבוא "לא נוזז מכאן".....	14
סיפורי הוותיקים והמייסדים:	
כהן נעמי ושלום.....	26
כהן קדיה ויאיר.....	28
תם רותי וזכריה.....	30
אהרון רחל ואברהם.....	34
הינדי מתנה ויחיאל.....	36
זכריה אורה ומנחם.....	40
הינדי מרגלית ויוסף.....	42
כרמי רחל וצבי.....	44
חדד חביבה ויחיאל.....	48
אפגן שרה ואליעזר.....	52
יוסף יונה וזכריה.....	56
יפת יונה.....	58
עומיסי שרה וסעדיה.....	60
אהרון מזל ושלום.....	64
אהרון זהרה ועזריאל.....	66
כהן דליה ושלום.....	70
חג'בי רחל וישראל.....	72
עומיסי שרה ויצחק.....	74
אהרון מזל ומאיר.....	76
חג'בי שרה ודוד.....	80
חג'בי נעמי ויחיאל.....	84
עפגין יונה וחיים.....	86
עפג'ין שושנה ואברהם.....	90
יוסף בדרה ואברהם.....	92

עפג'ין מזל ושלום.....	94
נהרי מרים.....	96
נגר שרה וישראל.....	98
חג'בי מזל וסעדיה.....	102
כהן שושנה ויששכר.....	104
ינאי יונה וחיים.....	108
אפגן שולמית.....	110
חג'בי בתיה ושלום.....	112
צברי גאולה ויצחק.....	116
הינדי יהודית ושלום.....	118
עמוסי חווה ויהודה.....	120
צברי רחל וישעיהו.....	124
תם תמר ועובדיה.....	128
תם רינה ויוסף.....	130
בוטה חביבה ואברהם.....	134
חג'בי אורית ויאיר.....	136
נגר שרה וסעדיה.....	138
בוטה שרה וסעדיה.....	140
חדד רומיה ויחיאל.....	142
נהרי רחל ועוזי.....	144
נהרי שושנה וישעיה.....	146
אהרון רבקה וזאב.....	148
חג'בי רומיה ושמעון.....	150
חדד סעדה וסאלם.....	152
לוי שולמית ואברהם.....	154
ינאי רחל ויששכר.....	158
צדוק ציפי.....	160
זכריה חביבה.....	162
עפג'ין בתיה ונחום.....	164
ינאי שרה וזכריה.....	168
יוסף אוסנת ושמעון.....	172
יוסף שרה ואברהם.....	176
יוסף בדרה ויחיאל.....	178
יוסף לאה וחיים.....	184
חג'בי שמעה ומחפוד.....	188
יוסף בת שבע וצביקה.....	190
הינדי מרים ומאיר.....	194
בוטה גול ויחיאל.....	198
הינדי יונה וסלימאן.....	200
חג'בי נעמי וסעיד.....	204
עומיסי רוסון ודוד.....	206
ברזילי ברכה ויואב.....	208
מנצור שמעה וסעדיה.....	210
עזאני אורה ונחשון.....	212
יוסף יונה וחיים.....	214
חדד חנה וחיים.....	216
בוטה עשירה ושלמה.....	220
חג'בי מזל וזכריה.....	224
אהרון לאה ואבישי.....	228
טיירי נעמי ושמעון.....	232
כהן עמליה וזכריה.....	236
כהן מאיר.....	239
תם מלכה ושלום.....	240
ברזילי עליזה.....	242
סיאני שושנה ואהרון.....	243
תם שרה והרב אהרון.....	244
תודות	

יצירה של ישראל נגר

דבר ראש המועצה

**“למען ידעו דור אחרון בנים יולדו
יקמו ויספרו לבניהם” (תהלים ע”ח, ו’)**

תושבות ותושבי בית עריף היקרים,
אגף רווחה וקהילה בחבל מודיעין יזם פרויקט לתיעוד סיפורי חיים של דור המייסדות והמייסדים במועצה. מטרת הפרויקט לחשוף בפני הקהילה את העשייה הברוכה של הוותיקים על מנת להוקיר, להודות ולהעריך את תרומתם. בסיפורים הנפרסים כאן, אפשר ללמוד על השנים הרחוקות ההן, שנים של הגשמת החלום הציוני שטמן בחובו קשיים, לצד אירועים משמחים והגמול שבא בעקבותיהם. חשוב להקשיב לקולות של מקימי היישובים שלנו, כי בקולותיהם ובסיפוריהם טמונים הזרעים לעתידנו.

אנו מודים לוותיקי בית עריף ולמשפחות, על הסיפורים המרתקים המהווים נדבך חשוב באופן אישי והיסטורי של המועצה והם מקור לגאווה.

תודות: לאיריס דליות מנהלת אגף רווחה וקהילה, לשרית ארנפלד מנהלת מחלקת משאבי קהילה והיחידה לאזרח הוותיק, לחנה ריחני רכזת תיעוד סיפורי חיים, ליו”ר הוועד היוצא אריק בוטה, יו”ר הוועד המכהן ירחמיאל חג’בי וחברי הוועד המקומי על תמיכתם הבלתי נלאית בפרויקט, לגליה בלוך רכזת הקהילה על שיתוף הפעולה מול המועצה, על העשייה הברוכה ועל העריכה והעיצוב של הספר, ותודה גדולה באופן אישי לכל מתנדב ומתנדבת, שתרמו מזמנם היקר למען הוותיקים והיישוב.

שלכם,

שמעון סוסן

ראש המועצה

דבר מנהלת אגף רווחה וקהילה

תושבות ותושבי בית עריף היקרים,

כבר כמה שנים אנחנו מקיימים פרויקט תיעוד סיפורי חיים של הוותיקים ביישובים של חבל מודיעין.

סיפורי החיים יוצרים דיאלוג אמיתי בין עבר, הווה ועתיד. כל אדם מטביע את חותמו ומעלה את סיפורי חייו תוך הבנה כי היסטוריה אינה כתובה בספרים, אלא באנשים. תיעוד סיפורי החיים מאפשר להוציא לאור השמש ולשתף אחרים כמה שהיה חבוי בתוכנו כל השנים.

אתם, הוותיקים היקרים שלנו, שעליכם על אדמות בית עריף בשנות החמישים, עם התיישבותכם הייתה בטוחים בעצמכם שזה המקום שאתם רוצים בו. "לא נזוז מכאן!" אמרתם לנציגי הסוכנות היהודית אשר הגיעו לפנות אתכם יחד עם השוטרים, ולא ויתרתם על אף הקשיים והטלטלות שעברתם. עמלתם, עבדתם וחרשתם את האדמות עם עשר האצבעות.

המשפט המשמעותי ביותר שחוזר בראיונות הוא: "לאנשים לא היה דבר אך לא חסר דבר".

מאחלת לכם עוד שנים רבות שתיהנו מהבית שבניתם לעצמכם, לילדיכם ולדורות הבאים והבאתם אותו עד הלום. הקמתם מושב מטופח ובו עצים, פרחים, מתקני ספורט, בית עם, מועדונים לוותיקים ולצעירים, גני ילדים ומבני ציבור נוספים.

מודה ומעריכה את כל העשייה שלכם, מודה לכל אלו שתרמו ונתנו מזמנם היקר להצלחת הפרויקט עד לתוצר הסופי - ספר תולדות מושב בית עריף.

תודה לשמעון סוסן ראש המועצה שתמך במיזם כה חשוב ומשמעותי.

תודה לשרית ארנפלד מנהלת משאבי קהילה והיחידה לאזרח הוותיק.

תודה לחנה ריחני רכזת תיעוד סיפורי חיים.

תודה ליו"ר הוועד היוצא אריק בוטה ויו"ר הוועד המכהן ירחמיאל חג'בי ולחברי הוועד המקומי של בית עריף.

תודה לגליה בלוך רכזת הקהילה, על ניהול הפרויקט ועל העריכה והעיצוב של הספר.

תודה לאיה חורש על ביצוע הראיונות ועריכת סיפורי החיים.

תודה לכל המתנדבים שהיו שותפים למסע מופלא זה.

בהערכה רבה ובברכה,

איריס דליות

מנהלת אגף רווחה וקהילה

מועצה אזורית חבל מודיעין

דבר הוועד המקומי

“אם ה' לא יבנה בית – שווא עמלו בוניו בו” (תהילים קכ”ז)

תושבות ותושבי בית עריף היקרים, בהתרגשות גדולה ובלב מלא הודיה אנו מגישים לכם ספר זה, המגולל את סיפור הקמתו של מושב בית עריף – מסע של אמונה, עמל, וציונות שורשית. מושבנו נבנה בעמל כפיהם ובזיעת אפם של המייסדות והמייסדים, יוצאי תימן היקרים, אשר דבקו בעבודת האדמה ובמסורת אבותיהם והקימו כאן יישוב לתפארת ברוח “תורה, עבודה וגמילות חסדים”.

מושב בית עריף נוסד בזכות אנשים אמיצים, אשר לא רק עיבדו את האדמה אלא גם טיפחו קהילה מלוכדת, מסורת של ערכות הדדית וערכים של חריצות ואהבת הארץ. משפחות המייסדים סללו לנו דרך חיים, ואנו חבים להם חוב של כבוד והערכה על פועלם.

ספר זה הוא עדות חיה להיסטוריה ייחודית, ואנו מקווים כי ישמש גשר בין עבר, הווה ועתיד – יספר לדורות הבאים על ראשית הדרך, על האתגרים וההצלחות, ויזכיר לנו את הכוח שבקהילה מאוחדת.

אנו מודים לכל מי שלקח חלק בהוצאת הספר לאור – הוותיקים, הצעירים וכל מי שתרום מזמנו ומידיעותיו.

תודה והערכה גדולה לאיה חורש שביצעה את הראיונות, ערכה את סיפורי החיים וליוותה את הפרויקט בנעימות ובמקצועיות.

תודה והערכה עצומה לגליה בלוך רכזת הקהילה על ניהול הפרויקט ועל העריכה והעיצוב הגרפי של הספר.

תודה לחברי הוועד המקומי, מנחם תם, ניסים דמרי, רז לוי ורנית איזיקס על תמיכתם ופועלם המסור למען קהילת המושב.

בנימה אישית, אני, כמו רבים, דור שלישי במושב וגאה שגם נכדיי גדלים כאן היום. מי ייתן ונמשיך לצמוח יחד, לשמור על המורשת ולהוביל את בית עריף לעתיד טוב ומבטיח.

בברכה,

ירחמיאל חג'בי

יו”ר ועד מקומי מושב בית עריף

“לא נזוז מכאן”

מבוא

"לא נוזו מכאן!" הודיעה קבוצת עולים יוצאי תימן לנציג הסוכנות שדרש מהם להתפנות מהקרקע. קבוצת המייסדים לא התכוונה לוותר. אחרי שנים של נדודים, תחילה בתימן ואחר כך בתוך ישראל, הם רצו להכות שורש. מתוך חלוציות, אמונה ודבקות במטרה, בעזרת אהבת הארץ והמקום ידעו כי יצליחו. ובראשית שנות החמישים קם ועלה בין הטרשים, באזור ספר, מושב בית עריף.

כל הנכנס בשער המושב כיום נוסע בנוחות בכביש רחב ידיים, מתפעל מהבתים, מהגינות הפורחות, מהעצים המוריקים, בית עם, צחוק ילדים, קהילה החיה בשלווה ובשכנות טובה. קשה לדמיין את קשיי ההתחלה שהיו מנת חלקם של המייסדים, שהגיעו לאזור שדה התעופה לוד, סמוך לכפר ערבי נטוש והחליטו שכאן יהיה ביתם. בית עריף היה עבורם נקודת הסיום וההתחלה. סיום של מסע מפרך בין מדינות, תרבויות ושפות והתחלה של היטמעות, השתרשות במקום החדש, מקום שאפשר לקרוא לו בית.

המסע עד בית עריף החל בתימן בשנת 1948, עם השמועה על פתיחת שערי ארץ ישראל לעלייה חופשית והקמת מדינת ישראל. אש הגאולה ניצתה בלבבות יהודי תימן והם מיהרו לצאת לדרך אפופים בתחושת פעמי משיח. הגעגוע בן אלפיים שנה לציון עמד להסתיים. לא עוד כמיהה ותפילה אלא הגשמה. בני הכפרים ובני הערים, קהילות קטנות, משפחה מורחבת, חברים ושכנים – כולם התארגנו לעזיבה. הם לקחו איתם מה שיכלו, לעיתים מעט ממון, תכשיטים ובעיקר צידה לדרך הקשה שעמדה בפניהם עד שיגיעו לנמל עדן, משם יוכלו להגיע אל מחוז הכיסופים – ישראל.

בתולדות העם היהודי שמור מקום מיוחד ועטור כבוד לקהילה היהודית בתימן שהיא בין הקהילות העתיקות בעולם. על פי המסורת הגיעו היהודים הראשונים לתימן אחרי חורבן בית ראשון, קהילה זו הצליחה לשמר לאורך דורות את זהותה היהודית כמו גם כתבים, מסורת וזיקה הדוקה לארץ ישראל. הם חיו בערים ובכפרים, מתפרנסים מצורפות, טוויה, חרשות ברזל, נגרות, בורסקאות, מסחר וחקלאות. היו כפרים ובהם רוב יהודי והיו מקומות עם משפחות יהודיות בודדות. על פי רוב חיו בשכנות טובה עם הערבים, נאנקים תחת גירות האימאם ובהם איסור לשאת נשק, איסור על למידת תורה מחוץ לבית כנסת והרע מכל: חובה על ילדים יהודים יתומים להתאסלם. בכל מקום הקפידו על חינוך יהודי לילדים ושמירה על אורח חיים מסורתי יהודי.

לא הייתה זו העלייה הראשונה של יהודים מתימן לארץ ישראל. קדמו לה גלי עלייה קודמים, עלייה של קבוצות ובודדים אשר עשו את הדרך הארוכה מתימן ועד לארץ הקודש, דוגמת גל העולים בסוף המאה ה-19 שזכה לכינוי "עליית אעלה בתמר". אך הפעם לא היה מדובר במאות בודדות אלא עשרות אלפים. תינוקות והורים, זקנים, נשים וטף, עזבו כאיש אחד את המקום בו נולדו, גדלו והתחנכו, עזבו את כל מה שידעו והכירו לטובת פעמי משיח, במטרה להגשים את החלום עתיק היומין שעבר מדור לדור - השיבה לארץ ישראל.

מבצע "על כנפי נשרים", המכונה גם "מרבד הקסמים", להעלאת יהודי תימן לישראל, יצא לדרך. המבצע התחיל בסוף 1948, כחצי שנה לאחר קום המדינה, ונמשך עד ספטמבר 1950. עם סיומו הועלו ארצה הרוב המכריע של יהודי תימן, קרוב לחמישים אלף נפש. המסע החל בקבוצות קטנות, מי ברגל ומי על גבי חמורים וגמלים, אשר התלכדו לשיירות ארוכות. מונעים מאמונה יוקדת וכוח רצון עשו את דרכם דרומה בלילות הקרים ובימים הלוהטים. חשופים לשוד ולגניבה, דרישות לדמי מעבר וכופר. "אלפים מיהודי תימן - ששמעו כי סוף-סוף קמה מדינת ישראל - נטלו בייאושם ואימתם את גורלם בידיהם לבסוף וברחו" כתבה גולדה מאיר, "בדומה לבני ישראל שבתנ"ך נשאו רגליהם והתחילו לצאת

מעבדות לחירות, באמונה סמויה שבדרך זו או אחרת יגיעו לארץ הקודש. הם הלכו בקבוצות של שלושים או ארבעים איש, סבלו מהתנפלויות של שודדים ערבים, אכלו רק פיתה, דבש ותמרים ככל שיכלו לשאת, ושילמו כופר מופרז לנסיכויות והמדבריות השונות שבהן עברו – בעד כל נפש אדם, עולל שנולד וספר תנ"ך" (מתוך "חיי" גולדה מאיר).

הדרך למחנה "גאולה" (חאשד) הסמוך לעיר עדן הייתה ארוכה וקשה ולא כולם זכו לסיימה. ייסורי המסע גבו מחיר ולא כולם הגיעו אל סופו. היו פעמים בהם נתקלה השיירה במחסום כלשהו והתקשתה להמשיך, ניצבים בפני סכנת מוות בחוסר כול, היו היהודים ממוקדים במטרתם להגיע לגאולה, להגיע לישראל. ארגון הג'וינט, שהיה אחראי על עליית יהודי תימן יחד עם ממשלת ישראל והסוכנות היהודית, ניסה לארגן ולווסת את כמות היהודים שעשו דרכם לעדן. בהתאם לתכנון המקורי היו אמורים היהודים לשהות זמן קצר במחנה טרם העזיבה לישראל, אך בעיות כלכליות ואחרות גרמו לעיכובים כבדים. המחנה יועד לקלוט מאות אנשים ולא היו ערוך לקליטת אלפי האנשים שהגיעו לא פעם תשושים, מורעבים וחולים. צרותיהם של העולים לא הסתיימו כאן.

חלק מהעולים הצליחו להביא עימם לעדן מעט רכוש, אך פעמים רבות נאלצו להשאירו מאחור בתימן בדאבון לב. שמועות שונות ובהן "המטוס לא יצליח להמריא מכובד המשא" או הבטחות כי הרכוש יוחזר להם בישראל, הביאו את היהודים להשאיר מאחור ספרי תורה, תשמישי קדושה, תכשיטי זהב וכסף וכתבי יד עתיקים. אובדנם היה קשה מנשוא. מעטים הצליחו להסתיר את זהבם, להחביא שופר או לשאת עימם ספרי קודש. ישובים בצפיפות על רצפת המטוס, נחרדים מרעש המנועים, הגיעו עשרות אלפי יהודי תימן מחצי האי ערב אל מדינת ישראל.

פתיחת השערים ועלייה חופשית לישראל התאפשרה מאז ההכרזה על הקמת המדינה בה' באיר תש"ח, מאי 1948. מאותו רגע החלו לזרום לכאן גלי ענק של

עולים, כמעט מכל קצוות תבל. עולים מארצות האסלאם היוו את חלק הארי בעלייה, ובכללם קהילות שלמות שעלו יחד. תוך זמן קצר הכפילה האוכלוסייה היהודית בישראל את עצמה. אתגרי הקליטה היו רבים: היכן יגורו, מה יאכלו, ממה יתפרנסו? ומה עם חינוך? ושירותי רפואה? הגיוון הלשוני והתרבותי היה אתגר בפני עצמו. כל פתרון אפשרי אומץ: אכלוס בכפרים ובבתים שפוגו או נעזבו בידי האוכלוסייה הערבית, מגורים בצריפים ואוהלים במחנות צבא בריטיים ריקים, והקמת מחנות עולים ייעודיים.

תחילה נשלחו עולי תימן בעיקר למחנה עתלית ומחנה פרדסיה (בית ליד) ובהמשך למחנות העלייה בראש העין וסמוך לקיבוץ עין שמר (סמוך לפרדס חנה). במחנות אלה שהו ימים ארוכים בני המשפחות אשר הקימו את בית עריף. תנאי המחיה במחנות היו קשים: חיים בצפיפות ללא פרטיות, חשופים למזג אוויר שלא הכירו, אוכלים תזונה דלה, תלויים בהנהלת המחנה לכל צרכי הקיום.

במאי 1950 החליטו השלטונות בישראל כי יש לשנות את מתכונתם הנוכחית של מחנות העולים, ולעודד את העולים למצוא יישוב ופרנסה בכוחות עצמם. וכך הוקמו המעברות. ללא גדר, עם פחות תמיכה, ללא מטבח מרכזי. קבוצות גדולות של עולים הופנו להקמת יישובים חקלאיים. יישובים אלה ענו על הצורך לבסס את השליטה היהודית ברחבי המדינה, ובעיקר בשטחים שנעזבו על ידי האוכלוסייה הערבית. מטרה דחופה נוספת שהוצבה בפני ההתיישבות החקלאית הייתה לספק מזון עבור אוכלוסיית ישראל קולטת העלייה. רוב העולים היו חסרי ידע בחקלאות. יוסף ויץ, מראשי הקרן הקיימת, יזם אפיק התיישבות חדש, כזה שישלב בין עצמאות כלכלית והכשרה מקצועית: 'כפרי עבודה'. מקומות אלו נועדו להרחיב את התיישבות העולים גם למקומות קשים לעיבוד חקלאי, ובעיקר בפרוזדור ירושלים ובגליל העליון. הכפרים לא הוגדרו כיישובי קבע אלא שלב ביניים, מקום שישמש להכנת העולים לחיים עצמאיים כחקלאים המתפרנסים בכוחות עצמם מפרי עמלם - תוך יצירת תשתית לשטחים שישמשו את היישוב העתידי.

למודי אכזבות וחשדניים קיבלו רבים מיוצאי תימן את ההצעה להיות לעבור לכפרי העבודה. נמאסה עליהם הישיבה חסרת המעש במחנות ובמעברות. העולים מתימן ראו בהתיישבות בארץ הקודש זכות גדולה. רבים רצו לעבוד את

האדמה ולחיות מעמל כפיהם. מתוך אמונה כי כפרי העבודה יהפכו ליישובי קבע, נראה שיש לתוכנית יתרונות רבים: הקבוצה עמה הגיעו לישראל – בני משפחה, חברים ושכנים – תוכל להישאר יחד, להיות חלוצים, להתקיים מחקלאות ולהיות עצמאיים.

כך הגיעו לכפר העבודה גורן בגבולה הצפוני של ישראל כמה מהמשפחות שייסדו את בית עריף. משפחות אחרות עשו דרכן לכפרי עבודה בהרי ירושלים, כגון בר גיורא ואשתאול. פרנסת המשפחות נשענה על עבודות יזומות שנועדו להכשרת הקרקע לחקלאות עתידית, נטיעת עצים, סיקול אבנים, עקירת שורשים וגידור. עבודות פיזיות מפרכות תמורת שכר זעום, סמלי. הרצונות של העולים בתחומי תעסוקה, דיור, חינוך וכדומה הוכפפו לצרכי המדינה.

אחרי כשנתיים נראה כי ההבטחות שניתנו לעולים בכפרים אינן מתממשות. מועד הפיכת כפרי העבודה ליישובים מן המניין נדחה שוב ושוב. לא הוקמו משקי עזר שיאפשרו פרנסה שאינה תלויה בעבודת דחק. תנאי החיים הזמניים הפכו בעל כורחם לקבועים, ללא התאמה למסורת ומנהגי העדה התימנית. בגורן, לדוגמה, לא היה מקווה טהרה והנשים נאלצו לחפש מקום שאפשר לטבול בו. אחרי שראו את תנאי השחיטה במקום החליטו העולים כי לא יאכלו עוד מהבשר המקומי. בתסכולם הרב החליטו לחפש בעצמם פתרונות דיור אחרים. קבוצות שלמות עזבו את כפרי העבודה לטובת מקומות יישוב אחרים.

נציגי משפחות חג'בי, בוטה, חדד, הינדי ותם מאסו בישיבה בכפר גורן. הם פנו יחד למשרדי הסוכנות היהודית והודיעו שהם מעוניינים להתגורר באזור אחר בארץ. יחד עם נציגי תנועת המושבים הוצגו בפני יוצאי תימן בכפר גורן כמה אפשרויות, ואכן חלק מהמשפחות עברו אל מושב פדויים בנגב. בחיפוש אחר אפשרויות להקמת יישוב חקלאי, הגיעו אל כפר ערבי נטוש בשם "דיר טריף" ממזרח לשדה התעופה לוד, סמוך לקו הגבול עם ירדן.

בבתי הכפר ערבי ישבה קבוצה עולים יוצאי בולגריה, אשר למענם היה אמור לקום בסמוך מושב חקלאי. אך הם לא היו מעוניינים להישאר במקום. הסמיכות לגבול גבתה מחיר, מסתננים ערבים, "פדאיון" ביקשו לפגוע בהתיישבות היהודית החדשה, וקבוצת הבולגרים המתינה עד שיוכשר עבורה מקום מגורים חדש, מערבי יותר, בשם "גינתון". במצב דברים זה הגיעה לאזור קבוצת המתיישבים הראשונה מבין יוצאי תימן.

המקום היה שומם, בלי מים, חשמל או מקום מגורים מסודר, אך נציגי המשפחות לא ראו את מה שאין אלא את מה שאפשר. כאן אפשר להפריח את השממה, כאן אפשר להקים יישוב עצמאי, כאן ישנן חלקות אדמה המתאימות לחקלאות. את הקרבה לגבול לא ראו תחילה כחיסרון. כמי שחיו בשכנות טובה עם ערבים במשך שנים ארוכות, האמינו שיוכלו לחיות עמם בשלום גם כאן.

הגברים חזרו לכפר גורן, סיפרו מה ראו ושכנעו את כולם להצטרף. הרעיון שיוכלו סוף סוף להכות שורשים קסם לקבוצת המשפחות, שכמהה להקים יישוב שתוכל לכנות אותו "בית". העזיבה החלה לקרום עור וגידים. מכסף שחסכו שכרו משאיות, ובאחד מימי חמישי של חודש אוקטובר הגיע הרגע המיוחל. הם העמיסו על המשאיות את מעט הרכוש והציוד שהיו להם ועלו בעצמם על כלי הרכב. נרגשים ומלאי תקווה החלו את הדרך למרכז הארץ.

בשעת אחר צוהריים מאוחרת הגיעו ליעדם. בני המשפחות השתוממו. השטח היה ריק. אף אחד לא חיכה להם, שום דבר לא המתין להם. הם פרקו את מעט המטלטלים שלהם בקרבת דיר טריף. הנשים אספו עצים, הדליקו מדורה והכינו ארוחה צנועה. לאחר מכן התכוננו לשנת לילה תחת כיפת השמיים. אחרי שהחושך ירד הגיע אליהם איש מטעם הסוכנות היהודית. "מי הביא אותכם לכאן?" שאל. "אנחנו עומדים להקים כאן יישוב!" ענו לו בגאווה. הפקיד לא הרפה: "האם יש לכם אישור לשהות באדמה הזאת?" לא היה בידיהם של העולים שום מסמך המתיר את התיישבותם במקום. "אם כך עליכם לשוב לכפר גורן" קבע בנחרצות נציג הסוכנות. "לא נזוז מכאן!" ענו לו העולים, "הגענו לפה כדי להיות חקלאים. המקום שומם ואנחנו רוצים לעבד את האדמה, ממנה נוציא את לחמנו. לא נעזוב!". האיש הביט בהם ושתק. אחר הסתובב על עקבו וחזר לכיוון שדה התעופה.

בבוקר החליטו הגברים לנסוע למשרדי הסוכנות בתל אביב במטרה לקבל את אישור המגורים הנדרש. הם נתקלו בסירוב. מאות מושבי עולים הוקמו באותה תקופה, ביניהם יועדו כמה ליוצאי תימן. "תשתלבו באחד מהם" הודיעו להם. מאוכזבים עשו את דרכם באוטובוס חזרה וצעדו ברגל למקום בו הותירו את בני משפחותיהם. להפתעתם המקום היה ריק. משפחות יוצאי בולגריה סיפרו כי בזמן שהגברים היו בתל אביב הגיעו למקום כמה משאיות מטעם הסוכנות בליווי שוטרים. הנשים והילדים נאלצו לעלות על המשאיות והתפנו חזרה לכפר גורן.

1722/2
2'

ר ש ו ס ה ב א נ ג ז י ה

DW3/KK7 590

18.8.49

לכבוד

א-ב) המעלה להתישבות הקלאית
של הסוכנות היהודית, ירושלים-תל-אביב;
ג) תבוצע המושבים והאיגודים, תל-אביב.

• 3 • 8

הנדרון: קביעת שם לכפר דיר-טריף.

א. חננו מתכבדים להודיע לכם, כי ועדת שמות הישובים דנה בישיבתה מלפני ימים אחדים ע"ד קביעת שם לכפר "דיר-טריף". אחרי ביורר מפורט ודיון מקיף קבעה הועדה, כי הכפר "דיר-טריף" הוא מקום היסטורי, הידוע מתקופת התלמוד וצורת שמו העברי היא - בית עריף. הועדה החליטה איפוא לאחד את שם המקום בצורתו המקורית.

ב. אנו מבקשים מכם לעשות את הצעדים הדרושים, כדי לתת
מחלבים לשם בית-עריף.

27 71232

י.א. אריכא, מזכיר
ועדת שמורת היסודיים.

העתק למר לוי אשכול,
הנהלת הסוכנות היהודית, ירושלים.

לאחר כמה שבועות מתוחים הוסדר הנושא. הנחישות והתמדה שהפגינה קבוצת המתיישבים שכנעה את מוסדות המדינה. יוצאי בולגריה יעזבו לטובת גינתון. בית עריף יהפוך למושב קולט עלייה מתימן. השם "בית עריף" נקבע בידי ועדה ממשלתית. התושבים החדשים מצאו שהוא ראוי ומתאים לאזור המבורך בגשמים, ככתוב בספר דברים, פרק ל"ב, פסוק ב': "יערף כמטר לקחי...".

ממול: מסמך קביעת שם היישוב בית ערף | באדיבות הארכיון הציוני

כעת קיבלו המתיישבים החלוצים מעט סיוע, ובעיקר אוהלים לשכון בהם עד שיוקם יישוב הקבע. את האוהלים הקימו סמוך אחד לשני על אחת הגבעות שזכתה לכינוי "המחנה". בקרב בני העדה התימנית בישראל החלה נפוצה השמועה על המושב החדש שעתיד לקום, וטיפין טיפין הצטרפו משפחות חדשות אל הגרעין המייסד.

החורף הראשון היה קשה מנשוא. בלי תשתית, בלי פרנסה, בלי בתים. בשיאו של החורף נשטפו האוהלים כליל ממי הגשמים. כעת אפילו מחסה מהגשם לא היה. מתנדבים ממושב בני עטרות הזמינו אימהות וילדים להתארח אצלם עד שתעבור הסופה, עד שניתן יהיה להקים מחדש את האוהלים. קבוצת תושבים עברה באופן זמני למחנה ישראל (מחנה עולים סמוך לשדה התעופה, כיום בשטח התעשייה הצבאית). חלק מהמשפחות החלו לבנות לעצמן צריפים ופחונים מאולתרים שהרכיבו מדברים שמצאו. היה מי שמצא כמה תרנגולות שהסתובבו בכפר הנטוש, אימץ אותן וזכה לביצים טריות. תנובת עצי פרי מהסביבה סייעה לתזונה הדלה. מים הביאו מבאר נטושה בין בתי הכפר הערבי דיר טריף ומבורות שהתמלאו ממי גשמים. הנשים נהגו לסחוב דלי מים על הכתף או על הראש ולצעוד את המרחק הרב שבין הבאר בגבעות ועד ל"מחנה".

בהעדר כל אפשרות לפרנסה במקום, החלו הגברים לחפש עבודה, כל עבודה. היו כאלה שמצאו עבודות יומיות פרטיות בחקלאות ובסבלות, אבל הרוב חזר אל העבודות הממשלתיות היוזמות. היה מי שעבד בקק"ל בנטיעות, היו כאלה שעבדו במע"צ בסלילת כבישים. קבוצת גברים נסעה לעבוד באשתאול שבהרי ירושלים, שם הועסקו בידי קק"ל בשתילת עצים בהרי יהודה. במשך השבוע נשארו באשתאול וחזרו לבית עריף לביקור פעם בשבוע או שבועיים. את השכר הזעום תמורת עבודתם לא קיבלו בכסף אלא בתלושים לקנייה בהקצבה בצרכנייה שביישוב.

ישראל קולטת העלייה נקלעה למשבר מזון חמור והחלה ליישם מדיניות צנע. מצרכים בסיסיים חולקו בתלושי מזון לפי גודל המשפחה. אפילו הלחם חולק בהקצבה. משפחות עם ילדים קיבלו פעם בשבוע גם חצי עוף וחצי ק"ג בננות. הצרכנייה בבית עריף שכנה בצריף קטן ולא פעם היו המדפים ריקים. בלית ברירה צעדו לחנות במחנה ישראל.

ברגע שהחלו העבודות להקמת יישוב הקבע השתפר מצבן של משפחות רבות, מכיוון שלא היה צורך לחפש עבודה במקום אחר: העולים הועסקו בהכשרת המקום. היו אלה עבודות פיזיות קשות: סיקול אבנים, הריסת בתים נטושים, חפירת בורות, הנחת צינורות ועוד. השלב הבא היה חלוקת השטח לחלקות ולנחלות. בכל נחלה נעשתה יציקת בטון שסימנה את המקום בו ייבנה הבית. בשלב ראשון לא הייתה חלוקה מסודרת של הנחלות, כל משפחה התיישבה במשק כרצונה. החלקות המבוקשות היו אלה בתוככי המושב, כמה שיותר רחוק מקו הגבול עם ירדן שעבר במרחק קצר מהמושב החדש.

עבודת הפיתוח נעשתה במקביל בכל המושב: החלקות נמדדו וסומנו, לאחר מכן נוצקה רצפת בטון מעט מוגבהת מפני הקרקע (בטרם נבנו הבתים היו משפחות שהעדיפו לישון מתחת למשטח הבטון, שם היו מוגנים מפגעי מזג האוויר). בשלב הבא נבנו קירות ולבסוף הוקם הגג. כל הבתים היו זהים. כעת נעשתה הגרלה לחלוקת המשקים. מי שהבית שלו עמד – נכנס לגור בו. גם אם לא היו תריסים, גם אם לא הייתה רצפה. העיקר שיש גג מעל הראש. בכל בית היו שני חדרים, מטבח וצמודה לו מקלחת. השירותים היו מחוץ לבית, במטבח היה כיור, אך לקח זמן עד שזרמו מים בברזים. בינתיים הגיעה מכלית מים מדי יום למושב. כל משפחה לקחה מים בדליים לצרכי היום. גם חשמל לא היה. הבתים הווארו במנורות לוקס ונפט. סך הכול הוסדרו ונבנו כשמונים משקים שהקיפו שטח שיועד למבני ציבור.

כל אחת מהמשפחות הייתה אמורה לקים משק חקלאי בנחלה. אבל לרבים לא היה את הידע ולבודדים היה ניסיון בחקלאות מסחרית. המוסדות המיישבים שלחו מדריכים חקלאיים שינחו וידריכו את המשפחות. בסמוך לבתים החלו לשתול בוסתנים צנועים ובהם גפנים, עצי הדר וחבוש. חלק מהציוד החקלאי קיבלו המתיישבים מהסוכנות היהודית, ולימים השיבו אותו או שילמו עבורו. חלקות מעובדות קטנות החלו להופיע ליד הבתים: חלקת בצל, ערוגת ירקות, תפוחי אדמה או בוטנים.

המעבר אל יישוב הקבע כלל בחובו גם הקמת בית ספר יסודי שלמדו בו מכיתה א' ועד כיתה ח'. עקב מחסור בתלמידים קיבצו יחד ילדים בני גילאים שונים לאותה הכיתה. בנוסף, חיילות הגיעו למושב בשעות אחרי הצהריים ולימדו את הנשים קרוא וכתוב בעברית.

בשנת 1954 הצטרפה אל המושב קבוצת משפחות מאזור ריימה בתימן, ובהן משפחות כהן, יוסף, אהרון, עפג'ין וינאי. בסמוך להגעת המשפחות החדשות הוקם במושב מועדון שכלל גם מטבח. הפעילות הראשונה במועדון החדש היה מחקר בנושא תזונה שנמשך שישה חודשים. סל המזון עליו הוחלט בישראל בשנות הצנע היה שרירותי ונקבע על פי מגבלות התקציב ללא התחשבות בטעמים, מנהגים ואופי של עדות ישראל השונות. לאחר כמה שנים במדינה החדשה נראה כי התפריט הדל השפיע על בריאות האוכלוסייה. העדה התימנית הייתה חריגה מבחינה זו, וחבריה התברכו בבריאות טובה ובאריכות ימים. חוקרים ביקשו לבדוק כיצד מצליחים התימנים לשמור על בריאות והחליטו לבחון את התזונה. בית עריף נבחר כמקום המבחן. בשלב ראשון בדקו מהם המוצרים הנמכרים ביותר בצרכנייה ומהם המצרכים שנותרים ללא ביקוש על המדף. לשימורי סרדינים, לחם ומרגרינה היה ביקוש גבוה. גם שימורי דגים במיץ עגבניות נמכרו היטב. לעומת זאת שימורי בשר, כמעט ולא נרכשו בידי בני העדה שנהגו לאכול רק בשר טרי.

במועדון הוקם מטבח וחדר אוכל. כל מי שהשתתף במחקר הרפואי קיבל שתי ארוחות בחינם ביום. את האוכל בישלו נשים מקומיות, בהתאם למנהגי העדה. בעזרת אבן ריחיים טחנו חיטה או דורה, על טאבון מוסק בעצים אפו לחם, ובעזרת אבן משוננת ריסקו ירקות – הכול תחת עיניהם הפקוחות של החוקרים. פעמיים בשבוע עשו בדיקות דם למשתתפים. רבים מבני המושב נרשמו למחקר. לקבל בחינם שתי ארוחות ביום לא היה עניין מה בכך. תוצאות המחקר לא התפרסמו ברבים, אך בקרב תושבי בית עריף ידוע כי תוצאות בדיקות הדם של סלימאן ידומי ז"ל היו בעלות הערכים הטובים ביותר.

למרות המעבר לבתי הקבע, נותרו חיי היומיום קשים. בהעדר אמצעים כלכליים משפחות רבות לא פיתחו את המשק החקלאי והמשיכו לעבוד מחוץ למושב – מי בעבודה יומית כשכיר בחקלאות ומי בעבודות דחק ממשלתיות. עקב המצב הכלכלי הקשה יצאו פעמים רבות גם הנשים לעבוד, דבר שלא היה מקובל מבחינה מסורתית בתימן. גם הילדים הבוגרים נטו שכם וסייעו בפרנסה. מצב המושב לא היה מזהיר. אך הדבקות בקרקע והאמונה כי עוד יצליחו לקיים את "בזיעת אפך תאכל לחם", השאירו את המושב על תלו.

היו גם כאלה שעזבו. לא רק בעיות פרנסה הטרידו את התושבים אלא גם הבעיה הביטחונית. מאז שעברו לבתי הקבע, ובעיקר לאחר שקיבלו מהסוכנות עיזים וכבשים, רבו הגניבות במושב. בית עריף היה יישוב ספר, קו הגבול של מדינת ישראל עם ירדן עבר כשלושה ק"מ מזרחית למושב. הגניבות נעשו על ידי מסתננים ערבים שכוננו "פדאיון" והגיעו ממזרח. רבים פחדו להסתובב ברחובות המושב אחרי רדת החשכה. המסתננים גנבו כל דבר שהצליחו לשים עליו את היד: כבשים, עיזים, כלים חקלאיים, סירים עם אוכל ואפילו בגדים שנתלו להתייבש על החבל אחרי כביסה. הפדאיונים לא רק גנבו אלא גם איימו על החיים במושב. היו מקרי ירי, ופעמים בהם נזרקו רימונים לתוך בתים. מהפחד היו משפחות שהכניסו את בעלי החיים לתוך הבית בלילה. בחדר אחד ישנה המשפחה ובחדר השני הכבשים.

ועד המושב דאג לשמירה על היישוב. משמר הגבול איתר חברים מתאימים במושב וכל ערב יצאו שניים מהם לשמירה, בתורנות. אליעזר אפגן היה אחראי על תחום השמירה, ובהמשך ישעיהו צברי היה רב"ש המושב. רבות מהמשפחות הוסיפו גם שמירה אישית. בבתים הותקנו תריסים מפלדה, וניתן היה להזיז את שלושת השלבים התחתונים. מדי לילה עשו בני המשפחה (כולל הילדים) משמרות תצפית ליד החלון. לעיתים היו נציגי המושב המבוגרים פונים למוכתר הכפר הערבי הסמוך, ומבקשים את הרכוש שנגנב בחזרה. בתמורה העניקו במתנה עיזים או כבשים כמחווה של רצון טוב והפגנת כבוד לשייח'. משפחות שגרו במשקים המזרחיים ביותר ביקשו להחליף את מקום מגוריהם, ולקבל נחלה במרכז המושב. היו גם כאלה שבחרו לעזוב בעיקר לפתח תקווה ולעיר לוד. מצב זה נמשך שנים ארוכות.

שגרת החיים לא הייתה פשוטה. רחובות המושב לא היו סלולים, ובחורף התמלאו שלוליות ובוץ. למושב הייתה כניסה אחת מעל גשר ישן שחצה את נחל בית עריף. פעמים רבות הנחל עלה על גדותיו והכניסה היחידה נחסמה לשעות ארוכות. העיר הקרובה הייתה לוד, אך הגישה אליה לא הייתה קלה. בשנים הראשונות היה אוטובוס מגיע למושב שלוש פעמים ביום בלבד: בשעה שבע בבוקר, שמונה בבוקר ובשעה ארבע אחרי הצוהריים. מי שרצה לצאת בשעה אחרת, הלך ברגל עד הכביש הראשי וניסה לתפוס טרמפ, אם לא הצליח נאלץ

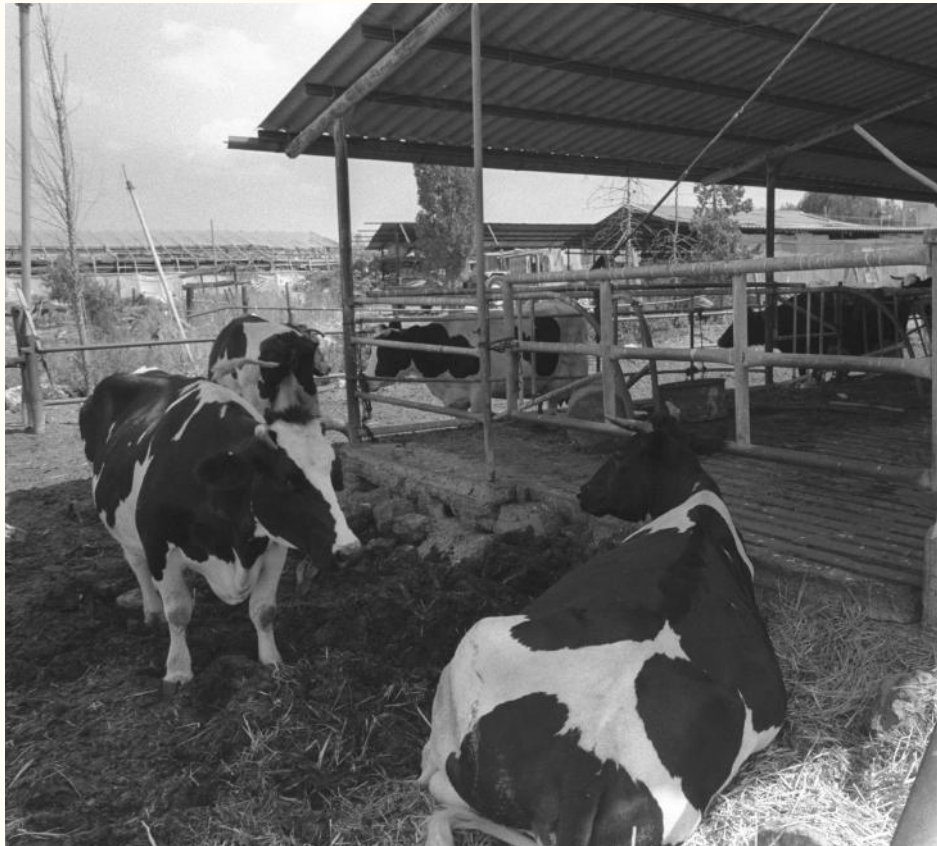
לצעוד עד לשדה התעופה או להיעזר בסוס ועגלה. כך היה גם במקרים של צורך רפואי: קופת החולים הייתה בלוד, ולא הייתה ברירה אלא לטלטל ילד חולה במשך זמן רב בדרכים. רבות מהנשים ילדו בבית, בעזרת מיילדות מקומיות. הסיבה הייתה כפולה: קושי להגיע בזמן לבית החולים בצריפין, והחשש מפני היעלמות הילדים. עוד בטרם הגיעו למושב היו משפחות שידעו לספר על תינוקות וילדים רכים שנלקחו לטיפול רפואי ולא חזרו לידיהם. לרבים מהם נמסר כי יקרים מת – אך לא ניתנה להם אפשרות לקבורה. גם אחרי למעלה משבעים שנים, פרשת ילדי תימן היא פצע שמסרב להגליד בלבבות.

בהעדר חשמל כובסו הבגדים המלוכלכים ביד, נעזרים בקערה גדולה ובמים שהורתחו על גבי פרימוס. את המזון קיררו עם קרח שנמכר בבלוקים גדולים והוחלף מדי יום. הבישול נעשה בעזרת פתילות ופרימוסים. מחלק הנפט, סאלם הינדי ז"ל, נהג לעבור פעמיים שבוע עם עגלה נגררת עליה מיכל נפט ולמכור לכל דורש. כל משפחה בנתה לעצמה טאבון שהוסק עם עצים בחצר הבית, אך על פי רוב נעשה בו שימוש רק לקראת שבת. במשך השבוע אכלו לחם שנרכש בצרכנייה, שקיבלה תוצרת טרייה רק פעם בשבוע.

רוב המזון התבסס על תוצרת עצמית. כל אחד מהתושבים גידל לעצמו מעט חיטה, וקצת עגבניות, מלפפונים, בצל, שום, חצילים, גור וצמחי תבלין. את העודפים החליפו בסחר חליפין עם השכנים או מכרו בשוק של לוד. את חלקת האדמה הביתית עיבדו לרוב הנשים והילדים בעוד הגברים יצאו לחפש פרנסה מחוץ למושב.

בית עריף הוגדר כמושב חקלאי, מסגרת שיתופית להתיישבות בה כל משפחה מהווה יחידה כלכלית עצמאית. אדמות המושב חולקו לשלוש: נחלה א' הצמודה לכל משק, נחלה ב' לעיבוד חקלאי שאינה בהכרח צמודה למשק. קרקעות נוספות הוקצו לעיבוד משותף בידי חברי המושב. בבית עריף נשתל ביוזמת הסוכנות פרדס משותף. המדריכים החקלאיים עודדו את התושבים לפתח את המשקים בהתאם לתפיסת "משק מעורב", משק מרובה ענפים המתאים לטיפול משפחתי לאורך כל השנה. כל משפחה קיבלה (בעזרת הלוואות מהסוכנות) מכסה מצומצמת של משק חי: תחילה קיבלו כמה כבשים ועיזים. בהמשך הקימו לולים עם כחמישים מטילות ובשנת 1958 קיבלה כל משפחה שתיים-שלוש פרות והקימה רפת. המדריך החקלאי ייעץ בנפרד לכל אחד מהן: מה כדאי לזרוע

ומתי, מה לרסס, כיצד לרסס, כמה להשקות, כיצד לטפל בלול וכדומה. מטעמי חיסכון קיבל ועד המושב בהמות עבודה מעטות, והמשפחות נאלצו לחלוק בהן. המסגרת השיתופית של המושב באה לידי ביטוי בהקמת אגודה אשר החזיקה את המוסדות הציבוריים כגון הצרכנייה ובית הספר. בנוסף ריכזה האגודה את שיווק התוצרת. את תנובת החלב היומית העבירה כל משפחה למחלבה המשותפת, שם נמדדה הכמות ונרשמה בידי "שלוש החלבן"; הביצים הועברו למחסן משותף ושווקו יחד. כחלק מתנועת המושבים נעשה שיווק התוצרת החקלאית באמצעות תנובה. כל משק קטף, מיין וארז את התוצרת בארגזי עץ. היבול נאסף ונרשם בידי אנשי תנובה.

רפת בבית עריף. צילום: יעקב סער | באדיבות לע"מ

המושב התאחד גם ברגעי עצב. במקרה של פטירה נהגו כל התושבים להתגייס ולדאוג למשפחה האבלה. בכל אחד מימי האבל הייתה משפחה אחרת מכינה סעודה לאבלים. אחרים היו מביאים מצרכים, שלא יחסר.

הפעילות במושב תמיד נעה על הציר שבין שמירה על מסורת בית אבא ובין היטמעות בישראל וחשיפה לדברים חדשים. חיילות ומדריכות חשפו את המשפחות למזון חדש ולמדו בעצמן כיצד לרסק פלפלים חריפים על אבן בזלת להכנת סחוג או שלהכנת קמח חיטה ישנם שני שלבים: טחינה גסה של גרעיני החיטה בעזרת מכתש ועלי ולאחר מכן כתישה דקה באמצעות אבני ריחיים. הילדים הלכו לבית הספר היסודי במושב, רבים מהם קיבלו שיעורי דת בהמשך היום מהמורי, כמו בתימן.

למסגרת השיתופית היו היבטים נוספים בתחום העזרה והערבות ההדדית. לקראת קטיף או שיווק היה המושב כולו מתגייס. באחוות רעים נהגו לתת כתף ולקטוף בשדה של השכן, מתוך אמונה שלמה כי בעת הצורך יקבלו אף הם עזרה. הם קטפו יחד סלק סוכר, עגבניות, בוטנים ועוד. בתום יום העבודה נהג בעל המשק להזמין את כל מי שסייע לו לארוחה. יום אחד קטפו בחלקה של השכן, ביום הבא עברו יחד לחלקה אחרת. לא פעם עשו הנשים את מלאכת מיון התוצרת יחד. עוברות ממשק למשק ומכילות את התוצרת (ובעיקר העגבניות) לשיווק. מלבד השיווק המשותף משקים רבים נהגו למכור את תוצרתם מדי יום שישי בשוק של לוד.

הנשים נהגו לשתף פעולה גם במלאכות נוספות, לדוגמה בבית משפחת עומיסי בכניסה למושב היה חדר עם כמה אבני ריחיים. כל אחת הביאה את התבלינים או החיטה שלה לצורך טחינה. הן היו עובדות, שרות ושמחות יחד. בשנות החמישים והשישים היו החיים בבית עריף פשוטים וצנועים, משפחתיים ומאוחדים. משפחות מתארחות זו אצל זו בלי הודעה מראש, שכנים יוצאים יחד לטיולי שבת רגועים בגבעות. אווירה קהילתית חמה ונעימה של אחווה בין שכנים עזרה להתמודד עם כל קושי. הדלתות היו פתוחות והלב חפץ.

האווירה הטובה במושב התבלטה באירועים משפחתיים. חתונה, לדוגמה, נמשכה במשך שבוע שלם. החתונות היו בדרך כלל ביתיות והשמחה התקיימה בחצר הבית. הכיבוד היה צנוע: שתייה חריפה, בירה, בוטנים, גרעינים שחורים ותירס קלוי. היו פעמים שהאורחים הביאו עימם כיבוד בכדי לסייע למשפחה. אנשים הביאו פירות, אגוזים וכדומה והניחו על השולחן. העיקר הייתה השמחה והריקודים עד אור הבוקר. לא היה צורך בהזמנות – לכולם היה ברור שכל המושב מוזמן לחגיגה הסוחפת. שבת חתן נחגגה אף היא ברוב הדר. המבוגרים מילאו את השבת בשירים ובשמחה, אחרים ישבו יחד ודיברו על ענייני דיומא או קראו את פרשת השבוע. הילדים שיחקו יחד בחוץ.

עזרה ביד רחבה ניתנה גם לכל אישה יולדת. במשך חודש ימים נהגו נשות המושב לבקרה ולדאוג לשלומה ולשלום הרך הנולד. הנשים היו מכילות אוכל, עוזרות ותומכות, מנעימות את זמנה של היולדת ומקלות עליה. לקראת ברית מילה נהגו לנסוע עם סוס ועגלה ולהכריז על קיומו ברחבי המושב. אף אחד לא פספס – כולם הגיעו לשמוח ולשמח.

ועד המושב דאג לקבל תקציבים מהמדינה לבניית מבני ציבור כמו המועדון, בית הספר והמרפאה. בקהילה פעלו רב, מוהל ושוחט עליהם נסמכו התושבים. במועדון התקיימו פעילויות קהילתיות כמו ריקודי עם ופעם בשבוע הוקרן סרט הודי. הוועד ארגן גם טיולים משותפים להכרת הארץ, מדריכות לימדו תפירה ובישול ישראלי. ראשי הוועד התחלפו מדי כמה שנים, כל אחד מהם העמיד את טובת המושב לנגד עיניו. לדוגמה, כיום כולם נהנים מהצל של העצים שניטעו ברחבי המושב ביוזמתו של סעדיה חג'בי.

הרב אהרון תם ז"ל יזם את הקמת בית הכנסת המרכזי של היישוב. בתימן נוצרו בהדרגה מסורות תפילה שונות, ובבית הכנסת המרכזי בבית עריף התפללו על פי הנוסח השאמי (נוסח מחודש) בימי חול, בשבתות ובימי חג דבקו בנוסח הבלאדי הקדום. גודלו של היישוב ורצון לתפילה בנוסח שונה, הביא להקמת בתי כנסת נוספים ברחבי המושב.

בית הכנסת המרכזי במושב (צילום: נתי הרניק | באדיבות לע"מ)

רבים מוותיקי בית עריף כיום היו ילדים בשנותיו הראשונות של המושב, והם מתארים תקופה בה המחויבות להורים ולעבודת המשק קדמה לכל דבר. קמים מוקדם בבוקר, עובדים במשק בכל הנדרש, וממהרים לבית הספר. בשעות הצוהריים חוזרים מהלימודים הישר אל המשך העבודה. חיות המשק אינן יכולות לחכות וכך גם הקטיף, הדישון, העישוב, החריש וכדומה. לכל ילד היה התפקיד שלו: אחד מאכיל את הבהמות, שני מנקה את הבית, שלישי מטפל בגן הירק, רביעי מעביר את צינורות ההשקיה.

רבים מהילדים היו אחראים על רעיית הצאן המשפחתי. קבוצות-קבוצות של ילדים נראו ברחובות המושב בשעות הבוקר המוקדמות, מובילים עיזים וכבשים אל המרעה הירוק בגבעות עליהן נבנתה לימים העיר שוהם. מסתובבים בין שרידי גתות, שברי חרסים ובתי בד. לעיתים עז או כבשה חצו לשטח הירדני. ללא היסוס היו הילדים עוברים את סימון הגבול ומחזירים את השה התועה. הרועים הערבים עשו את אותו הדבר. לקראת השעה שמונה בבוקר חזרו הביתה. כל עז וכל כבש ידעו היכן הדיר שלהם והחבורה התפזרה. אחרי הלימודים שבו עם העדר הקטן למרעה, ושם גם הכינו שיעורי בית ולמדו למבחנים.

במעט הזמן הפנוי שיחקו חמש אבנים, קלאס ומחבואים או נהנו ממשחק כדורגל מאולתר. לעיתים הצטרפו לפעילות שארגנה תנועת הנוער העובד והלומד (מטעם תנועת המושבים) או יצאו לטיול. בסיס בית נבאללה הסמוך למושב "אימץ" את ילדי בית עריף. מדי חנוכה נשלחה משאית צבאית לאסוף את הילדים לחגיגה בבסיס ובה הדלקת נרות, כיבוד בסופגניות, שירה בציבור וגם הצגה שהכינו מראש הילדים. על אף הקשיים זכורה הילדות במושב כתקופה יפה, פשוטה ומעוררת געגוע, בה לאנשים לא היה הרבה אך לא חסר דבר.

מלחמת ששת הימים פרצה ב-6 ביוני 1967, לאחר תקופת המתנה מתוחה. כיישוב הקרוב מאוד לגבול עם ירדן, חששו תושבי בית עריף מפני הבאות. בימים שקדמו למלחמה ישבו כוחות צה"ל בתוך הפרדסים ושמו על שדה התעופה. קהילת בית עריף הנעימה את זמנם עם כיבוד מעשה ידי התושבים. עם פרוץ המלחמה צפו בגאווה כיצד כוחות צה"ל צועדים לכיוון מזרח. בזכות ערנות התושבים נתפסה בשדות יחידה של צבא ירדן שהתכוונה להגיע לשדה התעופה. המלחמה הסתיימה לאחר שישה ימים בניצחון ישראלי סוחף, ששינה את אורחות החיים במושב והקל על חיי היומיום. כיבוש יהודה ושומרון הביא להזזת

תכנית מבני הציבור של המושב | באדיבות הארכיון הציוני

גבול ישראל מזרחה. בית עריף חדל להיות יישוב ספר. לא עוד מסתננים, לא עוד שמירות מייגעות בלילות ברחובות וסביב ה"שומריה" בה ריכזו את הבקר. הגיעו ימים של שקט ביטחוני.

בראשית שנות השבעים הציעה הסוכנות לאנשי המושב להתחיל לגדל פרחי נוי. חלק בנו חממות וחלק גידלו פרחים בשדות הפתוחים. היו פרחים לייצוא ופרחים לשוק המקומי. מי שהגיע לשדות המושב זכה לחוויה מענגת וצבעונית של פרחים יפהפיים. היו גם מי שנטעו מטעי זיתים. שינוי ניכר גם בפני המושב. משרד השיכון הציע למשפחות להקים בתים חדשים בנחלות, ורבים ניצלו את ההזדמנות תוך מחשבה על דור העתיד. עם השנים פחת העיסוק בחקלאות ובבית עריף ניתן למצוא אנשים חרוצים המתפרנסים משלל מקצועות ומקומות עבודה. על אף שינויי הזמן, נותרה בבית עריף קהילה מגובשת, השומרת על מסורת יוצאי תימן, ודואגת במסירות לחבריה. שדרות מוצלות וגינות מוריקות מקבלות את פני הבאים למושב שופע שמחת חיים, אהבה ודאגה לזולת. קהילה מתרחבת בעלת אופי משפחתי המתגאה בעזרה הדדית, מסירות ואחוזה.

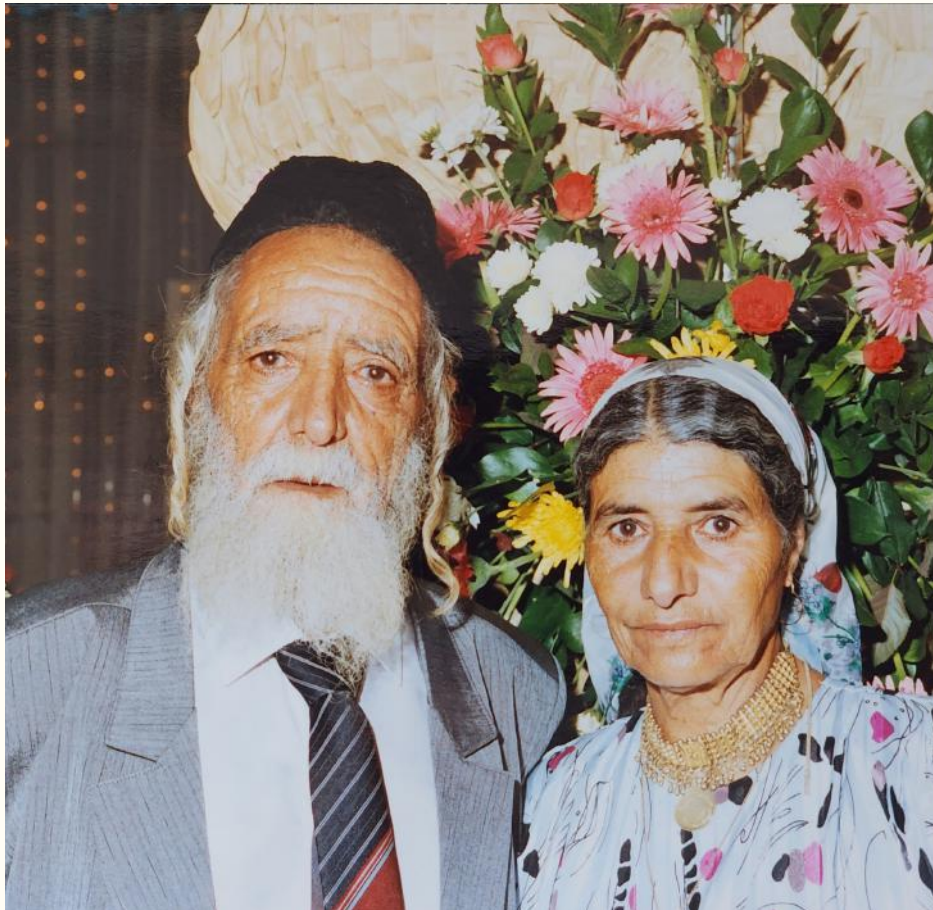
"וְאַשָּׁא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים, וְאַבִּיא אֶתְכֶם אֵלַי."
(שמות, י"ט, פסוק ד')

סיפורי הוותיקים והמייסדים

כהן נעמי ושלום ז"ל

מספר הבן יאיר.

הוריי, נעמי (בת שמס) ושלום (סאלם בן סאלח) נולדו באזור רדאע בתימן. הם נישאו בתימן ושם גם נולדו הבנים מנחם וצדוק. בעת שעשו את דרכם אל מחנה "חאשד" של הסוכנות היהודית, הייתה אימי בהריון, ואחי אהרון נולד בדרך. למדינת ישראל הגיעו כשהם הורים לשלושה בנים. בישראל נוספו למשפחה גם: אסתר, רחל, לאה, יעל, רבקה, ירמיהו, אבינועם, יאיר ויפתח.

התחנה הראשונה שלהם בארץ הייתה במחנה העולים עין שמר. לאחר מכן שהו תקופה קצרה בכפר יהושע, והתיישבו במושב פדוים בנגב. לאחר כמה שנים הגיעו אל המנוחה והנחלה במושב בית עריף, אליו הגיעו עם חבריהם משפחות טיירי וכהן. בבית עריף התיישבו הוריי במשק מס' 4 וגידלו ירקות, בעיקר עגבניות. במשך זמן קצר הייתה גם רפת ובה כמה פרות.

אבי שלום היה איש צדיק, ולמד תורה שעות ארוכות. כבקיאת תורת הקבלה, העניק לכל ילד את שמו על פי הקבלה. כשגדלנו ורצינו להינשא, בדק בעזרת הקבלה אם השידוך מתאים. אדם מדהים, שנהג בדרך ארץ למשפחתו ולסביבתו. אמא עזרה בפרנסת המשפחה ועבדה במשק בית. אישה מיוחדת עם לב פתוח. אמא חמה, אוהבת, אכפת לה מכולם, מלאת נתינה. הוריי הקימו בית פתוח והרבו לארח. לא פעם חילקו אוכל לנוקמים, גם ממה שלא היה להם. היום אנו הולכים בעקבותיהם.

בין ההורים היה קשר חם. לאחר פטירתה של אמא אמר אבא כי איבד את הטעם לחיים. אמא נפטרה בו' בניסן תשס"ב (2002). אבי נפטר שלוש שנים אחריה, ב' בתמוז תשס"ח.

כהן קדיה ויאיר

תפוזים. הוא סיפר כי בזמן המנדט הבריטי הייתה מגפת דבר שפגעה בבעלי החיים. הממשל הבריטי ביקש להדביר את המחלה והרג בעלי חיים רבים ללא בדיקה. אבי הגיעו כמה ערבים וביקשו ממנו שיעביר את החמורים הבריאים שלהם לטבריה, הרחק מהישג ידם של הבריטים. אבי נענה והלך ברגל עם החמורים עד לעמק הירדן. לאחר קום המדינה, אני זוכר שפעמים רבות ביקרנו בביתנו ערבים וביקשו מאבי עזרה. הוא הסביר כי מגיעים אליו כאלה הנתקלים בקשיים עם הביורוקרטיה הישראלית והוא מסייע להם. יחד עם זאת, בתקופת המאבק שקדמה למלחמת השחרור עזר אבי להחביא נשק ואף הסתיר לא פעם את גאולה כהן שהייתה מבוקשת בידי הבריטים.

גדלתי בתל אביב של שנות החמישים והשישים, עיר תוססת ומלאה חיים. למדתי בבית הספר היסודי הממלכתי-דתי "תחכמוני". כילדים צעירים אני זוכר שגייסו אותי ואת אחיי להשתתף בהפגנות של מפלגת מק"י. לא הבנו כלל במה מדובר. נתנו לנו דגלים אדומים וצעדנו יחד עם המפגינים. בתמורה קיבלנו מהם מתנות קטנות. את לימודי התיכון עשיתי בבית ספר "עמל" בשכונת אבו כביר. בחופשים מבית הספר נהגנו לעזור לדייגים להוציא את הרשתות מהמים. את השכר שלנו קיבלנו בצורת דגים טריים, אותם הבאנו לאמא. מלבד הבילויים בים ראינו בחופשות המון סרטים בקולנוע. פעמים רבות התגנבנו פנימה דרך היציאה, או שנכנסנו עם שאר קהל הצופים, כשהסדרן מעלים עין. יחד עם אחיי או חברים, ביליתי במוגרבי, בגן רינה או ברחוב דיוניגוף שהיה אז בשיאו. היינו עושים סיבובים ברחוב האופנתי, זו הייתה הדרך הטובה ביותר להכיר בנות, משם יצאו השידוכים המוצלחים ביותר.

יאיר: נולדתי בשנת 1948 בתל אביב, בן ללאה ואברהם כהן. הוריי הגיעו לארץ ישראל (בנפרד) בשנת 1909. אבי עלה יחד עם אביו (אימו נפטרה בתימן). הם עשו את הדרך מאזור שרעב לנמל עדן ומשם הפליגו לארץ, שהייתה תחת השלטון העות'מאני. גם משפחה של אימי הגיעה מאזור שרעב. כל בני המשפחה הרחבה עזבו באישון לילה את ביתם והחלו לעשות את המסע לכיוון נמל עדן. הדרך הייתה לא קלה, הם נדרשו לשלם מיסי מעבר, ונשדדו. כשהגיעו לעיר עדן, לא היה ברשותם מספיק כסף עבור כרטיסי ההפלגה באונייה. הם נאלצו להישאר בעיר ועבדו שם בעבודות מזדמנות עד שהצליחו לחסוך מספיק ולהפליג לארץ ישראל. האונייה עגנה בנמל יפו והמשפחה השתקעה לימים בשכונת התקווה בתל אביב.

התחנה הראשונה של אבי בישראל הייתה במושבה יבנאל בגליל התחתון. בתקופה הקצרה שגר שם, הכיר אבי חברים יוצאי תימן מקבוצת כנרת ונהג לבלות עימם. מיבנאל עברו אבי וסבי להתגורר במושב אלישיב בעמק חפר, וקיבלו לידיהם משק חקלאי.

הוריי הכירו דרך קרובי משפחה. אימי הייתה בת 17 ולא רצתה להתגורר במושב. הם נישאו בתל אביב והקימו את ביתם בשכונת כרם התימנים. אבי בנה כמו ידיו את בית המשפחה, בו גדלנו תשעה אחים ואחיות. אני בין הילדים הצעירים. בראשית הדרך עבד אבי כסבל בנמל יפו, עבודה פיזית קשה. בנמל עבד לצד פועלים ערבים. אבי לא עבד בשבת ובחג כיוון שהיה אדם דתי, והפועלים הערבים מילאו את מקומו. אבי השיב להם כגמולם בחגים מוסלמים. בהמשך הדרך עבד כשומר פרדסים באזור רחובות, בחורף נהג להביא לנו המון

התגייסתי לצבא בשנת 1966 ושירתתי בחרמ"ש (חיל רגלים משוריין). במלחמת ששת הימים הייתי חלק מהכוח שנכנס ליריחו. התושבים היו מבוהלים, חלקם ברח לירדן. אחרי השירות הצבאי הלכתי לעבוד. רציתי להיות מכונאי רכב. אחי הגדול רשם אותי לשיעורי ערב בחולון, ועשיתי הסמכה בתחום. בשנת 1972 שכרתי מוסך ביפו ופתחתי עסק משלי בשם "מוסך המתאם".

את אשתי קדיה הכרתי דרך חבר מהמילואים, ששון יוסף. הוא ידע במה אני עוסק ופנה אלי בבקשה שאעזור לתקן מכונה חקלאית שהתקלקלה במשק שלהם בבית עריף. זו הייתה הפעם הראשונה שהגעתי למושב. לשמחתי הצלחתי לתקן את המכונה והיא חזרה לעבוד. לאחר שראו כי טוב, ביקשו ממני לתקן כלים חקלאיים נוספים. באותו הערב הזמינו אותי להגיע לחתונת הבן נחום. בערב החתונה הגעתי מוקדם וההכנות היו בעיצומן. בחצר הבית ראיתי בחורה צעירה עובדת במרץ ומחלקת הוראות. "מי זאת?" התעניינתי אצל חברי. "זו בת דודה שלי קדיה" ענה לי. הכרנו באותו הערב והתחלנו לצאת יחד. בשנת 1972 נישאנו וגרנו במגדיל.

בשנת 1980 קנינו את משק מס' 3 בבית עריף ועברנו להתגורר במושב. עוד כילד חלמתי להיות חקלאי ולגור במושב. אני זוכר שעל הקיר בבית ספר היסודי הייתה תמונה של חקלאי חורש את האדמה עם מחרשה רתומה לפרדה, הייתי מביט בתמונה ומדמיין את העתיד. בכל פעם שראיתי אדמה חרושה, נהגתי להריח אותה בהנאה. בגיל 15 קניתי מעדר ומגפיים והודעתי שאני הולך להיות חקלאי. כולם צחקו ממני. לאחר שעברנו לגור במושב, הרגשתי שזכיתי להגשים חלום.

מאז שנות השמונים אנו חיים פה במושב וכאן גידלנו את ארבעת הבנים שלנו. בית עריף הוא ביתי ואני אוהב לגור כאן.

תם רותי וזכריה

זכריה: נולדתי בשנת 1943 בכפר בכוולאן, במרחק יום הליכה מעיר הבירה צנעא בתימן. הוריי יחיא ונדרה העניקו לי את השם יחיא (ובעברית – זכריה). עלייתי לישראל בשנת 1949, עת הייתי בן שש לערך יחד עם כל משפחתי: הוריי ואחיותיי יונה (חמאמה) ו"ל ושושנה (שדרה). את רוב רכושנו השארנו בתימן מכיוון שלא הרשו לנו להעלות אותו למטוס בטענה שהדברים כבדים והמטוס ייפול. לקחנו עימנו רק ספרי קודש וחפצים מועטים.

התחנה הראשונה שלנו בישראל הייתה מעברת עין שמר. לאחר מכן עברנו לכפר העבודה גורן שבצפון הארץ. בזמן שגרנו בגורן, הגיעו נציגים מתנועת המושבים ואמרו שהם מחפשים אנשי חקלאות. עוד אמרו כי ייקחו את המעוניינים לסיור על מנת לראות מקומות אפשריים ליישוב. הוריי הגיעו לבית עריף (שנקרא בזמנו "דיר טריף" כשם הכפר הערבי שנכבש במלחמת העצמאות) והחליטו שכאן הם רוצים להקים את ביתם.

בשנת 1952 עברנו לגור במושב. תנאי החיים כאן היו קשים מאוד בהתחלה. בהיעדר צנרת מים מסודרת, נהגו הנשים לשאוב מים מבורות ומבאר נטושה בגבעות, בין חורבות דיר טריף. רק כעבור כמה שנים התחילו להביא מכליות מים באופן מסודר למושב. כל משפחה קיבלה כמות מוקצבת של מים מדי יום, בהתאם למספר הנפשות. גם חשמל לא היה. השתמשנו בנפט לתאורה, לבישול ולהרתחת מים על פרימוסים ופתילות. מחלק הנפט, סאלם הינדי ז"ל, נהג לעבור פעמיים בשבוע ברחבי המושב עם עגלה נגררת ועליה מיכל נפט. הוא התקדם לאיטו, כדי שכל דורש יספיק לרכוש נפט.

בשנים הראשונות לקיום המושב הוועד דאג גם לשמירה על היישוב מפני מסתננים שהגיעו מהכפרים בודרוס, קיביה ואחרים. המסתננים לא היו "פדאיון", כנופיות ערביות שניסו לבצע פיגועי טרור, אלא ערבים מהכפרים הסמוכים לנו שבאו במטרה לגנוב. הם גנבו את הכביסה שהייתה תלויה על חבל, גנבו פרות, עיזים ורכוש. משמר הגבול איתר חברי מושב ששירתו בצבא. כל ערב יצאו שניים מהם לשמירה בתורנות. אליעזר עפגין היה האחראי על תחום השמירה.

לעיתים היו נציגי המושב המבוגרים פונים למוכתר הכפר ממנו הגיעו המסתננים ומבקשים את הרכוש שנגנב בחזרה. בתמורה נתנו להם כבשים או עיזים כמחווה של רצון טוב וכבוד לשייח'.

בשנים הראשונות עבדנו בחקלאות. במשק המשפחתי גידלנו מלפפונים, עגבניות, בצל, שום, תפוחי אדמה וגזר. את הסחורה נהגנו למכור בשוק לוד. המזון שלנו התבסס על ירקות שגידלנו. רק פעם בשבוע הגיעה אספקת לחם למכולת במושב, רק בשנת 1957 החלו להגיע ככרות לחם טריות מדי יום. שינוי גדול הגיע בשנת 1958 כאשר הוקמו במושב רפתות. הסוכנות חילקה לכל משפחה שתיים-שלוש פרות לחליבה. את החלב שיווקנו לתנובה. כשהגדלנו את מספר הפרות וכמות החלב גדלה, הצלחנו להתפרנס בכבוד.

כעשור לאחר מכן הציעה הסוכנות לאנשי המושב לממן בניית חממות בהן יגדלו פרחים לייצוא. אנחנו קיבלנו את ההצעה ובמשך כמה שנים גידלנו פרחי ציפורן. לצערי אחרי ארבע-חמש שנים הבנו כי ההוצאות הכרוכות בגידול ובשיווק הפרחים עולות על ההכנסות. העבודה הקשה לא השתלמה.

והשכנים עם תזמורת ושירה כדי לקחת אותי לבית בעלי. לאחר שהגענו למשק שחטו כבשה לכבודנו.

בשנים הראשונות גרנו עם חמי וחמותי ז"ל. היו בבית שני חדרים: אחד לנו ואחד להם. המטבח וחדר הרחצה היו משותפים. לאחר פטירתם נשארנו לגור במשק מס' 5. עבדנו בחקלאות, הייתה לנו רפת וגידלנו פרחים לייצוא.

אני זוכרת שעבדתי במשך תקופה בחדר האוכל שהיה בבית העם של המושב, יחד עם נשים נוספות מהמושב. הגיעו אלינו חוקרים לבדוק וללמוד כיצד התימנים נשארים בריאים, ולא סובלים ממחלות כמו סוכרת, בדומה לעדות אחרות בישראל. ביקשו שנכין את המאכלים המסורתיים שלנו, ועשו למתנדבים בדיקות דם שבועיות. אני זוכרת כי תוצאות הבדיקות של סליימן ידומי ז"ל היו הטובות ביותר.

אנחנו, הדור המייסד, הכשרנו את הקרקע היציבה והאיתנה לדור ההמשך. יחד הקמנו משפחה ולשמחתנו כל הילדים שלנו גרים היום במושב: דבורה (זהבה), יעל, מנחם, אלון ואשר. אנו מאחלים לכם, המשיכו את העשייה בפיתוח המושב וראו בשגשוגו החברתי והקהילתי, זכיתם ואתם נהנים מתנאים נוחים וטובים, הרבה יותר מאלה שהיה בדורנו.

דודה נעמי

בשנות החמישים נכנסו מסתננים ערבים למושב כדי לגנוב רכוש. מפחד הפריצות נהגו רבים להכניס את הכבשים והעזים כלילה הביתה. ערב אחד דודה נעמי עמדה במטבח עם הכבשה (שהרגישה שהיא בת בית). הערבים ירו מבחוץ ופגעו בכבשה שמתה במקום. דודתי נבהלה מאוד וזמן קצר לאחר מכן עזבה את המושב מרוב פחד, משום שהפרות והכבשים והעזים היו מקור פרנסתם.

במשך עשר שנים עבדתי כמנהל פרדס בחברת "רסקו" במושבים מגשימים ובצרה. כמו כן כיהנתי כיו"ר ועד המושב במשך כמה שנים. במושב היו שמונים משקים, ועד המושב דאג להם בתחומי החקלאות והפרדס. דאגנו לקבל תקציבים ממוסדות הממשלה, בנינו מרפאה במושב ובית ספר. בזמננו נבנה בית הכנסת המרכזי, היום להקמתו היה הרב אהרון תם ז"ל, הרב האזורי, יחד עם ועד המושב. עוד נבנה מועדון לרווחת התושבים. במועדון התקיימו פעילויות חברתיות, כמו: ריקודי עם, לימוד השפה על ידי חיילות שסייעו למבוגרים, פעם בשבוע הקרינו סרטים הודיים בתשלום סמלי. יצאנו לטיולים והכרנו את הארץ. לאורך השנים המושב התפתח. התושבים למדו מקצועות שונים, כבר לא כולם עוסקים בחקלאות, אלא עובדים בתעשייה האווירית, בייצור יהלומים, כקבלני בניין, בהייטק, בהוראה ובשאר המקצועות החופשיים. הפרנסה, תודה לאל, טובה יותר.

רותי (רומיה) לבית טביב: נולדתי בשנת 1942 בתימן בכפר בכוולאן בשם רומיה, בת לסולימאן וסעדה, אחות לזכריה. אבי נפטר כשהייתי בגיל צעיר ואינני זוכרת אותו. לאחר מותו, מחשש שהשלטונות ייקחו אותי, סבתי לקחה אותי תחת חסותה והייתי רשומה כבת שלה. בשנת 1949 החליטה משפחתי, יחד עם הקהילה כולה, לעלות למדינת ישראל. אימי עלתה יחד איתנו. תחילה הגענו למעברת עין שמר, ובהמשך עברנו לכפר העבודה גורן בצפון ישראל. בגורן נישאה אימי בשנית לסעדיה (סעיד יחיא) חג'בי. בשנת 1952 עברנו כולנו למושב בית עריף. במושב החלו לכנות אותי בשם "רותי", ומאז אני נקראת כך. עד לנישואיי עבדתי בחקלאות וברפת. זאת הייתה הפרנסה שלנו.

בשנת 1963 נישאתי לזכריה תם. הכרנו מילדות, במהלך פעילויות משותפות שהתקיימו במושב כמו: ריקודים, הקרנת סרט, לימודים בבית ספר או סתם מפגש אקראי בצרכנייה. נישאנו לאחר חמישה חודשי אירוסין. החתונה התקיימה בחצר ביתם של יחיא ונדרה תם, הוריו של זכריה. גם טקס האירוסין והחינה התקיימו שם. אני זוכרת שבערב החתונה חזרתי לביתה של סבתי סעידה עם שמלת הכלה. למוחרת בבוקר בשעה מוקדמת הגיעו בני המשפחה

רותי וזכריה ביום חתונתם

אהרון רחל ואברהם ז"ל

מספר הבן אבישי.

אבי, אברהם אהרון, נולד בשנת 1929 (על פי הערכה) במחוז רדעא בתימן. מדברים שסיפר למדתי כי הוריו נפטרו כאשר היה צעיר, כמו גם אשתו ושני ילדיו. כבחור צעיר, יתום ואלמן, הצטרף אל קבוצת גברים שיצאו לעבוד ברומניה. הוא שהה שם כמה שנים, ועבד בבנייה או במסילת רכבת. בכל פעם שסיפר לי על אותן השנים, ספר בשפה הרומנית להוכיח את דבריו. עוד בטרם הקמת מדינת ישראל שב אבי אל תימן, ובשנת 1948 עלה לישראל יחד עם קרובי משפחה, חברים ושכנים.

תחנתו הראשונה בישראל הייתה במחנה העולים בעין שמר. לאחר תקופה קצרה עבר להתגורר בצריף במועצה המקומית אבן יהודה, שם הכיר את אימי. רחל, בתם של דוד ושרה חוּבְּרָה, נולדה אף היא באזור רדעא בתימן. על פי תעודת הזהות שלה נולדה אף היא בשנת 1929, אך לדבריה אין זה מדויק שכן הייתה צעירה מאבי בכמעט עשור. אימי ומשפחתה עלו אף הם לישראל בשנת 1948 ונשלחו למחנה העולים בעין שמר, לאחר מכן התיישבו באבן יהודה.

לאבי לא היה מקצוע. לאחר נישואיהם עבד בעבודות מזדמנות, בעיקר בחקלאות ובבניין. בשנת 1951 נולדתי אני, בנם הבכור. באבן יהודה התגוררו במשך קרוב לשנתיים. אבי שמע על משקים פנויים במושב פדויים בנגב, ומשפחתנו עברה לגור שם. הם קיבלו נחלה ובה בית מוכן למגורים. יחד החלו לעבד את האדמה.

באחד הימים נסעה אימי לשוק בבאר שבע למכור בצל שגידלו במשק. היא חזרה אחרי שלושה ימים. מתברר כי לא ידעה להסביר היכן היא גרה, איש לא שמע על מושב פדויים. בסופו של דבר הגיעה לתחנת משטרה, שם הבינו אותה ועזרו לה לשוב הביתה. אבי דאג לה מאוד, ולאחר שחזרה הבין שפדויים הוא מקום נידח. יחד עם משפחות נוספות של יוצאי תימן במושב, החל בבירורים ושמע על משקים פנויים במושב שהקימו יוצאי תימן במרכז הארץ. יחד עם משפחת שלום כהן ומשפחת עובדיה וסעדה טייירי, חבריהם, עברו הוריי בשנת 1956 לבית עריף. מאז ימיהם במושב פדויים הלכו הוריי וחבריהם, משפחות טייירי וכהן, יחדיו. חברים בלב ובנפש.

אל בית עריף הגעתי בגיל חמש כבן יחיד. כאן התרחבה המשפחה ונוספו לי תשעה אחים ואחיות. הוריי קיבלו את משק מספר 6. בתחילת הדרך היה לנו עדר צאן גדול. אבי אהב את הטיפול בצאן, זה היה בנפשו. כמו כן היו לנו רפת עם פרות ולול עופות. בחלקה החקלאית גידלנו מזון למשק החי: תלתן, תירס, סלק בהמות, אספסת ובקיה. לא הייתה לנו חקלאות מסחרית לשיווק.

הוריי עבדו קשה מאוד במשק. אימי נהגה לחלוב פעמיים ביום 25 פרות, באופן ידני. אבי פיתח את המשק המשפחתי ועבד בפרך שעות ארוכות. כדי להבטיח את פרנסת המשפחה, שהתרחבה עם השנים, עבד בשעות אחרי הצהריים במשק בכפר טרומן. כאשר מלאו לי עשר שנים לערך, וכבר סייעתי באופן משמעותי בעבודות המשק, החל אבי לעבוד בעיבוד כותנה באזור השרון. הוא לא חזר הביתה מדי יום. נוסף על כך התגייס אבי למשמר הגבול, ובמשך שנים ארוכות היה חלק משומרי המושב. לא אשכח כיצד לקראת מלחמת ששת הימים, בשנת 1967, שמע אבי באחד הלילות את הכלבים נובחים. הוא יצא החוצה וירה צרור מרובה הסטן שלו. הירי חשף חוליית מסתננים ערבים שעשו דרכם לכיוון שדה התעופה. תושייתו של אבי עצרה אותם.

אבי הקפיד בנושא הדת, והיה איש חסד שהרבה בנתינה לזולת. מדי חג שחט אבא כבש או שור וחילק את הבשר לכל מאן דבעי. אני זוכר כיצד היה שולח אותי לאלמנות ולנוקקים במושב, כל אחד קיבל קילו-שניים מהבשר, יחד עם בקבוק יין לכבוד החג. לפעמים חילק את כל הבשר ולא נותר מספיק עבור משפחתנו, שהסתפקה בתרנגול הודו. את מעשי החסד והנתינה ירש הדור השני למשפחה, ואנו ממשיכים בדרכו.

הינדי יחיאל ז"ל ומתנה

בית הקבע שלנו הוקם בשכונת יעקב בתל מונד, יחד עם יוצאי תימן נוספים. בישראל התרחבה המשפחה ונולדו רחל, ציפורה, יאיר, עזרי, נוח, שאולי, יהודית, כוכבה, זהבה ואח נוסף שנחטף מאיתנו ועד היום לא נודע גורלו. אימא גידלה את הילדים, בשנים מאוחרות יותר עבדה בבית חרושת לבגדים כאחראית על העובדות וכבודקת סחורה. אבא מכר נפט וסלע לכבישים.

הייתי נערה יפה מאד ומחוזרת. רבים חיזרו אחריי אבל אני חלמתי לבנות משפחה עם גבר גבוה בשם יחיאל. חלמתי עליו כל הזמן – והוא הגיע. כאשר סבתי ראתה אותו בפעם הראשונה היא אמרה: "קומי, קומי, שאול המלך בא". יחיאל הינדי הגיע ממושב בית עריף. כאשר קשרתי את גורלי בגורלו, התחתנו ועברנו לגור במושב. חשבתי שנגעתי בשמיים, הייתי מאושרת מאד.

יחיאל עלה לישראל בשנת 1949 יחד עם משפחתו. תחילה נשלחו לראש העין, ומשם ליישוב גורן בצפון. לאחר מכן הקימו את ביתם בבית עריף. אביו סאלם עבד בחקלאות והיה גם מחלק נפט.

מלחמת ששת הימים פרצה כשהיינו בני 23. לבתנו הבכורה רונית מלאו שנתיים וחצי ויורם היה בן חצי שנה. יחיאל גויס למילואים בסיני ונפצע בראשו, לאחר שהרכב הצבאי שבו נסע עלה על מוקש. עברנו ימים קשים. התקשינו לטפל במשק החי שלנו ונעזרנו רבות בחברינו במושב. באותם ימים היה נהוג לתמוך ולסייע זה לזה.

נוסף על העבודה במשק עבדתי גם כסייעת בגן הילדים במושב. נהניתי מכל רגע בעבודה. אילנית ביתנו השלישית נולדה בשנת 1970 וששון בן הזקונים נולד ב-1974. הייתי האישה השנייה במושב שהוציאה רישיון נהיגה, מכיוון שהחזקנו את המכונית השנייה במושב להסעת ילדים. משרד הביטחון סייע לנו ברכישת הרכב.

לאחר שיצאתי לפנסיה עבדתי כבלנית בשוהם ובמקביל גידלתי את נכדיי וטיפלתי בילדים נוספים. היום ברוך השם אנחנו חיים בתנאים נוחים וטובים ומסביבנו המשפחה המאוחדת שלנו, ילדים ונכדים.

נולדתי להורים צעירים בני 19, חיים דמארי ושושנה לבית ג'בוטי. אבא שלי נולד בכפר דמאר ואימא שלי בכפר ג'בוטי בתימן. אחותי הבכורה מרים הייתה בת שנתיים כאשר עלתה עם הוריי לארץ ישראל בשנת 1944. הם עלו בכוחות עצמם, חלק מקבוצה בת 25 משפחות. הלכו ברגל עד לעדן ומשם הפליגו באונייה.

כשעלו על סיפון האונייה הייתה אימי הרה – ואני ברחמה. בעת ההפלגה ירד גשם חזק ואימי נתקפה בצירי לידה. ברגע שיצאתי לאוויר העולם, פסק הגשם. השתרר שקט וכל האנשים שמחו ואמרו: "מתנת השם, ניצלנו בזכות הילדה. נקרא לה מתן". במוסדות המדינה אני רשומה בשם מתן, אבל מכריי ושכניי קוראים לי מתנה.

כשהוריי וחבריהם ירדו מהאונייה לאדמת הארץ הם פצחו בשירה ובריקודים, זו הייתה שמחה גדולה. מהנמל נשלחו המשפחה למעברת תל מונד, ומשם לכפר הס הסמוך. ההורים סיפרו כי באותן שנים הגברים נלחמו וגם עסקו בייבוש ביצות, בסלילת כבישים ובהגנה על המשפחות במחנה. עברו עלינו הרבה חוויות, טובות וגם קשות. היינו כ-25 משפחות מתימן, כולם צעירים מאוד. ומכיוון שהתנתקו ממשפחותיהם בתימן – ניתקה השרשרת ובמקרים רבים לא ידעו מה ואיך לעשות דברים שונים בחיי היומיום. אבי הציעה לאחת החברות בקבוצה שתשהה לצד אמא שלי עד שהגברים יחזרו מהעבודה, תעזור לה לטפל בילדים ותלמד ממנה לבשל. הוריי סיפרו עליי שהרביתי לישון וכשלמדתי להתהפך מצד לצד, הייתי מתגלגלת מתחת לשולי האוהל ומוצאת את עצמי מחוצה לו.

מה אתה אוכל?

המבוגרים התבדחו כל הזמן על האוכל.
למשל, אחד המושבניקים שעבדו עם אבא שלי שאל:
"מה זה, מה אתה אוכל?"
אבא ענה: "סחוג".
"זה טעים?"
"כן, מאוד."
"אז בוא נתחלף".

התחלפו. האשכנזי לקח את הפרוסה של אבא, עם הסחוג, ואבא לקח את הפרוסה עם המרגרינה והריבה. לאשכנזי שרף הפה מאוד, מרוב כאב השרפה בפה – הוא דחף את אבא שלי לבור שהם חפרו כדי לטעת עצים לייבוש הביצות. הכול בהומור.

משפחת הינדי

משפחת הינדי על רקע הבתים הראשונים במושב

סאלם הינדי ומשפחתו

אבא של יחאל, סאלם (שלום) הינדי ושתי נשותיו, עלו לארץ בשנת 1949. מיד כשירדו מהמטוס הסיעו אותם ויישבו אותם במושב גורן, שם הם גרו באוהלים. לאחר מכן, עבור לביתנים בראש העין סלים עבד בחקלאות והיה מחלק נפט. אחיו של יחאל מאותה אימא, עוקשיה, הם : חנה, יוסף וציון. הילדים של האישה השנייה, זוהרה, הם: שושנה, שלום, ברכה, בת שבע, רבקה, רעננה, מאיר ותמר.

זכריה אורה ז"ל ומנחם

נולדתי בכפר אל-פאג'ירה בתימן, לא רחוק מצנעא ב-20 ביוני 1935. בן לסעדיה ושושנה מנחם, אח לחיים, אהרון, רחמים, יפה, מזל וישראל. שני אחים נוספים נפטרו בתימן. אבי התפרנס מבניית כלי עבודה לחקלאות (דוגמת מחרשה ומגל), אימי עסקה בקדרות. אני לא זוכר הרבה מימי ילדותי, למעט העובדה שב-1942, עת מלאו לי שמונה שנים, עזבה משפחתי את הכפר והיגרה לעיר עדן. כעבור שנתיים החליטו הוריי לחזור לכפר, ואילו אני נותרתי בעיר ועבדתי.

התימנים חלמו כל חייהם על הארץ המובטחת, ועם בואם של שליחי העלייה החלו את המסע לישראל. אני עליתי לארץ לבדי בשנת 1949 עם קבוצה שנקראה "טיסת היתומים". משפחתי עשתה את הדרך הקשה למחנה גאולה והגיעה לישראל בסוף אותה שנה. הם סיפרו כי עברו במקומות מסוכנים ונתקלו בשודדי דרכים. בעלייה למטוס קיבלו הוראה לקחת רק מה שהם יכולים להרים. דברים רבים נשארו מאחור.

מקום מגוריי הראשון בישראל היה במחנה עולים בעתלית. לאחר זמן קצר עברתי להתארח בביתו של דודי במושב ביצרון ומשם עברתי לרמת אליהו בראשון לציון. כשמשפחתי הגיעה לישראל התאחדנו בנחלת יהודה ב' בראשון לציון ועבדנו בפרדסים (יחד עם רבים מהכפר שלנו בתימן).

בשנת 1953 נישאתי לאורה לבית חדר, אותה הכרתי בנחלת יהודה. מוצאה של אורה מכפר אל-חלא בתימן, לא הרחק מהמקום בו נולדתי אני. הוריה, שמחה ומנשה חדר, הלכו לעולמם בתימן והיא עלתה לישראל בשנת 1950 יחד עם הדודים שלה שלום וניסים. לטענת אימי, אורה נולדה בשנת 1934 והייתה מבוגרת ממני בשנה.

אחרי הנישואים לא היה לנו היכן לגור. חשבנו שנוכל לקנות מאבי מחצית מהקרקע שהייתה לו בנחלת יהודה, אך הדבר לא הסתדר וכך מצאנו את עצמנו בבית עריף. השנה הייתה 1954 ורעייתי הייתה בהריון. תנאי החיים במושב היו קשים מאוד. לא היה דבר מסביב, והאנשים עבדו קשה כדי להתקיים ולפרנס את משפחותיהם. חבלי הקליטה שלנו היו לא קלים. בלי "פנקס אדום" ותמיכה במפלגת מפא"י בקושי אפשר היה להסתדר. במדינה הייתה מדיניות צנע, וכל משפחה קיבלה פנקס עם נקודות זכאות אשר רק איתן אפשר היה לקנות. לשמחתי, לא הרגשתי את המחסור שהיה מסביב, לתחושותי היה לי הכול. גרנו במשק מס' 9 בבית סוכנות. היו בו חדר ומטבח. השירותים היו בחוץ. בלילות שמרנו, מפחד המסתננים הערבים שביקשו לגנוב ולפגוע.

בהתחלה פיתחתי את המשק וגידלתי ירקות לשיווק. כעבור כמה שנים הייתה לי רפת ולאחר מכן לול תרנגולות. בהמשך היו לי אווזים לפיטום. העבודה במשק הייתה תובענית, מסביב לשעון – אך הפרנסה הייתה דלה. הבנתי שאני זקוק להכנסה נוספת ועבדתי בבית ספר של המועצה המקומית במשך 15 שנים. בתקופות לחוצות גם אורה יצאה לעבוד במשק בית. למרות שהחיים היו קשים, היו לי כוח ורצון ותמיד שאפתי לסיים את מה שהתחלתי.

יחד עם אשתי אורה הקמנו משפחה לתפארת. נולדו לנו חמישה ילדים: מנשה, גילה, בני, אורי ויששכר. אורה הייתה רעייה ואימא נהדרת. זכיתי. היא הלכה לעולמה בשנת 2012 ואני חש בחסרונה.

היום אני מרוצה מהחיים במושב, הכול יש וקרוב. כבר לא צריך לנסוע ללוד או לרמלה בשביל לעשות קניות או לראות רופא. כשהגעתי לכאן הכול היה שממה, אבנים וסלעים. היום האזור ירוק, מיושב, פורח.

אורה ומנחם ביום חתונתם

הינדי יוסף ז"ל ומרגלית

מרגלית ויוסף

מרגלית: נולדתי בשנת 1943 בתימן, בת ליוסף ולולה. הוריי בני דודים ומקור משפחתם בשם "גרש". כשהגענו לישראל שאלו את אבי מהו שם המשפחה שלנו. השם היה "מנצור" אך אבי חשב ששואלים מהיכן הגיע מתימן וענה – "גרש". כשהבין את הטעות וביקש להחזיר את שם המשפחה המקורי – נענה בשלילה במשרדי הסוכנות היהודית. הוריי השתקעו בעיר נתניה, ושם גדלתי.

מוסיפה הבת אמירה: הוריי הכירו בחתונה משפחתית. אבי יוסף, נולד בשנת 1933 בתימן, ומשפחתו הייתה מראשוני בית עריף. לאחר נישואיהם הקימו הוריי את ביתם במשך 10 ונולדו להם שבעה בנים ובנות. פרנסת המשפחה נשענה על חקלאות. נוסף לכך, היה לנו משק חי ובו צאן ובקר, סוס וחמור. אמא הייתה שותפה מלאה לעבודה ולהצלחת המשק.

אבי היה איש צדיק ותמים. ידוע בציבור כאדם עם לב רחב, שעוזר לזולת ללא היסוס. אם זה בעשייה, בתרומה בסתר לנוקמים או בהלוואה. "יש לו לב רך" נהגו לומר עליו. אבא טוב ודואג לילדיו, איש משפחה.

הוריה של מרגלית, יוסף ולולה גרש (מנצור)

אביה של מרגלית, יוסף הינדי

מרגלית

כרמי צבי ז"ל ורחל

מסתבר שלא היה לו מספיק דלק. העלו אותנו על מטוס אחר, בחודש טבת הגענו לשדה התעופה לוד. חיכו לנו שם אנשים שחילקו לנו ציוד: בגדים, שמיכות, מזרונים. נשארנו ללון בשדה התעופה במשך כמה ימים ואחריהם לקחו אותנו למעברה בפרדסיה. היו שם שורות רבות של אוהלים, ואני זוכרת שהכול נראה לי אותו הדבר. לא פעם הלכתי לאיבוד. קיבלנו שם שלוש ארוחות ביום, אך לא הכרנו ולא אהבנו את הדברים בחדר האוכל.

אחרי שלושה חודשים במעברה עברה משפחתי יחד עם משפחות נוספות מהכפר שלנו בתימן אל כפר העבודה בר גיורא בהרי ירושלים. פעם בשבוע הגיעה משאית וחילקה מצרכי מזון ספורים על פי מספר הנפשות בכל משפחה. כעבור שנה וחצי עזבנו את המקום יחד עם כל הקהילה ועברנו למעברה בעפולה, שם פגשנו אנשים מעדות שונות. רבות מהנשים עבדו בכביסה במושב מרחביה. לקראת אחד החגים בת דודתי ואני קיבלנו שמלות לבנות חדשות. הסתובבנו בעפולה עם השמלות וראינו חנות שמוכרת גלידה. רצינו מאוד גלידה אבל לא היה לנו כלל כסף. נזכרנו שסיפרו לנו שנשים מורטות נוצות מעופות בשוק ומקבלות שכר. הלכנו לשוק ומרטנו נוצות אך לא קיבלנו שכר וכמובן שלא הייתה גלידה. כשחזרנו הביתה השמלות החדשות היו מלוכלכות לגמרי, וההורים כעסו עלינו.

באוגוסט 1954 הגענו אל המנוחה והנחלה במושב בית עריף. היו כאן לא מעט בתים פנויים מפחד המסתננים הערבים שבאו לגנוב ולפגוע. למדנו במועדון קרוא וכתוב, היינו כולם באותה הכיתה למרות הבדלי הגיל. יצאתי לעבוד בחקלאות, לעזור בפרנסת המשפחה. עבדתי עם אימי ועוד קבוצת נשים מהמושב. אבי נשאר בבית, למד תורה ובישל למשפחה.

בגיל 19 נישאתי לבן המושב סאלם (שלום) יוסף ז"ל שהחליף את שמו לצבי כרמי. צבי היה בן בכור למשפחת יוסף, הם היו 12 אחים ואחיות, ילדיהם של בדרה ויחיא יוסף ז"ל. צבי היה חייל בחיל הים ולאחר שחרורו עבד בענף היהלומים. החתונה נערכה בחצר הבית, שחטו עגל, בישלו אוכל תימני ועשו שמח. בת דודתי איפרה אותי ועזרה לי להתלבש. למוחרת החתונה נסענו באוטובוס כדי להצטלם בלוד.

כעבור כמה שנים קיבלנו משק משלנו, היו לנו פרות ואחר כך גידלנו במשק פרחים מכל מיני סוגים, ביניהם פרחי כרובולת, גיבסנית, חרציות ועוד. היום, בנו עמיחי, ממשיך את דרכנו ומנהל עסק סייטנאי של פרחים.

רחל: נולדתי בשנת 1942 בכפר אלגבי במחוז ריימה בתימן. בת שנייה להוריי שוקרי (סאלם) וזהרה (שרה) יוסף. שמו של אבי מגיע מהמילה "תודה", הוא נקרא כך מכיוון שהיה בן ראשון לאחר ארבע בנות. יונה היא אחותי הגדולה, רינה וחיים צעירים ממני. המשפחה חיה ברווחה בתימן, אבא היה צורף תכשיטי כסף ואמא הייתה רוקמת, גרנו בבית בן שלוש קומות בכפר שהיה שמח ולבבי בו היהודים עזרו אחד לשני.

בנר ראשון של חנוכה, שנת 1949 החלה משפחתי את המסע לארץ ישראל, יחד עם המשפחה הרחבה ושאר בני הקהילה. כל משפחה שכרה חמור, הכינה אוכל יבש, כסף וקצת בגדים לדרך. יצאנו לדרך בדממה, מכיוון שלא רצינו שהשכנים הערבים ידעו שאנחנו עולים לישראל. הגענו לאזור שנקרא תהאמה שם שהינו באכסנייה במשך שבוע בתנאים קשים, היה שם חום אימים, ריח מגעיל ואנשים החלו להיות חולים. אחרי שבוע התחלנו לעשות את הדרך דרומה על גבי משאיות. הדרך הייתה תלולה והאנשים ישבו בצפיפות. המשאיות הביאו אותנו עד לנקודה מסוימת ולא התאפשר להן להמשיך. באותה נקודה חיכו לנו גמלים. הגברים העמיסו את הציוד, הנשים, הזקנים והילדים על גבי הגמלים, והשאר החלו ללכת ברגל. כך נמשך המסע עד שהגענו למחנה "גאולה" (חאשד), מחנה שהקימה הסוכנות היהודית לקליטת יהודים סמוך לנמל עדן.

במחנה היו המוני אנשים. אחרי כחודש וחצי בדרכים בהם לא התקלחנו, הובילו אותנו ישירות לבית מרחץ ונתנו לנו בגדים חדשים. חלק מהבגדים היו קצרים ולא כולם הרגישו בנוח איתם. חודש ימים נשארנו במחנה וחיכינו לטיסה לארץ ישראל. כשהגיע תורנו עלינו מפוחדים למטוס, לא ידענו מה זה מטוס, לא ידענו מה יהיה בארץ החדשה. המטוס המריא, התחיל לטוס ולפתע הסתובב וחזר לעדן.

העבודה בחקלאות הייתה קשה מאד ובשנת 1985 לערך יצאתי לעבוד מחוץ לבית עריף במשק בית בתל אביב ועבדתי עד שפרצה מגפת הקורונה בשנת 2020, אז פרשתי לגמלאות.

צבי ואני הקמנו יחד בית ומשפחה לתפארת. במהלך השנים נולדו לנו שישה ילדים: דפנה, עמיחי, סיגלית, מירב, אורלי ויונתן. עד היום אני מתגעגעת לתימן. לנופים, למעיינות, לשקט. שם היינו מסתפקים במועט ושמים הרבה.

רחל וצבי

רחל והילדים, אורלי, סיגלית, דפנה, מירב, עמי ויונתן

דפנה, נחום יוסף (אח של אבא), צבי, רחל ועמיחי

עמיחי בשדה פרחי הכרובולת

משפחת כרמי מכינה משלוח פרחים

חדד חביבה ויחיא ז"ל

מספרים בני המשפחה.

יחיא (זכריה) חדד נולד וגדל ברחמה באזור דמאר בתימן. משפחתו חיה בכפר ברווחה, טיפחה אדמות ובעלי חיים, ונהנתה ממי מעיין צלולים. אביו שלום (סאלם) היה נפח, תיקן ויצר כלים ומכשירים ליהודים ולערבים כאחד. למשפחה היו יחסים טובים עם הערבים בני המקום והם חיו תחת חסות השבט הערבי המקומי, יחד עם שכניהם היהודים משפחות בוטה והינדי.

בגיל צעיר נשלח לגור במשך תקופה בכפר אחר אצל קרובי משפחה, ככל הנראה במטרה שירכוש השכלה. בסוף שנת 1949 עלתה המשפחה ארצה במסגרת מבצע להעלאת יהודי תימן "על כנפי נשרים". את המסע ארצה עשו יחד עם אחיו של שלום, סלימאן ועקב על בני ביתם ומשפחות בוטה והינדי. גם בישראל לא נפרדו ויחד עמם הגיעו לכפר העבודה בגורן. ילדי המשפחה נשלחו ללמוד בקיבוץ סמוך שם הורידו להם את הפאות. ההורים התאכזבו וכעסו וביקשו למצוא מקום מגורים אחר. יחד עם המשפחה המורחבת היו בין מייסדי בית עריף והיכו כאן שורשים.

במושב קיבלו הוריו של יחיא את משק 56. אביו חלה ולא עבד, ואימו עבדה בחקלאות במושבי הסביבה כפר טרומן ובני עטרות, וגידלה 12 ילדים.

בסמוך לאדמות בית עריף היה כפר ערבי שננטש במלחמת העצמות ובבתים התיישבו משפחות עולים. באחד הבתים התגוררה משפחתה של חביבה חרזי. חביבה נולדה בשנת 1935 בעיר צנעא בתימן (גם בתעודת הזהות של יחיא רשום כי נולד בשנת 1935, אך ככל הנראה היה מבוגר יותר). יחד עם משפחתה המורחבת עלתה לישראל והם עשו דרכם למושב נחם הסמוך לבית שמש. משם עברו לגור בדיר טריף, אך ביקשו לעבור לראש העין. חביבה "תפסה" את עינו של יחיא והוא חיפש כל

תירוץ על מנת להיות בקרבתה. וכך החל לעזור לאביה, יחיא חרזי, לארוז ולהוביל חפציהם לראש העין. יחיא ביקש את ידה של חביבה מאביה, ולאחר שהצליח לגייס את סכום המוהר המבוקש הם נישאו בשנת 1952.

הזוג הצעיר החל את חייו המשותפים בבית עריף, ולאחר כשנה נולד בנם הבכור מאיר. הם קיבלו את משק 12 במזרח המושב והקימו שם את ביתם. הם קיבלו כמה פרות מהסוכנות היהודית והקימו רפת. מפחד גניבות של ה"פדאיון" המסתננים הערבים, הכניסו לעיתים את הפרות לתוך הבית כדי לשמור עליהן. בחלקת האדמה השייכת למשק גידלו מזון לבהמות.

כדי לפרנס את משפחתו עבד יחיא כל השנים גם מחוץ למשק. אדם שאפתן, אינטליגנט, אוטודידקט אשר למד קרוא וכתוב בכוחות עצמו. יחיא היה איש ציבור, נציג המושב במועצה האזורית וחבר בוועד המושב. למד בבית ברל לימודים כלליים ודחף את ילדיו לרכוש השכלה. כאדם אדוק באמונתו, הייתה קריאתו של יחיא בתורה מרעידה את קירות הבית. כחבר בכיתת הכוננות במושב הגן על בתי המושב. בני המשפחה זוכרים כי פעם אחת נתפס מסתנן בחלקה הביתית. המסתננים הגיעו בעיקר מהכפרים קיביה ובודרוס, אשר תוואי קרקע נוח מוביל אותם הישר למושב.

חביבה ויחיא הביאו לעולם שבעה ילדים, שלושה בנים וארבע בנות: מאיר, טובה, ברוריה זוהר (שאול), שולמית, חנוך ורונית. חביבה, אשת חיל, גידלה את הילדים וטיפלה בחיות המשק. בית משפחת חדד היה מלא שמחה, פתוח ומארח, כאשר התפילה, המסורת והשירה התימנית היו חלק בלתי נפרד מאורחות החיים.

החיים במושב לא היו קלים. אוטובוס עבר פעמיים-שלוש ביום בלבד, לא היה טלפון ובהתחלה גם לא חשמל. גם הילדים עבדו במשק המשפחתי: טיפלו בפרות, חרשו וקצרו – עבדו בכל מלאכה ובכל מזג אוויר. בית הספר היסודי היה בתוך המושב וילדי המשפחה מספרים שהגיעו ללימודים אחרי כמה שעות עבודה. בבית הספר קיבלו הילדים ארוחה חמה, ועם סיום הלימודים מיהרו חזרה למשק – להמשך המלאכה. הם זוכרים את המורה אפרים שנהג להגיע לבית עריף על אופנוע, את המזכיר עובדיה שלימד את הילדים לשיר 'השקדיה פורחת' במבטא עיראקי כבד. עוד זכורים בחביבה המורה צביה, המורה אסתר אלמקייס ומנהל בית הספר דוד שמש. היו אלה מורים טובים, שדאגו לילדים, ודחפו אותם להמשיך ולרכוש השכלה. כל ילדיהם של יחיא וחביבה רכשו השכלה תיכונית. הבנות למדו במוסד עלייה בפתח תקווה והבנים בישיבות.

חביבה ויחיא

יחיא לא חשש משינויים והיה פורץ דרך בתחומים רבים. לדוגמה, היה בעל המכונית הראשונה במושב. כבעל משק במושב הבין את קשיי החקלאים ולמד נהיגה על טרקטור. הוא עבד בתחנת טרקטורים שהייתה שייכת לסוכנות ונתנה שירותים לכל מושבי הסביבה. ילדיו זוכרים כי בשנות השישים נהג לעבוד במשך השבוע בעיבוד שדות הנגב וחזר לבית עריף פעם בכמה שבועות. אחרי מלחמת ששת הימים (1967) החל לעבוד גם כשומר בתעשייה האווירית וקיבל לשימוש ג'יפ ויליס.

עם הזמן הצליח לרכוש טרקטור יד שנייה מסוג פורדסון 5000. הבן מאיר זוכר שקיבל הכשרה מאביו, ואפילו הגיע לבית הספר עם הטרקטור לאחר שהשכים קום לעבודה. הבן זוהר זוכר את המעבר מחריש בעזרת סוס לחריש עם טרקטור וכיצד החל האב לעבד אדמות עבור משקים נוספים.

במשך השנים התפתח המשק המשפחתי. הרפת גדלה ובשיאה היו בה 12 פרות מניבות. בחלקת הקרקע המשפחתית גידלו בוטנים ועגבניות, אשר שווקו לתנובה. במקום בית הסוכנות הקטן בנה יחיא בעצמו בית חדש למשפחה, המתאים לצרכיה. בתקופת הבנייה התגוררה המשפחה במבנה רפת שהותאם למגורים זמניים.

לקראת סוף שנות השבעים המשק החקלאי המשפחתי לא הצדיק את עצמו מבחינה כלכלית וחוסל. במושב נשארו חקלאים בודדים. בשנת 1988 היה הבן זוהר החקלאי הפעיל האחרון.

הנכדים זוכרים את בית סבא וסבתא כמקום שמח בו כל דבר הוא סיבה למסיבה. מישוהו מנגן מוזיקה בחצר, וכל בני המשפחה רוקדים וחוגגים, גם בלי אירוע מיוחד. בימי שישי אחרי הקידוש שרים בתימנית ובעברית, בליווי תיפוף של סבתא על השולחן או על פח. כדי שישירו נכון, סבא לימד את כל הנכדים, בנים ובנות, כיצד להגות את הא'-ב' בתימנית. חביבה וזכריה היו אנשים מצחיקים, שנונים, בעלי חוש הומור אשר הפיצו שמחה ואהבה. ביתם היה מוקד אירוח משפחתי בשבתות ובחגים. עם לב פתוח ויד רחבה מעולם לא חסר דבר.

אם המשפחה חביבה הלכה לעולמה בשנת 2018, יחיא חדד נפטר בשנת 2020. בניהם זוהר וחנוך נשארו לגור בבית עריף והקימו בו את ביתם.

מימין לשמאל, אריאלה חדד, זוהר שאול חדד, ציפי חדד, חביבה חדד, אלינור חזק, זכריה יחיא חדד, טובה בן הרוש, חיים חזק

מימין לשמאל זוהר שאול חדד, זכריה יחיא חדד, חביבה חדד, יונה חרזי, סעדה חדד

אפגן שרה ואליעזר ז"ל

מספרות הבנות דבורה ואורית.

אליעזר נולד בשנת 1932 במחוז ריימה בתימן, בן ליחיא ובדרה. מדברים שסיפר עלה כי משפחתו הייתה בעלת מעמד וממון. אביו יחיא עסק בצורפות וכך גם אליעזר. הוא נודע כצורף מבוקש שעושה עבודות לעילא ולעילא. אחת מהן הייתה ריקוע על גבי משרביות בבתי ערבים. בשנת 1949 עלה לישראל יחד עם הוריו, אחיו ואחיותיו. הוא סיפר שהלכו מרחק רב ברגל ועברו תלאות רבות עד שהצליחו להגיע למחנה הסוכנות בעדן. בישראל נשלחו למחנה העולים בעין שמר. משם יצא אליעזר לדרך עצמאית על אף גילו הצעיר. ללא משפחתו עבר למבוא בית"ר, שם עבד ואומץ בידי התושבים הוותיקים. זכור לו במיוחד יחס חם שקיבל מאישה ניצולת שואה ששמה נעמי גולדהאמר.

בגיל 18 התגייס לצה"ל ושירת בגדוד 13 של גולני כמפקד כיתה. במהלך שירותו הצבאי התיישבו הוריו יחד עם אחיו נחום בבית עריף. במכתב שכתב בשנת 1954 לשרה, רעייתו לעתיד, נכתב כי אביו דאג שתהיה לו חלקה משלו במושב בית עריף. לימים, לאחר שחרורו מהצבא התברר כי אותה נחלה נתפסה והוא קיבל לידי את משק מס' 13.

שרה (זהרה) לבית יעיש, נולדה באזור עווד בדרום-מזרח תימן. היא התייתמה מאמה בגיל שלושה חודשים, ואת שנות ילדותה בתימן תיארה כחיי עוני רצופי קשיים. אל מדינת ישראל הגיעה כילדה בשנת 1949 ויחד עם משפחתה התגוררה במעברת נחלת יהודה (סמוך לראשון לציון). את אליעזר הכירה בעת שהגיע לביקור אצל מכר בנחלת יהודה. בין השניים התפתח קשר והם ביקשו להינשא. להפתעתם סירב אחיה הבכור של שרה לנישואים בתואנה שעליהם להמתין עד שאחותה

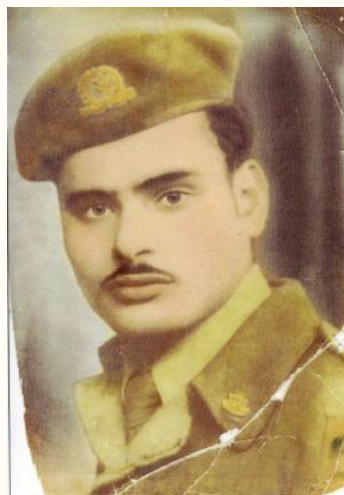
הגדולה תמצא שידוך הולם. השניים לא ויתרו, ולבסוף פסק קרוב משפחה שהם רשאים להינשא.

החתונה התקיימה לאחר שאליעזר סיים את השירות הסדיר בצבא. השניים נישאו בבית עריף, באותו שבוע בו נישאו גם חבריהם הקרובים שושנה ויששכר כהן. את שבת החתן עשו במשותף. בתחילת חייהם המשותפים גרו בבית סוכנות בן שלוש מ"ר. נציג הסוכנות היהודית העניק לזוג הצעיר פרה וכבשה – שתהיה להם נקודת התחלה במשק. בשנים הראשונות לנישואים המשיכה שרה לעבוד במשק בית. לימים סיפרה כי לא רצתה לגור במושב, ונאלצה להסתגל למלאכות המשק השונות ובעיקר לעבודה ברפת.

כבעל ניסיון צבאי קרבי, מונה אליעזר לרב"ש המושב שישב על קו הגבול עם ירדן וסבל רבות מפריצות ומהתנכלויות של מסתננים ערבים. הוא היה אחראי על תורנות השמירה, מחסן הנשק וחלוקתו. בהמשך לקח על עצמו משרה נוספת כאב הבית בבית הספר המקומי. במשק גידלו עגבניות, גזר ומלפפונים. בחלקה ב' גידלו מספוא לבהמות. אליעזר פיתח והרחיב את הרפת המשפחתית, אשר בשיאה מנתה כארבעים פרות.

אליעזר היה איש עדין, איש ספר שאהב לקרוא, לצייר ולכתוב. הוא נהג לכתוב מהגיגי ליבו והיה בעל נפש של אמן. את הבית הקטן מילאו ספרים (ספרי קריאה ועיון, כרכים של אנציקלופדיית תרבות) ועל הקירות נתלו תמונות שצייר.

נושא התרבות תפס מקום מרכזי גם בסדר יומה של שרה. אישה בעלת אופי דומיננטי, על פיה יקום דבר. טיפוח הבית וחינוך הילדות – דבורה, אריאלה ואורית – עמד בראש מעייניה. מדי יום בשעה שתיים בצהריים האזינו בבית אפגן לתסכית

ברדיו. לאחר מכן נהגה שרה להושיב את בנותיה לקרוא ספר. עולמן התרבותי התרחב גם בזכות סרטים והצגות בתל אביב. שרה הקפידה על סדר וניקיון. בנותיה זוכרות שהיו היחידות שנשלחו לבית ספר עם ממחטה שנקשרה לחולצה בסיכת ביטחון, ובכדי שלא יתלכלכו בחורף מהבוץ, חיכתה להן אימן סמוך לבית ונשאה אותן מעבר לתעלת המים. בהמשך נשלחו הבנות לחוגי העשרה כגון נגינה ותפירה. אמא מגוננת ודואגת.

שלוש הבנות סייעו במלאכות המשק השונות. בין השאר, הן זוכרות קציר תירס עם מגל, קטיף עגבניות, והבאת סלק לבהמות מהשדות. אורית הצעירה אהבה ורצתה לעבוד גם ברפת.

אליעזר היה אינטלקטואל, אדם ליברלי בעל היגיון בריא. הוא כיבד את המסורת ושילב אותה בחייו יחד עם מודרניות וקידמה. איש חובב מוזיקה וחובב שירה. בערבי שבת, לאחר הקידוש, הייתה המשפחה שרה יחד משירי ארץ ישראל, שירי רעות. מדי שבת יצאו יחד לטייל בגבעות. כאדם ציוני, שורשי, מחובר לאדמה, גם בגיל מתקדם לא ויתר על הטיול השבועי ב"סיכוב" הקבוע.

דבורה, אריאלה ואורית יחד עם הוריהן

שרה ואליעזר

מכתב פרידה מהגבעות

הגבעות ממזרח לבית עריף היו במשך שנים חלק בלתי נפרד מהווי המושב. שם רעו את הכבשים והעיזים, שם טיילו משפחות בימי שבת וחג, ונהנו מהאוויר הצח והפריחה העונתית. לקראת בניית העיר שוהם נפרד אליעזר אפגן מהגבעות האהובות.

בן נחאל ודיקת אהבה יפת נחל
 שמך הקדום בן נחל בשפת ארץ
 בשנים המעטות הוחלט כי שמך יקרא ע' ארץ
 שם זה לא נאץ בול"ק במחלוקת ארץ
 את המצפונים את עצי הצית ואת השיצ'ט ארץ
 את הסאעים והמאסות את הארץ ארץ בתוך
 שומה היא יפסדה נקצת תר' סימון צהרית
 בלביב מלבושק היה פסחם מלך צהר
 בן ימית השנה בקרו את וול"ק הקסם נאליעזר
 ארץ כי היה ארץ מלך בקרבך בואי חג ושבת
 יהיה בעלך הארץ בעלך השליש שמך נקרא שוב
 שם זה נאץ במהירות ואלו נאץ אמחיקה
 צמחאסום מלכות אצורים נאץ בק לא הכנא ווא
 את עצי הצית את חו צמחאציתק ארץ שנים נאץ
 את המאסות מואי קצם את מלכות הנקיס והקאנות
 את הסאעים הארץ עם הארץ ארץ הנקיס צמח
 והוא בן הולכי ה' צמח וארץ מלכות בוא
 במלך זה שולח בתים בארץ שולח אצורים במלך קאנות
 ובין השולח הארץ כביש אספלט שולח באן ווא
 סאעים ארץ נאץ ממלך צמחאסום השליש ארץ
 ארץ בולק וול"ק ארץ בולק צמחאסום צמחאסום
 וחלל על צמחאסום ארץ משתבח
 הצמחים השולח והת'ים בארץ ארץ ארץ
 צמח מי שולח נאליעזר שולח באן ווא

יוסף יונה וזכריה ז"ל

מספרת הבת אדירה.

אבי זכריה יוסף הגיע לישראל מתימן כילד בן 12 (לפי הערכה) עם אימו זהרה וארבעת אחיו. אביו אברהם נפטר עוד כשחיו בתימן. בישראל אימו נישאה בשנית. אבי נשלח להתחנך בקיבוץ אך הוא לא רצה להישאר שם והעדיף לסייע בפרנסת המשפחה, שבינתיים התמקמה במושב בית עריף.

המושב היה אז יישוב ספר, על קו הגבול והתושבים סבלו מהתנכלויות של פדאיון. חלק מהבתים היו נטושים. אבי ואחיו הצעיר ממנו בשנתיים קיבלו לידיהם את אחד המשקים והתחילו לפתח אותו ולעבד את האדמה. בהמשך הייתה להם גם רפת. על אף העבודה הקשה סבלו מקשיי פרנסה. אחד הקשיים היה שזימנו את אבא שלי למילואים בלי קשר לעונה החקלאית. במצב כזה לא היה מי שידאג לגידולים והיבולים נהרסו. בשלב כלשהו אחיו נישא ועבר לאשדוד, שם עבד כסוור בנמל.

אימי יונה (לבית הלוי) הייתה הבת הגדולה להוריה חיים וסעידה. אין תאריך לידה מדויק, ככל הידוע היא נולדה "בשבת של חנוכה". אחריה נולדו עוד שלושה בנים ובת. אימא עלתה לישראל כשהייתה בת שלוש לערך, והמשפחה התמקמה בבני עייש הסמוכה לגדרה. מהסיפורים של אימא על ילדותה עולה כי בבני עייש, בדומה לבית עריף, היו רוב התושבים יוצאי תימן. היא למדה בבית ספר יסודי ולאחר מכן יצאה לעבוד ולעזור בפרנסת המשפחה. בעשותה כך אפשרה לאחים שלה להמשיך וללמוד. שלושה מהם אף רכשו השכלה גבוהה. אימי גדלה בתקופה של צנע. היא סיפרה שפעם אחת בישראל מרק לשבת וחסרו לה המון מצרכים. היא לא ויתרה, והכינה מרק מהדברים שהיו לה. בשבת אמר לה אביה: "זה טעים מאוד, לפחות המלח הוא לפי המתכון..."

אמא הייתה בת 32 שהכירה את אבא בשידוך שעשתה חברתה. אחרי הנישואין עברה לבית עריף והייתה לה תקופת הסתגלות קשה. היא נפרדה מהסביבה המוכרת לה, מהחברות, מהמשפחה והמקום בו עבדה. מלבד בעלה לא הכירה איש בבית עריף. אבא הציע לה שתעבוד בחדר האוכל של חברת אל על, ואמא אכן עבדה שם. לימים סיפרה לנו שאהבה את העבודה הזו.

אמא עבדה באל על עד שנולדתי אני, בתה הבכורה. אחרי נולדו יפתח, ברק, יוחאי ודוד (לאבי יש שתי בנות מנישואיו הקודמים). גדלנו בבית שלו והרמוני. ההורים מצאו את הדרך לגשר על הפערים ביניהם והשלימו אחד את השנייה. הם חלקו אותם ערכים ותפיסת עולם. אבא היה אדם ניוון, שקט ורגוע. הייתה עוצמה בשלווה שלו. הוא לא אהב להטריח, ואני זוכרת שלימד אותנו שגם אם מתארחים יש לבוא בידים מלאות. ידיו היו תמיד פנויות לחיבוק. אמא הייתה שקטה ומופנמת. היא אהבה לצחוק ולפטפט, אך לא אהבה התקהלויות רבות משתתפים.

אבא לא למד באופן מסודר והיה לו חשוב שילדיו ילמדו וישקיעו בלימודים. במיוחד באנגלית. הוא עבד כמכונאי באל על וידע שמי ששולט באנגלית יכול להתקדם. אני זוכרת שהוא שמר מכל משמר על הפנקס האדום של ההסתדרות. הוא התאמץ כדי לקבל את הפנקס והייתה לו גאווה שהצליח. בזכות הפנקס היה זכאי לביטוח רפואי, עבודה ומשכורת מסודרת.

כעובד אל על היה אבא זכאי לכרטיסי טיסה במתנה. הם חזרו וסיפרו כיצד אחרי החתונה טסו לניו יורק. השוני מכל מה שהכירו היה אדיר. לדוגמה, הם רצו להגיע לאתר כלשהו וביקשו הכוונה. הסבירו להם שהם צריכים להגיע לאחד הרחובות הסמוכים. הם התחילו ללכת, המשיכו ללכת – ולא הגיעו. הם היו רגילים לרחובות של המושב ולא לרחובות ארוכים של עיר גדולה. אחרי שחזרו החליטו לא לטוס שוב. אבא אהב לטייל והשתתף מדי פעם בטיולים שארגנו במושב.

חיי המשפחה קיבלו טלטלה עזה לאחר שברק ז"ל נפגע קשה בתאונת דרכים בגיל 12, בעת שעשה את דרכו לבית הספר בהסעה. ברק היה מאושפז במשך שש שנים ונפטר בגיל 18. התאונה ומותו של ברק גרמו להורים עצב עמוק וסבל רב ממנו לא הצליחו להתאושש.

אבא נפטר בביתו מדום לב ביום שישי, ערב פסח שנת התשע"ח. אמא נפטרה בט"ו בשבט התשפ"ב, ינואר 2022, לאחר מאבק ממושך במחלת האלצהיימר.

יונה וזכריה

זכריה

יפת יונה

יונה ומרדכי

יונה, מרדכי והילדים גיל, גליה ושרון

מספרת הבת כלנית:

יונה שרעבי נולדה בשנת 1937 בשכונת התקווה בתל אביב. הוריה ואחיה הגדולים ממנה נתן, שלום, משה ודוד הגיעו לארץ ישראל בשנת 1933 מאזור שרעב בתימן. לאחר מסע ארוך, חלקו על חמורים. אביה היה שוחט. חמש שנים לאחר שהגיעו נולדה יונה, הצברית הראשונה במשפחה. כשיונה הייתה בת שלוש נפטרה אימה במהלך לידה נוספת. הבת שנולדה נעלמה והמשפחה סבורה שהיא כנראה אחת מילדי תימן שנחטפו. עם פטירת האם התקשה האב לטפל בכל הילדים ושלוש הילדים הצעירים, משה, דוד ויונה נשלחו למוסדות. יונה גדלה והתחנכה בבית יתומים ברמת גן. בהיותה בת תשע נפטר גם אביה. בגיל הנעורים הצטרפה לתנועת נוער ויחד איתם עברה לקיבוץ עין גב משם, לאחר משבר הפילוג בקיבוץ המאוחד, עברה הקבוצה לקיבוץ נתיב הל"ה, שם גם עשתה את שירותה הצבאי. בקיבוץ עבדה במשק חי: טיפלה בתרנגולות, רעתה כבשים. עם שחרורה מצה"ל עזבה את הקיבוץ וחזרה לבית המשפחה בשכונת התקווה, שם התגוררו אחיה.

בשכונה חידשה את היכרותה עם השכנים משפחת שת (שהחליפו את שם משפחתם ל"יפת" לאחר מות אב המשפחה), ונישאה לבן, מרדכי.

הם הקימו בית בשכונת התקווה ונולדו להם ארבעה ילדים: גיל, גליה, שרון וכלנית. בשנת 1969 נהרג מרדכי בזמן שירות מילואים במוצב בבקעת הירדן. בן 36 היה במותו. יונה נותרה אלמנה, מטופלת בילדים קטנים. הבכור היה בן תשע וכלנית התינוקת בת שמונה חודשים. באבלה הכבד הבינה יונה שעליה לשאת בנטל ולפרנס כעת את משפחתה. הם עברו לדירה בשכונת יד אליהו ויונה עבדה בעזרה בשיעורים לילדים ולאחר מכן במשק בית כשטובת ילדיה לנגד עיניה.

האלמנה

יתומה היתה בהיותה ילדה.
לעולם לא יכלה לומר
המלה השגורה בפי הילדים:
"אבא... אמא... הורים",
לאחוז בשמלת אמה
ולשבת בחיק אביה.
כך היו חייה, סבל ומרורים ימיה.
אך התקוה באה.
היא נישאה לבחיר ליבה,
חיה בשלוה והשלימה
את אשר החסירה בילדותה.
אך כל אושרה נגוז,
כי בעלה מרדכי, מראשוני הצנחנים,
נפל בביקעת מעייני הדמים.
חייה שוב חסרי תוחלת,
עיניה מביטות: אולי
ואולי ישוב למען התינוקת.
יודע הוא את ענייה -
אולי לא ישכח
וישוב אליה עוד מחר.

(שושנה שמש)

שיר שנכתב על יונה לאחר מותו של בעלה מרדכי

ילדיה מתארים את אמם כ"אשת חיל" ומספרים כי למרות כל מה שעברה בחיים היה ביתם מלא בשמחה ובאהבה, תמיכה ונתינה אינסופית. למרות מותו בטרם עת של בעלה, מצאה יונה בתוכה את הכוחות ואת שמחת החיים להמשיך הלאה.

לקראת סוף שנות השמונים, ביוזמת הבן הבכור גיל, התאגדו הילדים וקנו משק במושב בית עריף. תחילה התגורר במושב רק הבן גיל ובהמשך הצטרפו אליו שאר בני המשפחה. יונה ובתה הצעירה כלנית, הגיעו אל בית עריף בשנת 1996. "התרגלתי אל החיים כאן" מספרת יונה, "יש לי פה חיי חברה, מועדון, פעילויות חברתיות וכי חשוב - המשפחה קרובה". במשך שנים רקדה פעמיים בשבוע ריקודי עם והשתתפה בחוג התעמלות.

עומיסי סעדיה ז"ל ושרה

ליד עדן. המתנו שם עד שהגיע תורנו לעלות על טיסה לישראל. בדרך למטוס עמדו שני אנשים עם קערה גדולה והורו לאנשים להשאיר בה את כל התכשיטים וחפצי הערך. נאמר להם כי המטוס לא יוכל להמריא מפאת כובד המשקל, על כן יש להשאיר את התכשיטים מאחור. עוד הבטיחו כי בישראל יקבלו הכול בחזרה. סבתי הייתה ענודה בתכשיטים רבים, והיא מסרה את כולם. כמוה עשו כולן. מעולם לא קיבלנו את התכשיטים בחזרה. הטיסה עצמה הייתה מפחידה עבורי, וכאשר המנועים התחילו לרעום פרצתי בבכי.

בישראל נשלחה המשפחה למחנה העולים בעין שמר. כל אחד קיבל כלי אוכל (צלחת, כוס, סכין ומזלג) שנקראו "מסטינג". שלוש פעמים ביום לקחנו את המסטינג שלנו והלכנו לחדר האוכל ששכן בצריף ארוך שנותר במקום מימי הבריטים. האוכל חולק בהתאם למספר האנשים במשפחה: חמישה זיתים, מעט מרגרינה, כף ריבה ולחם. בעין שמר חוינו את החורף הראשון שלנו בישראל, שהיה קר באופן יוצא דופן. בחודש פברואר השתוללה סופה ושלג כיסה את כל האוהלים. אני זוכרת שהיה לי כל כך קר שלא הצלחתי לפתוח את כף היד שלי. ממחנה העולים עברה המשפחה לגור בכפר העבודה גורן. שם גרנו בבתי סוכנות קטנים והתחלתי ללכת לבית ספר.

כמה משפחות של יוצאי תימן, ובהם משפחתי, החליטו לא להישאר בגורן וחיפשו מקום להתישב במרכז הארץ. משלחת (בה השתתפו סבי יחיאל ודודי אהרון) הגיעה לשטח סמוך לשדה התעופה וביקשה להקים בו מושב. רשויות המדינה התנגדו ולאחר מאבק לא קצר, הוסכם על הקמת מושב בית עריף. ההתחלה כאן הייתה קשה מאוד. בהעדר סיוע מצאה כל משפחה מחסה לעצמה. רק לאחר מכן הביאו לנו אוהלים וצריף ששימש כמרפאה. עם בוא החורף כל "המחנה" שלנו נמלא בוך ושלוליות. בית הספר הזמני שלנו היה במבנה ערבי נטוש של הכפר דיר טריף, אני זוכרת כיצד הנעליים טבעו לי בבוץ. יום אחד ירד גשם זלעפות, האוהלים נפלו על האנשים ולא היה לנו היכן להסתתר. הנשים והילדים פונו למושב בני עטרות, עד שהכול התייבש.

עם הקמת המושב נכנסו המשפחות לנחלות. אני גרתי עם סבי וסבתי ועם דוד יוסף (עד שנישא). הגברים עבדו בעיקר בעבודות יזומות מטעם המדינה כמו סיקול אבנים וסלילת כבישים. בהמשך גידל סבי כבשים והייתה לנו גם חלקת עגבניות. גם אני תרמתי את חלקתי לפרנסת הבית והייתי חלק מקבוצת ילדים שעבדה בקטיפ עונתי. את הגרושים הבודדים שהרווחתי העברתי ישר לסבתא. עבודה נוספת שלי הייתה

שרה: נולדתי בשנת 1938 בכוולאן שבתימן, בתם הבכורה של טרנג'ה (ציפורה) וסעדיה. אחרי נולדו להוריי עוד שני בנים. כשמלאו לי שנתיים ולאחי זכריה שנה, ילדה אימי בפעם השלישית. מגפה של שפעת הדביקה רבים באזור. אימי הלכה לסעוד את הוריה, נדבקה במחלה ונפטרה. כשמלאו לאחי התינוק חודשים הלך אף הוא לעולמו. סבתי מצד האם, זוהרה תם, אמרה לאבי לחזור לביתו יחד עם אחי ואילו אני נותרתי תחת השגחתם של סבי יחיאל וסבתי זוהרה. "אני אגדל אותה במקום הבת שלי שנפטרה" אמרה לאבי. הפעם הבאה שראיתי את אבי ואחי הייתה כאן בישראל.

גדלתי תחת כנפיה של סבתא. ליוויתי אותה בכל אשר הלכה, בין אם זה להאכיל את הפרות או לקושש עצים. פעם אחת הלכנו יחד ברגל לבקר את משפחתה. הייתי בת חמש לערך, וצעדנו ביחד יום שלם. סבתא הלכה מהר ואני אחריה. מדי פעם עצרה וחיכתה לי. כשהגענו לבית המשפחה נרדמתי וישנתי תשע שעות רצוף, כל כך כאבו לי הרגליים.

כשמלאו לי תשע שנים לערך התעוררנו בוקר אחד להודעה יוצאת דופן: "קומו! אנחנו הולכים!". עזבנו את הכול כפי שהוא, לא מכרנו דבר והתחלנו את המסע לישראל. הלכנו המון ברגל. כילדה הצעירה ביותר הייתי תמיד אחרונה. אני זוכרת עצירה ממושכת בת שבועיים-שלושה בהם המתנו לאישור מעבר. אחר כך שוב הליכה רגלית מפרכת. היו מקומות שדרשו תשלום עבור המעבר. חמישה גרוש עבור כל אדם. לא לכולם היה כסף. סבא שלי היה איש אמיד, ולקח עימו פחים מלאי כסף. הוא שילם את דמי המעבר של אלמנות ויתומים, ולא רק עבור המשפחה ולא הסכים להשאיר איש מאחור. אני זוכרת אותו נותן את הכסף ואומר: תחזירו לי בארץ הקודש, וגם אם לא תצליחו – אני סולח לכם. לבסוף הגענו למחנה הסוכנות "חאשד"

ניקיון בית הספר. עם סיום הלימודים הייתי יוצאת מהכיתה כתלמידה וחוזרת כמנקה. למדתי עם ניסים אדוארד (שהיה בהמשך גם מנהל בית הספר) ואצל המורה שרה נחמד.

כבת נוער אהבתי לשיר ולרקוד. לא היה אירוע במושב בו לא השתתפתי ושימחתי את המוזמנים. שרה לוי תנאי, מלהקת "ענבל", ראתה אותי וביקשה שאצטרף ללהקה כסולנית. הצטרפתי ללהקה בשמחה, אך הפסקתי לאחר נישואיי.

בעלי סעדיה עומסי נולד בשנת 1937 באזור כוולאן בתימן. בן לדוד ורוסון עומסי, אח בכור לרינה, יוסי, נחום, מזל ונעמי. משפחתו עשתה מסלול דומה לשלנו, ואף הם הגיעו לבית עריף מכפר העבודה גורן. הכרנו כבני נוער במועדון של המושב בו למדנו ריקודי עם, ראינו סרטים וביילנו. הייתי נערה מקובלת בחברה, וחזרו אחרי בעדינות כמה נערים. מהרגע שהכרתי את סעדיה הדברים התקדמו במהירות. כשבאנו להירשם לנישואין ברבנות נאמר לנו שאני צעירה מדי, טרם מלאו לי 17 שנים. סבא יחיא הגיע איתנו ושכנע אותם שזה בסדר, שאני בוגרת. נישאנו בשנת 1957 אני בת 16 וסעדיה בן 18.

בשנת הנישואין הראשונה גרנו בבית של חמותי. בהמשך נכנסנו לגור במשק מס' 16 שהתפנה לאחר שבעלי עזבו את המושב. במשק עמד בית סוכנות במצב גרוע – ללא חשמל, חלונות, תריסים או אפילו שיש במטבח. כיסינו את החלונות עם שמיכות ולאט לאט התחיל הבית לקבל צורה. מהסוכנות קיבלנו פרה אחת וסוס במשותף עם חמותי. לא אשכח כיצד זרענו תירס. בעלי סחב את המחרשה על גבו ואני הלכתי אחריו וזרעתי.

עם השנים נולדו לנו שבעה ילדים: זוהר, בת חן, יהונתן, בת ציון, סיגל, זמיר ואיתי. כל בני המשפחה עבדו במשק. לאורך שנים גידלנו עגבניות, סלק סוכר וירק לבהמות. הרפת שלנו עלתה ופרחה, ובשיאה היו לנו 35 ראשי בקר, בהם 25 פרות חולבות. בעת הקציר או הקטיפ היו מתאחדות המשפחות במושב ומסייעות זו לזו. לדוגמה, כאשר הגיעה העת לקטוף סלק סוכר, היו נפגשים כולם באותו שדה וקוטפים יחד. בעל החלקה היה אחראי על אוכל לכל העובדים. ביום למוחרת עוברים כולם לקטוף בחלקה השכנה, וכך הלאה. אחרי הקטיפ חותכים את עלי הסלק, ומעמיסים על משאיות את התוצרת.

בשלב מסוים רצה סעדיה לעזוב את המושב. החיים כאן לא היו קלים. נוסף לעבודת המשק עבדתי גם במועצה וגידלתי את הילדים – אך לא רציתי לעזוב. לבסוף קנינו בית בפתח תקווה אך לא עברנו לגור בו. לאחר מלחמת ששת הימים החליט בעלי למכור את אותו הבית וקנה בכסף מכון חליבה מודרני. לצערי לא הצלחנו להשלים את הרכבתו והמכון עמד ריק ושומם במשך שנים. כל הכסף ירד לטמיון.

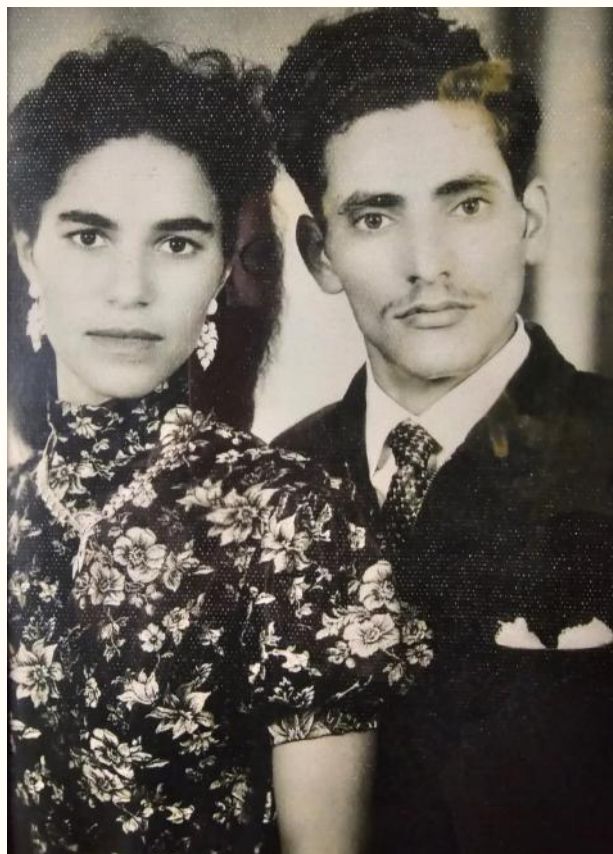
את התוצרת החקלאית שלנו שיווקנו לתנובה, ולא פעם נתקלנו ביחס מתמיה שהעלה שאלות. לדוגמה, העגבניות שגידלנו היו נהדרות. נציג של תנובה הגיע לשדה וסיווג אותן לפני השיווק. "הן ראויות לבתי מלון" אמר לנו, ונתן לנו תעודה המוכיחה את איכותן הגבוהה. כשבאנו לדרוש את התשלום עבורן נאמר לנו שהעגבניות הלכו להשמדה בשל איכות גרועה. איך זה יכול להיות תמהנו, הרי יש לנו נייר שמוכיח אחרת. במקרה הטוב קיבלנו תשלום זעום. במקרה אחר לחצו עלינו לגדל גזר אמריקאי. עבדנו קשה מאוד בשדה הגזר וכשהגיעה העת קטפנו, רחצנו ושיווקנו לתנובה משאית שלמה מלאה גזר מתוק. אחרי שבועיים הלך בעלי לקבל את התשלום. "מצטערים אבל הגזר שלכם הלך להשמדה" נאמר לו. זאת ועוד – חויבנו בתשלום עבור הארגונים. באופן דומה היו בעיות גם בשיווק החלב. אנחנו הקפדנו את ניקיון ואחוזי שומן, אבל החלב שלנו נאסף ושוקק עם משקים נוספים. מספיק שמישהו אחד הביא חלב מזוהם – וכל המשלוח נפסל. לעיתים הגיעה פרנסת המשפחה ממכירת פרה מבכירה או עגלה.

שנת 1985 הייתה שנה קשה במיוחד עבורנו. פקד אותנו משבר כלכלי ולא היה לנו מספיק לרכוש אוכל לפרות. סעדיה הלך לארגון הקניות לבקש עזרה. הוא קיווה לקחת תחמיץ ולהחזיר לאחר שימכור כמה עגלים. בארגון לא הסכימו בשום אופן. מיואש וכועס, ביקש סעדיה דף ועט. הוא כתב: "משק למכירה בבית עריף" ופירט את כמות הפרות והעגלים. בסיום רשם את מספר הטלפון שלנו בבית, והדביק את השלט על הקיר בארגון הקניות בתל אביב. עוד בטרם חזר הביתה כבר הטלפון צלצל. אני ענית. "שלום, ראיתי שלט שהמשק שלכם עומד למכירה...". רעדתי כולי. מה פתאום? עניתי שאני לא יודעת על מה הוא מדבר. בעוד אני מדברת נכנס בעלי ברוח סערה הביתה ולקח מידי את שפופרת הטלפון. "כן, אני מוכר את המשק. אתה יכול לבוא". הם סגרו את העסקה במהירות. כל אותו יום לא ידעתי את נפשי מרוב צער. למוחרת הגיעה הקונה עם משאית והעמיס את הפרות. המשק היה כל חיי, ופרצתי

בבכי. "אם תתחרטי" אמר לי הקונה "תבואי אלי ואני אשיב לך את הפרות שלך". אבל סעדיה היה איש שעומד במילתו, ולא חזר בו. הכסף ממכירת המשק הגיע לארגון הקניות ונשמר שם עבורנו. באותן שנים האינפלציה בישראל הייתה גבוהה, ושם הציעו אחוזי ריבית גבוהים יותר מאשר בבנק. חודש לאחר המכירה ניסו לשכנע את בעלי שימשוך את כספו מהארגון, כיוון שמשבר כלכלי גדול עמד בפתח. בעלי לא הסכים. לצערי אחרי שבוע קרס ארגון הקניות (חלק ממשבר הקיבוצים והמושבים) והכסף נעלם. בעלי, שהיה חקלאי כל חייו, נאלץ למצוא דרך אחרת להתפרנס. בהתחלה עבד בשמירה ולאחר מכן התחיל לעבוד בבית החולים "איכילוב" בתל אביב. הוא התחיל ממשרה בסיסית של מתקין חמצן והתקדם בסולם הדרגות.

בשנת 1990 היה אמור סעדיה להתמנות כמנהל התחזוקה של בית החולים. יום קודם לקבלת המינוי באופן רשמי, יצא כרגיל בשעות אחרי הצהריים חזרה הביתה ברכבו. בירידה מכביש 1, בגשר של לוד, פגע בו אוטובוס. סעדיה נפצע קשה ונפטר לאחר תשעה ימים.

סעדיה היה הציר המרכזי במשפחה, אדם מלא יוזמה ואנרגיה שארגן אירועים משפחתיים והרבה להתנדב. איש ישר דרך, שתמיד אמר את מה שהוא חושב. מילה שלו הייתה מילה. סעדיה הקפיד מאוד על מראהו החיצוני. תמיד היו מטפחת ומסרק בכיס, ולכל אשר הלך הותיר אחריו שובל מבושם. התנדבות ומעשי חסד מאפיינים את כל בני המשפחה, במשך שנים ארוכות פעלתי בהתנדבות במסגרת נעמ"ת, ארגנתי נופשים ומסיבות וגם הילדים שלנו ממשיכים בדרכנו זו.

שרה וסעדיה טרם נישואיהם, בכפר דניאל, שם רקדה שרה

עומסי שרה וסעדיה

אהרון מזל ושלום ז"ל

מספרים הילדים.

אמא נולדה באזור ריימה בתימן בשם סעדה (מזל), בת לשרה ואברהם יוסף. אביה נפטר בילדותה ואימה נישאה בשנית. הדוד שלה, יחיאל יוסף ומשפחתו גידלו אותה. בנעוריה הכינה אוכל ומכרה לכל דורש. כשהייתה בת 15 החלה את המסע לישראל יחד עם המשפחה המורחבת. עוד בתימן הכירה את אבא, סאלם (שלום) אהרון, אך מכיוון שהקהילה הייתה בדרכים, הם לא התארסו. "אל תדאגו, אתם תתחתנו בישראל" אמרו להם משפחותיהם.

במחנה גאולה נפרדו דרכיהם ואבא הגיע לפניה לישראל. הוא נשלח למחנה העולים בראש העין. אמא עלתה מעט אחריו ונשלחה לעין שמר. אבא דאג ולא ידע היכן אמא נמצאת. "היא תהיה שלך, נמצא אותה" אמרו לו אחיו בניסיון להרגיעו. לבסוף נמצאה סעדה בעין שמר והשניים נישאו. יחד עברו לכפר עבודה בהרי ירושלים, ובהמשך לעפולה – שם נולדה בתם הבכורה לאה. בשל קשיי פרנסה עברו לגבעת עדה, שם עבד אבא במטעים של גליקסון.

בקהילה עברה שמועה שיש מושב במרכז הארץ עבור יוצאי תימן. המשפחה שלחה נציג לבדוק, ומצאה את בית עריף כמקום בו יוכלו להכות שורשים ולהקים בית קבע בישראל. ארבעת האחים לבית אהרון: יחיאל, שלמה, אברהם ושלום, הגיעו יחד אל המושב עם בני משפחותיהם.

ההורים הגיעו לבית עריף עם שני ילדים קטנים (לאה ומוטי) והקימו את ביתם במשק 17. במושב הצטרפו למשפחה גם אלי, איילה, מיכאל, רינת, אפרת ודני.

כשהגיעו למושב היה בנחלה בית סוכנות קטן, והשטח החקלאי היה מלא קוצים ודרדרים. בהמשך הוסיפו חדר לילדים ולאט לאט פיתחו את המשק. הם קיבלו רפת ופרה, ובהמשך גידלו כותנה, גזר, מלפפונים, תירס, אבטיחים ומלונים.

הרפת גדלה לאט לאט ואבא הוסיף למשק החי גם עיזים. כדי להבטיח את פרנסת המשפחה החל אבא לעבוד בבני עטרות בהעמסת שקי תערובת. אחרי שלוש שנים נפצע ברגל כתאונת עבודה בשדות, ההחלמה הייתה ממושכת וארכה שנה. אחריה החל לעבוד בפרדסים של חברת רסקו ופריאור. בשלב מסוים התחילה גם אמא לעבוד מחוץ למשק, ועבדה בתעשייה האווירית במשך ארבעים שנה. שני ההורים עבדו מחוץ למושב, והילדים הבוגרים עבדו במשק וטיפלו באחיהם הצעירים. מוטי זוכר כיצד העביר את קווי ההשקיה בחלקה א' כלילה עם אבא אחרי שחזר מהעבודה בפרדס. בחלקה ב' גידלו רק דברים שזקוקים למעט מים כמו חיטה וגרעינים.

אבא היה איש מסודר, ונהג ללבוש חליפות. "מה אתה חבר כנסת?" היו מקניטים אותו, אבל אמא הלבשה אותו יפה והוא אהב את זה. אבא תמיד חיפש חידושים והיה צעיר בנפשו. הוא היה בין הראשונים עם טלוויזיה במושב ובשנות השבעים בחר בדגם הכי מודרני שהציע משרד השיכון לבניית בית חדש בנחלה. הוא לא עישן וסלד מריח של סיגריות.

ההורים היו אנשים חברותיים. אבא תמיד צחק עם אנשים. היינו מארחים הרבה משפחה וחברים. כולם יושבים בדשא, מפצחים גרעינים, שרים וצוחקים. לא פעם נסעה המשפחה להתארח אצל חברים בגבעת עדה או בקיבוץ לביא ליד הכנרת.

מזל ושלום אהרון

משפחת אהרון

אהרון זהרה ועזריאל

בחלקה א' ועוד. באותן שנים כמעט כל משק במושב היה חקלאי. אם היה חסר לנו משהו היינו קוטפים מהשכן ומשלמים לו. את הטעם של אותן עגבניות ואפרסקים כבר אין בשום מקום.

כמעט שום דבר לא קנינו ואת רוב צרכי החיים הכנו לבד. לדוגמה, הייתה בבית אבן בזלת שטוחה בעזרתה ריסקו פלפלים חריפים להכנת סחוג. בסיום העבודה, היינו מרסקים עגבניה על אותה אבן, מביאים לחם וכולם אוכלים ונהנים. היום יש מוצרי חשמל כמו בלנדר אבל פעם הכינו הכול באופן ידני. היה לנו מכתש ועלי ששימשו לכתישה ראשונית (של חיטה למשל), אחר כך העבירו לאבני ריחיים לכתישה דקה, עד שהתקבל קמח. באותה שיטה טחנו גם תבלינים, כל שנה לפני פסח. גם החתונות היו ביתיות והתקיימו בחצרות הבתים. הכיבוד היה צנוע: שתייה חריפה, בירה, בוטנים, גרעינים שחורים ותירס קלוי. היו פעמים שהאורחים הביאו עמם כיבוד לאירוע. אכלנו מה שהיה, ולא חסר לנו כלום.

למדתי בבית הספר היסודי שהיה במושב. בזמני הפנוי אהבתי לפגוש חברים ולשחק כדורגל במגרש המאולתר שהיה סמוך לבית הספר במושב. הייתי בין היחידים שהיה להם כדור. בגיל מאוחר השתתפתי בפעילות ריקודי עם. אני זוכר קהילה חמה, עם עזרה הדדית ומעשי התנדבות. המושב היה מטופח. הייתה תחרות "הגינה הכי יפה" או "הסוכה הכי מקושטת" והזוכים קיבלו פרסים.

בדומה לאחיי הגדולים, לאחר סיום בית ספר יסודי התחלתי ללמוד מחוץ למושב. בגיל 14 למדתי בפנימייה בכפר בתיה ובתום שנה חזרתי הביתה. עוד לפני השירות הצבאי עבדתי במלטשת יהלומים ונשארתי בתחום במשך עשרים שנים.

עזריאל: אני הצבר הראשון במשפחתי. נולדתי בינואר 1953 בגבעת עדה. הוריי יחיא ושמעה אהרון הגיעו מתימן בשנת 1949. יש לי שבעה אחים ואחיות (בהם אחים מנישואיהם הקודמים של ההורים). לאחר הגעתם לישראל נשלחו הוריי לירושלים ומשם עשו דרכם לגבעת עדה. בהמשך שכנעו אותם חברים להגיע לבית עריף. למושב הגיעו יחד שלושה אחיו של אבא: שלמה, אברהם ושלוש על משפחותיהם. עמם אף עשו את המסע מתימן.

כשהגיעו למושב קיבלו משק באזור המזרחי שהיה קרוב לקו הגבול עם הירדן. ערב אחד שמע אבי קולות בערבית ממש מחוץ לחלון, והחליט שהמשפחה לא תישאר בנחלה הזו. מפחד המסתננים הערבים התעקש שיעברו למרכז המושב, וכך הגענו למשק 18. שלושה ימים אחרי שעזבנו, הפדאיון פוצצו את ביתנו הישן (שעמד ריק).

בהתחלה התפרנסה המשפחה מחקלאות: גידלו עיזים, החזיקו רפת, ובחלקה א' שתלו ירקות (בעיקר עגבניות). בחלקה ב' גידלו מספוא למשק החי. עד מהרה הבינו שהחקלאות לא מניבה מספיק לכלכלת המשפחה. אימי שמעה (שהייתה צעירה מאבי) יצאה לעבוד מחוץ למושב. היא עבדה בחקלאות בבני עטרות ובהמשך במשק בית. כשאימא שעות ארוכות מחוץ לבית, בישל אבא כמעט כל יום ובעיקר מרק תימני. אבא היה איש מרשים, תמיד לבוש בחליפה. מילה שלו הייתה מילה. במקרה של ויכוח המילה האחרונה תמיד הייתה שלו. בלי צעקות, בלי מכות. מספיק מבט אחד מעיניו בשביל לדעת אם הוא כועס.

העבודה במשק עם ההורים הייתה מובנת מאליה. הילדים מביאים חציר מהשטח, חולבים, לוקחים את הכדים עם החלב למחלבה בעזרת עגלה רתומה לסוס, מעשבים

התמחיתי בחיתוך יהלומים, עבודה בקבלנות שהצלחה בה תלויה בהתמדה ובמיומנות. בגיל 18 התגייסתי לחיל השריון והייתי נהג בחטיבה 7. המג"ד היה אביגדור קהלני, ואני נהגו של ס' המג"ד איתן קינן (קאולי). בזמן מלחמת יום הכיפורים הייתי חייל בשירות סדיר. אחרי השחרור חזרתי לעבודה בתל אביב בענף היהלומים. בהמשך עבדתי גם בענף האלומיניום ובבניין. בית עריף זה הבית שלי. גדלתי פה ואני לא יכול לחיות בשום מקום אחר. קשה לי להיות בעיר. אשתי לעומת זאת, חלמה לגור בעיר. זהרה נולדה בשנת 1959 במושב חדיד, בת לנעמי ושלמה יהושע. אחי הגדול ביקש להכיר לי מישהי. הגעתי לבית משפחת יהושע כדי לפגוש את אחותה הגדולה, אך זהרה שבתה את ליבי. נישאנו

זהרה ועזריאל ביום חתונתם

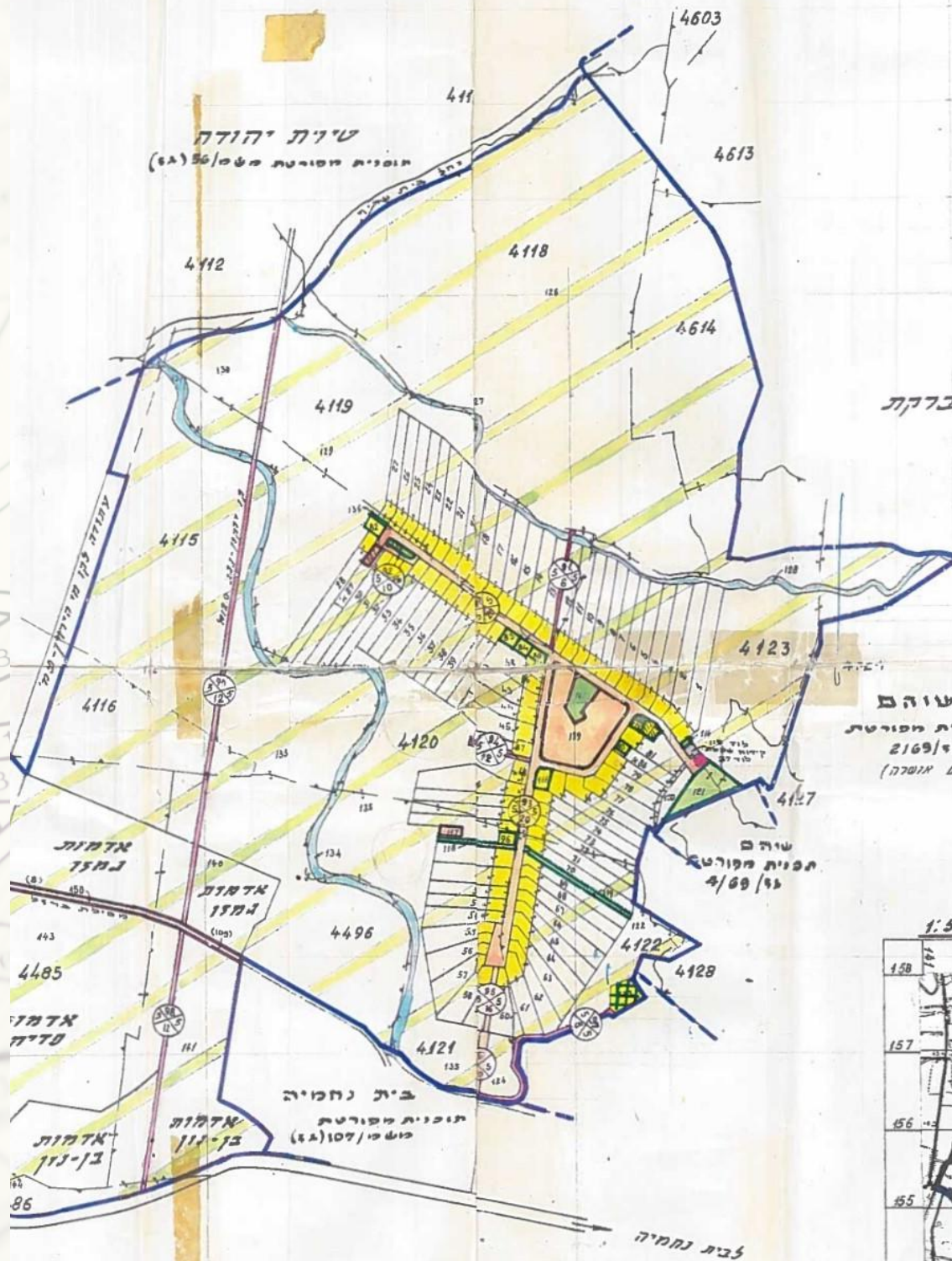
בשנת 1977 וגרנו יחד במשק 18. הוריי בנו בית חדש ואנו, הזוג הצעיר, קיבלנו את בית הסוכנות הוותיק. עם השנים בנינו בית חדש במשק וגידלנו בו את חמשת ילדינו. זהרה מספרת כי בבית עריף מצאה קהילה פתוחה ונעימה והתחברה בקלות. מקום חם במיוחד בלבה יש לחמה יחיא (אבי). "כשהגעתי למושב הוא היה כבר מבוגר מאוד, גידל שום, בצל וטיפח הדסים" היא מספרת. במשך שנים עבדה בתל אביב ונעזרה בסבא יחיא שהחזיר מדי יום את הבת הגדולה מהגן הביתה. "הוא פחד עליה, היה אומר לה "בצד בצד", כלומר לכי בשולי הכביש. לעיתים היה לוקח אותה על הגב" מוסיפה זהרה, "הוא היה כמו אבא שני עבורי, בן אדם מדהים".

זהרה ועזריאל עם שמעה ויחיא אהרון

ט"ת יהודה
תוכנית חקלאית מש"ס/56 (גא)

ברקת

שוהם
תוכנית חקלאית
2169/ג
(אנשלה)

שוהם
תוכנית חקלאית
4/69/ג

בית נחמיה
תוכנית חקלאית
מש"ס/107 (גא)

בית נחמיה

כהן דליה ושלום ז"ל

מספר הבן יגאל.

אבי שלום (סאלם) כהן נולד בשנת 1900 בעיר תעז בתימן. בעקבות רעב נדדה המשפחה לאזור ריימה הפורה. היו לו שני אחים אברהם ויששכר ושתי אחיות שרה ויונה. אבי היה בעל מקצוע: הוא עבד כסנדלר ובעיבוד עורות לצורך הכנת רתמות לבהמות. הוא נדד ממקום למקום בעקבות עבודתו. על פי השמועה, מכירת זוג נעליים אחד הספיקה לו לפרנסה במשך חודש שלם.

אימי דליה (עפיה) לבית זנדני נולדה בעיר רבאט בתימן. אביה היה סוחר אשר נישא לשמונה נשים שונות (מכיוון שהתאלמן). אימי היא הבת הבכורה מהאישה הראשונה. מכל אישה נולדו לו כמה ילדים, ואימי טיפלה בהם. בצעירותה נחשבה אימי כמורדת. מספרים כי פעם תקף אותה נמר ומרוב פחד יצאו לה פיגמנטים לבנים בפנים. היא נחשבה אמיצה מאוד, ונכנסה למקומות שגברים פחדו מהם כמו יערות. "אם את מתנהגת כמו גבר, תשבי בבית ותטפלי באחים שלך" אמר לה אביה. וכך היה. רק בגיל שלושים נישאה לאבי, שהיה בעצמו בן ארבעים (עוד קודם לאימי היה אבי מאורס למישהי אך הם לא נישאו).

בשנת 1949 עלה אבי עם אימו, אחיו ואחיותיו לישראל. אביו נפטר עוד בתימן ולא זכה להגיע לארץ הקודש. על פי דבריו, הם נשלחו תחילה למחנה עולים בעין שמר ולאחר מכן לכפר עבודה ליד ירושלים. חלק מהקבוצה עימה הגיעו לישראל התיישבה בכפר העבודה גורן בצפון, חלק בעפולה ובגבעת עדה.

הוריי הכירו ונישאו בירושלים. יחד עם קבוצת יוצאי תימן מאזור ריימה הגיעו בשנת 1954 לבית עריף והקימו במשק מספר 19 את ביתם. אחיו יששכר ומשפחתו התיישבו אף הם בבית עריף. הם קיבלו בית סוכנות קטן ולאט לאט טיפחו והרחיבו

את המשק החקלאי. הייתה להם רפת עם פרות, לול עופות ועיזים. בחלקה א' גידלו עגבניות וירקות נוספים. בחלקה ב' הרחוקה יותר גידלו מספוא, תירס וסלק. רק מי שדאג שתהיה לו אפשרות להשקיה קבועה בחלקה ב' גידל בה גם ירקות. המכירה הייתה אך ורק לתנובה, אסור היה למכור את התוצרת באופן עצמאי.

כל ילדי המשפחה עזרו במשק החקלאי: יצחק, בת שבע, שושנה, רבקה, יפה, יגאל ואבי. מקטן ועד גדול סייעו להוריהם המבוגרים. בזכות המסירות המשפחתית שגשגה הרפת ונשיאה היו בה 15 פרות חולבות, עשרה עגלים ו-עשר עיזים. כמו כן העסיקה המשפחה למעלה מעשרים פועלים בקטיף, מיון והכנה לשיווק.

כל בני המשפחה למדו בבית הספר היסודי במושב, הבנים המשיכו את לימודיהם באורט כפר אברהם בפתח תקווה. כילדים לא הרגשנו מחסור. הפרנסה הייתה בכבוד. רוב המזון הגיע מהמשק המשפחתי ולא היה צורך לקנות. לדוגמה, את התבלינים טחנו בבית בעזרת אבני ריחיים. השכנים היו מסייעים זה לזה. במושב היו חיי חברה תוססים. מועדון, מסיבות, פעם בשבוע הוקרן סרט. אף אחד לא נעל את הדלת. הייתה תחושה של ביטחון, חברות ואחוה. לאירועים משפחתיים הוזמן כל המושב. לא היה צורך בהזמנות, כולם באים. השכנים עוזרים בהכנת האוכל, אירועי חתונה נמשכו שבוע ימים.

לחגים הייתה חשיבות רבה. לקראת ראש השנה ופסח ההורים היו לוקחים את כל הילדים לקנות בגדים ונעליים בלוד. לא היו משלמים במקום אלא רושמים ומשלמים בהמשך. את החג נהגנו לחגוג עם עוד כמה משפחות. גם את המצות אפינו לבד. בליל הסדר התימני יש חמש כוסות ולא ארבע כמקובל. את כוס היין החמישית מקבל ילד שלמד בעל פה טקסט בתימנית-ערבית המסביר את יציאת מצרים. גם בישראל נמשכה המסורת וחלק מהילדים למדו קרוא וכתוב כבר בגיל שלוש עם מלמד, מורי. מנהג ייחודי נוסף בליל הסדר היה שאת היין האחרון נהגו לשפוך על משקוף הדלת – כדי שתפסח על הבית מכת בכורות.

בשנת 1975 הציע משרד השיכון לחברי המושב לבנות בנחלה בתים חדשים בנוסף לבית הסוכנות הישן. אבא רצה בית חדש אך לא אהב את תוכניות משרד השיכון. על כן בנה בעצמו בית חדש, בו נכנסנו לגור כעבור שנתיים, ב-1977. החקלאות המסחרית חוסלה בסוף שנות השבעים. בחלקה א' נטעה המשפחה כרם זיתים. לבית החדש הייתה גינה יפה ומטופחת, וגם חלקת ירקות לצריכה עצמית בה גידלו ההורים עגבניות, מלפפונים, חסה וכדומה.

אבי שלום הלך לעולמו בשנת 1993, אימי דליה נפטרה עשר שנים אחריו. כיום חיים במושב הבנים אבי ויגאל.

שלום כהן

דליה כהן

שלום ויגאל על רקע לול המשפחה

הילדים יגאל, אבי ויפה

חג'בי ישראל ז"ל ורחל

אני נולדתי בשנת 1954 בנס ציונה, ישראל. בת לעובדיה ומרים קעטבי, אחות ליוסף, אסתר, זכריה, לביא ואליהו. אני זוכרת ילדות מאושרת בה הייתי עוזרת, מסייעת, ומשחקת עם האחים שלי. חלומי כילדה היה לעבוד כלבורנטית במעבדה. עם סיום הלימודים בתיכון התנדבתי בשירות לאומי ולאחר מכן למדתי תפירה. במשך השנים תפרתי שמלות ועיצבתי דגמים של בגדים – כתחביב.

עם הנישואים הקמנו בית בבית עריף. המושב עשה עלי רושם של מקום שכוח אל, מלא שטחים פתוחים. התיישבנו במשך 21 והקמנו משק חקלאי. הייתה לנו רפת, חממות של פרחים (עד 1982), וחממות בהן גידלנו עגבניות, חצילים, מלפפונים, בצל ושום. שנינו עבדנו קשה כדי לפרנס הילדים: אביטל, ישראלה, ברכה, אלינור, נתנאל, מעיין, אלעד וחיה.

הצלחתנו וגאוותנו הגדולה בחיים היא הקמת המשפחה הגדולה. ישראל נפטר בשנת 2021. הוא היה בן אדם אהוב, חם וטוב לב.

ישראל בשירותו הצבאי בנח"ל

רחל: ישראל חג'בי נולד בכפר חג'בה בתימן בשנת 1945. בן לסעדיה ונעמי, במשפחה בת עשרה ילדים (ברכה, עדה, שושנה, מרדכי, אסתר, מוטי, דוד, שלמה ורינה) ואח ליוסף (מצד האבא). למשפחתו היה כרם ענבים בתימן, וגם הילדים עבדו, חטבו עצים ושמרו בכרם. לסבו היה בית כנסת ולמשפחה לא חסר דבר. ישראל עשה את המסע לישראל יחד עם כל משפחתו ובני הכפר שלו. ראשית עשו את הדרך לעיר חשב וממנו נסעו במשאיות עד למחנה העולים בעדן. משם טסו לישראל בעליית "מרבד הקסמים". משדה התעופה נלקחו לכפר העבודה גורן בצפון הארץ. מקום גדול ויחד עם זאת צפוף. הם נשארו בגורן במשך שנתיים קשות בהן עבדו קשה והרגישו שירדו מהמעמד המכובד שהיה מנת חלקם בתימן. במוסדות החינוך בישראל גזרו לבנים את הפאות, ורמת האדיקות הדתית ירדה מעט.

בשנת 1952 הגיעו ישראל ומשפחתו לבית עריף וקיבלו נחלה שלא היה בנוי בה שום דבר. ישראל לא התחנך בבית עריף אלא נשלח לפנימייה בבית הספר החקלאי בעין כרם (סמוך לירושלים). הוא למד עבודה חקלאית ועבד שם כרפתן. עם סיום לימודיו התגייס לצה"ל ושירת בנח"ל. מיד לאחר שירותו הצבאי עבר לגור בקיבוץ משאבי שדה בדרום הארץ, שם למד מיומנויות חקלאיות אותן יישם כשחזר לבית עריף. ישראל היה בקונפליקט בין אהבתו העזה לאימו אל מול אהבתו לאורח החיים בקיבוץ. הוא חזר למושב לבקשת אימו כדי לעזור לה בטיפול באחים הקטנים ממנו ובתחזוקת המשק.

ישראל ואני הכרנו בראשית שנות השבעים, במסיבה. התחתנו בשנת 1973. הוא היה בן 28 ואני בת 19.

רחל וישראל ביום חתונתם

רחל עם הבן נתנאל (משמאל) והאחיינית של ישראל, כרמית

רחל עם הבנות אביטל וישראלה

עומייסי שרה ויצחק ז"ל

סיפר הבן ירמיהו.

הוריי נישאו בגיל צעיר בתימן, בכפר ליד צנעא. הם עלו ארצה בשנת 1948 במסגרת המבצע להעלאת יהודי תימן "על כנפי נשרים" יחד עם הוריו של יצחק, אחיו יהודה ואחותו שרה. בישראל נשלחו למחנה העולים בקיבוץ עין שמר, שם גרו באוהלים וסבלו מהחורף הקשה. הם סיפרו כי לא היו רגילים לקור. הגשם סחף את האוהל ושטף את כל רכושם.

לבית עריף הגיעו לאחר כמה שנים יחד עם המשפחה המורחבת. בהתחלה קיבלו למגורים את משק מס' 1, הנחלה המזרחית ביותר במושב שהייתה אז הקרובה ביותר לקו הגבול עם ירדן. באותם ימים סבלו תושבי בית עריף מהסתננויות, פריצות ומעשי איבה של ה"פדאיון". במקרה אחד נזרקו שני רימונים לתוך בית הוריי. אבא התעקש שנעזוב את המשק וביקש להתקרב למרכז המושב. במקום משק מס' 1 קיבלו הוריי את משק מס' 22 והוא הפך לביתנו.

יחיא ושרה עומייסי (הוריו של אבא) לא קיבלו משק מפאת גילם והתגוררו בבית מקצועי. סבתא שרה הייתה צדקת גדולה, ונהגה לצאת מהבית כשהיא מכוסה מכף רגל ועד ראש, כמו בתימן. הוריה של אימא התגוררו בראש העין.

במשק 22 קיבלה המשפחה לידיה בית סוכנות סטנדרטי ובו חדר שינה, סלון ומטבח. השירותים היו מחוץ לבית. בבית זה גידלו את שבעת ילדיהם שנולדו במושב: שמואל, יואב, עמוס, ירמיהו, נחמה, רחל וחגי.

אבא הקים משק חקלאי לתפארת בו גידל שלל ירקות, עגבניות, מלפפונים, חצילים, בצל, אבטיחים ומלונים. שנים ארוכות הייתה גם רפת עם פרות. בהמשך הייתה גם חממה עם פרחי ציפורנים לייצוא.

ההורים וכל הילדים נרתמו לעבוד במשק. קמים מוקדם לפני בית הספר, עובדים, הולכים לבית ספר ובצהריים חוזרים לעבודה במשק. בימים בהם היה צריך לרסס חומרי הדברה קמנו באמצע הלילה, סוחבים על הגב את המרססת הכבדה. המשק הצליח בזכות העבודה הקשה. באותם ימים נודע שמן הטוב של העגבניות מבית עריף בכל הארץ. היו אלה עגבניות מצוינות, גדולות וטעימות שגודלו בהדליה בשדה, ללא חממות. את מיון התוצרת נהגנו לעשות בצילו של עץ גדול שניצב בכניסה למשק. ממיינים, מסדרים בארגזים ומשווקים לתנובה.

המחויבות להורים ולעבודת המשק קדמה לכל דבר. לא העזנו להמרות את פיו של אבא. ברגעי הפנאי המועטים נהנו ממשחק בכדורגל מאולתר. לעיתים "גנבנו" רגע מנוחה בין שורות העגבניות או במטע עצי שקד סמוך. אימא בישלה אוכל תימני שהוא בריא וטעים. תמיד היה אוכל חם וטרי, מתובל בתבלינים שטחנה בעצמה. שיערה של אימא היה ארוך מאוד והגיע עד לרצפה, היא נהגה לקלוע את השיער לצמה ולקפל אותה כמה פעמים.

בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים (1967) לקח אבא חלק במשמר המקומי במושב, שהתנהל בשיתוף יחידה צבאית. הם נהגו לשמור, לערוך סריקות במושב ולחפש את המסתננים. שקט יחסי הגיע למושב אחרי המלחמה, כאשר קו הגבול התרחק מזרחה.

כל הילדים למדו במושב עד לסיום בית ספר היסודי (כיתה ח') ולאחריו המשיכו למוסדות לימוד שונים כגון אורט בלוד או לימודי מכונאות ומסגרות בביר נבאללה. בשביל להרוויח דמי כיס, נהגו לעבוד בפרדס השיתופי של המושב. גדלו בו תפוזים, קלמנטינות ואשכוליות והייתה בו גם חלקה ניסיונית עם חידושים והרכבות. בני הנוער שעבדו בפרדס קיבלו תשלום.

בראשית שנות השבעים החליט אבא לחסל את הרפת ומכר את הפרות. בהמשך הפסיק גם את גידול הפרחים והחקלאות. העבודה במשק נזנחה לטובת פרנסה מבחוץ. אבא מצא עבודה כגנן בתעשייה האווירית. בית הקירור והאריזה של הפרחים ניצב ריק עד היום.

אבי יצחק עומייסי הלך לעולמו בשנת 1984. אימי נפטרה כ-35 שנים אחריו.

אהרון מזל ומאיר

מאיר: נולדתי ב-8 למאי 1952 בכפר עבודה בפאתי ירושלים, בנם של אברהם ושרה אהרון, ילידי תימן מאזור ריימה. ההורים עלו לישראל במבצע "על כנפי נשרים" בשנת 1949. אני הוא בנם המשותף השני של אברהם ושרה, כאשר לכל אחד מהם יש גם ילדים מנישואים קודמים. בנם הראשון נעלם בעת העלייה לישראל וגורלו לא נודע. אני ואחי הצעיר יחיאל, נולדנו בישראל.

עוד קודם שהגיעו לבית עריף התגוררה המשפחה באזור עפולה ובגבעת עדה. אל המושב הגיעו יחד עם המשפחה המורחבת, שלושת אחיו של אברהם ובני ביתם, והם נותרו קרובים כל ימי חייהם. הקרבה נשארה איתנה גם בדור הבא. הבטיחו להם שיהיו חקלאים, שיוכלו להתפרנס מחקלאות. בעת שהגיעו לבית עריף גרו במושב כ-15 משפחות. משפחתי קיבלה את משק 23. היה בו בית סוכנות סטנדרטי ובו שני חדרים, באמצע מטבח קטן ומקלחת צנועה. השירותים היו מחוץ לבית. יחד הצטופפו בבית הקטן ההורים, האחים הגדולים ושני הילדים הצעירים (מאיר ויחיאל).

מהסוכנות קיבלו רפת ושתי פרות, כמה עיזים. בהתחלה נשענה פרנסת המשפחה על הרפת הצנועה ושיווק החלב. בשטח החקלאי גידלו ירק עבור הפרות. הפרנסה הייתה דחוקה ואבי אברהם יצא לעבוד גם מחוץ למשק. הוא עבד במחסן תערובת בבני עטרות ולאחר מכן בפרדסי הסביבה. בעזרת המשכורת הקבועה של אבא ניתן היה להתבסס ולהתרחב. אבי הגדיל את הרפת והוסיף עוד פרות. ההורים והילדים הבוגרים טיפלו במשק.

השנים הראשונות לא היו פשוטות. בית עריף היה יישוב ספר, סמוך מאוד לקו הגבול המזרחי של ישראל. והמושב סבל מפריצות, גניבות ומעשי איבה מצד מסתננים ערבים "פדאיון". לא הייתה תחושת ביטחון במושב, הפדאיון גנבו פרות,

צאן ואפילו כביסה נקייה שהתייבשה על החבל. תנאי החיים לא היו קלים. מלבד קשיי הפרנסה והקושי הביטחוני, המושב היה כמעט מנותק מהסביבה. אוטובוס עבר פעמיים ביום בלבד, הרחובות לא היו סלולים ובחורף התמלאו שלוליות ובוצ.

במושב פעל בית ספר יסודי לכיתות א' עד ח'. צוות המורים לא היה מקומי. בין היתר לימד בו המורה משה שהגיע מברקת רכוב על אופנוע נוצץ. הוא נהג לשלם לתלמידים אגורה כדי שיבריקו לו את האופנוע. הוא לימד חשבון ורצה שנתרגל את לוח הכפל. מורה אחר הגיע מיהוד. את בית הספר ניהל נסים אדוארד.

אל פעילות תנועת "הנוער העובד והלומד" הצטרפנו לעיתים רחוקות. מדי חנוכה הייתה מגיעה למושב משאית ואוספת את כל הילדים לחגיגה בבסיס הצבאי הסמוך. שם היינו מדליקים חנוכייה, שרים, מתכבדים בסופגניות. ילדי בית עריף היו מכינים הצגה. במקום שאנחנו נארח חיילים, הבסיס אירח את הילדים מיישוב הספר.

החשש הביטחוני ליווה את החיים, ומדי לילה יצאו שומרים מתנדבים לסייר ולהגן על התושבים. אני זוכר שהייתה חגיגת בריתה באחת השבתות. המבוגרים היו בתוך הבית והילדים שיחקו מחבואים בחוץ. אני הלכתי להתחבא באבוס של הפרה. התקרבותי לשם בשקט, פתחתי את המכסה והופתעתי לראות שיושב בפנים גבר ערבי. אני לא יודע מי נבהל יותר – הוא או אני. התחלתי לצעוק 'ערבי! ערבי!'. כל המבוגרים יצאו בחוצה בריצה ותפסו אותו. האיש נלקח למזכירות המושב עד שנלקח בידי הצבא.

בתקופת ההמתנה לפני מלחמת ששת הימים בשנת 1967 כל הפרדסים בסביבה היו מלאים בחיילי צה"ל. הם הגנו על שדה התעופה וחיכו להמשך. בהעדר מקלט, חפרנו שוחה גדולה בחצר והסתתרנו בה בכל פעם שהייתה הפגזה. אבא שלי נשלח לאבטח את תחנת הרכבת ליד מחנה ישראל.

בסוף כיתה ח' יצאתי לעבוד כדי לעזור לפרנסת המשפחה. בהתחלה התביישתי שאני לא ממשיך ללמוד. אם שאלו לאן אני נוסע באוטובוס עניתי שאני נוסע ללימודים. התחלתי לעבוד במפעל לליטוש יהלומים בתל אביב, שם עבדו כמה מבני משפחתי. העבודה נעשית בקבלנות, ואחרי שישה חודשי עבודה התמקצעתי והתחלתי להרוויח משכורת נאה. את מרבית שכרי העברתי להוריי, וחלק קטן נשאר בידי לכיסוי הוצאות הנסיעה ולבילויים.

הדרך לתל אביב הייתה ארוכה מאוד באותם ימים. מדי בוקר נהגתי ללכת ברגל עד לכניסה למושב, משם תפסתי טרמפ (בדרך כלל עם משאית צבאית) עד לשדה

מזל ומאיר ביום חתונתם

התעופה, המשכתי עם אוטובוס עד לתחנה המרכזית בתל אביב, ומשם הלכתי ברגל עד למפעל שהיה סמוך לצומת מעריב. העבודה נמשכה עד לשעות אחר הצהריים, אחריה נשאיתי פעמים רבות בתל אביב לראות סרט קולנוע. הייתי העובד הכי צעיר במלטשה, עבדנו קשה והרווחנו טוב. בסוף 1970 התגייסתי למשמר הגבול.

את אשתי מזל הכרתי לאחר השחרור. מזל נולדה ב-30 במאי 1952. הוריה שלום ושרה דגל, עלו לישראל מתימן והקימו בית למשפחתם בכפר סבא. כיצד הכרנו? דודה של מזל (אחות אמה) סעדה (מזל) חג'בי, התגוררה בבית עריף מול המשק של משפחתי. פעם אחת בעת שהגיעה לבקר את המשפחה, הלכה מזל ברגל מהכניסה למושב. אני נסעתי על וספה של אחי, עצרתי לידה והצעתי לה טרמפ. מזל סירבה, אמרה שהיא לא נוסעת עם מישו שאינה מכירה והמשיכה לצעוד. המשכתי לנסוע, אך מדי פעם הסתובבתי וחזרתי לקראתה, רציתי לדעת היכן היא מתארכת. כשהבנתי שהיא אורחת של השכנים נעמדתי מול הבית וקיוויתי לראותה. גם מזל לא נשארה אדישה ושאלה את דודה סעדה על הבחור החמוד.

בפעם אחרת שביקרה מזל במושב, היו בפרדס חיילים בכוננות. נשות המושב הכינו כיבוד עבורם, ומזל התבקשה לעזור ולהביא סלים מלאי כל טוב לחיילים. "תקראי למאיר שיעזור לך" אמרו לה. מזל דפקה בדלת ואני הצטרפתי אליה בשמחה. יחד הבאנו את הכיבוד לחיילים, והמשכנו לטייל יחד עוד שעות ארוכות. כבר באותה פגישה ראשונה ניצתה אש האהבה. הצעתי למזל נישואין והיא נעתרה. אחרי שלושה חודשים נישאנו באולמי "שלום" בפתח תקווה.

כזוג הצעיר גרנו בבית משפחת אהרון הצנוע. עם השנים משרד השיכון בנה בית חדש במשק וההורים עברו לגור בו. בהמשך בנינו בית חדש במשק במקום בית הסוכנות הישן. בשנים הראשונות מזל לא רצתה לגור במושב והעדיפה שיעברו לגור בעיר, אולי אשדוד. כשהבינה שאין מי שיטפל בהוריי המבוגרים, נשארו באהבה בבית עריף. עם השנים נולדו לנו חמישה ילדים: איריס, ליאור, אמיר, בת חן ואבירן. לאחר השחרור מהצבא חזרתי לעבוד בענף היהלומים. בהמשך חזרתי לצבא קבע לשלוש שנים, ושכתי לעבוד במלטשת יהלומים עד למשבר הגדול שפקד את הענף. מזל עבדה במלון בהרצליה ולאחר מכן כאחראית חדר אוכל בישיבה נחלים. עם השנים הצטרפתי אליה ועבדתי כאב הבית של הישיבה עד לפרישה לגמלאות.

אני מתגעגע להווי החברתי ולאחווה שהייתה פעם במושב, לישיבה בחוץ עם השכנים, ההורים והמשפחה.

מבצע "על כנפי נשרים" | אברהם ושרה אהרון, 1949

חג'בי שרה ודוד ז"ל

מספר בנם דוד.

משפחתו של אבי הגיעה מכפר באזור חג'בה, מחוז בכוולאן הקרוב לצנעא. משפחתה של אימי שרה (לבית תנעמי) הגיעה מכפר סמוך בשם רבוע. אבי נולד בשנת 1904 ואימי צעירה ממנו. הם נישאו בתימן וכל ילדיהם נולדו בה (למעט הבת הצעירה יוכבד שנולדה בישראל ונעלמה בגיל עשרה חודשים). אבי היה חקלאי בתימן. היו לו כרמים ובנוסף גידל חיטה בחורף ודורה בקיץ. מים היו בשפע, סמוך לכפר זרם נחל שמימיו התנקזו לבאר משותפת.

נוסף לילדים שלהם: יוסף, שלמה, זכריה, דוד, שלום ורומיה, אימצו הוריי בתימן עוד 12 ילדים כדי שלא יתבוללו. אני נולדתי בשנת 1943 ויש לי כמה זיכרונות מתימן. אני זוכר שהלכתי עם אבא והכלבים שלו לגרש ציפורים מהכרמים ומהשדות. לאבא היה קלע והוא השליך אבן שהפחידה את הציפורים, אחרת היו אוכלות את הפרי. זיכרון נוסף הוא שכל המשפחה עמלה יחד עם בניית חדר נוסף לבית. כולנו דרכנו על בוך ותבן, ומהעיסה שנוצרה בנו את קירות החדר החדש.

לא אשכח את הערב בו הגיעו השליחים של הסוכנות היהודים לכפר וקראו לקהילה לעלות לישראל. בבוקר למוחרת יצאנו לדרך אפופים בתחושת גאולה ופעמי משיח. ההרגשה הייתה שהגעגוע לציון, בן אלפיים שנה, עומד להסתיים. לא עוד כמיהה ותפילה אלא הגשמה. הוריי ארוזו מה שאפשר ובעיקר צידה לדרך, בגדים וספרים. השכנים הערבים עזרו לנו להתארגן. הלכנו בשיירה ארוכה עם כל יהודי הסביבה. אל המשפחה שלי הצטרפה גם סבתי מצד אימי שהייתה עיוורת. חלק מהדרך עשינו על גבי גמלים. סבלתי ממחלת עיניים ולא ראיתי טוב, פעם אחת נפלתי מהגמל.

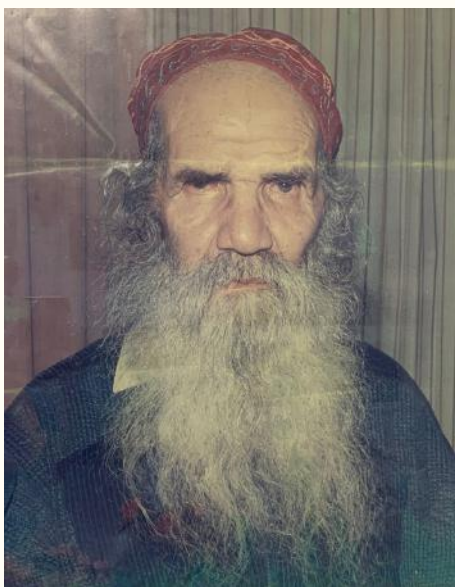
הדרך הארוכה הסתיימה במחנה חאשד, הסמוך לעיר עדן. המתנו לתורנו לעלות ל"טיירה" (אווירון). הייתה זו לא רק הפעם הראשונה שטסתי במטוס אלא פעם ראשונה שראיתי מטוס. אני זוכר שהקריאו את שמות המשפחות שיטסו. עלינו כולנו והתיישבנו בהתרגשות גדולה. כשהמנועים הרעימו הייתה בהלה, כולנו פחדנו.

עם ההגעה לישראל נשלחנו למחנה עולים בעין שמר וגרנו באוהלים. היו אלה זמנים לא פשוטים עבורנו. בחורף 1950 היה חורף קשה ואפילו ירד שלג. לא היו לנו מיטות, ואני זוכר שהביאו לנו חבילות חציר כדי שלא נשכב לישון על הבוץ, שלא נפרוס את השמיכות שלנו על האדמה הקרה והרטובה. לא נשארנו זמן רב בעין שמר. נפרדנו מכל הקבוצה שהגיעה יחד איתנו מאזור חג'בה ועברנו למעברה בקיבוץ הדתי עין הנציב בעמק בית שאן. ידענו שהמגורים שם הינם זמניים, אבל לתחושתנו הגענו אל המנוחה והנחלה. עד מהרה הבינו בקיבוץ שאבא מבין בחקלאות וגייסו אותו לעבודה בגן הירק. הוא התחבר עם הקיבוצניקים ואפילו למד קצת יידיש. לנו, הילדים, היה שם נהדר. גרנו בצריף ולא באוהל, למדנו בבית הספר יחד עם כולם ובשעות הפנאי הלכנו לטבול במעיין הנובע בשטח הקיבוץ.

הוריי היו בקשר עם קרובי משפחה וחברים עמם עלו ושמעו מהם על ההתיישבות בבית עריף. בתי המושב היו אז בבנייה והם קראו לאבא להצטרף. קיבלנו את משק 24 שעמד בו בית סוכנות ללא תריסים ובלי ריצוף. בניית הבתים נעשתה בשבלונה, כולם קיבלו בית זהה. העבודה נעשתה בקבלנות, קודם יצקו משטח בטון בכל הנחלות, אחר כך בנו קירות, גג וכדומה. היה לנו כיור עם מים זורמים אבל לא היה חשמל והארנו את הבית בעזרת לוקס, אמא בישלה על פתילייה.

שרה ודוד חגיבי

כל משק קיבל מהסוכנות חמש כבשים, אנחנו הילדים לקחנו אותן למרעה בגבעות שעליהן נבנתה בהמשך העיר שוהם. הגענו קרוב לקו הגבול ולעיתים עז או כבשה היו חוצות לשטח הירדני. ללא היסוס נהגנו לעבור את סימון הגבול ולקחת אותה בחזרה. הרועים הערבים עשו אותו הדבר. בלילות פחדנו מפני גניבות ומעשי התנכלות של הפדאיון, מסתננים ערבים. התקינו לנו תריסים מפלדה, ואפשר היה להיזן את שלושת השלבים התחתונים. מדי לילה עשינו משמרות תצפית עם רובה ליד החלון. הייתי בן שמונה או תשע ושמרתי שעתיים כל לילה, כמו כל אחי.

מוסדות ההתיישבות הביאו למושב מדריך חברתי ומדריך חקלאי – אבל לא הייתה פה חקלאות. "ממה נתפרנס פה?" שאל אבי את המדריך החברתי. התשובה הייתה לצאת לעבודות יזומות בקק"ל או מע"צ. זו הייתה דרכה של המדינה לסייע בפרנסה, יחד עם חלוקת תלושי מזון. אבא שלי כעס ואמר שלא עזב את הקיבוץ בשביל לעשות עבודות דחק אלא בשביל להיות חקלאי, להיות עצמאי. "אתה רוצה חקלאות?" שאל המדריך, "אז תעשה!". "איפה השטח שלי?" שאל אבא. המדריך הוביל אותנו מאחורי הבית שלנו והצביע על האופק: "מכאן ועד כמה שאתה רוצה" אמר.

אבא השיג זרעי עגבניות. היו לו כמה כלי עבודה ידניים שהבאנו איתנו (כמו מחרשה ידנית נמצאה באחד הכפרים הערבים הנטושים ליד עין הנציב), כוח העבודה היה אנחנו – הבנים שלו. חרשנו את שלושת הדונמים הצמודים לבית (חלקה א') וזרענו שם את העגבניות. אחרי חלקה א' הייתה גדר שהקיפה את היישוב, והיה בה שער שננעל מדי ערב. אנחנו היינו היחידים באותם ימים שיצאו לשדות מעבר לגדר, הקמנו מקשה וגידלנו אבטיחים ומלונים. אחרי חודשיים התחלנו בגאווה לשווק את התוצרת שלנו.

שמו של אבי כחקלאי בעל ניסיון יצא לפניו ופנו אליו ממושב בני עטרות. היו להם כרמים והם נזקקו לאיש מקצוע שילווה אותם. לאבי, כאמור, היו כרמים עוד בתימן. אבא לימד אותם כיצד יש לגזום נכון את הגפן, וליצור "חלונות" של אוויר ואור עבור האשכולות. בבני עטרות גידלו שלושה זנים: תמר, מוסקט ביירותי ומלכה ("מלכת הכרמים" הזן שהבשיל ראשון), אבי עבד שם במשך שנים כשהוא זוכה להערכה ולכבוד.

סיפורה של בובה

בשלב מסוים הגיעו למושב כמה בהמות לעבודה, סוסים ופרדות. במזכירות החליטו כי החלוקה תעשה בהגרלה ולא על פי צורך מוכח. אנחנו לא זכינו בהגרלה ואבי כעס מאוד. הוא נזקק לבהמת עבודה כמו אוויר לנשימה. באותם ימים עדיין חרשנו באופן ידני. אבי התלונן במשרד החקלאות ברחובות: "אני חורש על הגב של הילדים שלי!" צעק, אך נענה שאין הם יכולים להתערב בהחלטת האגודה במושב. יחד עם זאת, הצורך האמיתי שלו לא נעלם מעיניהם והם הציעו לו לקחת פרדה מסוימת שנמצאת בכפר טרומן ללא חיוב. "היא משוגעת" הזהירו אותו. "אם תצליח לאלף אותה, קח אותה". אבא לא נרתע והסכים מייד. למחרת הלכנו כל הילדים יחד איתו לכפר טרומן. הפרדה קפצה מהמכלאה ופערה פה גדול ומאיים. אבא הצליח לרתום אותה לעגלה והיא התחילה להשתולל. בדרך בין כפר טרומן לבית עריף היה חריש עמוק בשדות והעגלה התהפכה. תפסנו את הפרדה והובלנו אותה הביתה.

בבוקר רתם אותה אבא למחרשת "ביזוק" כבדה. על פי רוב נדרשו שני סוסים או שתי פרדות כדי להוביל אותה. אבל בובה הובילה אותה לבד. אני זוכר שאם ראתה מכשול בדרך הייתה עוצרת, לוקחת תנופה ומונקת. עם הזמן הצליח אבא להכניס בה משמעת, אבל מדי פעם כשהחליטה שנמאס לה לעבוד, הייתה נעצרת במקום או משתוללת. שמה יצא לפניה כבהמת עבודה חזקה במיוחד. בכל פעם שמשהו נתקע בבוץ ביקשו מאבא (שכונה "מורי דאוד") שיביא את בובה לעזרה. אחי שלמה, אבא ואני היינו היחידים שידעו איך לגשת אליה.

אחרי כמה שנים המשק התפתח ואבא הודיע למשרד החקלאות שאין לנו צורך בפרדה בובה. החזרנו אותה והבנו שחקלאי מכפר יונה קנה אותה. בוקר אחד אחרי חצי שנה, שמעתי קול מוכר בחצר והופתעתי לגלות שם את בובה. כולנו התרגשנו מאוד. לא היה לנו ברור כיצד עשתה את הדרך מכפר יונה ועד בית עריף. אבא יצר קשר עם בעליה החדשים והוא הגיע לקחת אותה. "היא משוגעת! אני לא מבין איך הסתדרתם איתה!" אמר לנו. חייכנו אחד לשני. אכן קשה הייתה הדרך ללכה של בובה.

בחופשות מבית הספר נהגנו לבוא לעזור לאבא בעבודה. את הענבים שלא היו טובים לשיווק היה אבא לוקח הביתה, מתסיס ומזקק לעראק. אני זוכר שבאמצע הכרם עמדה סוכה גבוהה ממנה אפשר היה להשקיף על כל הסביבה, ולהרתיע גנבים במקרה הצורך.

אחיי הגדולים שלמה וזכריה המשיכו לעבד את אדמת משק 24 (אחי יוסף היה נשוי בעת שהגענו למושב וקיבל משק משלו). עם הזמן התרחבה העבודה, עיבדנו גם שדות נוספים ואחיי העסיקו עובדים מבני המושב.

בשנת 1965 הגיעו הפרות למושב. הפרה הראשונה זכתה לכינוי "ראשונה". אבא שלי הביא אותה מבני עטרות. הייתה לנו גם כלבה בשם ג'ניה (מלשון ג'יני משוגעת) ששמרה על כל חיות המשק: תרנגולי הודו, ברבורים. איך הגיעו אלינו תרנגולי הודו? אבא מצא ארבע ביצים בשדות בני עטרות והביא אותן הביתה. היה לנו לול קטן ואבא הניח את אותן מתחת לאחת התרנגולות שדגרה על ביצים משלה. בהמשך הכניס אותן למדגרה. שלוש מהביצים בקעו ואנחנו האכלנו וטיפלנו באפרוחים עד שבגרו. יום אחד נעלמה אחת התרנגולות. חיפשנו אחריה ולא מצאנו. אחרי תקופה היא חזרה ואחריה צעדו שלושים אפרוחים. מסתבר שהטילה ודגרה על הביצים בסמך הצמחים שהיה סמוך לגדר המושב.

את התוצרת מהרפת, הלול והשדות שיווק אבא לתנובה. אבל לתחושות לא קיבל תמורה הוגנת. בעיה נוספת הייתה שהכסף שהרוויח הגיע למזכירות המושב ולא ישירות אליו. הרווח היה נרשם לזכותו בכרטסת, אבל רק חלק ממנו הגיע אליו בפועל. הסכם הבלעדיות עם תנובה יצר מצב בלתי נסבל, ואבא החליט למכור חלק מהסחורה בעצמו בשוק של לוד. לוד הייתה העיר הקרובה אלינו. אני זוכר שהיו קונים לנו הילדים בגדים בחנות של אסתר פעמיים בשנה. הייתה שם גם חנות הצילום של סאלם. צילום יפה במיוחד של אבי ניצב בחלון הראווה של החנות המשך שנים ארוכות. גבר יפה עם זקן, איש עוצמתי.

בראשית שנות השבעים פקדה את המשפחה שרשרת של אסונות. אחיי שלמה וזכריה נפטרו ולאחריהם הלכה לעולמה גם אימי. אחרי מותה החליט אבי לחסל את המשק. הוא מכר את הפרות וישב בבית ללמוד תורה. אחי שלום ואני עזבנו את הבית. לפרנסתו עיבד אבי גן ירק קטן. השכנים, ובעיקר סעדה חג'בי, עזרו ודאגו לו. בהמשך עבר לגור יחד איתי ומשפחתי בתל אביב. בן 94 היה במותו.

חג'בי נעמי ז"ל ויחיאל

יחיאל: נולדתי ב-1 בינואר 1946 בחג'בה שבתימן. בן ליחיאל וזהרה חג'בי, אח למשה (מצד האם), בתיה, יאיר ושלמה. בשנת 1949 עלתה המשפחה לישראל במבצע "מרבד הקסמים". בארץ התגוררנו במעברה בקיבוץ עין שמר ובכפר העבודה גורן. אחרי כשנתיים הגענו אל בית עריף וכאן בנינו את ביתנו.

אל בית עריף הגענו יחד עם קבוצה גדולה של יוצאי תימן, ביניהם שני אחים של אבי: שלמה וסעדיה. בתקופה הראשונה התגוררנו באוהלים ולאחר מכן בצריפים שהיו מפוזרים בתוך חורשה (סמוך לבית הכנסת הגדול כיום). היו לנו כמה כבשים שרעו בחצר אך פרנסת המשפחה הגיעה מעבודתו של אבי בבניין. כאשר החלה הסוכנות היהודית להכשיר את הקרקע ליישוב קבע, חולק השטח לחלקות ולנחלות. בכל נחלה נעשתה יציקת בטון שסימנה את המקום בו ייבנה הבית. בהתחלה לא נעשתה חלוקה מסודרת של הנחלות. הוריי התיישבו במשק 47. משפחתו של דודי סעדיה התיישבה במשק מס' 1 וסבלה רבות מפגיעות של מסתננים ערבים. באחת ההתקפות נורתה ברגלה בתו של סעדיה. אחרי תקרית זו עזבו אָחיו של אבי את המושב לטובת רחובות. יחד עמם עזבו את בית עריף גם ההורים של אבי.

הסוכנות היהודית העמידה בכל משק, בית צנוע ורפת עם פרות בודדות. הכסף הספיק בשביל שתי ארוחות ביום, ולא הרבה יותר מזה – אבל אני לא זוכר תלונות או מצוקה. בהתחלה לא היו מים זורמים בבתיים ושארנו מים מבאר, בהמשך הביאו מים ממכלית. לא היה פינוק. אכלנו מה שיש. גם מכולת לא הייתה פה בהתחלה ונהגנו ללכת ברגל עד לצרכנייה במחנה ישראל – חמישה-שישה ק"מ לכל כיוון.

בהמשך גידלנו בחלקה א' ירקות שונים כמו עגבניות, מלפפונים, גזר וחצילים. בהתחלה לצרכים עצמיים ובהמשך גידול מסחרי. מאוחר יותר זנח אבי את החקלאות

והתמקד בגידול כבשים. את חלקות ב' ו-ג' לא עיבדנו ונהגנו לרעות שם את הפרות והכבשים. שטח מרעה נוסף היה בגבעות שעליהן לימים נבנתה העיר שוהם.

הגבעות היו קרובות מאוד לגבול עם ירדן. במשך היום רעינו בהם ללא פחד, אך הלילות היו סיפור אחר לגמרי. פחדנו ממסתננים ערבים, "פדאיון". הם גנבו כבשים, פרות, צאן, סוסים. לפעמים היו דופקים חזק בדלת או נוקשים על החלונות ומאיימים. כדי להתמודד עם האיום היינו מעירים את השכן שיבוא לעזור. ואיך קראנו לו? לא היו אז טלפונים, משכנו ככל מבית לבית כאשר בקצוות חיברנו פחית עם אבן. כשרצית עזרה משכנת בכבל והאבן בפחית הרעיש. השכנים תמיד באו לעזור. השכנים של הוריי היו סעדיה נגר ויוסף נגר, והמשפחות שמרו על יחסים קרובים וחמים. כל המושב התאפיין ביחסי שכנות טובים ובעזרה הדדית. רבים מהגברים במושב עברו הכשרה והצטרפו למשמר המקומי. הם שמרו בתורנות בלילות וניסו להבריח את הפדאיונים.

כילד אהבתי את השבתות והחגים בחוג המשפחה. רבים מהדודים והדודות שלי גרו במושב, ונהגנו לחגוג ולבלות יחד. אני זוכר את כולם שרים ושמחים. האנשים עבדו קשה, אבל הנפש הייתה מרוממת. בשבת ובחג הגברים לבשו חולצה לבנה ומכנסיים שחורים, הנשים הקפידו על צניעות. חמותי ואימי היו חברות. משפחת עומייסי גרה במשק ממול, ויחד עם שכנות נוספות נהגו הנשים לשבת בחוץ בשעות אחר הצהריים. לעיתים עשו מלאכה כלשהי כמו קליעת סלי נצרים, ולפעמים רק שתו משהו ושוחחו. רבים מהמנהגים המסורתיים שהיו מקובלים בתימן נמשכו גם בישראל. לדוגמה, היה זה מובן מאליו שכולם מוזמנים לאירוע. כל אחד הביא עימו כיבוד לפי יכולתו. אחד מביא גרעינים, שני ערק וכיוצא בזה.

גדלתי בבית רגוע ושמח למרות הקשיים. לאבא שלי היה בדרך כלל מצב רוח טוב. בזמנו הפנוי נהג ללמוד תורה ואף לימד ילדים. הייתה לו הרבה סבלנות. כל מי שרצה ללמוד תורה נהג להגיע אלינו. גם אני ישבתי עימו למדתי ממנו. בשעות הפנאי הייתי משחק בחוץ עם חברים, בעיקר כדורגל. בגיל הנעורים השתתפתי בערבי ריקודי עם.

כשהגענו למושב לא היה פה בית ספר. התחלתי ללמוד רק בכיתה ג' או ד' ולא המשכתי לצערי אחרי כיתה ח'. אבי לא הסכים שאמשיך ללמוד ואמר שאני צריך לעבוד איתו. הייתי ילד ממושמע ולא התנגדתי. בנוסף לעבודה במשק המשפחתי עם אבי, עבדתי גם כשכיר בפרדס המשותף. אחרי שנתיים התחלתי לעבוד בליטוש

נעמי ויחיאל ביום חתונתם

ויחיאל בשירות הצבאי

נעמי חג'בי

יהלומים. מדי יום נסעתי לתל אביב עם עוד כמה מחברי המושב ופיתחתי מיומנות. בשנת 1969 התגייסתי לשירות קרבי בצה"ל.

עם השחרור מהצבא נישאתי לנעמי עומייסי, בת השכנים ממשק 72. הכרנו מילדות, ועוד בימי בית הספר היא מצאה חן בעיני. באותה תקופה היו משקים פנויים במושב. אבי נלחם כדי שאקבל את משק 25 ואחרי החתונה נכנסו לגור בו. המשק היה מוזנח וריק. היו בו בית סוכנות רעוע, מבנה של רפת ומבנה של לול.

בשנות הנישואים הראשונות חזרתי לעבוד בענף היהלומים. הייתה זו פרנסה טובה ובטוחה. אחרי כמה שנים התחלתי לגדל כותנה בשותפות עם השכן חיים עפג'ין. עשינו יחד את כל המלאכות הדרושות: עיבוד, השקיה, קטיפה. הייתה זו תקופה קשה עבורי. עבדתי במשך היום בליטוש יהלומים, וברגע שחזרתי הביתה התחלתי את המשרה השנייה בחקלאות. העברת קווי ההשקיה הייתה עבודה מפרכת במיוחד. היינו מעבירים את הצינורות בין שורות הכותנה, כאשר גובה השיחים הגיע עד שני מטר – ואסור שהצינור יפגע בצמח. הייתי נכנס הביתה בשעות הלילה המאוחרות, ומוקדם בבוקר קם, נוסע לעבודה בתל אביב וחוזר חלילה. אחרי שנתיים מחיר המים עלה ומחיר הכותנה ירד. העסק הפך להפסדי וחיסלנו אותו.

לקראת גיל שלושים עזבתי את תחום היהלומים. הענף השתנה, התחילו להגיע אבנים קשות לליטוש מרוסיה ומכיוון שהייתה זו עבודה בקבלנות – בכל משמרת הייתי מלטש פחות אבנים ועל כן מרוויח פחות כסף. מצאתי עבודה במפעל המטוסים של התעשייה האווירית ונשארתי שם עד לפרישת לגמלאות.

נעמי ואני שמחנו על החיים בקרב המשפחה המורחבת. חמותי הייתה אישה מדהימה. מדי שבת היינו מתכנסים בביתה אחרי התפילה – אחים, גיסים, דודים. כולם מגיעים, אוכלים מטעמים, יושבים יחד. בשלב מסוים נהגה המשפחה לצאת יחד לטיול רגלי ומשם חזרנו כאיש אחד לארוחת צהריים אצל אחד מבני המשפחה. כל פעם משהו אחר אירח את כולם. חמולה קרובה, עם יחסים קרובים ונהדרים.

עפגין יונה וחיים ז"ל

מספרת בתם בת-אל.

אבי, ע"ה חיים עפגין, גדל באזור ריימה בתימן, בן למשפחה שעסקה בצורפות. עלייתו לישראל בשנת 1949 הייתה הניסיון השלישי שלו להגיע לארץ הקודש. קדמו לו שני ניסיונות שעשה יחד עם אחיו. הוא סיפר כי ניסיון העלייה הראשון היה באונייה ובפעם אחרת הלכו ברגל ורכבו על חמורים. במקומות שונים נאלצו לשלם שוחד כדי להתקדם, באחד מהם הסגירו אותם והם נאלצו לסוב על עקבותיהם.

אל ישראל הגיע אבי עם שני אחיו אברהם ושלום. הוריהם נפטרו עוד בתימן ובמהלך המסע המפרך עד למחנה "גאולה" בעדן הלכו לעולמם בני משפחה נוספים. עם הגיעו לישראל נשלח אבי היתום למחנה עולים בקיבוץ עין שמר. לאחר שראה שחיטה לא כשרה הבין שהמקום אינו מתאים לאורחות חייו ועזב. ללא בית וללא הורים גוייס לצבא, אך כיוון שהיה צעיר מדי סיפר כי "הוסיפו" לו כמה שנים ברישום כדי שיוכלו לגייסו.

אימי, ע"ה יונה לבית צדוק, הגיעה לישראל מתימן כנערה צעירה. אמה נפטרה כשהייתה ילדה ואביה נישא מחדש. בתימן היה אביה מלמד ולומד תורה. בראשית שנות החמישים התיישבה משפחתה של אמא בבית בערף, אך עזבה בשנות השישים לטובת העיר רמלה. גם שני אחיו של אבי השתקעו במושב. הוריי הכירו בבית ערף ונישאו בשנת 1954.

הם קיבלו לידיהם את משק 26 שהיה חלקת אדמה ריקה ועליה בית סוכנות קטן ובו מיטת ברזל. עם השנים הקימו משק חי שכלל פרות (בשיאה מנתה הרפת כעשר בהמות בהן שוורים ועגלים), לול תרנגולות ועיזים. אני זוכרת שהייתה גם סוסה

שנולד לה סייח. בחלקה א' גידלו סלק סוכר. בשנים הראשונות נוסף על עבודתו במשק עם אימי, עבד אבי גם במשמר הגבול. בהמשך התמסר לעבודה החקלאית. בשנים מאוחרות יותר עבד בפרדס של המושב.

במשך 18 שנים לא הצליחו להביא ילדים לעולם. על פי ההלכה, מותר לגבר לגרש את אשתו אם לאחר עשר שנים לא הצליחו להביא ילדים. אימי סיפרה שהציעה בעצמה לאבי שיגרש אותה וינשא לאחרת. אבי ענה: "אני איתך עד המוות". לאחר כמעט שני עשורים של ניסיונות אימי הרתה ונולדתי אני, בתם היחידה. הם קראו לי "בת-אל" מאחר ואימי אמרה שבאתי אליהם מה', מהאל.

הוריי היו אנשים צנועים, נשמרו מפני לשון הרע, אנשי שלום. הם התרחקו מרכילות ושמרו על שכנות טובה. חבריהם הטובים בראשית דרכם היו משפחת חג'בי שגרנו במשך 24, ושולה אפגן שסייעה בטיפול בי. בהמשך שמרה שולה גם על ילדיי.

אימי אהבה מאוד לטייל, ונהגה להצטרף לטיולים שארגנו במושב. אבי לא היה תמיד חופשי להצטרף אליה עקב שירותו במשמר הגבול. הוא אהב את הים, ואהב לשחות. בשעות הפנאי אבי ישב ולמד תורה. אימי השתתפה בשיעורי תפירה שהיו

במושב ובשיעורי תורה לנשים מטעם חב"ד. בזמנים שלא הרגישה טוב, התקיימו השיעורים אצלנו בבית כדי שלא תפסיד.

דלת ביתם של הוריי הייתה תמיד פתוחה, מזמינה. אורחים עירוניים נהגו ממאפה טרי מהטאבון ומכוס חלב ישר מהפרה. היה להם בית קטן ולב רחב. הם הירבו לארח חברים ומשפחה ותמיד היה מקום לכולם. אני זוכרת שפעם אחת סגרתי את דלת הבית כדי להעניק לאימי עזרה רפואית כלשהי. "הדלת לא תיסגר כל עוד אני בחיים" אמרה לי אימי. כמובן שמיהרתי לפתוח אותה בחזרה.

אימי סיפרה לי כי לאחר לידתי הגיע מיישהו לברכה עם זר פרחים. הוא עמד על סף הדלת ולא רצה להיכנס מכיוון שנעל מגפיים מלוכלכים. אמא התעקשה שייכנס ואמרה: "לא אקבל את הפרחים אם לא תיכנס לראות את הילדה". בכל מצב וזמן תמיד היו הוריי מזמינים, מכבדים וצנועים.

אמא נפטרה בערב תשעה באב תשנ"ו (1996), אחרי נישואי. במשך כל זמן היכרותם עם צביקה, הוקירו אותו הוריי והוא היה להם כבן. בטרם נלקח אבי למנוחת עולמים בי"ט תמוז תשע"ה (2015), זכה לשמוח עם הנכדים, יונתן, אריאל ועוז. "אלה העיניים שלי, היהלומים שלי" נהג לומר. בטוחני כי אמא מתבוננת עלינו מלמעלה ומתמוגגת. אשרי שזיכני ה' להיוולד, לינוק ולגדול בחיקם.

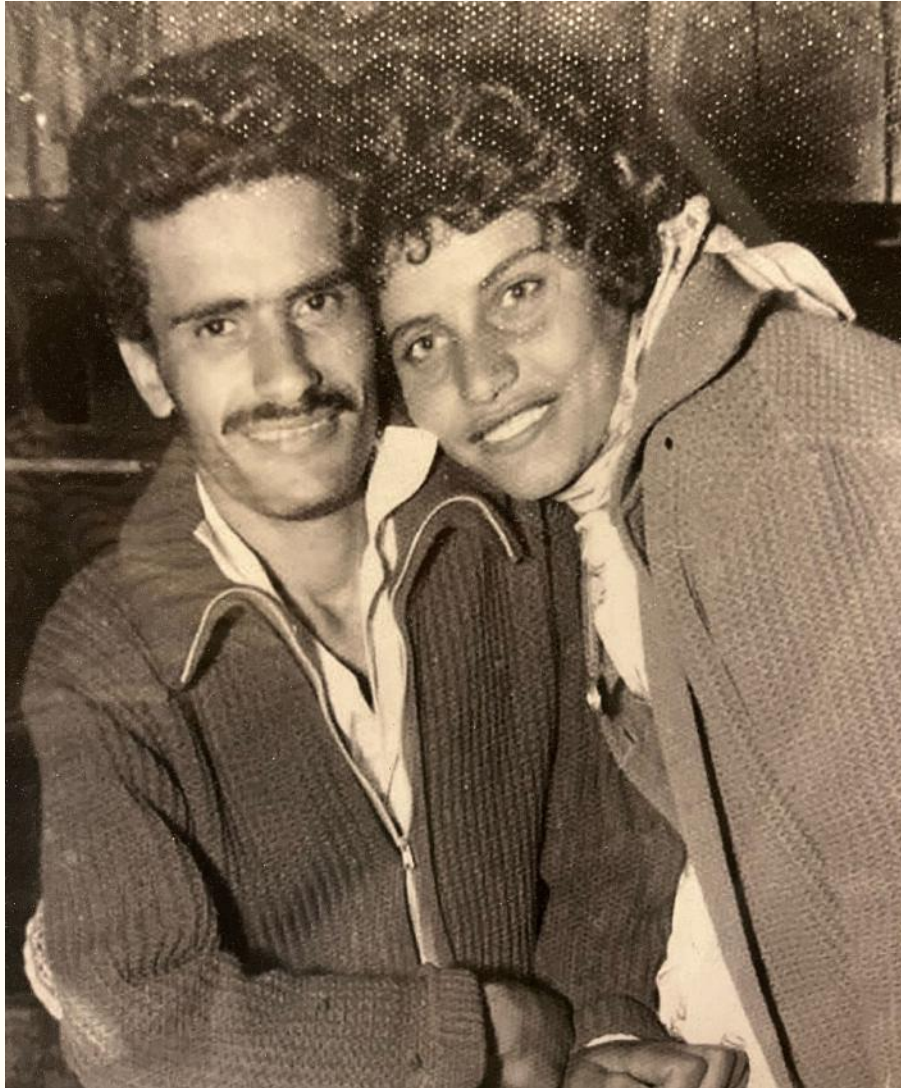

יונה עפל'ין

יצירה של ישראל נגר

עפג'ין שושנה ואברהם ז"ל

שושנה ואברהם

מספרים בני המשפחה.

שושנה עלתה לארץ ישראל מתימן בגיל צעיר עם משפחתה. במהלך השנים שודכה לאברהם עפג'ין, והם נישאו בשנת 1960. יחד הקימו את ביתם במושב בית עריף, והחלו את חייהם החדשים. בתחילת הדרך עמדו בפניהם אתגרים רבים, אך בעבודה קשה ובנחישות הצליחו להקים את משק 27, שהפך לביתם ולמרכז חייהם.

שושנה התאלמנה כשבנותיה היו קטנות, ונאלצה להתמודד לבדה עם גידול ארבע בנותיה, אך היא לא נכנעה לקשיים. שושנה הייתה אישה יוצאת דופן: חזקה מהרוח, עמידה מהחורף ונחושה מכל סערה. היא ידעה לצמוח מכלום, להפוך כל קושי להזדמנות וכל מכשול לקרקע פורייה. זה היה סוד הכוח שלה.

בעבודה קשה ובמסירות אין קץ, גידלה שושנה את בנותיה לבדה. היא בנתה את הבית לא רק במובן הפיזי, אלא גם כבית מלא חום, ערכים וביטחון. היא ניהלה את המשק, עבדה ללא הפסקה, והעניקה לילדיה חינוך, יציבות ואהבה אינסופית. למרות השנים הקשות, הבית שבנתה הפך למקום של שמחה ושל משפחה מאוחדת. ילדיה גדלו מתוך הערכה עמוקה לאמם, למדו ממנה את ערך העצמאות, האחריות והנחישות, וירשו ממנה את הכוח להיאבק ולהצליח.

בכל יום שישי נהגנו להתכנס כולם בבית של שושנה, מתיישבים סביב השולחן ומחכים לריחות שהיו ממלאים את הבית – ריח של מרק תימני חם ומהביל, פיתות טריות מהטאבון, לחוח רך וספוגי, ובנינה מתקתקה. השולחן היה תמיד עמוס בכל טוב, מלא בשפע, כמו הלב שלה. היא אף פעם לא נתנה שיחסר משהו. בכל יום שלישי הייתה חוזרת מהשוק עם האוטו מלא עד אפס מקום – ירקות טריים, תבלינים ריחניים ושלל מצרכים לכל בנותיה. היא דאגה לכולנו, ביד רחבה ובלב פתוח, כי כזו

היא הייתה – מעניקה בלי חשבון, מתוך אהבה אמיתית ודאגה אין-סופית למשפחה. שושנה הייתה אישה של נתנה ועזרה לאחרים מבלי לבקש דבר בתמורה. היא דאגה לכל מי שנזקק, בין אם באוכל, בבגדים או במילה טובה, תמיד ברגישות. סיפור חייה ממשיך לחיות דרך ילדותיה ונכדותיה, שזוכרות תמיד את האישה שבנתה את חייהן בשתי ידיה, באומץ ובהקרבה, והפכה את משק 27 במושב בית עריף לבית של אמת, חום ושפע.

יוסף בדרה ואברהם ז"ל

מספרת הבת יקירה.

להוריי אברהם (סעדיה) ובדרה הייתה אהבה מדהימה. הם נישאו בתימן, שני אחים התחתנו עם שתי אחיות. אבי סיפר שאימי מצאה חן בעיניו מהרגע הראשון והוא התעקש להינשא לה, האחות הצעירה במשפחה. בטרם נישאו חיזר אחריה, שלח לה תמרים ואגוזים ואפילו שילם לערביה מקומית שתשאב מים מהבאר במקומה. אבי היה צורף ואימי סיפרה שצרף עבורה תכשיטים מיוחדים. אחרי הנישואים עברה אימי להתגורר בבית משפחת יוסף בריימה, שם גם נולדה בתם הבכורה אסתר.

בשנת 1949 עלו לישראל במבצע "על כנפי נשרים". הם עלו יחד עם יששכר יוסף, אחיו של אבי, שהיה נשוי למרים, אחותה של אימי. הוריהם הלכו לעולמם עוד בתימן. יחד עמם עלו גם אחיותיה ואחיה של אימי. לפני שעלו על הטיסה לישראל נאמר להם שהמטוס לא יוכל להמריא מפאת כובד החפצים האישיים והם יקבלו אותם חזרה בארץ. בלב כבד השאירו מאחור את כל חפצי הערך שלהם, כולל התכשיטים שאבא הכין לאמא. הם מעולם לא ראו אותם שוב. "עלינו תמימים" אמר על כך אבא, "באנו לארץ הקודש והאמנו שפה לא משקרים".

מסעם בישראל עבר כמה תחנות. ראשית נשלחו לעפולה, משם למחנה עולים בקיבוץ עין שמר. אחריו עברו להתגורר במושב אורה באזור ירושלים ומשם הגיעו לבית עריף. בתקופה הראשונה שלהם בישראל פקדה אותם טרגדיה ובתם אסתר נחטפה. אמא סיפרה שהילדה הייתה בבית תינוקות. היא הגיעה להניק אותה בעשר בלילה והכל היה בסדר. כשהגיעה למחרת בשש בוקר – אמרו לה שהתינוקת נפטרה. עד היום מאמינה המשפחה כי אסתר בחיים.

הוריי היו מראשוני בית עריף. הם הגיעו לכאן לאחר שסיפרו להם על הכוונה להקים מושב עבור יוצאי תימן. בעת חלוקת הנחלות בחר אבי בנחלה מספר 28,

בקצה הצפון מערבי של המושב. בנחלה הסמוכה התגורר בן דודו אשר יוסף. אחיו יששכר ומשפחתו התגוררו במשק 67 והמשפחות היו קרובות ואוהבות.

אל בית עריף הגיעו הוריי עם בתם ציונה, שנולדה בירושלים. הם השתקעו במושב וכאן נולדו גם: כרמלה, יצחק, נתן, מיכאל, יקירה, ששון וזוהר. כל הילדים נולדו בבית. אבי היה איש חכם ומקובל על הבריות. הוא ידע קרוא וכתוב בעברית והיה בין הראשונים שהייתה להם מכונית במושב. הוא היה יו"ר הוועד הראשון של המושב וכיהן בתפקיד זמן רב.

במשך נטעו ההורים פרדס קלמנטינות ואשכוליות, ומטעי אפרסקים ותפוחים. היה להם גם משק חי – רפת עם פרות ולול תרנגולות. פרנסת המשפחה לא נשענה רק על המשק. במשך שנים ארוכות ניהל אבי את המכולת במושב גבעת כ"ח (מטעם תנועת המושבים). מדי יום יצא מהבית בשעה מוקדמת אל גבעת כ"ח. הוא נהג לשוב הביתה בשעות אחר הצהריים, ולהתחיל את יום העבודה השני שלו – הטיפול במשק. לאחר מכן התיישב בשקט וסידר את הנהלת החשבונות של המכולת. אחרי ארוחת ערב היה מטפל בבעיות המושב. קראנו לזה "קבלת קהל". אחד אחרי השני היו שכנים דופקים על הדלת ומבקשים את עצתו של אבי בנושאים שונים. אבי נהג לשבת עם כל אחד בסבלנות, מיעץ, עוזר ותומך. תמיד היה לו חיוך שסידר כוח.

יום שישי בערב הוקדש למשפחה. אחרי הקידוש התמסר אבא לשיחות רגועות עם בני הבית. לאחר שכן דודו עזב את המושב, איש לא התיישב במשק 29 ואבא הקים שם בית כנסת (הקיים עד היום) ואף היה שליח ציבור.

אמא ניהלה את הבית בקפדנות. היא ידעה לארגן, לנהל, לחלק משימות ואהבה סדר וניקיון. הייתה דומיננטית, אהבה מאוד אנשים והייתה מלאת הומור ושמחת חיים. במשך כל חייהם המשותפים שררה ביניהם אהבה ושלווה. אבא הלך לעולמו במפתיע בשנת 2006. אמא נפטרה ארבע שנים אחריו.

בדרה ואברהם

בדרה ואברהם עם הבת יקירה ביום חתונתה

עפג'ין מזל ושלום ז"ל

חברותית, חכמה, "פלפלית", פתוחה לשינויים. הבית היה תמיד מוקד משפחתי לאירועים ולמפגשים. בחגים, חופשות ובשבתות נהגו אחיה מכפר סבא, רמלה ורמת גן להגיע לבית עפג'ין בבית עריף ומזל אירחה את כולם באהבה. בחגים נהגו מתפללי בית הכנסת הסמוך להגיע לבית עפג'ין אחרי התפילה ולהתכבד משפע המאכלים שהכינה מזל: קובנה, קעק, בנינה, פיתות, מרק תימני, סלט חצילים, במיה ועוד ועוד כיד המלך.

שלום היה איש שקט וצנוע. היה לו אופי מיוחד ושקט. הוא לא אמר מילה רעה על אף אחד מעולם. הכול נעשה בשקט, בדרך ארץ. בלי ויכוחים ובלי סכסוכים. הוא סלד מעסקנות והעדיף את חברת משפחתו. שלום הלך לעולמו בשנת 2004. מזל נפטרה שנתיים אחריו. יהי זכרם ברוך.

מספרים הילדים, איתן וירדנה.

אבינו שלום (סאלם) עלה לישראל בשנת 1949 יחד עם שני אחיו הצעירים אברהם וחיים. הוריהם הלכו לעולמם עוד כשהיו בתימן. עוד לפני מבצע "מרבד הקסמים" שהביא את קהילת יהודי תימן לישראל, עשו האחים לבית עפג'ין ניסיון להגיע לארץ הקודש. הם התחילו במסע אך לא הצליחו להשלימו וחזרו לבית המשפחה באזור ריימה. בישראל נשלחו למחנה עולים בעיר עפולה וממנו המשיכו לאזור ירושלים. מזל (סעדה) הגיעה לישראל מהכפר ג'חון, יחד עם אביה ואחיה. אמה נפטרה בתימן כשהייתה ילדה צעירה. בישראל הכירה את שלום והם נישאו בירושלים, שם גם נולד בנם הבכור עזרא.

אל בית עריף הגיעו יחד עם קבוצת אנשים מריימה, ובהם אברהם וחיים – אחיו של שלום. הם קיבלו את משק 30 ובו הצטרפו למשפחה הילדים עזרא, זהבה, אביגיל, ירדנה, עפרה, מאיר ואיתן.

הם התחילו לפתח את המשק מבחינה חקלאית. בחלקה א' שתלו פלפל חריף, אותו היה שלום מייבש ומוכר. בהמשך נוספה רפת. בחלקה ב' גידלו במשך השנים עגבניות, תירס וסלק סוכר. בנוסף על העבודה בנחלה המשפחתית עבדו שלום ומזל גם מחוץ למושב בכדי לפרנס את משפחתם. שלום עבד בפרדסים של חברת פרי אור. מזל עבדה תחילה בחדר האוכל של בית הספר היסודי במושב, בהמשך עבדה במשק בית אצל כמה משפחות קבועות בכפר אז"ר. בחלק מהבתים עבדה במשך 35 שנים ויצרה קשר קרוב וחברי עם בני הבית. מזל בישלה להם אוכל תימני, ולימדה את ילדיה לאכול דג מלוח ומאכלים נוספים שהכירה בכפר אז"ר. מזל מעולם לא רכשה השכלה באופן פורמלי אך הייתה אישה אינטליגנטית עם חוכמת חיים. אישה

מזל ושלום עפג'ין

מזל ושלום (מימין) יחד עם חברים ושכנים

מזל ושלום עם אתי ואיתן בברית של הנכד דור

מזל עם הנכדה מורן

נהרי מרים ז"ל

מספר עמי כרמי, קרוב המשפחה.

דודה מרים (לבית יוסף) הגיעה לישראל מתימן יחד עם משפחות אחיה ואחיותיה. בת ארבעים הייתה, ללא משפחה משלה. בישראל נישאה בשידוך. אחרי הנישואים התיישבו בני הזוג נהרי במשק 31 בבית עריף (לכאן הגיעה יחד עם משפחתו של אחיה שוקרי). הם הקימו רפת בעזרת הסוכנות היהודית והתקיימו בצניעות. לאחר שלא הצליחו להביא ילדים לעולם, נפרדו בני הזוג.

דודה מרים נשארה לבדה במשק 31. היא התפרנסה ממכירת יצירת אומנות וחפצי נוי קטנים אותם יצרה. אישה חזקה ועצמאית. אני זוכר עד כמה הייתה מסורה לאחייניה. מדי יום הגיעה לביתנו וטיפלה בנו עד לשובם של הוריי מעבודתם. כילד צעיר בדרך לבית הכנסת, נהגתי לעבור סמוך לביתה. דודה מרים חיכתה לי בפתח הבית וציידה אותי בבוטנים ובגרעינים שקלתה בעצמה.

לאחר שהשתחררתי מצה"ל בשנת 1985 לקחתי על עצמי את הטיפול בדודתי. במאמץ משותף בנינו לה בית חדש, צנוע ומודרני. אחרי שנים ארוכות בבית הישן, לקח זמן עד שהסכימה לעבור אליו.

דודה מרים הלכה לעולמה בשנת 1989.

נגר ישראל ז"ל ושרה

מספר צורי הבן.

ישראל נולד בתימן, בן זקונים לאביו סעדיה. כילד על סף גיל ההתבגרות עלה לישראל במסגרת מבצע "במרבד הקסמים" בשנת 1950.

אחרי הקליטה במחנה העולים נשלחה המשפחה לכפר העבודה גורן בצפון הארץ. ישראל, שגילה נטיות אומנותיות מגיל צעיר, ברח מגורן לכפר נוער בחדרה – שם ביקש ללמוד כיצד למצות את היכולות שלו. לימים סיפר ישראל כי הוריו השיגו רכב והגיעו לקחת אותו, להשיב אותו הביתה. מדריך נוער בשם אורי הצליח לשכנע את סעדיה לאפשר לבנו להישאר וללמוד בכפר הנוער. בשנת 1953 קיבל ישראל תעודת סיום ושב אל חיק המשפחה.

בשנים שחלפו עברה המשפחה להתגורר בבית עריף. מפאת גילם המבוגר, הוריו התגוררו בבית מקצועי (כיום 48). בשנת 1954 קיבל ישראל לידי את משק 32. עוד בטרם גיוסו לצבא עבד בגינן במושב בני עטרות ולמד גננות בפתח תקווה.

בגיל 18 התגייס לצה"ל ושירת במשמר הגבול. אחרי שירותו הצבאי חזר לבית עריף, אל משק 32 ונישא לשרה לבית דהרי. שרה ילידת תימן, עלתה לישראל יחד עם אמה שמעה ואחיה יוסף ואברהם (אביה הלך לעולמו עוד כשגרו בתימן). אמה נישאה שנית ליחיא אהרון והם הביאו לעולם שני בנים משותפים. משפחתה של שרה התגוררה אף היא בבית עריף.

ישראל ושרה נישאו בשנת 1958 והביאו לעולם חמישה ילדים: צוריאל (צורי), ורד, גיל, לבנה ורועי. ישראל ובני משפחתו עבדו ופיתחו את המשק המשפחתי. במקביל עבד ישראל במשך 24 שנים בתעשייה האווירית.

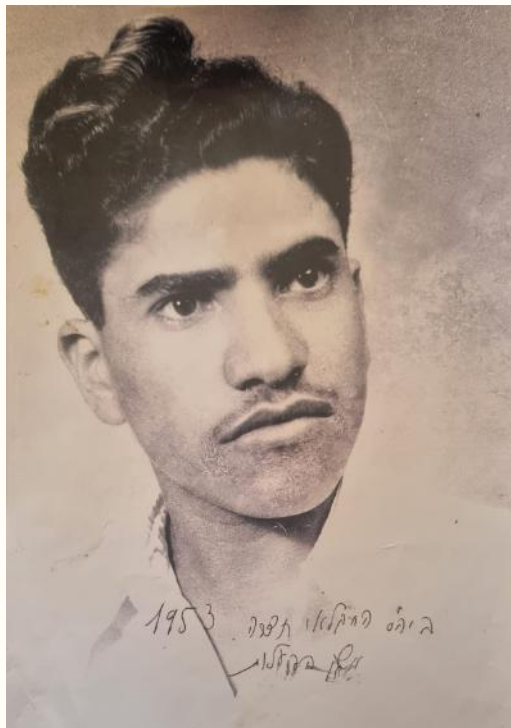
במשק הייתה רפת חלב, ובשיאה היו בה עשרים פרות חולבות. כל הבהמות היו מטופלות בקפידה ובריאות. כל אחד במשפחה תרם את חלקו למשק החקלאי, כאשר

מרעה הפרות והחליבה היו בדרך כלל מלאכתם של הילדים. את הפרות נהגו לרעות בוואדי ליד הפרדסים. בחלקה א' גידלו חצילים ועגבניות אותן שיווקו לתנובה. באמצע שנות השבעים הבין ישראל כי על אף העבודה הקשה, הרפת אינה רווחית וסגר אותה.

את שירות המילואים שלו עשה ישראל בחיל השריון. הוא נלחם במלחמת שלום הגליל ועם סיומה קיבל אות הוקרה ממפקד החטיבה, אל"מ נחמן ריבקין: "בתפקידך וכוונתך לוחמי פלוגת החרמש גילית קור רוח, דבקות במשימה וחיילות למופת".

במשך כל חייו עסק ישראל בשעות הפנאי באומנות ובעיקר בכתיבת שירים ובציור. הסטודיו שלו היה במקלט מול משק 32. עוגמת נפש רבה נגרמה לו בעת שהמקלט הוצף ורבות מיצירותיו נהרסו ואבדו. יצירות אחרות הוצגו בתערוכה ברחובות ובתערוכה בראש העין.

ישראל הלך לעולמו ב-10 באוקטובר 2021.

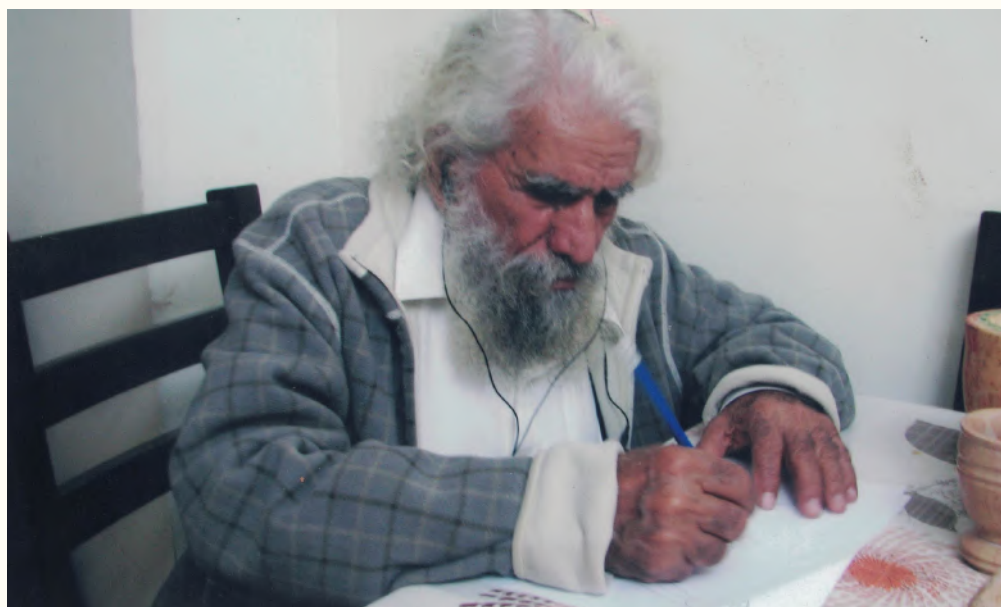
ישראל נגר

קטע מתוך יצירתו של ישראל נגר

סעדיה ובדרה חג'בי, ההורים של ישראל נגר

ישראל נגר

שרה נגר (שלישית מימין) עם חברות

אריה אבנרי החלוצים האלמונים
 ייק ילדו מגורן שבגלל המעורב

בית ענף

מחסן תעריפות

המושבים

תנועת

נוסד 1949

היה המחסן ומאות השקים
 הורדו על גב גאשים לא הומלפים

המשמרת
 היו מרכזים
 את צרכים
 העבודה
 ללילה
 ללילה
 מרובות

אנכלסיית בית ערף מרכבת משלוש קהילות שונות מתימן ממוצא
 א. הכוולאנים ממרכז תימן משפחות נגאר תם חגבי בהנהגת הרב תם אהרון וחג
 ב. הערבים (.....) בהנהגת בוטה סעדיה הצדיק לוחם לאמת ולצדק משפחות בוטה
 ג. הריזים באו יותר מאוחר 1953 בהנהגת אברהם סעדיה יוסף מאמר יושלים הגיעו
 עפגין וכהן

במקום שהם היום
 ליהכילות אדם לבתי הן
 ה? פלאי חיים !!!
 שלום הנועה! חיי !!!

1. תם אהרון יחיא 2. אברהם סעדיה יוסף 3. בוטה סעדיה יחיא 4. חגבי סעדיה יחיא 5. צברי

1955 חתמים על התקן

חגבי סעדיה יחיא ובוסא אברים בקרו בעמק הגעתו באדמות הק
 החליטו שהם חייבים להת"שב"ית ערף בגלל הצדמות
 והחלופין הלא כתבים ימסמכי מושב בית ערף:

המתיישבים
 הראשונים
 בביית ערף

ת ערף
 יל מזדע
 בית ערף
 קלאות בריית פקח

ילדו מגורן והם הכוולנים הערבים והרבוועים הרבוועים עזבו לשעריה פתח תקו
 משפחות מעורבות ודינויות באו ודינויות משפחות שאלו עלו ומות ואברהם חנוכיח לח

חג'בי מזל וסעדיה ז"ל

מספר בנם יוסף.

סעיד חג'בי נולד ככל הנראה בשנת 1929 באזור חג'בה הקרוב לצנעא. בגיל חודשיים התייתם מאביו ומחשש שהשלטונות ייקחו אותו ויאסלמו אותו, הוברח אל משפחתו של סעדיה נגר ואומץ שם. כך היה שייך גם למשפחת נגר וגם למשפחת חג'בי. בילדותו חי בבית נגר ללא קשר עם אימו, אך לימים חודש הקשר ביניהם, והם חיו שני ארוכות זה לצד זה במושב בית עריף.

עד גיל 16 חי בבית משפחת סעדיה נגר, עד שהרגיש שהוא יכול להיות עצמאי, ועבר בין הערים והכפרים כשהוא מתפרנס מעבודות נגרות אצל ערבים. את מלאכת הנגרות למד בבית משפחתו המאמצת.

אימי, סעדה (מזל) לבית משפחת טביב. אחת מתוך שש אחים ואחיות (ארבע בנות ושני בנים), מאזור חג'בה. היא נישאה בתימן ונולדו לה בן ובת. בעלה נפטר והיא התאלמנה. כשעלו לארץ, אמא שלה עלתה איתה (סבתא טביב).

הוריי הכירט בתימן ועשו את המסע ארצה בשנת 1949 באותה קבוצה. זמן קצר לאחר העלייה נישאו ונשלחו יחד עם אותה קבוצה לכפר העבודה בגורן. בהמשך הגיעו יחד לבית עריף. לא היה כאן יישוב אלא רק הכנה לבתים, סימון חלקות ומשטח בטון בכל נחלה – במקום בו עתיד להיבנות בית. המשפחות התפזרו בין החלקות וחפרו לעצמם מחסה מתחת למשטח הבטון. לקראת החורף עברו למחנה אוהלים על אחת הגבעות.

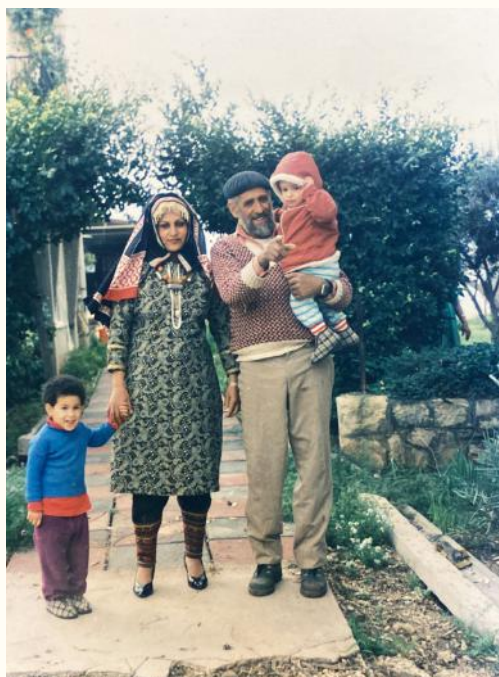
לאחר שהוקמו בתי המושב קיבלו הוריי את משק מספר 33 וכאן נולדו ילדיהם המשותפים. יחד גידלו שמונה ילדים: זכריה ורותי (ילדיה של סעדה מנישואיה הראשונים), מאיר, יהודה, זכריה, ראובן, נפתלי ויוסף.

סעדיה היה אחד החקלאים הגדולים במושב. היו לו רפת, פרדס, פרחים וחממות. בעשורים הראשונים להקמת המושב הייתה בו רוח שיתופיות ועזרה הדדית. אני זוכר שרבים היו מגדלים סלק סוכר, להפקת סוכר לא לבהמות. משאית הייתה עוברת וכל אחד השליך לתוכה את מה שקטף. היה גם שיר מיוחד שהמבוגרים היו שרים. כל אחד היה עוזר לשני. לא היו מעסיקים פועלים בשכר. יום אחד קוטפים בחלקה של השכן, יום אחר עוברים יחד לחלקה הבאה. כולם יחד בשיתוף פעולה. היה גם גידול של כותנה. משווקים תמיד לתנובה, שלא תמיד פעלה בשקיפות ובהוגנות.

סעדיה היה יו"ר האגודה במשך שנים ארוכות. חייו הוקדשו לפעילות ציבורית, היה לו אכפת מהכול והוא דאג לכל דבר. הוא היה אחראי למשל לשתילת עצי הצאלון, השדרות המצילות והיפות עם הפריחה הצהובה שיש ברחבי המושב, אשר מקנה צל ומראה מרהיב. הוא לא השאיר דבר ליד מקרה, אם לדוגמה, הסתובב לעת ערב בין החלקות וראה פיצוץ או נזילה בצנרת – מיהר לתקן. בלי שקראו לו, בלי ששילמו לו. כל דבר עניין אותו. הוא עשה ויום.

מזל וסעדיה

כהן יששכר ז"ל ושושנה

שושנה: נולדתי בשנת 1933 בתימן בשם סעידה, בישראל שמי שושנה. נולדתי וגדלתי בכפר קומם שבאזור העיר צנעא. היו לנו שכנים ערבים והיחסים עימם היו טובים, כיבדנו אחד את השני. אימי סעדה נפטרה כשהייתי בת שש, ומאז גדלתי עם סבתא שלי, דודה מרים, אבי יחיא ואימי החורגת. מגיל צעיר מאוד עזרתי בפרנסת המשפחה. סבתי הייתה לקוית ראייה ואני סייעתי בעדה בכל מקום. עזרתי לסבתא לאסוף עצים, להדליק את הטאבון, לטחון ולבשל. הכנו בעצמנו את מה שנוקקנו לו. השאיפה לעלות לארץ ישראל לא התחילה עם הציונות, בתימן התפללנו וקיוונו לעלות לארץ הקודש. כשהייתי בת 16 לערך התחלנו את המסע לישראל. יצאנו בידיים ריקות. לא מכרנו את הבית וכמעט שלא לקחנו איתנו רכוש. במשך חודשיים צעדנו ברגל בין הכפרים, כל יום משש בבוקר ועד שש בערב. היה לנו חמור אחד ואחיי הקטנים וסבתי רכבו עליו. בכפר סייאני עלינו על משאיות שהיו מלאות סחורה, וישבנו בצפיפות עד שהגענו לעדן. במחנה העלייה בעדן נשארנו בערך חודש עד שהגיע תורנו לעלות על הטיסה לישראל. אחד הדברים הבודדים שאבי הביא עימו היה השופר שלו. לפני העלייה למטוס ראיתי שלקחו לו את השופר וזרקו אותו. אבי היה חולה ולא ראה טוב, סיפרתי לו מה ראיתי והוא שלח אותי להחזיר את השופר. כשהיה בחזרה בידיו החביא אותו בתוך שרוול החולצה שלו. כיום נמצא השופר הזה בבית הכנסת בשכונת שעריה בפתח תקווה.

הגענו לישראל בשנת 1949 ונשלחנו למחנה העולים בראש העין. המקום היה גדול מאוד. אנחנו גרנו במחנה ב' מכיוון שמחנה א' היה מאוכלס כולו. גרנו בצריף קטן, אותו חלקנו עם משפחה נוספת. אני זוכרת שחיכינו שלוש פעמים ביום בתור

ארוך לחדר האוכל. לא הייתה לנו אפשרות להכין אוכל בעצמנו. לא אהבתי את האוכל שקיבלנו, אבל לא הייתה ברירה.

מראש העין עברנו לכפר העבודה גורן בצפון ישראל, ונשארנו שם במשך כשנה וחצי. האחים שלי למדו בבית ספר ואני עבדתי במטבח ציבורי כדי לעזור בפרנסת המשפחה. המשפחה שלי, ומשפחות יוצאי תימן אחרות, לא רצו להמשיך לגור בגורן מכיוון שלא נשמר שם אורח חיים דתי. אנחנו היינו מאוד דתיים ומסביבנו היו נשים שלא התלבשו צנוע. אחרי מקרה שבו נראה ערבי שוחט בהמת מאכל, הבינו התימנים שהשחיטה אינו כשרה ועד עכשיו אכלו בשר טרף. מאז לא אכלו התימנים בשר בגורן וחיפשו מקום אחר להתגורר, בו יוכלו לשמור על אורחות חייהם.

המעבר לבית עריף לא התנהל באופן חלק. במקום ישבה קבוצה של יוצאי בולגריה שהתנגדו שנגור איתם יחד. לא ויתרנו. כל קבוצת המשפחות שלנו, גברים נשים וטף, הגיעו לבית עריף וסירבו להתפנות. גם כשהגיעו חיילים להחזיר אותנו לגורן, התנגדנו ונשארנו.

התחלת החיים ביישוב החדש הייתה קשה מאוד. אני זוכרת את החורף הראשון, גרנו באוהלים ובגשם הכל נרטב. עברנו לזמן מה למחנה ישראל (מחנה עולים, כיום בשטח התעשייה האווירית). לאחר מכן בנו לנו צריפים ולבסוף בתי אבן בחלקות השונות. בשנת 1953 החליטה קבוצת משפחות, וביניהן המשפחה שלי, לעזוב את בית עריף ועברו להתגורר בשכונת שעריה בפתח תקווה. אני נשארת בקשר עם חברים ובני משפחה שנשארו במושב, ובעיקר משפחות עמי דוד ומשפחת עומסי.

בשנת 1955 נישאתי ליששכר כהן, בן המושב, וחזרתי לגור בבית עריף. גרנו יחד באותו הבית עם חמותי.

שושנה ויששכר ביום חתונתם

בשנים הראשונות במושב גידלנו כבשים ועיזים. תקופה זו לא הייתה קלה לפרנסת המשפחה. בעלי יששכר עבד במשמר הגבול בשמירה וגם ברישום בתנוכה. כל זאת בנוסף לעבודתנו המשותפת במשק המשפחתי מבוקר ועד ערב. מלבד הכבשים והעיזים, הסוכנות חילקה פרה לכל משפחה. עם הזמן הצלחנו להגדיל את הרפת והגענו לשבעים ראשי בקר. בנוסף גידלנו בחלקה א' ירקות כמו כרוב, שום, בצל, כרובית, עגבניות ומלפפונים.

עם השנים נולדו לנו שמונה ילדים: יוסי, רחל, מתי, מאירה, אלי, דני, שוקי ואילנית. הילדים עזרו בעבודות המשק השונות ולמדו בבית הספר היסודי שהיה במושב. אם מישו היה חולה חס וחלילה, קופת החולים הייתה בעיר לוד. בהעדר תחבורה מהמושב היינו צריכים לנסוע עם סוס ועגלה עד לשדה התעופה, לקשור שם את הסוס ולעלות על אוטובוס ללוד. כשסיימנו את הסידורים בלוד, חזרנו באוטובוס לשדה התעופה ומשם עם הסוס והעגלה הגענו עד למושב.

החיים לא היו קלים, אבל הייתה אחווה בין השכנים ותמיד עזרנו אחד לשני. סעדיה וסעדיה חג'בי, סעדיה עפג'ין, שולה וחיים עפג'ין, שרה וישראל נגר היו השכנים הקרובים שלנו. נפגשנו אחרי העבודה בשדה או אחרי חליבת הפרות. הנשים בישלו יחד בטאבון, אני זוכרת שאכלנו כולנו יחד פיתות, מרק, בנינה (לחמניות על בסיס חלב וחמאה).

האוירה במושב הייתה טובה. אני זוכרת שבשמחות חגגנו מהבוקר ועד הלילה. בחתונה, לדוגמה, חגגנו עם הכלה כל השבוע. האירועים היו מתחילים שבוע לפני החתונה ונמשכו כשבוע אחרי החתונה. היינו חוגגים עם שירים, ריקודים וכיבוד. זה היה סוג של בילוי ומפגש בין התושבים, שנחו מעמל יומם. זכורה לי היטב חתונתם של רותי וזכריה תם. ליוונו את החתן והכלה מבית הוריי הכלה, סעדיה וסעדיה חג'בי שהיו שכנים שלנו, עד בית הוריי החתן, יחיא וציפורה תם, שגרו רחוק יותר. ליוונו אותם בשירים וריקודים בערך שלוש שעות. עזרה ברוחב לב ניתנה גם לכל אישה שילדה, בשעה טובה. במשך חודש ימים היו מבקרים אותה ודואגים לשלומה ולשלום הרך הנולד. הנשים היו מכינות אוכל, עוזרות ותומכות. נשים היו מביאות את הרקמות שלהן ויושבות יחד עם היולדת, מנעימות את זמנה.

המושב התאחד גם ברגעים עצובים כמו פטירה. כל התושבים נהגו להתגייס ולדאוג למשפחה האבלה. בכל אחד מימי האבל הייתה משפחה אחרת מתגייסת ומכינה ארוחה לאבלים.

היום אני בת תשעים. אני חושבת שהחיים של היום אומנם נוחים יותר אבל קשים מבחינות אחרות. הצעירים של היום חיים בתחושה של הישגיות, הם חשים שחייבים לעבוד שעות ארוכות כדי להתפרנס ולהתקדם, לדאוג שלא יהיה חסר כלום. פעם אומנם טרחנו ועמלנו, עבדנו במלאכות פיזיות מפרכות - אבל מבחינה נפשית היינו מרוצים במה שהשגנו. הסתפקנו במועט וחיינו חיים צנועים יותר.

עד היום אני מתגעגעת להורים שלי, ובייחוד לאימי שנפטרה כשהייתי בת שש. אימא שלי אהבה לתת מעצמה ועזרה תמיד לכולם. ביתה היה פתוח לרווחה. אני ממשיכה את דרכה, וביתי פתוח באהבה לכל ילדיי, נכדיי וניניי.

מחקר תזונה בבית עריף

בשנת 1954 לקחו תושבי בית עריף חלק במחקר שבחן את השפעות התזונה על מאזן השומנים בדם ובריאות הלב. את הניסוי הוביל ד"ר דניאל ברונר. לצורך המחקר הוקם במועדון המושב חדר אוכל ומטבח, בו בישלו נשות המושב אוכל תימני מסורתי. במשך חצי שנה אכלו משתתפי המחקר במועדון שתי ארוחות ביום. פעמיים בשבוע נלקחו מהם מדדים ובדיקות דם. המחקר תרם להבנה מוקדמת של הקשר בין תזונה נכונה ובריאות הלב.

ינאי יונה ז"ל וחיים

מעלות צלזיוס היישר לתנאי חורף קיצוני. הטמפרטורות היו מתחת לאפס ולראשונה בחיי ראיתי שלג. נתנו לנו אוהל ולא ידענו כיצד להתמודד עם הקור העז. אני זוכר שסיפרו לנו על אסון שקרה במחנה העולים בעין שמר, שם נהרגו ארבעה עולים מתימן לאחר שגג חדר האוכל קרס מפאת משקל השלג.

נשארנו בפרדסיה כמה חודשים, משם נשלחנו לכפר העבודה "נוריס" (כיום מושב נורית) בעמק יזרעאל, למרגלות הגלבוע. האפשרות היחידה להתפרנס הייתה לעבוד בעבודות יזומות שהציעה המדינה ובעיקר קק"ל. אחרי חצי שנה עם קשיי פרנסה עברנו לכפר עבודה אחר בשם בר-גורא בהרי ירושלים. גרנו שם במשך כשנתיים וחצי, גם כאן הגיעה כל הפרנסה מעבודות דחק ממשלתיות. נטענו עצים בכל הגבעות מסביב. המצב הכלכלי לא השתפר ועברנו למעברה בעפולה. מצב הדברים בעפולה היה שונה, מכיוון שהמעברה ישבה בלב העיר. אני לא הספקתי לעבוד בעפולה מאחר שהתגייסתי לצבא. שירתי במשטרה צבאית וחצי שנה לאחר התחלת השירות נישאתי ליונה (אף היא ממשפחת ינאי).

יונה וחיים ביום חתונתם

חיים: נולדתי בשנת 1931 בכפר באזור ריימה בתימן. אני זוכר כי עוד בטרם יצאנו לדרך הארוכה עד למחנה העלייה בעדן, הדלקנו בבית נר ראשון של חנוכה. את המסע עשיתי יחד עם המשפחה הרחבה. הוריי אברהם ובדרה, אחיי ואחיותיי: יששכר, אברהם, חביבה וציפי, ומשפחות שני האחים של אבי: משה וזכריה. בתימן היה אבי צורף ולימד אותי ואת אחיי את המלאכה.

הדרך הייתה ארוכה ומייסרת. בהתחלה הלכנו ברגל במשך יומיים עד שהגענו לבית אלפאגי, ליד אל חדידה שם עשינו את השבת. אחר כך שכרנו משאית ולאחר כמה ימי נסיעה לכיוון דרום הגענו לעיר תעז, העיר השלישית בגודלה בתימן. נשארנו שם שלושה ימים בפונדק דרכים. כשרצינו להמשיך בדרך מישהו הלשין עלינו שלא שילמנו מכס, דמי מעבר. חיפשו לנו בחפצים ולקחו חפצי ערך, זהב, כסף, צלחות כסף ותכשיטי נשים. המשפחה לקחה איתה שני פחים מלאים בכסף. אותם "מוכסים" פתחו את הפחים, לקחו את התוכן, מילאו באדמה במשקל דומה ואטמו מחדש – שלא נבחין בגניבה. בשבת אחרי הצוהריים הודיעו לנו: או שאתם ממשיכים בדרך ברגע זה או שאתם חוזרים לריימה. בלית ברירה המשכנו. המסע נמשך עוד זמן רב. עברנו דרך הערים לחג' ורדאע. בכל הזמן התפללנו שנוכל להמשיך בדרך ללא עיכובים ובעיות. לא חיכינו במחנה העלייה של הסוכנות היהודית בעדן זמן רב, והגענו לישראל בטיסה ב-1949. לפני העלייה למטוס אמרו לנו שמפאת משקל עודף אי אפשר להעלות את התכשיטים שהבאנו איתנו ונאלצנו להשאיר רכוש רב מאחור. למרבה המזל הצלחנו להביא שני ספרי תורה, שופר וספרי קודש נוספים בכתב יד.

אני זוכר שאחרי תהליך הקליטה קיבלנו פיסת לחם עם ריבה ועלינו לאוטובוס למחנה עולים. נשלחנו לפרדסיה. הגענו מעדן, בה הטמפרטורות הגיעו לארבעים

חופשות מהצבא לא היו שכיחות, ובאחת הפעמים שהגעתי לעפולה לא מצאתי אף אחד מבני המשפחה, התברר שעברו למקום אחר ולא הייתה להם דרך להודיע לי. הבנתי שהם נמצאים במעברה הצמודה לגבעת עדה ועשיתי את דרכי לשם. זמן לא רב לאחר מכן חזר על עצמו המקרה. הגעתי לגבעת עדה וגיליתי שהמשפחה שוב עברה. הפעם למושב בית עריף.

בבית עריף מצאנו סוף סוף בית והקמנו משפחה. נולדו לנו דינה, מיכל, צהלה, אריאל, נוני (בת ציון), פנינה, דרור, נדב ואיתמר. לאחר שהשתחררתי מהצבא התחלתי לעבוד בחקלאות במושב הסביבה. תחילה עבדתי בפרדסים, בבני עטרת ובהמשך ביער בן שמן ובמשמר הגבול.

במקביל פיתחנו אשתי ואני את המשק שלנו. היה לנו משק חי עם רפת, עיזים וכבשים. למרות שעבדנו קשה, מסביב לשעון, אני מתגעגע לתקופה הזו בחיים. לא היו דאגות מיוחדות – כולם היו פחות או יותר באותו המצב. היה קשה והיה טוב. שמחנו והתעצבנו כולם יחד. היה לי חשוב מה קורה במושב והייתי חבר ועד המושב במשך שמונה שנים. ילדי גדלו, התחתנו, חלקם עזבו את המושב וחלקם נשארו בו.

אפגן שולמית ז"ל

מספרים מוקירי זכרה.

שולמית (שולה) אפגן לבית ינאי נולדה בשנות השלושים בתימן. היא עלתה לישראל עם בני משפחתה ויחד התיישבו בבית עריף. לאחר מות בעלה נותרה באלמנותה, ללא ילדים. שכנותיה זוכרות אותה בחיבה, כיצד נהגה לבשל להזמין אותן לטעום, כיצד טיפחה את הגינה שלה ונתנה מתנות קטנות בכל אירוע. שכניה וחבריה נסמכו על עזרתה בטיפול בילדיהם, ובהמשך גם על נכדיהם כאישה עם לב מלא אהבה ונתינה.

חג'בי בתיה ז"ל ושלום

מספרים הילדים.

אמא שלנו בתיה נולדה בחג'בה, שבאזור כוולאן בתימן. בתעודת הזהות שלה רשום שנולדה בשנת 1941, אך אמא תמיד אמרה שמדובר בטעות והיא צעירה יותר (אבינו שלום נולד בשנת 1940 ואמא ידעה שהיא צעירה ממנו בחמש שנים). אמא הייתה הבת היחידה של הוריה יחיא יוסף וזהרה חג'בי, והיו לה ארבעה אחים: משה (אח רק מהצד של אמא), יאיר, יחיאל ושלמה. כשמלאו לה ארבע שנים עלתה עם משפחתה לישראל. לדבריה, הגיעו למחנה של "השומר הצעיר", שהיה מעין מרכז קליטה זמני. שם התחילו המשפחות לעבד חלקות קטנות של אדמה. משאיות היו לוקחות את הגברים מדי בוקר לעבודה, ומחזירות אותם בשעות הצוהריים.

משפחתה של אמא הקימה בבית עריף את ביתה. הם קיבלו את משק 47 והחלו להכות שורשים. אמא סיפרה כי ילדותה הייתה מלאת חוויות. הבנות היו משתתפות בעבודות הבית והמשק, רועות את הכבשים, מסייעות בשעת הקטיפה ועוד. נוסף על כך עבדו במשק בית ובכל עבודה שמצאו. את הכסף שהרוויחו מסרו להורים.

אמא למדה בבית הספר היסודי בבית עריף. אחר כך יצאה לעבוד בתל אביב במשק בית ובתפירה. בהמשך עבדה בגני הילדים במושב כסייעת, עם הגנת יהודית הירשברג. בבית עריף הכירה את אבא.

אבינו שלום חג'בי נולד בחג'בה שבתימן. חג'בה, על פי תיאור ההורים, מתפרסת על פני כמה אזורים שונים – יש לה חלק הררי (שם גרה משפחתו של אבא) וחלק מישורי (שם התגוררה משפחתה של אמא). אבא נולד בשנת 1940.

הוריו נדרה ויחיא חג'בי נפטרו בתימן. לאבא יש אחות בשם תמר (שהיא אחותו משני ההורים), אחות בשם עדה (שהיא אחותו רק מצד אמא) ואח בשם דוד יחיא (אח מצד אבא). אבא לא ידע כלל על קיומה של אחותו עדה עד שמלאו לו 14 שנים, כיוון שלא גדלו יחד. רק אחרי שנים בישראל סיפרו לו שיש לו עוד אחות והם נפגשו.

בשנת 1949, בגיל תשע לערך, עלה אבא לישראל יחד עם דודיו. הדודים שלו שמרו עליו והסתירו אותו. אבא סיפר שהלבישו אותו כבת, כיוון שבתימן לקחו את היתומים ואסלמו אותם. כך עשו עד שהגיעו לישראל בשלום. כאן בארץ עבר אבא בין בתי הדודים שלו, כל פעם שהה בבית אחר (היה לו גם דוד שגר בבית עריף, דוד חג'בי משק 24). כולם אהבו אותו וקיבלו אותו כבן ואח. כשגדלנו לא הצלחנו להבין כיצד יש לאבא כל כך הרבה אחים – עד שהבנו שכל בני הדודים היו ועודם מחשיבים אותו כאח לכל דבר ועניין.

אבא היה נער ובחור שובב מאוד. מספרים שהיה הראשון במושב עם אופנוע, והייתה לו גם משאית. לפי הסיפורים נהג להעמיס את כולם למסיבות וחפלות, רובן הגדול בראש העין. לא היה מי שיגיד לו לא.

אמא מספרת שהוא אף פעם לא הסתכל עליה, ולא היה ביניהם שום קשר. אמא הייתה נערה צנועה ולא יצאה למסיבות ולבילויים. לימים הכירו לה מישהו מרחובות. באחת הפעמים שנפגשו וישבו לדבר, אבא עבר וראה אותם יחד (בחור עם אופנוע שמאיים עליו במושב עוד בחור עם אופנוע?). אבא עצר ושאל: "מה אתה עושה פה? זאת אשתי!". אמא הייתה בהלם וממש התביישה, הרי הם מעולם לא החליפו מילה. הבחור עזב ואבא נכנס לבית הוריה של אמא לבקש את ידה.

במושב ובאזור כולו הכירו את אבא כ"שלום הרועה". מקור השם בתקופה הראשונה במושב, בו אנשים פחדו לרעות את הכבשים וחששו מחיות בר ומסתננים. אבא לא ידע מה זה פחד. הוא סיפר שנהג לקחת רובה צ'כי על הכתף, ולצאת עם כל הכבשים יחד למרעה. זו הייתה פרנסתו.

בשלב בו נכנסו הרפתות למושב, התחיל אבא לקחת את החלב ולשווק אותו במחלבה בעיר לוד בשעות הערב המאוחרות. אחרי שהחשיך אנשים פחדו לצאת והעדיפו שאבא יעשה זאת עבורם. הוא נהג לקחת את הפרד עם העגלה, להעמיס את כדי החלב של כל המושב ולנסוע עד ללוד. כשגדלה תוצרת החלב במושב

בתיה ושלום

פתחו כאן מחלבה. אבא תחזק אותה והיה רכו "יצרני החלב". מכאן הגיע הכינוי "שלום החלבן".

אמא סיפרה לנו שאבא קיבל את משק 37 בזכות סבא. עוד לפני שביקש את ידה של אמא, סבא יחיא חמל על אבא כיוון שהיה יתום ולא היה לו מקום קבוע. במושב היו משקים פנויים של אנשים שעזבו. סבא היה בוועד המושב וידע על כך. הוא לקח את אבא ואמר לו: "אתה תגור פה!". סבא יחיא דאג לאבא וסידר עבורו הכול.

ההורים נישאו בשנת 1964 בחצר ביתם. החתונה נמשכה שבעה ימים של משתה ושמחה. במשק שלהם גרו תחילה בבית סוכנות ואחר כך בנו לידו בית גדול. היה להם משק גדול עם פרות לתוצרת חלב. בנוסף גידל אבא מספוא, חזיר, קש, סלק בהמות, ירק ותירס. הרפת הייתה מקור הפרנסה העיקרי של המשפחה במשך שנים ארוכות, עד שנסגרה בשנת 2003. החיים סבבו סביב המשק והעבודה, תעסוקה מסביב לשעון. הורים שהם חקלאים בנשמתם.

אנחנו ארבעה ילדים: ארז, עפרה, רונית ואורן. אבא היה אדם עקשן, שידע לעמוד על דעתו. מכור לעבודה אבל תמיד דאג שלא יחסר לנו כלום. עקבות היתמות ניכרו בו, ואמא סיפקה בבית את כל החום והאהבה.

אמא הייתה טיפוס ביתי. התמקדה בילדים ובמשפחה, לא טיילה והסתובבה ונשמרה מלשון הרע. אישה מלאת חום ואהבה, תמיד הרעיפה עלינו, פינקה, השתדלה להעניק לנו כמה שיותר שלא נרגיש מחסור. בחופשות הייתה מוציאה אותנו לטיולים ככל שהתאפשר (העבודה ברפת הייתה קושרת ולא כל כך אפשרה לצאת). אמא הייתה צדיקה וצנועה, ידועה בעוגות השמרים שלה אותן הכינה לכל אירוע בין אם אבל, שמחה, לידה או חולי. תמיד דאגה לפנק בעוגת שמרים (עד היום מזכירים לנו אותה בגעגוע ואת העוגות שלה). אישה של חסד ונתינה שתמיד דאגה לכולם. גדולה בהכנסת אורחים, לאמא הייתה חכמת חיים והיא חינכה אותנו לאהבה ולכבוד לזולת. הייתה מייעצת ומכוונת אותנו להצלחה בדרך הישירה ובצניעות.

אמא נפטרה ב-6 ביולי 2016, ל' סיון. אבא יבדל"א.

יחיא יוסף וזהרה חג'בי, הוריה של בתיה

האחים והאחיות לבית חג'בי

צברי יצחק ז"ל וגאולה

גדרה היום מלאה בניינים ומגדלים. במהלך השנים זכיתי לראות איך מפריחים את השממה: קודם היו צריפים, אחר כך בנו בתים, הניחו יסודות, סללו כבישים והקימו מדרכות.

אל מושב בית עריף הגעתי בעקבות נישואיי ליצחק (שהתגרש שנים קודם לכן). ליצחק הייתה נפש של אמן. הוא פיסל, צייר ואהב לעבוד עם קרמיקה. יחד טיילנו בעולם, אהבנו לרקוד ולשמוח. יצחק היה בעל חוש הומור, אהב בעלי חיים והיה איש מקסים.

ב-15 בפברואר 2023, בגיל 72, הלך יצחק צברי לעולמו. יהי זכרו ברוך.

גאולה: יצחק צברי ז"ל נולד בחיפה ב-31 במרץ 1951. בן בכור מתוך שמונה אחים ואחיות לישעיהו ורחל שהגיעו לבית עריף בשנות החמישים.

יצחק גדל במשק 41, שם גידלו הוריו גידולי שדה וטיפחו רפת ולול תרנגולי הודו. מילדות עבד יצחק במשק החקלאי המשפחתי וסיפר כיצד נהג לרעות את העיזים בגבעות עליהן נבנתה העיר שוהם. "הכל היה מכוסה שיחי סברס ועצי דומים" סיפר, "אהבנו לשחק שם". כשבגר גידל כבשים במשק של הוריו. אחרי נישואיו עבר למשק 38 ושם נולדו ארבעת ילדיו. יצחק עבד במשך שנים ארוכות כקבלן ניקיון בתעשייה האווירית. בנחלה שלו הקים רפת.

נולדתי ב-13 באוקטובר 1953 בגדרה. בת שישית מתוך תשעה אחים ואחיות לעפיה ויחיא משרקי. ביום שנולדתי הייתה חגיגה בגדרה. ראש הממשלה דוד בן גוריון הגיע לברך את העולים הרומנים שהגיעו לגדרה. עם סיום הטקס הוזמן לבית הוריי והגיע לברך אותם לרגל הלידה, הוא נכנס אלינו הביתה, נתן לאבי מענק כספי והציע שיקראו לתינוקת "גאולה" כמו הבת שלו. וכך היה.

גדרה של שנות החמישים הייתה קיבוץ גלויות של ממש. גרו בה ביחד תימנים, עיראקים, רומנים, טריפוליטאים ועוד. לא היו אז תנורי בישול בבתים, ומדי יום שישי לקחנו את סיר החמין שלנו למאפייה סמוכה בה היה תנור גדול. בשבת בבוקר לקחנו אותו משם. לא היינו היחידים שעשו זאת והריחות שבקעו מאותה מאפייה היו מדהימים.

גרנו בצריפים, לא היו כבישים רק דרך עפר, אבק וחול. אני זוכרת שכל הזמן הייתי צריכה לנקות את נעלי השבת שלי, נעלי לכה מבריקות, שהתלכלכו.

גאולה ויצחק עם הנכדים של יצחק

גאולה ויצחק עם בנותיו של יצחק

הינדי שלום ז"ל ויהודית

לא היה ביטחון בחיים במושב. הפדאיון הסתננו למושב וגנבו רכוש ובעיקר בעלי חיים. היו פעמים שהם גם ירו. אחותי הגדולה לא אהבה לגור כאן ולאחר נישואיה עזבה את בית עריף. אני לא פחדתי, ילדים לא מפחדים כמו המבוגרים. כדי לשמור על העיזים, היינו מכניסים אותן בלילה לתוך הבית.

למדתי בבית הספר היסודי עד כיתה ג'. בגיל תשע יצאתי לעזור בפרנסת המשפחה ועבדתי יחד עם אימי בחקלאות במושב בני עטרות. אני זוכרת שהיינו יוצאות לעבודה לפנות בוקר. כשיצאנו לדרך היה עדיין חושך והאור היחיד הגיע מהירח. הלכנו יחד עם עובדים נוספים מהמושב. ליד פסי הרכבת עצרנו וחיכינו. לא היה לנו שעון ורק הרכבת, שעברה תמיד באותה השעה, סימנה לנו את הזמן. אחרי שעברה הרכבת ידענו שהגיע השעה לעבודה. בבני עטרות גידלו גזר, ענבים, מלפפונים, תירס, סלק לבהמות ועוד. הייתה זו עבודה פיזית מאוד קשה: לעדור, לשתול, לאסוף תפוחי אדמה בשדה, לשטוף את הגזר או להעמיס את היבול על משאיות. היום כשאני מסתכלת לאחור, אני לא מבינה מאיפה היו לי הכוחות. השם שנתנו לי הוריי בתימן היה "טורקיה" אך בישראל קראו לי יהודית. כשעבדתי בחקלאות יחד עם אימי נהגו לקרוא לנו "יהודית הגדולה" ו"יהודית הקטנה".

בגיל 14 התחלתי לעבוד במלטשת יהלומים בתל אביב יחד עם כמה מבני המושב. העבודה בחקלאות הייתה קלה יותר. בליטוש, אם אתה עושה טעות זה סוף העולם – לא כמו בחקלאות. הייתה תקופת הכשרה ארוכה, אבל אחרי שתפסתי את העיקרון לא הייתה בעיה. אסור לעבוד בליטוש אם אתה לא מרוכז. ביום שקשה לך להתרכז – עדיף שתעבוד בשדה עם טוריה. אהבתי לעבוד שם. המלטשה הייתה באזור כיכר רבין ולא היה פשוט להגיע לשם. לא היה כביש ליד המושב, וכל בוקר הלכתי ברגל עד לשדה התעופה ומשם באוטובוס לתל אביב. עבדתי שם במשך כמה שנים, כאשר בנוסף עבדתי גם במשק בית בבית נחמיה.

בגיל 19 נישאתי לשלום (סאלם) הינדי, בן המושב. שלום היה מבוגר ממני בשנתיים. משפחתו הגיעה לבית עריף יחד עם משפחתי מכפר גורן. גדלנו יחד, למדנו יחד בבית הספר, אבל בילדות מעולם לא החלפנו מילה. החתונה הייתה בחצר של הוריו. הכיבוד היה גרעינים שחורים ובוטנים – לא היה כסף למשהו אחר. במשך שנת הנישואים הראשונה שלנו לא היה לנו בית משלנו. אני גרתי עם הוריי והוא עם הוריו. אחרי שנה עברנו לגור במשק מספר שלוש באזור

יהודית: נולדתי בכפר באזור חג'בה בתימן בשנת 1945. הייתי צעירה מאוד כשעזבנו את תימן ולא ידוע לי הרבה על חיי המשפחה לפני העלייה לישראל. אני יודעת שאבי היה סוחר. סבי מצד אימא היה רב גדול בתימן, וסבתי הייתה מרפאה ומיילדת.

כשהייתי בת שלוש עליתי לישראל במבצע "מרבד הקסמים" יחד עם הוריי סלמה (יהודית) ויחיא חג'בי וארבעת האחים שלי. בהתחלה נשלחה המשפחה למחנה עולים בראש העין, אחר כך עברנו לכפר העבודה גורן בגליל להתיישבות זמנית. משם עברנו יחד עם משפחות נוספות לבית עריף. לא היה פה כלום. גרנו באוהלים בלי חשמל, בלי מים. אבל היינו מאושרים, הייתה שמחה בלב. בבתים של הכפר הערבי הנטוש דיר טריף, ישבה קבוצה של יוצאי בולגריה. הם לא רצו להישאר כאן מכיוון שהיישוב היה קרוב מאוד לקו הגבול עם ירדן. הם עזרו לנו בהתיישבות הראשונה ועזבו למושב גינתון. בהמשך נהרסו הבתים הללו.

עבודות הפיתוח להקמת היישוב ארכו זמן רב. כשהכינו תשתית ראשונית לבנייה חילקו את השטח לנחלות. בכל נחלה עשו יציקת בטון (שעליה בהמשך נבנה בית מגורים קטן). כל משפחה התיישבה בנחלה משלה, עוד לפני שנבנו הבתים. ההורים שלי התיישבו במשק 39, אך מכיוון שהיו מבוגרים (אבי היה מבוגר בשלושים שנים מאימי) הודיעו להם שלא יוכלו להחזיק משק חקלאי והם עברו לבית מקצועי סמוך. גרנו כולנו יחד, משפחה בת שבע נפשות, בחדר אחד. אימי עבדה בחקלאות ואבי סיקל אבנים.

יהודית ויחיא חג'בי, הוריה של יהודית

המזרחי של המושב. בבית זה נולדו ילדינו: שתי בנות ובן. נולדו לנו גם תאומים שנפטרו בגיל שבוע. היו אלה שנים של עבודה מאומצת. בעלי שירת במשמר הגבול ואני עבדתי במשק בית. לאחר כמה שנים הצלחנו לעבור, וקיבלנו את משק 39 – המשק המקורי שבו גרו הוריי שהגיעו לבית עריף. אני אוהבת את סגירת המעגל הזה.

היה לנו משק פעיל, גידלנו עגבניות, כרם ענבים והייתה לנו רפת. חלבתי את הפרות בעצמי והבאתי את החלב למחלבה שהייתה ליד המכולת. משם היו משווקים אותו לתנובה. אמא שלי שמרה על הילדים שלנו בזמן שהייתי בעבודה. היא הייתה אישה נהדרת שעזרה לכולם, אמא טובה. תמיד אהבה לצחוק, אהבה את החיים.

אני רגילה לגור בבית עריף, לא מכירה מקום אחר. אחרי הנישואים חלמתי לגור בעיר, אבל אחר כך שיניתי את דעתי, פה יותר טוב. גידלנו כאן את הילדים בטוב, באהבה. הייתה כאן אחדות, אחד אהב את השני. לא היה לנו הרבה, אבל חיינו כמו מלכים.

יהודית ושלום

עמוסי חווה ז"ל ויהודה

יהודה: נולדתי בשנת 1932 בתימן בכפר בשם שיירע (רחוב) הסמוך לצנעא. כפר ידוע בכך שיצאו ממנו תלמידי חכמים, גם אני כילד הייתי בעל קורא ולמדתי אצל המורי. אבי יחיא עבד בתימן במחצבות גבס, כמו רבים מיהודי המקום. אימי זהרה הייתה עקרת בית, אשת חסד. אישה חכמה בתורה ובקיאא בהלכות מכיוון שאביה היה רב. נוסף על כך הייתה מיילדת נשים בכפר. שני הוריי היו נשואים קודם לכן. מסיבות שונות נישא אבי לחמש נשים, אימי הייתה האחרונה שבהן. מנישואיו הקודמים יש לי שני אחים: דוד וזכריה. גם אימי הייתה נשואה קודם לכן, מנישואיה הראשונים יש לי אחות בשם זהרה. יחד הביאו לעולם ארבע ילדים משותפים: נעמי, יצחק, אברהם ויהודה.

רעייתי חווה נולדה בשם "שושנה" בכפר מדיד בתימן. אימה נפטרה כשהייתה בגיל צעיר והיא לא זכתה להכירה. חווה גדלה בבית סבתה בכפר שיירע, בו גרה משפחתי. למעשה אנו קרובי משפחה שכן הסבתות שלנו אחיות. גדלנו באותה סביבה והיה לנו קשר קרוב וחזק עוד מילדות.

בשנת 1949 החליטה המשפחה להצטרף לשאר הקהילה ולעלות לישראל. התחנה הראשונה במסע הייתה בעיר צנעא, שם שהתה המשפחה במשך חודש ימים משום שמדינת ישראל לא הייתה ערוכה לקליטת גל העלייה הגדול. בצנעא התארחה המשפחה בביתו של רב מקומי. הלך הרוח בעיר היה אנטישמי, היהודים נתפסו בעיני המוסלמים כבוגדים אך בה בעת קיבלו את הגנתו של מלך תימן. במהלך אותו חודש החליטה המשפחה לחתן אותי עם חווה. הסיבה הייתה חשש שיחטפו את חווה היתומה לצורך נישואים ויאסלמו אותה. החתונה (על הנייר) הבטיחה שחווה תישאר בחיק המשפחה.

לאחר שהגענו לישראל נשלחה המשפחה למעברת אוהלים בקיבוץ עין שמר. היה זה מחנה צבאי מימי המנדט הבריטי שהוסב למגורים זמניים עבור עולים. אחרי חצי שנה ניתנה לעולים אפשרות להתארגן בקבוצות ולבחור היכן יגורו. אנחנו החלטנו לגור בכפר העבודה גורן בצפון הארץ. גם שם התגוררנו תחילה באוהלים ולאחר מכן בבתים. פרנסת המשפחה נשענה על עבודתו של אבי בקק"ל. נציגי הממסד הציעו כי חווה ואני נעזוב את המשפחה ונעבור לגור בקיבוץ. אני לא הייתי מעוניין. הייתי אומנם ילד שובב אך לא רציתי להתרחק מהמשפחה. סיבה נוספת הייתה שידעתי שלא תהיה לי דרך בקיבוץ לחיות כאדם דתי.

העובדה שהיינו נשואים לא שינתה דבר בהתנהלות היחסים בינינו בזמן ששהינו בגורן. המשכנו לנהוג אחד בשני כאחים. הלכנו יחד לבית הספר, הלימודים התקיימו במבנים נטושים שהיו בסביבה. ויכוח עם חבר הוביל לבדיקת משטרה בנושא הנישואים המוקדמים. שוטר שמע אותנו מתווכחים והתערב. חברי אמר לשוטר שאני אדם רציני, אדם נשוי. הייתי נער. השוטר חשד שעברתי על החוק (מבחינת הגיל החוקי לנישואים בישראל) וזימן את חווה ואחי יצחק ז"ל לחקירה. הם תיארו את נסיבות הנישואים והוסיפו כי בתימן אין חוק שמגביל את הגיל החתן והכלה. כולנו שוחררנו בלא כלום.

לקיבוץ לא רציתי ללכת, אך שאפתי להצטרף ללימודים בפנימייה חקלאית. הוריי התנגדו אך בסופו של דבר נענו לבקשתי. בפנימייה הורדתי את הפאות, כפי שעשו כל יוצאי תימן במקום. נשארתי אדם דתי, אך הרגשתי שהפאות הן סממן גלותי. בביקור בפנימייה הוריי לא כעסו על החלטתי, אך הודו שנצבט

להם הלב. בזמן שנפגשנו עודדו אותי הוריי לבוא הביתה לביקור. המדריכים בפנימייה חששו שלא מדובר בביקור בלבד ושלא אחזור לאחר מכן לפנימייה. על כן החליטו לסדר לי ולחבריי הסעה הלך וחזור במשאית.

אל בית עריף הגענו בשנת 1952 יחד עם קבוצת משפחות מגורן. המקום היה שממה באותה העת. התגוררנו באוהלים. תנועת המושבים והממסד התנגדו להגעתנו לכאן ולא סיעו לנו בבניית תשתיות שונות כמו מים זורמים או מכולת. רק לאחר כמה שנים החלה בניית היישוב עצמו. באותן שנים ראשונות נאלצנו ללכת עד למחנה ישראל בכדי לקנות מוצרי מזון.

במושב התגוררנו חווה ואני במשק יחד עם הוריי, מכיוון שאבי היה די מבוגר והם היו זקוקים לסיוע. כל המשפחה לקחה חלק בעבודה החקלאית, במשק גידלנו טבק, עגבניות וסלק סוכר. השנים הראשונות היו לא פשוטות. הייתה מצוקה כלכלית, המגוון של האוכל היה דל והכמות מוגבלת. היו אפילו אנשים שהלכו יחפים. חשש נוסף היה מבחינה ביטחונית. בית עריף היה יישוב ספר ויעד לחדירת "פדאיון". בלילות עשינו תורנות לאבטחת המושב. אני זוכר שבשנת 1953 קיבלו אחיי נשק עקב המצב הביטחוני הרגיש, ואכן באותה שנה נזרקו לכיוון ביתנו שני רימונים. אחד התפוצץ בתוך הבית והשני לא התפוצץ כלל. תודה לאל לא קרה לנו כלום. בית השכנים ניזוק מפיצוץ חומר נפץ שהודבק לקירותיו, ולמרבה המזל גם שם האירוע הסתיים ללא נפגעים.

כגבר צעיר הייתי פעיל בחיי הקהילה במושב. הייתי רכז תרבות ודאגתי לפעולות תרבות עבור הנוער, טיולים, העשרה וכדומה. נולדתי עם מום בלב ועל כן התנדבתי לשרת בצבא. שירתי בהגנה מרחבית שפעלה מאזור דן ועד אילת. עסקתי בתפקידים מגוונים על פי הצורך, כגון נהיגה ושמירה.

עם השנים נולדו לחווה ולי ארבעה ילדים: רבקה, יורם, עוזיאל ויגאל.

ממול: חווה ויהודה בכפר גורן

עמוסי חווה ויהודה

תמונת מחזור מבית הספר בבית עריף, עומד משמאל: המנהל נסים אדוארד

צברי רחל וישעיהו ז"ל

רחל הייתה אישה צעירה ועדינה, וכאשר הגיעו לבית עריף רבים תהו כיצד תחזיק מעמד בתנאי החיים הקשים ששררו במושב. אך רחל הוכיחה לכולם שטעו. יחד הקימו משק חקלאי מגוון וגדול. בין היתר גידלו טבק אותו קטפו, שטפו, ייבשו וגלגלו לחבילות. הם החזיקו משק חי גדול ובו כבשים, פרות, עגלים ותרנגולות. החיים במושב בראשית הדרך לא היו קלים. בתקופת הצנע חסר בישראל מזון. כמי שהתחנך בקיבוץ ושירת בצבא הבריטי, ישעיהו לא היה מפונק ולימד את ילדיו שאוכלים הכול. לדוגמה, אם שחטו תרנגולת ניצלו את כולה ולא זרקו שום דבר. בבית מעולם לא הורגש חוסר באוכל. רחל בישלה בעיקר אוכל טורקי ולמדה משכנותיה את רזי המטבח התימני.

עד למלחמת ששת הימים סבל המושב חדירות של מסתננים ערבים "פדאיון" שגנבו ופגעו. פעם אחת נורק רימון לתוך בית השכן, ולמרבחה המזל לא התפוצץ. ישעיהו לקח על עצמו להיות אחראי על ביטחון המושב (רבש"צ) וסיפר על מקרה בו רדף אחרי מסתננים שברחו לכיוון בית נחמיה של ימינו כדי להשיב את מה שגנבו. על אף הקשיים היו אלה ימים פשוטים ומעוררי געגוע. הילדים הלכו יחד לבית הספר ברגל, אחרי הלימודים אכלו ארוחת צוהריים בבית הספר וחזרו הביתה. אחרי הצוהריים עזרו להורים בחליבה, אך נותר להם גם זמן לשחק בחמש אבנים, קלאס, מחבואים. כולם היו יחד, מגובשים. גם המבוגרים. בשבתות היו השכנים נכנסים לבקר. אחד הביא שק פופקורן, שני קערת אפונה, שלישי תמרים וכדומה. הגברים היו פותחים את הדיוואן (ספר השירים התימני) וכולם יחד שרים, שותים ושמחים. בפעמים אחרות טיילו יחד לגבעות באזור שוהם והיו מתפעלים מהיעלים שהסתובבו שם בחופשיות.

את החתונות לא נהגו לעשות באולמות אירועים כמו היום, אלא בחצר הבית. לוקחים את השוקת של הפרות, ממלאים אותה בקרח ומקררים בה בקבוקי בירה ומים. מהשטח לוקחים אבטיחים ומלונים, ומוסיפים קצת פופקורן. זה היה הכיבוד. המוזמנים לא הביאו מתנות, ובאו בשביל השמחה. כולם רקדו ושמחו יחד עד אור הבוקר. בהעדר טלפונים, אם למישהו נולד בן, הוא היה עובר ברחבי המושב עם סוס ועגלה ומודיע לכולם "יש ברית!". לא היה ריחוק בין התושבים והשכנים. לדוגמה, בתקופה בה גידלו עגבניות היו השכנות עוזרות זו לזו במיון לקראת השיווק.

מספר הבן אהרון.

ישעיהו צברי עלה מתימן לארץ ישראל בשנת 1938 כשהיה ילד בן עשר. עוד קודם לכן עשה ניסיון להגיע לארץ, הוא ועוד חבר ברחו מהבית והחלו ללכת ברגל. מצאו אותם בדרך חצי מעולפים והשיבו אותם הביתה. עם הגיעו לארץ ישראל נקלט בקיבוץ עין גב על שפת הכנרת. בקיבוץ גזרו לו את הפאות, אך לא היה זה בניגוד לרצונו. לימים סיפר שיש לו זיכרונות נעימים מחיי הקיבוץ.

בטרם קום המדינה התגייס לצבא הבריטי, ושירת בעיקר בנמל חיפה. בחיפה פגש את רחל לבית חזן, שנולדה באי רודוס להורים ממוצא ספרדי. השניים נישאו ועברו להתגורר בתל מונד. ישעיהו לחם במלחמת העצמאות (1948), ואחד הסיפורים הידועים במשפחה הוא שרחל קיבלה הודעה שבעלה נעדר ולאחר מכן הודיעו על מותו. המשפחה ישבה שבעה ורחל התאבלה על לכתו של בעלה. אלא שבאחד מימי השבעה הופיע פתאום ישעיהו בבית. רחל הופתעה מאוד. "אמר לי שאתה מת!". "ידעתי שיגידו לך את זה" השיב ישעיהו, "כי לא מצאו אותי. אבל עכשיו הכל בסדר...".

ישעיהו רצה להיות חקלאי. בסוכנות היהודית סיפרו לו על מושב שהקימו יוצאי תימן וכך הגיעה המשפחה הצעירה לבית עריף. הם הקימו את ביתם במשק 41 וגידלו משפחה לתפארת עם שמונה ילדים. אל הבית הקטן בבית עריף הגיעו לא פעם גם בני משפחתו של ישעיהו, אביו ואחיו, אשר עלו לישראל במסגרת המבצע לעליית יהודי תימן "על כנפי נשרים".

רחל וישעיהו ביום חתונתם

רחל וישעיהו דאגו שלא יחסר לילדיהם כלום, וראו חשיבות בהשכלת הילדים. יחד עם זאת היה זה מובן מאליהם שכל המשפחה עבדה במשק, מקטן ועד גדול. כל אחד עשה את המלאכות שהוטלו עליו. אחת המלאכות הקשות הייתה להעביר את קווי ההשקיה. כבר בגיל עשר נשלחו ילדי המשפחה להעביר בכוחות עצמם את הצינורות והממטרות על מנת שכל החלקה תקבל מים. גם בלילה, גם בסופה ובשרב. לא היה פחד.

בנוסף למשק החקלאי ולמשק החי שהחזיקו, עסק ישעיהו גם במסחר בבהמות ובבעלי חיים, כפי שעשה אביו בתימן. הוא גידל ומכר איילים, עגלים וכבשים. הוא שלט בשפה הערבית ופעם אפילו הגיעו אליו מבית המלוכה הירדני וקנו ממנו צאן.

תם תמר ועובדיה ז"ל

מספר הבן רונן.

הוריי עובדיה ותמר תם הגיעו לישראל מאזור בכוולאן, הקרוב לצנעא בתימן. אבי נולד בשנת 1924 ואימי בשנת 1927 לערך. הם עלו לישראל במבצע "מרבד הקסמים" יחד עם בני משפחתם המורחבת.

אבי עובדיה הוא בנם של יחיא וזהרה תם, אח לטורקיה, מרים, יוסף ואהרון. במשפחה היו שתי בנות נוספות אשר גורלן לא שפר עליהן. אחת נפטרה בתימן וילדיה אומצו בידי סבא יחיא, השנייה איבדה את חייה בישראל. בתימן אימץ סבי ילדים יתומים נוספים, כדי להציל אותם מיד השלטונות ומסכנת התבוללות. בתימן היה ידוע סבא יחיא בזכות השטיחים שארג. גם כאן בארץ המשיך במלאכה זו, והשטיחים שלו נמכרו בחנות "משכית" של רות דייין. כמו כן בנה דלתות עץ, עסק בעיבוד עורות ובצורפות. סבא היה גם איש ציבור, תלמיד חכם ומורי.

סבי וסבתי היו אנשים מיוחדים ומוכשרים. סבא היה מרפא אנשים בעזרת רפואה טבעית. היה לו ספר בו רשם מיני מרקחות ותערובות צמחיות שעוזרות למצבים בריאותיים שונים. פה בישראל היה לו קשר עם רופא המושב, אשר התרשם מיכולותיו של סבא והמידע שאסף. לצערי הספר של סבא אבד עם השנים ואיתו גם כל הידע.

הוריי נישאו עוד בתימן. אימי תמר, בתם של רפאל וג'ל חג'בי, הגיעה אף היא מאזור כוולאן. אני הבן הבכור להוריי, נולדתי במחנה העולים עין שמר, אליו נשלחו הוריי לאחר העלייה. יחד עם משפחתם המורחבת ומשפחות נוספות, עברו הוריי לכפר העבודה גורן בצפון ישראל ולאחר מכן היכו שורש במושב בית עריף. עם

השנים נוספו למשפחה גם הילדים אסתר, יהודית, צבי ויוכי. אימי דאגה לבית, עיניה הטובות שמרו עלינו וחיוכה ליווה את כל מעשינו. גם הוריה של אימי גרו תחילה בבית עריף, אך לאחר תקופה קצרה עברו לרחובות.

השנים הראשונות בבית עריף היו קשות. הפרנסה הדלה הגיעה מעבודות יזומות, ובעיקר סיקול אבנים. תמורת העבודה לא קיבלו כסף אלא תלושים לרכישת מוצרי יסוד כגון סוכר, קפה, אורז. רק לאחר כמה שנים הגיע למושב מדריך חקלאי ולימד את התושבים כיצד לעסוק בחקלאות מסחרית. בנוסף קיבלו המשפחות מהסוכנות אמצעים להקמת משק חי. אנחנו קיבלנו שתי פרות ושתי כבשים. בשטח החקלאי גידלו קצת ירקות אשר שווקו לתנובה.

החקלאות היוותה את פרנסת המשפחה, אך לא הייתה מרכז החיים. עוד בתימן ייעד סבא יחיא את בנו אהרון להיות רב גדול, שוחר ומשכין שלום. את אבי עובדיה ייעד לשמח את הבריות באמצעות זמרה. וכך היה: אהרון היה לרב ידוע ומכובד, ואבי היה זמר, משורר ומלחין. פעילות למען הקהילה הייתה בליבו.

התרבות שינק מבית אבא, הזמירות והלחנים התימניים, הובילו את דרכו. אבא הופיע בהתנדבות בכל חתונה אליה הוזמן, משמח את החתן והכלה בשירים ובמזמורים מרגשים ומרוממי נפש. הוא תופף על פח את מקצב המוזיקה השורשית, והעביר הלאה מורשת יהודית עתיקת יומין. בתור ילד ליוויתי את אבי לאירועים, והחזקתי לנגד עיניו את הדיוואן (ספר שירים של יהודי תימן). היינו מגיעים לאירוע עם סוס ועגלה, בדרך חזרה הייתי נרדם, ראשי על ברכי אבי.

שמו של אבי נודע למרחוק כמי שבקיא באוצרות התרבות המוזיקלית התימנית, ורבים הידפקו על דלתו בבקשה להקשיב וללמוד, הן משיריו המקוריים והן משירתו הייחודית. אבי מעולם לא סרב לאיש. כל חייו אירח זמרים, ובהם אהרון עמרם, במקצבים, בלחנים ובפיוטים. אחי ואני גדלנו בבית מוזיקלי, מלא שמחת חיים.

כאדם סבלני ושקט, היה לו קל ללמד אחרים. איש שחי בשלום עם כולם, ללא סיג ושיח. סבא יחיא היה מוכר כתלמיד חכם וכך גם אבי עובדיה, שהיה אדם משכיל, שהעמיק וחקר מעבר ללימודי התורה המקובלים. יחד עם אדיקותו, היה גם אדם נאור ולא דגל בכפיית דרכו על אחרים.

בשירותו הצבאי היה אבי רגם מרגמה 52. את שירות המילואים עשה בסביבת המושב, ולקח חלק בשמירה הלילית במושב מפני מסתננים ערבים. יחד עם ילדי המושב יצאתי לרעות את העדר המשפחתי בגבעות ממזרח המושב, מסייעים בידו של

אבא עובדיה תם

סבתא זהרה תם

רון תם, יעל יוסף ומאיר עזאני

שלום הרועה. בוקר אחד בא מולנו גבר ערבי, שמיהר להרים ידיים. התברר שהוא בורח מנקמת דם. ליווינו את האיש למזכירות. עד מהרה נפוצה השמועה בכל המושב, והתנהל ויכוח סוער כיצד יש לנהוג בו. סבא יחיא שמע את הדברים, והסתיר את אותו ערבי אצלו ברפת עד לבואם של אנשי משמר הגבול.

בדומה לשאר אחיי וחבריי, למדתי בבית הספר היסודי במושב עד סוף כיתה ח'. לאחר מכן המשכתי ללמוד בכפר הנוער "כפר בתיה" הסמוך לרעננה. עם סיום התיכון התגייסתי לשירות צבאי, במהלכו השתתפתי בכוח הפריצה למצרים במלחמת יום הכיפורים ואף לחמתי במלחמת ההתשה. עם שחרורי מצה"ל פניתי ללימודים בבית ספר להנדסאים, ובהמשך סיימתי לימודי הנדסת חשמל. עבדתי כמה שנים כמנהל מחלקת חשמל באגף תשתית של עיריית ראשון לציון, ובהמשך כחשמלאי ראשי בקיבוץ חולדה - משם פרשתי לגמלאות. אני נשוי לרובי, וגאה במשפחה שהקמנו ובשלושת ילדינו.

רון תם, זכריה כהן, ודוד אהרון על הסוס

תם יוסף ז"ל ורינה

רינה: יוסף ואני הגענו לישראל מכפרים שונים באזור חג'בה בתימן. יוסף ומשפחתו גרו בחג'בה, אביו יחיא היה רב גדול. משפחתי (משפחת עומסי) גרה בעומיס הסמוכה. יוסף סיפר כי היה הילד הצעיר במשפחה בת עשרה ילדים, והיה שובב גדול. הוא סיפר כי שבומן שאימו הייתה עסוקה במלאכות הבית נהג להסתובב ולשחק עם חברים. קרה פעמיים, לדבריו, שמוסלמים הצילו אותו כי רדף אחריו גמל והחזירו אותו להורים. פעם אחת, סיפר, יצא יחד עם אימו לקושש עצים. בדרך ראה את חבריו וברח לה. יחד התחילו לעשות שטויות וזרקו אבנים. אבן אחת פגעה בשיירה של אנשים נכבדים. "הם רצו אחרינו ותפסו אותי באוזניים. לאחר שהחזירו אותי להורים בכיתי ואמרתי שכואב לי. אמא לא ריחמה עלי והענישה אותי". עוד סיפר שהיה לו חבר מהכפר השכן בשם סעדיה, "אבל לא יכולנו להיפגש לעיתים קרובות. הייתי צריך לברוח או לשכנע את אמא שלי שאהיה ילד טוב בשביל שתאפשר לי ללכת. המוסלמים היו מפחידים את היהודים שאם יראו ילד או ילדה קטנים משוטטים לבד הם יאסלמו אותם. על כן חיתנו את הבנות בגיל מוקדם, ואת הבנים שמרו קרוב". על החיים בתימן סיפר יוסף כי מדי יום בישלו אוכל טרי. את האוכל הגישו בקערה גדולה משותפת. כל אחד משך חתיכה מהפינה שלו ואכל ביד. אם שחטו עז או תרנגולת היו תולים את הבשר לייבוש על הגג. בהעדר קירור, זו הייתה הדרך היחידה לשמר אותו.

בשנת 1948 הגיעו שליחי הסוכנות לתימן. הם התיישבו בצנעא והסתובבו בין הכפרים לאסוף יהודים שמעוניינים לעלות לארץ ישראל. עד לאותו רגע ארץ ישראל הייתה בחלומות, בתקוות ובדמעות. ההורים בכו מרוב התרגשות, ובשנת 1949 החליטו לעזוב את תימן. אני הייתי בת שש ויוסף היה בן עשר שנים. המסע נמשך

חודש ימים בדרך קשה ומייסרת, כאשר בנוסף למחסור במים ובמזון נתקלנו במחסומים ואיומים. אחותו הגדולה של יוסף נפטרה בדרך. בצנעא חיכו לנו נציגים של הסוכנות היהודית, ומשם המשכנו למחנה "גאולה", עד שהגיע תורנו לטוס לישראל. דוד, אבי, היה צורך במקצועו ונשא עימו תכשיטים. זמן קצר לפני שעלו על המטוס נאלץ אבי להשאיר אחריו את כל התכשיטים שהביא.

בישראל נשלחנו תחילה למחנה העולים עין שמר ומשם לכפר העבודה גורן בגבול הצפון. היה זה יישוב זמני לעולים, עד שיימצא להם מקום קבוע. אל גורן הגיעו רבים מאותה קבוצה שעשתה יחד את המסע לישראל. החיים בגורן לא היו קלים. גרנו באוהלים, הגברים עבדו בעבודות יזומות ובעיקר בסיקול אבנים. אני זוכרת שכל משפחה קיבלה תלושי מזון לפי מספר הנפשות. המבוגרים חשבו כל הזמן על דרכים לעזוב את כפר גורן. שאיפתם הייתה לגור באזור מרכז הארץ ולעבוד בחקלאות.

אחרי כמה שנים עזבה קבוצת יוצאי תימן את גורן ועשתה את דרכה לשטח הסמוך לכפר הערבי הנטוש דיר טריף, סמוך לשדה התעופה. המקום היה מיועד להקמת מושב עבור עולים יוצאי בולגריה. רשויות המדינה לא אישרו את המעבר ודרשו מקבוצת התימנים לחזור לגורן. אני זוכרת את עצמי נאחזת בשמלה של אימי בפחד, בעת שפינו אותנו במשאית חזרה לצפון הארץ. הקבוצה לא ויתרה ואחרי כמה ימים חזרה שוב לשטח, אנשיה נכונים למאבק. אחרי שלוש פעמים בהן עשינו את הדרך לבית עריף ופינו אותנו בחזרה לכפר גורן, הצלחנו להשיג את המטרה וקיבלנו אישור רשמי להישאר בבית עריף. היישוב היה סמוך לגבול עם ירדן, ויוצאי בולגריה העדיפו לעזוב מפחד המסתננים הערבים (והקימו את מושב גינתון).

השנים הראשונות בבית עריף היו קשות מאוד. בהתחלה גרנו באוהלים. אני זוכרת שהחורף הראשון היה קשה במיוחד. ירדו בו גשמים חזקים ששטפו את האוהלים. משפחות מרובות ילדים פונו לבני עטרות. הדרך היחידה שהובילה ליישוב נחסמה שוב ושוב עקב הצפה של נחל בית עריף. תהליך בניית המושב היה איטי ולא פשוט. את האוהלים החליפו צריפים ורק לאחריהם נבנו בתי הקבע. בהעדר מים זורמים הביאו הנשים מים בכדים ממחנה ישראל. הקשיים נמשכו גם כשהוקם המושב וכולנו סבלו מגניבות והתנכלויות של ה"פדאיון".

רינה ויוסף ביום חתונתם

הבת אסנת מוסיפה: הוריי נישאו והקימו את ביתם במשק 43 בבית עריף. אנחנו ארבעה אחים ואחיות: אילן, שרון, אסנת וארנון. כמו מרבית תושבי המושב, גם המשק של הוריי היה חקלאי והייתה להם רפת. אני זוכרת את עצמי כילדה מגיעה לבית ספר על עגלה מלאה אספסת רתומה לסוסה.

אָחיו של אבא הגיעו יחד עימו לבית עריף, ובנו את בתיהם בשכנות אליו. אני זוכרת בחיבה כיצד דיברו ביניהם ב"טלפון" מאולתר, עשוי מחוטים וקופסאות גבינה שחיברו בין הבתים. בכל פעם שהמשאית של הלול נכנסה למשק היא קרעה את החוט של "הטלפון".

משפחת עומיס'י

איפה התינוקות שושנה?

אחותי שושנה עומסי נולדה בבית החולים בנהריה שלוש שנים אחרי שהגענו לישראל. הוריי העניקו לה שם ישראלי, אולי על שמה של הזמרת שושנה דמארי שכל כך אהבתי. שושנה הייתה תינוקת יפהפייה עם עיניים כחולות. גרנו אז בכפר גורן בצפון ישראל, סעדיה אחי ואני היינו לוקחים אותה לטיולים.

יום אחד אמא הלכה לשקול את שושנה בטיפת חלב. האחות אמרה לה שהתינוקות לא מרגישה כל כך טוב. "אנחנו ניקח אותה לרופא ונביא אותה חזרה" הודיעה לאימי. אמא שלי חיכתה יום, יומיים ולא הבינה מה קורה. היא חזרה לטיפת חלב ושם נאמר לה שהתינוקת נלקחה לחיפה לבדיקות. ההורים היו עולים חדשים. הם לא שלטו בעברית, לא ידעו איך לברר פרטים או איך להגיע לחיפה. אחרי חודש הודיעו להוריי ששושנה נפטרה. לא הייתה קבורה - וכאן עלה החשד שמדובר בחטיפה של שושנה התינוקת בעלת העור הבהיר והעיניים הכחולות. אבא שלי הגיב בצער ובכאב. אימי התאבלה ובכתה עד ליומה האחרון.

בוטה חביבה ואברהם

עצים באזור ירושלים ובמשך חצי שנה התגוררתי במעברת תלפיות. בתחילת 1951 עברנו, יחד עם משפחות נוספות, אל כפר העבודה גורן שבגליל המערבי. גם שם התפרנסנו מעבודות יזומות, שכללו הכשרת הקרקע לחקלאות עתידית. ידענו שלא נרצה להישאר בגורן, ויחד עם קבוצת גברים (עולי תימן אף הם) פנינו למשרדי הסוכנות היהודית בחיפה והודענו שאנחנו מעוניינים להתגורר באזור אחר בארץ.

בשנת 1952 החליטה אותה קבוצת עולים לעזוב את גורן, והגיעה לאדמות בית עריף. המקום היה שומם, בלי מים, חשמל או מקום מגורים מסודר. בבתי הכפר הערבי הנטוש דיר טריף התגוררה קבוצת עולים יוצאי בולגריה. במהלך הלילה הגיע איש מטעם הסוכנות היהודית ושאל אם יש לנו אישור פורמלי לשהות באדמה הזאת. לא היה לנו מסמך כזה ונאמר לנו שעלינו לשוב לכפר גורן. בבוקר הלכנו למשרדי הסוכנות בתל אביב במטרה לקבל אישור מגורים בבית עריף, אך אנשי הסוכנות לא חיכו – משאיות הגיעו ופינו את הילדים והנשים חזרה לגורן. כשחזרנו מצאנו את המקום נטוש. היה זה יום שישי, סמוך לכניסת השבת. לא הייתה לנו דרך לעשות שבת באדמת המושב השומם. הלכנו ברגל לגבעת כ"ח, שם התארחנו במשך סוף השבוע. במוצאי שבת חזרנו לגורן, כועסים מאוד על מעשי הסוכנות. לא הסכמנו לוותר. ביום ראשון חזרנו למשרדי הסוכנות והודענו שאנו שבים לאדמות בית עריף ומקימים שם מושב. לאחר כמה שבועות הוסדר העניין: חזרנו לבית עריף וקיבלנו תנאי חיים בסיסיים: אוהלים, אספקת מים, מכולת וכדומה. אנחנו היינו זוג צעיר עם תינוקת רכה וקיבלנו אוהל קטן מאוד.

החיים במושב בראשית הדרך היו לא פשוטים. הקמנו משק חי ובו פרות, עיזים וכבשים. בנוסף עבדתי גם עבור הסוכנות היהודית, עד למלחמת ששת הימים. אחרי 1967 הקמתי יחד עם שני שותפים את חברת "ארו" שסיפקה שירותים לחקלאים. בנחלה המשפחתית, משך 45, גידלנו ירקות, כותנה וגידולים נוספים ששווקו באופן מסחרי. חביבה עבדה במשק המשפחתי וגידלה את הילדים שלנו – אסתר, יואל, דניאל, גדעון, נילי ודורון. בשנת 2019 נהרג בנו יואל בתאונת דרכים בתאילנד. יואל ז"ל היה בעל תואר ראשון בכלכלה ועבד כיועץ מס בבנק.

אברהם: נולדתי בשנת 1925 בכפר באזור ד'מר בתימן. שמו של אבי היה זכריה (יחיא) ושם אימי ג'זל. אני הרביעי מתוך שבעה אחים ואחיות, כולם נולדו בתימן: שלום, זכריה, סעדיה, אברהם, שמעה, יונה וטרנג'ה.

בכפר בו גדלתי התגוררו שלוש משפחות יהודיות. שאר בני הכפר היו ערבים, עובדים חקלאים שהתפרנסו מעיבוד הקרקעות של אבי. משפחתי הייתה מבוססת כלכלית, בעלת שלושה בתים בכפר וכאלף דונם של אדמה חקלאית. על מנת שאקבל חינוך יהודי שכרו הוריי מורה פרטי שלימד אותי תורה.

כשמלאו לי 16 שנים הגיעו לאבי הצעות לשידוך עבורי. הלכתי יחד עם אבי במשך חצי יום עד לכפר ג'רשא, כפר יפה ובו בתי אבן לבנים. התגוררו בו עשר משפחות יהודיות. שתי נערות שהגיעו לפרקן, בנות דוד, היו מועמדות לשידוך. בכניסה לכפר הם פגשנו שני ילדים שהתעניינו בזהות האורחים. בדיעבד הסתבר היו אלה אח ואחות של חביבה. המשפחות גרו בבית משותף, שהיה מחולק לשתי דירות. פגשתי את חביבה ובת הדוד שלה, ואבי שאל אותי בשקט עם מי מהן אני מעוניין להתחתן. ניגשתי אל חביבה ונשקתי לה על הלחי, מעשה שנחשב לנועז. אבי הבין את כוונתי. הוא שילם להוריה של חביבה, סאלם ורומיה, שישים גרוש כסף, סכום שנחשב גבוה מאוד באותם הימים והשידוך של בתם הבכורה סוכם. בשנת 1948 נישאנו וחביבה עברה להתגורר בכפר יחד עם משפחתי.

כשנה לאחר מכן עלינו לישראל במבצע "על כנפי נשרים". התגוררנו במחנה עולים בעתלית, ולאחר מכן במעברה בראש העין. באותה שנה, 1950, היה חורף קשה במיוחד. שלג ירד בכל רחבי הארץ וכתוצאה מהרוחות והגשמים העזים האוהל שגרנו בו התעופף באוויר. בשל קשיי פרנסה קיבלתי הצעה לעבוד בקק"ל, בשתילת

עומדים משמאל: חביבה ואברהם, בחתונה של עשירה ושלמה בוטה

חביבה ואברהם עם ילדיהם, יואל ז"ל ואסתר

גדעון, בנם של חביבה ואברהם

חג'בי יאיר ז"ל ואורית

עד כיתה ז' למדה אורית בבית עריף ואת לימודיה התיכוניים עשתה בבית ספר "קלישר" בתל אביב. "אבא שלי דאג שכולנו נרכוש השכלה וברוך השם יש לכולנו פרנסה טובה".

אורית נישאה ליאיר חג'בי ז"ל, בן המושב, "בעלי היה אדם מאוד ישר, עבד כקב"ט בתעשייה האווירית". אורית אם לארבעה ילדים, שלוש בנות ובן, סבתא לנכדים (לא סופרים), והיא גמלאית של 'תדיראן'. עסוקה מאוד בנתינה לקהילה, היא מארגנת לוותיקים פעילות חברתית בהתנדבות, ולא מוותרת עד שמשיגה את המטרה. "עשייה מביאה לבריאות, סיפוק ושמחה לאדם", היא אומרת. "יש לכבד כל אדם, לא לכעוס, אבא שלי עשה מהאין יש ואני ממשיכה את דרכו. כשמסתכלים על הטוב, טוב גם לנו. חשוב להסתפק במה שיש ולהסתכל קדימה".

אורית חג'בי

אורית נולדה בשנת 1945 בתימן, בת שלישית (מתוך שלושה עשר ילדים) לסעדיה ושרה בוטה אשר העניקו לה את השם "מרים". בשנת 1949 עלו בני המשפחה לישראל. הם הגיעו למחנה עתלית, גרו בגורן ליד נהריה ובשנת 1951 הגיעו לבית עריף. "חלמנו על ציונות והגשמו את החלום הציוני בבית עריף" היא מספרת ומוסיפה כי אביה היה צורף בעל מעמד מכובד בתימן, השאיר הכול מאחוריו והתחיל כאן מההתחלה.

"בית עריף הוא חלום חיי, שבילי ילדות וזיכרונות. אני זוכרת שאימא שלי העניקה לנו הרבה חום ואהבה. מדי בוקר הכינה לנו משימות לפני שהלכנו לבית ספר. עזרנו במשק המשפחתי, קטפנו ירקות, חלבנו פרות, עשינו כל מה שהיה צריך כדי לעזור בפרנסת המשפחה.

"לא אשכח את השמחה והמשמעות בחגים סביב שולחן החג החגיגי והמלא בכל טוב. אני זוכרת היטב את הסיפורים עם מוסר השכל שאבי סיפר לנו. גדלתי בבית דתי, הקפדנו על כל הכללים והמסורת שעברה גם לדור הבא. אבא הסיע אותנו בעגלה לטירת יהודה לתפוז לנו שמלות בכל חג, לכבד את החג. גם בימי הצנע אבא דאג שלא ייחסר לנו כלום. לא היה הרבה אבל הסתפקנו במועט וידענו להעריך כל דבר שקיבלנו. אבא שלי השקיע, שחט כבשים ופינק אותנו באוכל מיוחד".

"עד היום אני מתגעגעת לפיתות המיוחדות שאבא שלי הכין, מתגעגעת לתקופה בה הייתה עזרה הדדית בין בני משפחה וקהילה. הילדות שלי הייתה עשירה בערכים בזכות החינוך שקיבלתי בבית והעברתי לילדיי".

נגר שרה וסעדיה ז"ל

מספרים הבנים חזי וציון.

אבא נולד באזור חג'בה בתימן, בן למשפחה אמידה. אביו, סעדיה היה מראש הקהילה היהודית במקום. היו למשפחה קרקעות בהן גידלו חיטה, ענבים ודורה בנוסף עסק סבא גם בנגרות. מנישואיו הראשונים של סבא סעדיה נולדו ארבעה ילדים: ג'וסון, נעמי, יוסי וסעיד. לאחר מכן היה סבא נשוי עוד שבע פעמים. בן הזקונים שלו, ישראל, נולד בנישואיו האחרונים.

סבא היה איש בעל השפעה בקרב הממשל המקומי ונהג לפרוש את חסותו על אלמנות ויתומים כדי שלא יאסלמו אותם. סעדיה ודוד חג'בי אומצו בידי סבא וגדלו כחלק בלתי נפרד מהמשפחה. גם בישראל המשיך במסורת זו ותמך ביתומים.

סבא היה לא רק איש אמיד ובעל השפעה אלא גם רב, מרפא וקבליסט. על פי אחד הסיפורים, אזור חג'בה סבל מבצורת במשך שלוש שנים. לאנשים לא היו זרעי חיטה וגם המחסנים של סבא הדלדלו. סבא עמד בראש משלחת לאימאם, וביקש ממנו חיטים לזריעה. האימאם נעתר והמשלחת חזרה עם שקים מלאים. הזרעים חולקו ונזרעו – כעת נשאר להמתין לגשם. אך הגשם בושש לבוא. עוד שנה עמדה לרדת לטמיון. סבא החליט לפעול על פי הקבלה, וארגן תהלוכה של ילדים שהלכו עם ספר תורה לבית העלמין. הילדים בכו והתפללו לגשם. הם צעדו דרך הוואדיות והשדות (להראות לגשם איפה צריך אותו). כשהגיעו לבית העלמין החל לרדת גשם.

כשהגיעו לגיל נישואים לקח סבא את סעדיה ואת אבא לכפר סודום, למשפחת יהודית עם בנות שהגיעו לפרקן. משפחת נגר ערכה לכבודם סעודה חגיגית. כל הגברים ישבו יחד, כשהבנות מגישות להם אוכל ושתייה. היו למשפחה שלוש בנות מועמדות לשידוך: נערה עם עיניים ירוקות, נערה בשם תמר, אמא וזהרה, שהייתה המבוגרת מביניהן. סבא רצה את תמר ככלה. אך אבא בחר באימא. הם התארסו ונישאו כעבור זמן קצר. אמא עברה להתגורר עם אבא בבית המשפחה הגדול.

ברגע שהתקבלה ההחלטה על העלייה לארץ ישראל ב-1949, במסגרת מבצע "על כנפי נשרים", השתדלה המשפחה למכור את כל מה שניתן והשאירה מאחור לא מעט רכוש. המסע נמשך למעלה מחודש, על גמלים, עד למחנה "גאולה" בעדן. ההורים יצאו לדרך עם שלושה ילדים. אמא הייתה בהריון מתקדם. במהלך הדרך הלכה לעולמה בתם, ואמא ילדה בת שקיבלה את השם מול.

אבא סיפר כי סבא ביקש לעלות לטיסה ארבעה פחים מלאים בכסף, ריאל תימני וספר תורה. אנשי הסוכנות סירבו בתוקף והודיעו לו שזה משקל כבד מדי למטוס.

סבא לא ויתר. הוא הוציא את הטבעות מהפחים וחילק אותן בין האנשים בתור. בתהליך הקליטה בישראל נרשם "נגר" כשם המשפחה שלנו, כיוון שסבא היה ידוע כ"סעדיה הנגר". לימים סיפר סבא כי השם אמור להיות חג'בי, על שם האזור בתימן ממנו הגיעו. בישראל נקראה אימא בשם "שרה" אך רבים המשיכו לכנות אותה בשם בו נולדה – זהרה.

יחד עם שלושת ילדיהם (דבורה, יגאל ומזל התינוקת) הגיעו ההורים לכפר העבודה גורן בצפון, וגרו שם במשך כשנה וחצי. תנאי החיים שם היו קשים, והובטח לתושבים כי אחרי שנה יוכלו לבחור אם הם רוצים להישאר או לעזוב. מרבית יוצאי תימן בגורן רצו לעזוב.

חלק מאותן משפחות הגיעו בשנת 1952 למושב יכיני בנגב. גם משפחת נגר הייתה מתוכננת להשתקע במושב זה. הסוכנות שלחה כמה משאיות, העולים העמיסו את חפציהם ונסעו דרומה. סבא, על פי הסיפורים, ביקש מהנהג לעצור להפסקה בדרך. הדרך הייתה ארוכה והנסיעה מאוד לא נוחה. הנהג עצר ליד שדה התעופה וסבא הסתובב קצת, הלך ברגל לחלץ עצמות. הוא הגיע לפאתי בית עריף וראה מקום שעתיד לקום בו יישוב, שיש בו אדמות טובות לחקלאות. הוא בירר ונענה כי במקום

שרה וסעדיה גור עם בנם יגאל ז"ל

עומד לקום מושב עבור עולי מבולגריה. סבא לא היסס ואמר: "אנחנו נשב כאן. לא נמשיך למושב יכני". המשפחה הורידה את חפציה מהמשאית וקבעה עובדה בשטח. אנשי הסוכנות ניסו להחזיר אותם למשאיות, אך הם סירבו בכל תוקף ונשארו בחורשה בבית עריף.

למוחרת בבוקר החלו הגברים לחפש עבודות מזדמנות בסביבה. בסוכנות לא ראו בעין יפה את ההתיישבות של הקבוצה התימנית ודרשו שיתפנו. משאיות הגיעו לבית עריף, הנשים, הילדים והרכוש הועלו ונשלחו חזרה לגורן. הגברים חזרו בצוהריים וגילו שהמקום נטוש. הם נסעו לגורן והביאו את המשפחות חזרה לבית עריף. גם הסוכנות לא ויתרה. המשפחות הגיעו לבית עריף ונשלחו חזרה לגורן. רק אחרי כמה 'סיבובים' נכנעו אנשי הסוכנות. יוצאי בולגריה לא רצו לגור בבית עריף והוחלט שהוא יהפוך למושב קולט עלייה מתימן.

אל מושב בית עריף הגיעו ההורים עם ארבעה ילדים, מאיר נולד בכפר העבודה גורן. במושב נוספו למשפחה חמישה ילדים: ציון, יוכבד, רחל, חזי ונגה. הם התיישבו במשך 48. בני המשפחה המורחבת גרו אף הם במושב, סבא סעדיה ורעייתו התגוררו בבית מקצועי. הוא שתל בו כרם, בנה דיוואן ולימד שם תינוקות של בית רבן בשעות אחרי הצהריים.

שני ההורים עבדו בפיתוח המשק. בשנים הראשונות, בטרם הניב המשק, יצא אבא לעבוד בעבודות יזומות בקק"ל ובסלילת כבישים. במשך השנים היה להם לול עופות, גן ירק וכבשים, אך עיקר הפרנסה הגיעה מהרפת. בשיאה מנתה הרפת ארבעים פרות. בחלקה ב' זרעו מספוא – כדי שיהיה במה להאכיל את הבהמות. בהמשך ניסה אבא את כוחו בגידול כבשים מסוג "מרינו". הילדים היו רועים את הפרות בגבעות, במקום בו נמצאת כיום שוהם.

אבא היה אדם נוח, נעים הליכות. הוא לא אהב ויכוחים וריבים. אמא הייתה אשת חסד. יחד הובילו את המשפחה המלוכדת. החגים היו מרגשים. כל המשפחה המורחבת, למעלה משבעים איש, התאספה יחד, בדרך כלל בבית שלנו. אבא ואחיו תמיד היו קרובים ועזרו איש לרעהו.

אבא נפטר ממחלה קשה בשנת 1976. אמא הלכה לעולמה כמה שנים אחריו. יהי זכרם ברוך.

בוטה שרה וסעדיה ז"ל

שרה וסעדיה עלו לישראל מתימן בשנת 1949 יחד עם משפחתם. התחנה הראשונה בישראל הייתה מחנה עולים בעתלית, לאחר מכן עברו לכפר העבודה גורן בצפון. בשנת 1951 הגיעו לבית עריף והקימו בו את ביתם.

במושב קיבלו לידיהם את משק 49 והשקיעו בפיתוחו ושגשוגו. יחד עם 13 ילדיהם (מהם שלושה נולדו עוד בתימן) גידלו ירקות והחזיקו רפת עם פרות. נוסף על עבודתו במשק המשפחתי עבד סעדיה גם כמחסנאי המושב, אחראי על התערוכת לבעלי החיים.

סעדיה היה איש ציבור וכיהן בוועד המושב. איש דומיננטי ומוביל שדלתו פתוחה לכולם. הוא חינך את ילדיו להסתפקות במועט, הערכת כסף והתנהלות כלכלית נבונה. ילדיו זוכרים סיפורים עם מוסר השכל שנהג לספר להם. בבית נשמר אורח חיים דתי תוך הקפדה על מסורת שעברה מדור לדור.

רווחת המשפחה עמדה מעל הכול, שרה העניקה לילדים הרבה חום ואהבה, סעדיה דאג שגם בימי הצנע לא יחסר מאום לילדיו. לקראת כל חג נהג להסיע את בנותיו לטירת יהודה, שם תפרו להן שמלות חדשות – לכבד את החג. ערבי חג התקיימו סביב שולחן חגיגי מלא בכל טוב, שופע שמחה ומשמעות.

חדד רומיה ויחיא ז"ל

מספר הבן נתן.

אימי רומיה נולדה בג'יבלי בתימן בשנת 1915 לערך. אביה נקרא עווד בוסי, והיא גדלה עם שני אחים ושתי אחיות. אבא מבוגר ממנה בחמש שנים לערך, ונולד ככל הנראה בשנת 1910. אבא סיפר כי בעת שנישאו הייתה אמה צעירה, והם התחתנו מפחד פן יאסלמו אותה. ההורים שלנו לא היו הקשר היחיד בין המשפחות: אחותה של אמה שמעה נשואה לשלמה, אחיו של אבא.

בתימן נולדו הילדים: מלכה, חנה, רינה, מזל וציון. על ציון סיפרה אמה שהוא נולד במהלך המסע לישראל וגילו כגיל המדינה. כאן בישראל התרחבה המשפחה ונולדו גם: שמעון, ברכה, ראובן, נתן ודני. ובסך הכול שש בנות וחמישה בנים.

הוריי עלו מתימן יחד אחיו של אבי, שלום ושלמה. הוריהם נפטרו ולא זכו לעלות ארצה. אמה סיפרה כי קודם שהגיעו לבית עריף התגוררו בכפר העבודה גורן בצפון ובראש העין במחנה אוהלים. בראש העין עברה המשפחה אירוע קשה, הבנות חנה ומזל נלקחו ולהורים לא היה מושג היכן הן. אבא לא ויתר, נלחם והצליח למצוא ולהשיב אותן לחיק המשפחה. שתיהן חזרו עם פגיעה קשה בעיניים והמחשבה על מה עוללו להן קשה מנשוא.

הוריי היו מראשוני בית עריף. בהתחלה עבדו בעבודות יזומות מטעם הממשלה ובעיקר בפרדסי הסביבה. בהמשך קיבלו את משק 50 והחלו לפתח אותו. בתימן עבד אבי בבית ספר ואילו כאן בארץ היה חקלאי וסוחר. גידלנו סלק סוכר, וירקות אותם שיווקנו לתנובה. באותם ימים איש כמעט ולא היה עושה קניות בשוק, לא היה צורך, את הכול גידלו כאן במושב והשכנים היו מחליפים תוצרת אחד עם השני.

לא היה לנו הרבה, אבל גדלנו עם שפע ולא חסר לנו כלום. על סוליות הנעליים הרכיבו לנו פסים ממתכת – כדי שיחזיקו מעמד יותר זמן ולא יהפכו לבלויות. בגדים העברנו אחד לשני, בשמחה. לא הייתה בינינו תחרות "למי יש יותר" ונהנינו לבלות יחד. עד היום אני זוכר בגעגוע את הכריכים הפשוטים שאימי הכינה לנו לבית הספר: פרוסת לחם ועליה ממרח צמחי, מרגרינה, טיפת חריף וחתיכת עגבנייה. עונג צרוף.

בהמשך הקמנו במשק לול עופות גדול. היו לנו גם שני בתי אימון. מכל המושב הגיעו לרכוש אצלנו עופות. אבא עסק גם במסחר של עופות. מלבד שיווק לתנובה, היה מעמיס מדי יום תרנגולות על העגלה, רותם אליה את הסוס ויוצא למכור את הסחורה – בשוק של לוד, בשוק רמלה ובמושבים בסביבה. אני הילד העשירי במשפחה, והייתי צמוד לאבא כל החיים. אבא היה אחראי על הקניות למשפחה, ואני זוכר שאמא נהגה לפנות אלי ולהגיד לי מה חסר: תגיד לאבא שביא ארגז עגבניות, שק תפוחי אדמה, ארגז מלפפונים וכדומה. לא קל להאכיל 11 ילדים...

אבא היה אדם אהוב במושב. חבר של כולם. איש סבלני ושוחר שלום. הוא היה היחיד מבני משפחתו שהתפלל בבית כנסת עם משפחות אחרות ולא בבית הכנסת המשפחתי. הוא כיבד ואהב את שכניו. היום אני ממשיך בדרכו.

בין ההורים שררה אהבה. אבא פינק את אמא ודאג לכל צרכיה. אם לא הרגישה טוב, הביא לה קפה למיטה והתרוצץ עד שמצא את התרופה הנחוצה לה. נהגנו לומר בבדיחות שאמא בכלל לא יודעת איפה המכולת במושב. אמא הייתה אישה מלאת חוש הומור ואהבה. היא נתנה לנו חופש ולא הציקה שנעשה דברים אך ורק בדרך שלה. האוכל שהכינה היה לשם דבר, ועד היום הילדים והנכדים מתגעגעים אליו. כולנו זוכרים אותה יושבת על המדרגות בחוץ וצוחקת. גדלנו בבית פתוח ומארח, מלא בצחוק ואהבה, שהתנהל בשמחה ובשלווה.

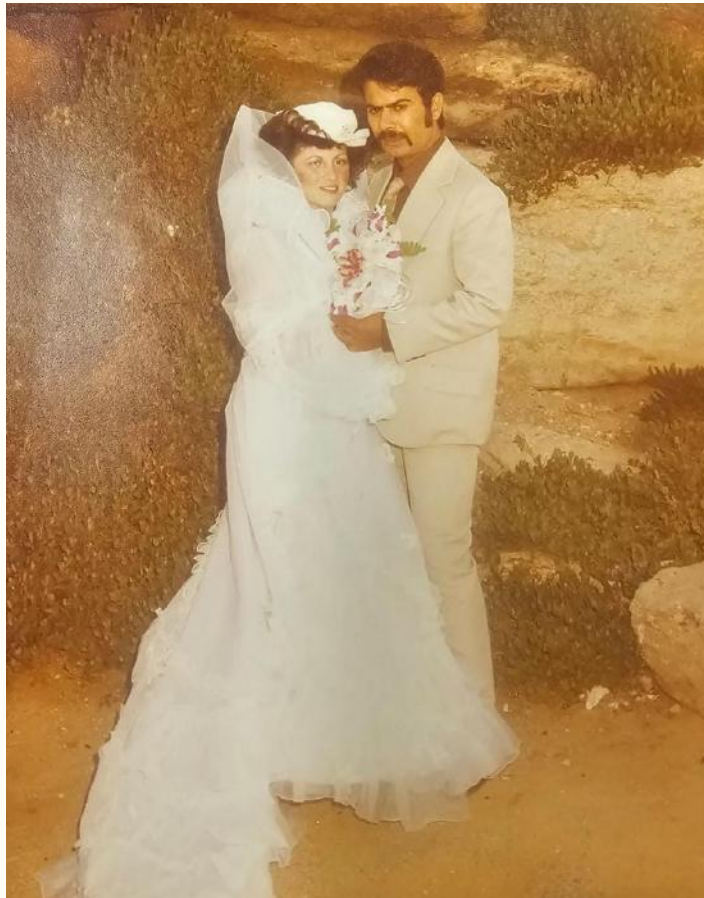

נהרי עוזי ז"ל ורחל

הקמנו משפחה משלנו ונולדו לנו שלושה בנים: יחיאל, דוד, ונועם נח (לעוזי יש גם שני בנים מנישואיו הראשונים). לשמחתי ולגאוותי שלושתם גרים היום במושב. בבית עריף של אותם ימים הייתה אחדות, עזרה הדדית ויחסי שכנות נהדרים. לאחר קציר או קטיפה, העניק כל חקלאי מהתוצרת שלו לשכניו. זה מביא חיטה, שני מחלק עגבניות, שלישי תפוזים. כל אחד מביא ומקבל. הכול טרי ישר מהשדה.

עוזי עבד על טרקטורים גדולים, ואהב את עבודתו. איש חרוץ שנהג לקום מוקדם בבוקר, להיות מוכן בזמן ליום העבודה. איש מקובל על הבריות, חברותי מאוד. עוזי הלך לעולמו בשנת 2023. יהי זכרו ברוך.

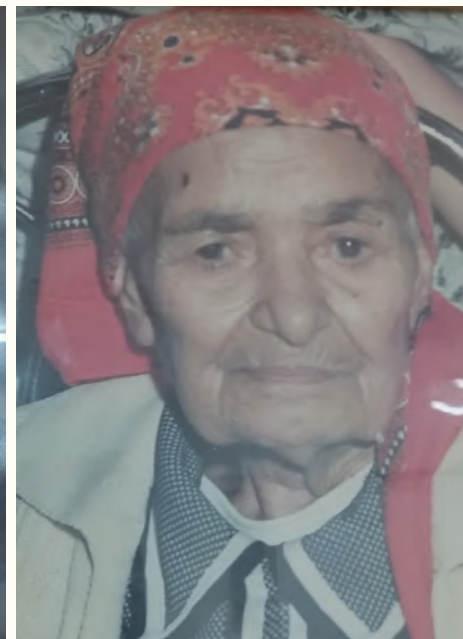
רחל ועוזי ביום חתונתם

רחל: נולדתי בשנת 1949 בגאורגיה, בת לשרה ואהרון דורשווילי. בשנת 1972, עת מלאו לי 22 שנים, הצליחה משפחתי לנצל את שינוי המדיניות של ברית המועצות ולעלות לישראל. יחד עם הוריי ואחיי הגענו אל העיר לוד. אל ישראל הגעתי עם מקצוע – טכנאית מוסמכת לתיקון מכונות תפירה, אך לא הצלחתי למצוא עבודה בתחום. יחד עם אחותי התחלתי לעבוד במפעל הסיגריות "דובק".

את עוזי הכרתי במקרה. הלכתי עם אחותי בשוק של רמלה. עוזי הלך עם חבר שלו מאחורינו ושמענו אותם מדברים. "אחת מהן תהיה אשתי" אמר עוזי. הסתובבתי אליו ועניתי "עוד אחד...". "את עוד תראי" השיב לי עוזי. צחקתי והמשכתי ללכת. למוחרת היום בעבודה ראיתי לפתע את עוזי. התברר שכבר בשוק הוא פנה אל אחותי (כשלא שמתי לב) ובירר את כתובתי ושמי. התחלנו לצאת וכעבור חצי שנה החלטנו להינשא וכך היה.

עוזי נולד בעיר צנעא, תימן, בן זקונים לחיים וסעדה (מזל) נהרי. כשהיה בן ארבעה חודשים עלתה המשפחה מתימן לישראל. לאחר תקופה במעברה הגיעו בשנת 1951 אל מושב בית עריף. כשחולקו הנחלות הם קיבלו את משק 51 והקימו בו את ביתם. יחד עם ארבעת ילדיהם פיתחו וטיפלו במשק החקלאי. בשנים הראשונות, נוסף על הטיפול בילדים וניהול הבית, עבדה סעדה גם כשכירה בחקלאות. חיים עבד במחצבה. עם השנים התמקדו במשק המשפחתי, הם גידלו ירקות שונים והיה להם גם משק חי ובו פרות, סוסים וכבשים.

לאחר נישואינו עברתי לגור במושב. שמחתי לגור בבית עריף וראיתי בכך הגשמת חלום. עוד מילדות חלמתי להיות חלק מיישוב חקלאי, וכולם קיבלו אותי במאור פנים. בשנים הראשונות גרנו עם הוריו של עוזי ולמדתי להכירם היטב. סעדה הייתה אישה חכמה וחרוצה. היא לימדה אותי לבשל מאכלים תימניים, כמו הסחוג, החילבה והמרק התימני. אני הכרתי למשפחה מאכלים גאורגים, ובעיקר חצ'פורי לסוגיו.

עוזי עם הבן יחיאל והנכדים

סעדה (מזל) וחיים נהרי

נהרי שושנה וישעיה ז"ל

מספרת הבת צפריה.

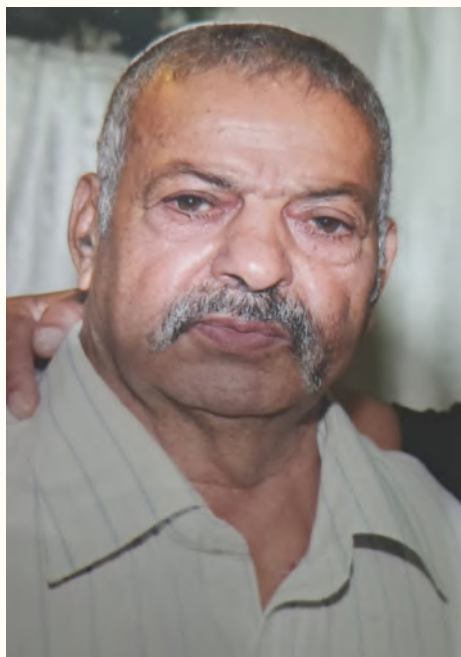
אימי נולדה בתימן, בת שלישית מתוך חמישה ילדים ליונה ואהרון חֲבֵרָה. הוריה העניקו לה את השם שדרה, ובעברית: שושנה. משפחתה עלתה לישראל במבצע "מרבד הקסמים", ונשלחה למעברת מגדיאל, כיום שכונה בהוד השרון. אביה היה עצמאי ואמה נשארה בבית וגידלה את הילדים זכריה, מזל, שושנה, שמעון וציון.

בגיל 21 הכירה אימי את ישעיה נהרי, אבי. אבי נולד בעיר צנעא בתימן, בן לחיים וסעדה (מזל) נהרי. כילד צעיר עלה עם הוריו ואחיו (ציפורה, אורה ועוזי). בתימן נקרא אבי "יעיש" אך כאן בישראל נקרא בשמו העברי – ישעיה. משפחתו של אבי הקימה את ביתה במושב בית עריף, משק 51.

מסלול חייהם של הוריי השתלב בחתונה משפחתית. ציפורה (אחות של אבא) נישאה לזכריה (אח של אמא). בבית עריף התגוררו קרובי משפחה נוספים של אימי, והיא נהגה להגיע למושב מעת לעת, כאשר רצתה לבקר את אחותה מזל. אבא ידע שהיא צריכה להגיע ונהג לרדוף אחריה עם האופניים, ללוות אותה עד לתחנת האוטובוס. מדי פעם הצליח לשכנע אותה לעלות על האופניים, והרכיב אותה על הרמה. בעת שהייתה אימי בת 22 נישאו הוריי (אבי מבוגר מאימי בכמה שנים).

מאז ראשית דרכם כזוג נשוי, חיו הוריי במושב. תחילה בבית שכור, לאחר מכן עברו לגור בסמוך לסבא וסבתא נהרי, ובהמשך במשק משלהם – משק 52. יחד בנו בית וגידלו את הילדים: צפריה, יוסי, נחמיה, עמרם, רחל וציונה.

במשך כל חייו עבד אבא בפרדסים של חברת "יכין". לא פעם כילדים הצטרפנו אליו וסייענו לו בעבודתו. איש שקט, מסור וצנוע. נוסף על כך פיתחו ההורים את המשק המשפחתי. בשטח החקלאי גידלו במשך השנים: פול, עגבניות, בוטנים, סלק,

בטטות, תפוחי אדמה ומקשת אבטיחים. כמו כן החזיקו משק חי עם פרות, כבשים ושני סוסים. בשיאה מנתה הרפת 16 פרות. אני זוכרת כיצד קמתי לפני השעה חמש מדי בוקר, להספיק לחלוב את הפרות לפני בית ספר. על פי רוב יחד עם אבא. תחילה חלבנו באופן ידני. לא אשכח את ההקלה שהביאו איתן מכונות החליבה. אמא עזרה בעבודות המשק ובנוסף עבדה במשך שנים ארוכות בתעשייה האווירית כמנהלת עבודה וקבלנית משנה בתחום הניקיון. שני ההורים התברכו במוסר עבודה גבוה, ולא החסירו מאיתנו מאומה.

אמא הייתה אשת חיל, אישה עצמאית וחזקה, אמא וסבתא מסורה ואוהבת. היא העניקה לילדיה ולנכדיה ללא גבול. חשוב היה לה לתת לנו הכוונה והדרכה, ולראות בהצלחתנו. כל דבר עשתה במסירות, בשלווה ובסבלנות. כל נכדיה וילדיה – מקטן ועד גדול, אנו כואבים עד היום את חסרונם של ההורים.

אהרון זאב ז"ל ורבקה

בגיל 12 סיים זאב את לימודיו בבית הספר היסודי לאחר שזכה להערכת מוריו ו'קפץ' כיתה. בהמשך למד נגרות בלוד. את הדרך הארוכה לבית הספר עשה באוטובוס, ולאחר שעות הלימודים החל לעבוד בנגריה ביפו. בשכר עבודתו רכש את כרטיס הנסיעה באוטובוס.

בגיל 18 התגייס לשירות צבאי בגולני ועם שחרורו החל לעבוד כנגר בחברת אל-על, בה המשיך לעבוד במשך 43 שנים עד ליציאתו לגמלאות. כאיש בעל ידיים מוכשרות הרכיב, תיקן ויצר יש מאין. היו מלאכות שרק זאב היה אמון עליהן, בדיוק, קפדנות ועדינות שאפיינו אותו.

רבקה: זאב נולד ב-13 במאי 1951 במושב נס הרים שבהרי יהודה. בן לשלמה (סלימאן) וזהרה אהרון. משפחתו, מאזור ריימה בתימן, הגיעה לישראל במסגרת מבצע "על כנפי נשרים". הוריו עלו יחד עם בנם הבכור חיים והבן דוד אשר נולד במהלך המסע לארץ ישראל. בארץ התרחבה המשפחה ונוספו לה זאב, ימינה, אסתר, מיכל, ניסים והדס.

בשנות החמישים המוקדמות השתקעה המשפחה בבית עריף, אליו הגיעה יחד עם שלושת אחיו של האב שלמה. הם קיבלו לידיהם את משק 53 ובו גידלו את ילדיהם. השנים הראשונות במושב היו קשות. אב המשפחה עבד כשכיר בחקלאות מחוץ למושב, וכך גם האם, אשר עבדה בשדות כפר טרומן ובני עטרות. עבודה פיזית קשה במשך שעות ארוכות בשמש הקופחת. במשק הקימו רפת צנועה עם כמה פרות. את החלב הטרי שלחו למחלבה המשותפת במושב, מזון הבהמות גידלו בעצמם. בשנים מאוחרות יותר קיבלו מכסה לעופות וניסו כוחם בגידול לול פטם.

זאב סיפר על ילדותו במושב, וזכר את המתיישבים הבולגרים שגרו בבית עריף לפני שעברו למושב גינתון. הוא זכר גם את ה'פדאיון', המסתננים הערבים שהגיעו ממזרח, גנבו ופגעו. היו משפחות שחששו ועזבו את המושב, אך משפחת אהרון נאחזה במקום. המשפחה גידלה כמה עיזים וכילד נהג זאב להוציא אותן למרעה מדי יום בשעות הבוקר המוקדמות. כשראה מרחוק את האוטובוס של השעה שמונה בבוקר נכנס למושב, ידע שעליו למהר חזרה וללכת לבית הספר.

ילדי בית עריף למדו בבית ספר יסודי שהוקם במושב ופעל עד סוף שנות השבעים (רבקה, רעייתו של זאב, אף לימדה בו לאחר נישואיהם ב-1978).

נגריה בה יצר רהיטים, תיקן וסייע לכל מבקש בצנעה ובענווה. איש נעים הליכות, אוצר בלום של חוכמה, בקיא בתורה, אשר ידע לספר בדיחות וסיפורים שריתקו את כל שומע. במשך כל חייו שימש כיד ימין להוריו וסעד אותם במסירות בזקנתם. זאב היה שליח ציבור בבית הכנסת וגם כאשר כבר לא היה בשיאו הגיע לקרוא את מגילת אסתר לקהל המתפללים. נר לזכרו מוצב מעל המושב הקבוע שלו בבית הכנסת "שערי צדק" בכניסה למושב. זאב הלך לעולמו ב-י"ט באלול תשפ"ג, 4 בספטמבר 2023.

כל חייו המשיך לרכוש ידע ולהרחיב את אופקיו. את רעייתו רבקה פגש באוניברסיטת בר אילן, שם רכשה השכלה גבוהה בסוציולוגיה ובהוראה. הם נישאו באולם בתל אביב והחלו את חייהם המשותפים בבית משפחת אהרון בבית עריף. לבקשת הוריו נשארו זאב ורבקה לגור במשק המשפחתי, כאשר זאב הפך לבן ממושיך על כל החובות והזכויות הגלומות בכך. רבקה וזאב הקימו משפחה ובנו בית בצמוד לבית ההורים. הוא טיפל בילדיו במסירות ודחף אותם לרכוש השכלה ולהרחיב אופקים. בשטח המשק הקים זאב

שלמה וזהרה אהרון

חג'בי שמעון ז"ל ורומי

רומי ושמעון ביום חתונתם

רומי: נולדתי בשנת 1942 בתימן, בת זקונים ליוסף ולסעדה. עליתי לישראל בשנת 1949 יחד עם משפחתי ואחי: בתיה, אהרון, שושנה ושלומי. כילדה צעירה אני זוכרת שנסענו במשאית וירדנו במחנה "חאשד" בעדן, שם המתנו עד לעלייה. לפני שעלינו למטוס עשו לנו בדיקות רפואיות, שתי בחורות בדקו לנו את הראש. מי שהיו לו כינים גילחו לו את ראש. מי שלא היו לו כינים נתנו לו מטפחת והוא הלך ישר למטוס.

אבא שלי היה איש אמיד, אך לפני העלייה לישראל לקחו לו את כל הכסף שהביא עימו. הוא ניסה לחלק את הרכוש בין הילדים, אבל לקחו לכולם. חוץ ממני. אחרי שאבא שלי נתן לי את הכסף, חשבתי על זה, שאלתי איפה המשאית שלנו והחבאתי את הכסף בתוך אחד הגלגלים שלה. אחרי הבדיקה חזרתי ולקחתי את הכסף. כשהראיתי להורים ששמרתי על הכסף, הם היו גאים ואמרו לשאר האחים "תראו מה עשתה ילדה קטנה, לא תעשו גם?".

בישראל גרנו במעברה ליד תרשיחא (כיום מעלות-תרשיחא) ולאחר מכן עברנו לגור בבית עריף. הגענו לכאן במשאית מגורן, המשטרה באה לסלק אותנו, להחזיר אותנו לגורן. "אנחנו פה, ואנחנו נמות פה. לא נוזז מכאן!" אמר להם סעדיה נגר. בתקופה הראשונה ישנו על האדמה, בין הקוצים והדרדרים. אחר כך עברנו לאוהלים ב"מחנה". לא היה מספיק אוכל. היו מחלקים לנו לחם לפי מנות, כל אחד קיבל כפית ריבה וכפית גבינה. היינו ממלאים קופסה של מלפפונים במים ושותים.

המצב השתפר עם המעבר לבתי הקבע. בגיל 15 התחלתי לעבוד במשק בית, ברמת גן. לא היה קל להגיע לשם. הייתי הולכת ברגל לכביש הראשי ומשם בטרמפים או במשאית. לא היו מכוניות לאנשים. לפעמים הייתי הולכת ברגל משדה התעופה הביתה דרך שדות של כותנה ועגבניות. את הכסף שהרווחתי נתתי לאבא.

כאשר מישוהו במשפחה חלה אחותי שושנה טיפלה בו במסירות. היא נהגה לקחת עשב מסוים ולחמם אותו עם שמן. אחר כך מרחת אותו לחולה על כל הגוף, בלי חשש להידבק בעצמה.

החיים היו קשים כאן אבל ברוך השם הייתה אהבה בין האנשים, הייתה שמחה ואהבה. אנשים היו כמו אחים, הייתה ביניהם אהבה ואחוה. שכנים טובים, הבתים היו פתוחים.

נישאתי לשמעון חג'בי, ויחד בנינו בית במשק 54. אני עבדתי במשק ושמעון עבד מחוץ למושב. במשק לאורך השנים היו פרדסים ופרחים.

חדד סעדה וסאלם ז"ל

סעדה וסאלם חדד

מספרים בני המשפחה.

סבתא סעדה הייתה אישה מדהימה ויוצאת דופן. היא נולדה בתימן, עלתה לישראל והקימה בית בבית עריף יחד עם משפחתה. בעלה סאלם הלך לעולמו בגיל צעיר, והותיר אותה מטופלת ב-12 ילדים. לבדה החזיקה את המשפחה, כשהיא משמשת כאמא ואבא עבור ילדיה. אישה חרוצה, אחראית ומסודרת. סבתא רצתה בהצלחתם של ילדיה וראתה חשיבות רבה בהשכלתם. כדי להבטיח שיגיעו לבית הספר בשלום, הלכה ברגל לבני עטרות ודאגה לכרטיסי נסיעה לאוטובוס לתיכון בלוד. מכל מקום ובכל עת חזרו הילדים אל בית חם ואוהב.

כוחה היה לא רק נפשי אלא גם פיזי. סבתא עבדה במשק חקלאי, עידרה ועישבה שדות. היא לא התעצלה והלכה מרחק רב כדי להביא עצים להבערת הטאבון. כולם זוכרים את המראה שלה חוזרת ועל ראשה חבילה של ענפי זית.

סבתא סעדה נתנה את הנשמה עבור אהוביה ולא החסירה מהם דבר. בעת שעמלה על הסירים במטבח הקטן, לא פעם שרה לעצמה שירים נוגים וכואבים. למרות כל הקושי והכאב החזיקה סבתא את המשפחה מאוחדת וחזקה, וזכתה להערכת רבים על עוצמת הנתינה שלה.

לוי שולמית ואברהם

את הכיתות הנמוכות של בית הספר למדתי במושב. אני זוכר שעקב מחסור בתלמידים קיבצו יחד ילדים בני גילאים שונים לאותה כיתה. בשנת 1957 לערך, עברתי ללמוד בפנימיית "תלפיות" בירושלים. יחד איתי עבר עוד ילד מהמושב. מלבד זאת היו שם בעיקר ילדים שהגיעו לישראל בגפם במסגרת "עליית הנוער". לא הבעתי רצון לעזוב את הבית ולעבור לפנימייה, אך הבנתי שבכך אני מסייע להוריי ומקל עליהם את עול הפרנסה והטיפול בי. זאת הייתה המציאות של אותם ימים. הוריי התלבטו האם לשלוח אותי לפנימייה. מצד אחד הם חששו מאופי החינוך שאקבל שם, שאתרחק מהדת. מצד שני הם ידעו שרק בתוך המסגרת הזו אוכל ללמוד ולהתפתח. בסופו של דבר הוריי חשבו על העתיד שלי ועל ההצלחה שלי.

פעם בחודש חזרתי הביתה, אל המשפחה והחברים. במהלך ימות החודש התגעגעתי כל הזמן. ספרתי את הימים עד לסוף השבוע בבית. במובן מסוים עד היום אני מתגעגע להורים. הוריי לא הגיעו לבקר אותי בפנימייה, אך אחיותי באו מדי פעם. באותם ימים לא היה מקובל לשלוח בנות לפנימייה. הן נשארו במשק לעזור להורים. לקח זמן עד שחלחלה ההבנה כי למען עתידן כדאי שגם הבנות ילכו ללמוד בפנימייה. התפיסה המקובלת הייתה שהבנות קודם כל צריכות לעזור בבית ורק לאחר מכן יש לקחת בחשבון חיי חברה והשכלה.

כשהגעתי לגיל הנעורים עזבתי את תלפיות אך לא שבתי הביתה, אלא המשכתי לפנימייה אחרת במקווה ישראל. עם סיום הלימודים התגייסתי לצבא. כמעט ולא הגעתי לבית עריף בתקופת הנעורים. אל המושב חזרתי עם שחרורי מצה"ל בשנת 1962. עבדתי במכון וולקני במשך כמה שנים ולמדתי בפקולטה לחקלאות ברחובות.

חבר בשם מרדכי הכיר לי את שולמית ונישאנו בשנת 1980. יש לנו שני ילדים, מוריה ורז, שניהם גרים כאן לידינו בבית עריף.

אברהם: נולדתי בתימן באזור הכפרי של ריימה בערך בשנת 1945. יש לי שתי אחיות – חנה ויונה, ושני אחים – שלום ודוד. עלינו בשנת 1950. כילד בן חמש באותה העת, אני זוכר שהדרך התארכה מאוד. הלכנו קילומטרים רבים ברגל ולאחר מכן נסענו במשאית. לבסוף, הגענו ארצה בטיסה. אימי נעמי עלתה לארץ כאשר הייתה בהריון עם אחי דוד, לאחר כחצי שנה אחי נולד בפרדסיה. בשנה שבה שהינו במעברה וגם לאחר מכן, הוריי התמודדו עם קשיי פרנסה. בל נשכח שהייתה זו תקופת הצנע. מדינת ישראל קלטה גלי עלייה גדולים והיה מחסור כמעט בכל דבר.

משפחתי הגיעה לבית עריף בשנת 1954. המושב כבר היה קיים וגרו בו כמה עשרות משפחות ותיקות של יוצאי תימן. במשך תקופה ארוכה כינו אותנו "החדשים". אני זוכר כשהגענו לכאן הבתים היו בנויים מבלוקים ללא תריסים. לא היה כאן דבר, לא מים, לא חשמל, לא כבישים. השירותים היו מבנה קטן בחצר. התקלחנו סמוך לעץ זית שענפיו הסתירו אותנו. לאחר שבנו לנו מטבח, עברה המקלחת פנימה. בחורף התקלחנו בעזרת גיגית.

לאחר שהתיישבנו בבית עריף התחלנו ללמוד לאט לאט איך זה להיות מושבניקים, מה זה אומר. בהתחלה קיבלנו מעט כבשים, לאחר מכן פרה ובהמשך עיזים. בתקופה הראשונה שלנו כאן ההורים לא הרשו לנו, הילדים, לצאת מהבית. הם דאגו ולא הכירו את הסביבה. לכן לקח זמן עד שנשמענו במושב. לילדים ולנכדים שלי יש חוגים אחרי הצהריים, לנו לא היו חוגים. שיחקנו בחוץ בכדור.

למדתי באשתאול עד סוף כיתה ג'. למעשה הייתי אמורה להמשיך את לימודיי במושב אך התעקשתי ללכת לפנימייה יחד עם אחי הגדול. מדריכים מעליית הנוער עברו בין המושבים ולקחו בני נוער שהתאימו ללמוד ולגור בפנימייה. אחי עובדיה נמצא מתאים והוחלט שהוא יעבור לפנימייה. הייתי מאוד קשורה אליו והודעתי שאם הוא הולך גם אני הולכת. אבל הייתי צעירה מדי. האפשרות להיקלט באותה פנימייה הייתה אפשרית רק למסיימי כיתה ד'. לא הסכמתי לקבל את רוע הגזירה, והמדריך הסכים לעשות לי בחינה. "אם תצליחי לקרוא עמוד שלם בעיתון בלי אף שגיאה אחת, אני לוקח אותך" אמר לי. הצלחתי לקרוא הכל ועברתי עם אחי לכפר הנוער עיינות. הפנימיה בעיינות מחולקת לשניים – דתי וחילוני. אנחנו היינו בחלק הדתי. בדומה לפנימיות חקלאיות אחרות, בעיינות חצי יום עובדים וחצי יום לומדים. עבדתי בגן ירק, ברפת, במדגרה ובעוד מקומות. העבודה נעשית בסבב – בכל מקום עובדים חודש ולאחר מכן מקבלים סידור עבודה חדש. בהתחלה לא היה לי קל בפנימייה. התגעגעתי מאוד ובל נשכח שהייתי התלמידה הצעירה ביותר. הנוכחות של עובדיה חזקה ועודדה אותי. במבט לאחור התקופה בפנימייה זכורה לי לטובה, כחוויה נהדרת. היו לנו תנאים טובים ומדריכים שאהבו אותנו והשקיעו בנו. אחת המדריכות הייתה ממש כמו אמא שנייה עבורי.

תמר וזכריה, הוריה של שולמית

שולמית: נולדתי בשנת 1945 בתימן בכפר סמוך לעיר איב בדרום המדינה. הוריי הם זכריה ותמר ווחאש (אריה) ויש לי ארבעה אחים: עובדיה, שלמה, יצחק וחזקי ואחות בשם ימימה. את המסע לישראל עשתה משפחתי יחד עם ההורים של הוריי לקראת סוף שנת 1949. אחיי יצחק וחזקי נולדו בישראל. את הדרך למחנה העלייה בעדן אינני זוכרת כי הייתי בת שנתיים. כל הדרך נשאה אותי בת דודתי שולמית. לפי הסיפורים של הוריי, המסע היה קשה מאוד לסבתא שלי ואבי שכר עבורה עגלה. סבתא, אמא, אני ואחי שלמה ישבנו בעגלה אחיי הגדולים הלכו ברגל. עוד בטרם העלייה לישראל יצר אבי קשר עם חבריו במושב אשתאול שבהרי ירושלים. אמרו לו שיהיה קשה להתקבל למושב עם ילדים כל כך צעירים, וכי המדינה מעוניינת לקלוט קודם כל משפחות עם ילדים גדולים יותר שיוכלו לעזור בחקלאות. עליתי לישראל בגיל שנתיים, אך על פי תעודת הזהות שלי עליתי בגיל מבוגר יותר. אימי סיפרה שהם "הקפצו" את הגילאים של כל הילדים כדי שנוכל לעלות לישראל ולהגיע לאשתאול.

הגענו לישראל בטיסה, ומשם נשלחנו למעברה בראש העין. גרנו במעברה חודשים ספורים ולאחר מכן המשכנו לאשתאול. העובדה שהוריי ידעו מראש לאן הם רוצים להגיע, חסכה הרבה טלטולים וחוסר ודאות. אשתאול היה מושב עולים בראשית דרכו. כשהגענו לשם השתכנו תחילה בבית ערבי, שיד נעלמה עקרה ממנו את הדלתות והחלונות. בהמשך נבנו צריפים ופחונים. אימי עבדה במשתלה המקומית ואבי עבד בקק"ל ביערנות (נטיעת עצים). העצים שנטעו אבי וחבריו הפכו עם השנים ליער רחב ידיים בשם "יער הקדושים".

אני זוכרת את אימי עובדת קשה בקק"ל. היא נהגה לסחוב סלים מעור מלאים באדמה בכדי להכין ערוגות במשתלה של קק"ל, על מנת לזרוע בהן זרעים של שתילי ברוש ואורן לייצור המדינה. בתום הזריעה, נאלצה להמשיך ולהשגיח עד החשיכה על הנעשה בגינה, ולהרחיק מזיקים וציפורים, והייתה שבה הביתה רק לעת ערב.

אני זוכרת ילדות שמחה, חסרת דאגות. היינו הרבה ילדים ושיחקנו יחד ברחבי המושב. בישראל הונהג אז משטר צנע, ואכלנו כל הזמן אותו הדבר – לחם עם מרגרינה או ריבה. לנו היה לול תרנגולות במשק, ועל כן זכינו לאכול עוף בשבתות.

המשכתי ללמוד בעיינות עד כיתה יא'. באותם ימים היה מחסור במורים במדינה ושידלו רבות מהבנות לעשות קורס מזורז בהוראה וללכת ללמד. לי היה חלום אחר – רציתי להיות אחות וחלמתי על לימודי סיעוד. יחד עם חברה התקבלתי ללימודי סיעוד בבית החולים "שערי צדק" בירושלים. ביום הראשון תיארו לנו את תוכנית הלימודים, את המשימות והמטלות שיהיה לנו. אחת מהן הייתה לשטוף גופות. באותו הרגע הבנתי שזה לא מתאים לי. שלא אוכל לעמוד במשימות מסוג זה.

חברות שכנעו אותי לא לחזור לעיינות אלא ללכת למדרשה למורים. במשך שנה למדתי הוראה בירושלים, אחר כך למדתי עוד שנה בבית ברל, עשיתי התמחות באזור וחיכיתי לשיבוץ כמורה. הודעתי שאינני מוכנה ללמד בכל מקום (גם עם עזרה בדיור) וביקשתי לא להתרחק מהבית והמשפחה. בקשה זו לא עלתה בקנה אחד עם רצון משרד החינוך וישבתי חצי שנה בבית בלי עבודה. לאחר מכן קיבלתי אפשרות ללמד בבית שמש (לא רחוק מאשתאול) אך בתנאי שאלמד בכיתות חינוך מיוחד. חששתי כי לא עברתי הכשרה מתאימה אך הסכמתי. העבודה הייתה קשה מאוד, בין היתר מכיוון שהילדים בכיתה לא היו בני אותו הגיל. נקשרתי לילדים האלה וחלקם אפילו הגיע לבקר אותי בבית. באותם ימים העבירו לכיתה המיוחדת כל מי שנכשל בכיתה הרגילה. הגיעה אלי לכיתה ילדה מיוחדת ומקסימה שלא חשבתי שמקומה בכיתה כזאת. נפגשתי עם הוריה ואמרתי להם שלדעתי כדאי שיעבירו את בתם לבית ספר אחר, שם תוכל להתקדם ולהצליח. דבר הפגישה הגיע לאוזני מנהל בית הספר והוא פיטר אותי. לא הצטערתי על מה שעשיתי. טובת הילדה עמדה לנגד עיני.

לאחר המקרה בבית הספר הסכמתי לשמש כמזכירה במושב, עבודה בה המשכתי במשך 17 שנים. גם לאחר נישואי המשכתי לנסוע לאשתאול כמעט מדי יום. ב-1980, לאחר שנישאתי לאברהם, עברתי לבית עריף וזכיתי לקבלת פנים חמה. לבעלי יש משפחה רחבה במושב והשתלכתי ללא קושי. העובדה שגדלתי בעצמי במושב הקלה עליי. יחד החזקנו וטיפלנו כלול עופות ובמטע אפרסמונים.

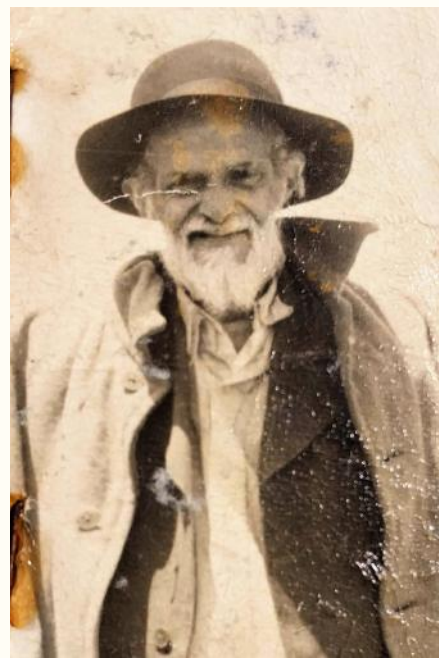
לאחר שהפכתי לאמא החלטתי להישאר עמם בבית. חסרה לי פעילות נוספת, מחוץ לבית, ויזמתי הקמת ספרייה בבית עריף. קיבלתי חדר במועדון, סידרתי

מדפים וקיבלתי ספרים. במשך שש שנים הייתי ספרנית המושב בהתנדבות ונהניתי מהעשייה למען הקהילה.

לאחר מכן חזרתי לעבוד, ועבדתי בהנהלת חשבונות במועצה המקומית עד ליציאה לגמלאות. היום, אני גם סבתא גאה וגם נאמנת ותיקים במושב.

שולמית ואחיה

נעמי ומשה, הוריו של אברהם

יונה זכריה, אחותו של אברהם

ינאי יששכר ז"ל ורחל

יששכר ומשפחתו הגיעו לישראל מאזור ריימה בתימן. חמי אברהם היה צורף. הם הגיעו לישראל בטיסה, אך נאלצו להשאיר את התכשיטים מאחור. אמרו להם שמטוס לא יצליח להמריא בגלל עודף המשקל. במושב קיבלו אותי יפה. שכנים מקסימים, החמים עזרו ותמכו. נולדו לנו 12 ילדים. את הבת הראשונה שלנו ילדתי בבית, בעזרת חמותי שהייתה מיילדת בתימן. בהמשך הלכתי ללדת בצריפין, אך הלכתי לבית החולים רק ברגע האחרון, ממש לפני הלידה. אני זוכרת שיששכר נהג להתפלל כל הדרך שהלידה תעבור בשלום.

בשנים הראשונות גרנו כולנו יחד בבית היחיד במשק 58. רק בהמשך עברנו לבית משלנו במשק. בכל פעם שילדתי חמותי עזרה והכינה לכולנו עוף, פיתות ומרק. חמותי לימדה אותי לבשל. היה לה תנור בחוץ והיא הראתה לי איך להכין פיתות ומאכלים נוספים.

בהתחלה עבדתי במעון, אחר כך בתעשייה האווירית וטיפולתי בילדים. עבדנו גם במשק, גידלנו תירס, בוטנים, ארטישוק ואפרסמון. הייתה במשק גם רפת, וכולנו עבדנו בחליבת הפרות. הילדים שלנו גדלו כאן באושר, למרות שלא היה לנו הרבה. אני זוכרת שלא הייתה לי אפילו עגלת תינוקות. הילדים נהגו לצייר בחוץ עם גירים, שיחקו בכדור שהכנו מסמרטוטים. הייתה תקופה של פחד מהמסתננים, אך גם היא חלפה. נהגתי לנסוע יחד עם יששכר למכור תוצרת בשוק של לוד. מכרנו ארטישוק, תירס, צנון וממה שהרווחנו קנינו אוכל. לא הרגשנו מחסור.

אירועים ושמחות היינו עושים פה בחצר. מכינים סיר מרק ופיתות, וכל המושב בא לשמוח יחד. הייתה אווירה טובה במושב, חיילת הגיעה ללמד אותנו עברית, הקרינו סרטים במועדון. אני אוהבת את החיים במושב ורגילה אליהם.

רחל: נולדתי בתימן, להוריי קראו צביה ושלום. אימי הלכה לעולמה כשהייתי בת שנה בערך. היא מתה לאחר שסבלה מאבעבועות רוח, אם הייתה בישראל אני מניחה שהיו יכולים לטפל בה טוב יותר. לאחר מותה גדלתי אצל סבתי מצד אימי. בגלל החשש שהערבים ייקחו ויאסלמו אותי, החביאה אותי סבתא בערמת חיטה שהייתה לה בחצר.

הגעתי לישראל יחד עם יתומים נוספים. הייתי בת חמש ואני לא זוכרת את המסע, אלא רק שהגענו למחנה חאשד ומשם הפלגנו באונייה לנמל חיפה. בישראל נשלחתי יחד עם קבוצת היתומים לכפר הילדים "מאיר שפיה" (סמוך לזכרון יעקב). שם גרתי עד גיל 14. החיים בכפר נשענו על עבודה ותוצרת עצמית. כל אחד מאיתנו עבד ומילא מטלות שניתנו לו. לאורך השנים עבדתי בחקלאות, במכבסה, ברפת ובמטבח. בדרך כלל למדנו בבוקר ועבדנו בשעות אחרי הצהריים. בערב היינו הולכים לרקוד. סבתא שלי עלתה אף היא לישראל וגרה בבית דגן, ביקרתי אצלה בחופשות. בגיל 14 עברתי לגור אצל סבתא שלי. השארתי את כל הבגדים והדברים שלי בכפר הילדים ולא חזרתי לשם. נישאתי בגיל צעיר לבעלי הראשון, שלום חג'בי, ממנו נולדו לי שני ילדים. גרנו בפתח תקווה ועבדתי במחלבה. לאחר הגירושין חזרתי לגור עם סבתא שלי ועבדתי במשק בית. כשהציעו לי להינשא מחדש לא רציתי. "הספיק לי" אמרתי. אבל לאחר שהכרתי את יששכר ינאי שיניתי את דעתי. הבנתי שהוא בחור טוב ממשפחה טובה. הביאו אותי לבית עריף כדי להכיר את המשפחה. הוריו של יששכר, בדרה ואברהם ינאי, ראו אותי ואמרו: "רואים שהיא בחורה טובה". שלושה שבועות לאחר מכן נישאנו, ועברתי לגור בבית עריף.

צדוק ציפי

ציפי: נולדתי באזור ינאי בתימן כשנתיים לפני העלייה לישראל. הוריי העניקו לי את השם "נדרה" שפירושו בתימנית סוג של מבט, אך בישראל כולם קוראים לי ציפי. סיפרו לי שלאחר העלייה נשלחתי לגן ילדים, האחראית שם לא אהבה את השם הגלוי ואמרה למטפלות לקרוא לילדה על שמה - ציפורה. אימי חששה שאם תסרב לקרוא לי בשמי החדש ירחיקו אותי ממנה, ושיתפה פעולה. מאז אני נקראת ציפי, למרות ששמי הרשמי הוא נדרה ואני גאה בו.

גם שם המשפחה שלנו לא נותר כפי שהיה בתימן. הוריי, בדרה ואברהם לוי, הגיעו ממחוז ינאי בתימן ועל פי המקובל הציגו עצמם כבני ינאי - וכך הפך "ינאי" לשם המשפחה הרשמי במקום "לוי". כילדה הבנתי שאני צריכה להציג את עצמי עם שמי הפרטי ושמו של אבי - על כן הצגתי את עצמי בבית הספר כציפי אברהם, כלומר ציפי בתו של אברהם.

הוריי עלו לישראל בשנת 1949 יחד עם שני אחיו של אבי. את המסע למחנה חאשד ליד עדן עשינו יחד כל המשפחה, כולל נערה ערבית שאימי אימצה והיא גדלה כאחת מאיתנו מאז הייתה בת שנתיים. אימי קיוותה שספיה, שהייתה בת 14, תוכל להגיע איתנו לארץ ישראל. אבי היה צורף תכשיטי כסף בתימן, ולקחנו איתנו תכשיטים שהכין. אימי נתנה לספיה כמה מהם למקרה שלא תוכל להמשיך איתנו. לצערי הרב קרובי משפחה של אותה נערה, שהזניחו אותה כילדה, ארבו לה וחטפו אותה עם התכשיטים. גם שאר התכשיטים לא הגיעו איתנו לישראל: לפני העלייה למטוס הורו למשפחה להשאיר מאחור את התכשיטים בנימוק שהם כבדים והמטוס לא יוכל להמריא.

בישראל נדדו הוריי בין כמה מקומות עד שהגיעו לבית עריף, בין השאר גרו בגבעת עדה ובעפולה. למושב הגיע אבי יחד עם שני אחיו, משה וזכריה. משפחתי קיבלה את משק 58, זכריה ומשפחתו קיבלו את משק 60, משה ומשפחתו קיבלו את משק 57. בשנים הראשונות היה במשק 58 בית אחד, בית סוכנות קטן. גידלנו שם עיזים וכבשים. בהמשך הייתה לנו גם רפת. אימי יצאה לעבוד בחקלאות, עבודה פיזית קשה, בבני עטרות ובכפר טרומן. נהגה לצאת מוקדם בבוקר ולחזור לעת ערב. אני זוכרת שסיפרה לנו על עבודה בקטיף כותנה. אבי היה מבוגר ממנה ולא הצליח למצוא עבודה. פרנסת המשפחה נשענה על עבודתה של אימי והמשק החי. היות ואימי נעדרה מהבית שעות ארוכות, אבי היה זה שבישל אוכל בימי השבוע. אימי בישלה ואפתה לקראת שבתות וחגים. אהבתי במיוחד שהכינה לנו כעכים, קאעק, בטאבון שעמד בחצר ודגים לכבוד שבת. אני זוכרת באהבה כיצד אחרי כל ארוחה ישבו הוריי יחד ועישנו נרגילה. בשנים מאוחרות יותר, ישבו יחד לצפות בטלוויזיה ששידרה בשחור-לבן.

כמו רבים מהילדים במושב, עזרתי גם אני להוריי. בגיל שמונה הוצאתי את הכבשים שלנו למרעה כל יום לפני בית ספר. הייתי יוצאת מהבית בשעה חמש וחצי, ויחד איתי הלכו לרעות כמעט כל ילדי השכנים. נהגנו ללכת בקבוצה אל שטחי המרעה בגבעות ממזרח למושב - היכן שנמצאת שוהם כיום, או לשטחים הפתוחים ממערב למושב. בבוקר רעינו את הצאן יחד במשך כשעה וחצי. כשחזרנו כל העדר המעורב היה מתפזר לבתים. כל העיזים והכבשים ידעו בדיוק איפה הדיר שלהם. אף פעם לא דאגתי. עם שובנו הביתה בקושי הספקנו לשטוף פנים ורצנו לבית הספר. בשעה אחת בצוהריים חזרתי הביתה, אכלתי משהו ויצאתי שוב למרעה, עד לשעות החשיכה. את שיעורי הבית והלימוד למבחנים, עשינו יחד, בגבעות.

מדי בוקר לפני שיצאה לעבודתה, חלבה אמא את הפרות ברפת ולאחר מכן רתמה עגלה עם סוס והביאה את החלב למחלבה המשותפת. את חלב העיזים שמרנו לעצמנו. בדרך כלל היינו מכינים ממנו גבינה. בתהליך השתתפה כל המשפחה. אני זוכרת את עצמי כילדה צעירה מטלטלת במשך שעות את כד החלב, עד שחומריו נפרדו לחמאה ולבן. את החמאה הזו אספה אמא בזהירות ובישלה עד שהפכה לסמנה, חמאה מזוקקת.

עם תום הלימודים בבית הספר היסודי בבית עריף, עברו בני הנוער ללמוד מחוץ למושב. רבים למדו בפנימיות. אחי, לדוגמה, למד בבית הספר החקלאי "עיינות".

אברהם ובדרה, הוריה של ציפי

ציפי עם אביה, אברהם

אחותי הגדולה חביבה למדה בתיכון בתל אביב. במשך השבוע התגוררה אצל סבא וסבתא מצד אמא שהגיעו לארץ ישראל כבר בשנות השלושים וגרו בשכונת כרם התימנים. כשהגעתי לגיל המתאים התחלתי ללמוד בכפר הנוער בן שמן, אך לא נשארתי שם זמן רב. הגעתי עם שתי חברות והרגשתי שמציקים לנו. חזרתי הביתה ויצאתי לעבוד. לקראת גיל 17 עשיתי כמצוות המשפחה - הצהרתי שאני דתייה ועל כן לא התגייסתי לצבא. בדיעבד חבל לי שלא שירתתי בצה"ל.

עוד בטרם מלאו לי 18 התחלתי לעבוד במפעל תדיראן בחולון. עבדתי שם במשך שני עשורים ושם גם הכרתי את בעלי. נישאנו בשנת 1985 ובשנת 1988 נולד בני עמרי. לפני עשרים שנה חזרתי למושב, ואני מתגוררת במשק המשפחתי, משק 58.

זכריה חביבה ז"ל

חביבה (לבית ינאי) הייתה אישה שמחה, ידועה בחיוך שנמתח מאוזן לאוזן. חביבה אהבה לטייל, והשתתפה מדי שנה בצעדת "ארבעת הימים", צעדה שאורגנה בראשיתה בידי צה"ל, ובמהלכה עלו אלפים ברגל לירושלים בחול המועד סוכות וצעדו ברחובות עיר הבירה. במשך שנים ארוכות עבדה חביבה בתעשייה האווירית ועם יציאתה לגמלאות טיילה בעולם והקדישה זמן לחברותיה ולמשפחתה.

האחיות חביבה וציפי

חביבה בצעדת ארבעת הימים

עפג'ין בתיה ז"ל ונחום

את רעייתי בתיה הכרתי במושב. מדי יום ליוותה את אחי העיוור לתחנה המרכזית בתל אביב – וכך התוודענו אחד לשנייה. משפחתה לא רצתה אותי כחתן, אבל סעדיה בוטה בא לעזרתי ושכנע אותם. החתונה לא התקיימה באולם שמחות כמו שמקובל היום אלא בחצר הבית במושב. הרב אהרון תם קידש אותנו.

בתיה ואני הקמנו משפחה נהדרת עם הילדים בועז, אסתר, רוחמה, מיכל, סיגל ויזהר. אחרי החתונה עסקתי בחקלאות. שנים רבות גידלנו ירקות. כל המשפחה עבדה קשה, גם בתיה והילדים. עבדנו יחד. בהמשך העסקתי גם פועלים מהמושב. שיווקנו רק לתנובה. אני זוכר שהיינו ממלאים ארגזים בתוצרת, שמים אותם ברחוב והמשאית של תנובה אספה אותם. הייתה לנו גם רפת פעילה וגדולה. בשיאה היו לנו שבעים ראשי בקר.

כל הילדים קיבלו השכלה, ובזכות בתיה הם כולם מסודרים. היא אמרה לכל הילדים: "אחרי שתינשאו תגורו איתנו שנה-שנתיים ואז תוכלו לקנות בית". וכך היה. אין מושב טוב כמו בית עריף. יש פה הכל. גם בשנים הראשונות בהן היו מסתננים והיה קושי – הייתה בנו שמחה.

בתיה ונחום

נחום: נולדתי בשנת 1936 בתימן. בן זקונים ליחיא ובדרה עפג'ין. משפחתי גרה במחוז ריימה, שעה הליכה מחוף הים. לפני העלייה לישראל עבדתי כסוחר דגים ולמדתי בבית מדרש אצל המורי. לישראל הגעתי במסגרת העלייה הגדולה מתימן בשנת 1949, כנער מתבגר, יחד עם משפחתי, הוריי, אחיי ואחיותיי. נסענו במשאיות עד לעיר עדן והצלחנו לקחת איתנו ספרי קודש אשר שמורים אצלנו עד היום. אחרי שנחתנו בישראל לקחו אותנו למחנה עולים ליד קיבוץ עין שמר. גרנו שם במשך כשנה. לאחר מכן עלינו להרי ירושלים וגרנו בכפר העבודה בר גיורא. התעסוקה היחידה האפשרית במקום הייתה עבודה בקק"ל. כולם, צעירים ומבוגרים, שתלו ונטעו עצים. כל היערות שקיימים שם בסביבה היום הם פרי עבודתם של העולים יוצאי תימן.

מבר גיורא עברנו לגור בעפולה. נרשמנו ללשכת העבודה ונשלחנו לעבודה בחקלאות בקיבוצים ומושבי הסביבה. אני עבדתי במושב בלפוריה עד לגיוסי לצה"ל. חבר הכנסת ממוצא תימני, חיים כהן-מגורי, סייע למשפחה במציאת מקום מגורים קבוע ובשנת 1957 הגענו למנוחה ולנחלה והשתקענו בבית עריף.

כשהגעתי למושב לא היו בו בתים מסודרים אלא צריפים ופחונים. גם כביש לא היה. לפעמים בחורף הגשר שחיבר את המושב אל הכביש הראשי הוצף במים, והיינו מנותקים. אי אפשר היה ללכת לעבוד. בבתי הכפר הערבי הנטוש דיר טריף גרו אנשים, אבל הם פחדו מהקרבה לגבול ועזבו לרחובות ולשכונת שעריה בפתח תקווה. בהמשך המדינה הרסה את הבתים האלה. עבדנו כאן קשה, אבל הכול היה טוב תודה לאל תמיד היה מה לאכול.

ינאי שרה ז"ל וזכריה

זכריה: נולדתי בשנת 1936 בתימן. בן ליחיא ומרים. כשמלאו לי 12 שנים (לערך) עלינו לישראל. את המסע לישראל עשיתי יחד עם משפחתי, אבי אחיי ואחיותיי, המשפחה המורחבת והקהילה. אימי נפטרה כשהייתי ילד צעיר.

מהכפר שלנו הלכנו ברגל עד לנקודה מסוימת וממנה המשכנו במשאיות עד לעדן, למחנה "חאשד", משם טסנו במטוס לישראל. לא לקחנו איתנו הרבה רכוש לישראל והבאנו עמנו כמה ספרי קודש. לדודי משה הייתה קערה מיוחדת שנגנבה במהלך המסע בתוך תימן. הייתה זו קערה מכסף ובתוכה היו כתובים שמות קדושים. אנשים עם בעיות שונות נהגו לבקש מדודי עזרה, והוא נתן להם לשנות מים מתוך הקערה המבורכת הזו. אחרי זה הכול הסתדר – מחלות, בעיות פריון וכדומה. בדרך עד לעיר עדן, הניח דודי את הקערה בקבינה של המשאית כדי שתישמר, אך שכח אותה. עד היום כואב הלב על אובדנה.

משדה התעופה בלוד נשלחנו למעברה בפרדסיה. היינו שם במשך חודשיים. הייתה לנו משפחה בישראל, אחד מאחיו של אבי עלה לארץ ישראל עשר שנים קודם לכן והתגורר בזיכרון יעקב. קרוב משפחה נוסף היה ח"כ בשם חיים כהן-מגורי שגר בנתניה. בעזרת מגורי היינו אמורים לעזוב את פרדסיה לטובת מושב סמוך לנתניה, אך בסופו של דבר נשלחנו לבר גיורא שבהרי ירושלים יחד עם עוד עשרים משפחות. כפר העבודה בר גיורא היה מקום קשה למגורים. לא היו בו מים או חשמל. גרנו בצריפים ובפחונים. מים היינו מביאים ממעיין למטה בוואדי, שם גם התרחצנו. אני זוכר כי לא פעם בעת שטבלנו היו ערבים גונבים לנו את הבגדים. גם תחבורה מסודרת כמעט ולא הייתה. האוטובוס עלה עד בר גיורא רק פעמיים בשבוע – ביום ראשון וביום שישי. שאר הזמן נאלצנו לרדת בתחנה בבית שמש ולטפס ברגל עד נס הרים – ומשם להמשיך לבר גיורא.

אחרי שנה ניגשנו לסוכנות ואמרנו שאנחנו לא מוכנים להמשיך לגור שם. הסוכנות נענתה לבקשת המשפחות והן עברו למעברת מגידו. אני נשארתי עוד זמן מה בנס הרים. עבדתי בקק"ל בהכנת הקרקע להקמת יישובים חדשים. האדמה הייתה סלעית מאוד, ובכדי לפנות מקום היה צורך לפוצץ את הסלע. היינו קודחים חור בתוך הסלע, מניחים בו חומר נפץ עם פתיל – ומפוצצים. מכיוון שידעתי לרוץ מהר, תפקידי היה להדליק את הפתיל ולברוח כמה שיותר רחוק. שם למדתי לעשן – הייתי מדליק סיגריה ובעזרתה מצית את הפתיל. עבדתי שם עד שנפצעתי מפיצוץ ואושפזתי בבית חולים. לאחר מכן הצטרפתי אל בני משפחתי.

אחרי כמה חודשים במגידו עברה המשפחה לאזור הגלבע, לכפר עבודה בשם נוריס. המצב שם היה גרוע יותר מבר גיורא ושוב ביקשנו לעבור. הפעם שיכנו אותנו במעברה בתוך העיר עפולה, שם גרנו בפחונים ובצריפים. קיבלנו הבטחה כי ישכנו אותנו בשיכונים ואכן עברנו לשיכון בגבעת עדה. אחרי שלושה חודשים עברנו שוב – הבנו שאנחנו רוצים לגור במושב ולא בשיכון. וכך הגענו לבית עריף. הייתי בגיל גיוס. נאמר לי כי אם אני עובר לגור בבית עריף, שהיה יישוב ספר, ואשאר לגור בו לפחות חמש שנים, לא יגייסו אותי לשירות סדיר אלא רק למילואים. אם אשאר באזור עפולה אתגייס כרגיל. עברתי עם המשפחה לבית עריף ונשארתי לגור כאן במושב.

כשהגענו למושב היו בו לא מעט בתים ריקים. משפחות רבות עזבו מכיוון שהחיים כאן היו לא קלים. אנשים רצו בתי קפה, קולנוע. כאן היה רק בוך. בשביל לראות סרט נסענו עם סוס ועגלה לכפר טרומן. נכנסנו לגור במשק 60 בכניסה למושב שהיה פנוי. האדמה כאן הייתה סלעית וכולם העדיפו לקבל חלקות אחרות. נוסף על כך, היה המשק בכניסה למושב ומפחד המסתננים הערבים העדיפו התושבים לגור במשקים פנימיים.

שרה וזכריה ביום חתונתם

בגיל 19 נישאתי לשרה. אנחנו קרובי משפחה מהצד של אבי. בישראל נפרדו המשפחות, וכשעברנו לגור בבית עריף מצא אבי את בני הדודים שלו בראש העין. עוד לפני שרה הכרתי כמה בנות, אך העדפתי להתחתן עם מישהי שאבי מעדיף ואוהב. אבא שלי גידל אותנו לבדו וכיבדתי אותו מאוד. רציתי שאשתי תכבד אותו אף היא – וכך היה. שרה נטמעה במשפחתי בקלות וזכתה לאהבה ולכבוד מצד כולם. יחד הקמנו בית ומשפחה ונולדו לנו שבעה בנים. במשק החקלאי גידלנו אפרסקים והחזקנו רפת, אך תמיד עבדתי במקביל מחוץ למושב. בהתחלה עבדתי 11 שנים בסוכנות היהודית. הייתי הולך ברגל מדי יום עד לנחלים ולמגשימים – גם בשמש הקופחת וגם בגשם שוטף. עבדתי בחקלאות במלאכות כמו פיזור זבל בכותנה או ריסוס חומרי הדברה. אני זוכר ששועלים היו מגיעים לשדות הכותנה והייתי צריך לגרש אותם. עבדתי על טרקטור ענק בשדות המושבים וגם בחירייה, אותם חומרי הדברה נחשבים היום למסוכנים ואסורים בשימוש.

אחרי למעלה מעשור עזבתי את הסוכנות והתחלתי לעבוד עם משאית. נסעתי נסיעות ארוכות מאוד, הובלתי למשל סחורות עד שארם-א-שייח' בסיני. הייתי יוצא השכם בבוקר ונוסע לאילת, שם עשיתי עצירה ואחרי כמה שעות מנוחה המשכתי עד לשארם. עם המשאית עבדתי אחת עשרה שנים. פעם אחת השאלתי אותה למישהו והוא עשה עם המשאית תאונה. אחר כך עברתי לנהוג באוטובוס, ועבדתי כמה שנים באגד. נהגתי לקחת תיירים משדה התעופה למלון בירושלים או תל אביב. לאחר מכן השתלבתי במועצה המקומית ועבדתי במשך 26 שנים כמנהל מחלקת תחבורה.

שרה עבדה אף היא קשה. היא החזיקה את הבית, טיפלה בילדים וסייעה בעבודות המשק. כולנו החזקנו יחד את המשק המשפחתי. עבדנו שעות ארוכות אך עם כל הקושי היו גם הרבה יופי ושמחה. נפגשים עם חברים ובני משפחה בשעות הפנאי, משפחות אהרון ויוסף שהם שכנים שלנו במושב, היו גם שכנים שלנו בכפר בתימן. יחד עשו המשפחות את כל המסע אל ארץ ישראל ובתוך ישראל. פעם הייתי נפגש ורואה את כולם בבית הכנסת. היום לצערי יש יותר מדי בתי כנסת במושב. במקום שיהיו כולם יחד, כל אחד מעדיף את הפינה שלו.

שרה וזכריה ינאי עם רוח"מ לשעבר, אהוד אולמרט

האחים לבית ינאי. מימין: משה, אברהם, זכריה, יחיא

יוסף אוסנת ושמעון

שמעון : נולדתי בהרי מחוז ריימה בתימן, לא הרחק מקוסמה. מחוז ריימה הוא אזור שופע מים ועצי פרי, תפוחים, בננות ומשמש. כמעט בכל כפר היו ארבע-חמש משפחות יהודיות. כשרצו למצוא שידוך, נהגו ללכת עד הכפר הבא (מרחק כמה שעות הליכה) ולהביא משם כלה.

כך גם הכירו הוריי, סלימן ויונה (חמאמה) לבית צעירי. באותה היכרות נעשה שידוך כפול וגם דודי יחיא (אחי אבי) נישא לבדרה (אחות אימי). הוריי גרו בבית המשפחה, בית בן שלוש קומות: בקומה הראשונה שכנו הפרות והעזים. בקומה השנייה היה חלל אירוח ומטבח (טאבון). הקומה השלישית הייתה קומת המגורים. המשפחה עסקה בחקלאות, בטרסות על פני ההר גידלו חיטה, תירס וגת. נוסף על החקלאות נהג אבי להכין סנדלים (מצמיגים) ולמכור אותם. הוא סיפר כיצד נהג ללכת מרחק שלושה ימים עד לנמל חודיידה, שם מצא צמיג של משאית ולקח אותו כל הדרך חזרה למעלה, להרים. בבית פרס עם סכין חדה את הצמיג והכין ממנו את סוליית הסנדל. לכל סנדל הוכנו גם שתי רצועות להחזקת הרגל. את הסנדלים הללו מכר לערביי הסביבה. אימי סיפרה כי סייעה לפרנסת המשפחה ונהגה למכור לשכנים פיתות ולחוח שהכינה.

הכמיהה והכיסופים לארץ ישראל ליוו את יהודי תימן לאורך הדורות. כשהגיע אל כפרם שליח של הסוכנות היהודית ב-1949 והודיע שנפתחה הדרך לארץ ישראל, הוריי לא היססו לרגע. הם עזבו הכול ויצאו לדרך. הם הכינו צידה לדרך, אספו מעט רכוש בשמיכה והחלו בצעידה רגלית לכיוון העיר עדן. את הדרך עשו יחד עם בני המשפחה הרחבה, שכניהם וחבריהם משפחות ינאי, יוסף ואהרון. המסע היה ארוך

ומפרך. כשהגיעו למחנה "חאשד" של הסוכנות, היה המקום מלא לגמרי. המחנה עלה על גדותיו ואנשי הסוכנות לא הצליחו לקלוט את כל המבקשים להגיע לישראל. לאחר כמה חודשי המתנה הגיעה תורה של משפחתי לעלות על המטוס. הוריי וילדיהם חיים, זהרה, קדיה ואני שהייתי תינוק ונשאו אותי על הידיים.

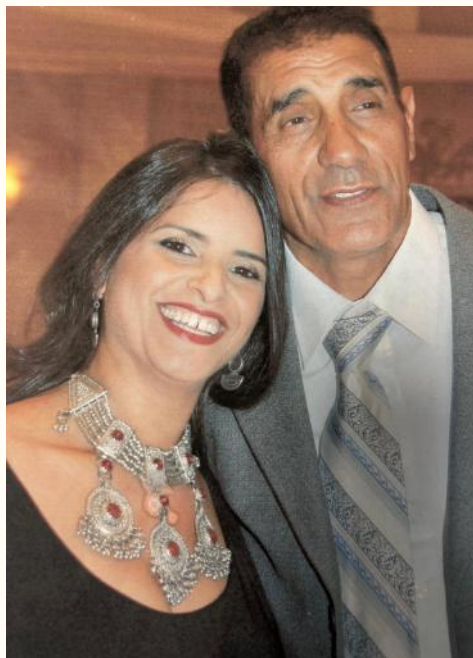
התחנה הראשונה של המשפחה בישראל הייתה מחנה העולים בעין שמר. משם המשכנו לכפר העבודה נוריס (ליד גן נר) שם נתקלה המשפחה בקשיים לקבל מכסות מים לחקלאות. גרנו באוהלים ובצריפים חסרי אמצעי מחייה. התחנה הבאה הייתה ליד מעין עין חרוד ומשם המשכנו למחנה עולים ששכן בין עפולה עילית לעפולה תחתית, שם גרנו בצריף עשוי מפח גלי. אבי עבד במושב בלפוריה כתפסן. אני זוכר שבכל בוקר היו מרכיזים את הילדים הקטנים (ואני ביניהם) במבנה אחד, ששימש כגן ילדים. כאשר ביקשה המשפחה המורחבת לעזוב את המקום, הכינה הגנת עבורי ועבור בן דודי מסיבת פרידה. לא אשכח לעולם כיצד חבשנו כובעים מיוחדים והתרגשנו. אך למוחרת המשאיות המובטחות לא הגיעו. חזרתי שוב לגן, וחששתי להודיע שטרם עזבנו.

המשאיות התעכבו אך בסופו של דבר נדדה משפחתי להרי ירושלים, אל היישוב נס הרים. שם קיבלנו צריף שהיה חשוף לרוחות. כאשר אימי כרעה ללדת את אחותי מלכה, משבי הרוחות העזות הרימו מעט את הקירות הדקים ורוח קרה נשבה פנימה. תנאי המחיה בנס הרים היו קשים מאוד. חששנו מהתנכלויות של מסתננים ערבים "פדאיון", והתמודדנו עם מחסור במזון ובמים. מדי יום ירדו הנשים למטה מן ההר אל מעין בוואדי קטלב ומילאו מים בכדים ובפחים. הגברים עבדו בעבודות דחק בקק"ל. הם הכינו חורים בסלע עם קומפרסור אוויר, אחר כך מילאו אותם בחומר נפץ ופוצצו אותם – במטרה ליצור שטח מישורי להקמת יישוב. אחרי שמונה שעות עבודה עם קומפרסור, היו הגברים חוזרים וגופם רועד מהעבודה הקשה.

בשנת 1954 הגענו אל התחנה הסופית בישראל והתיישבנו בבית עריף. יחד איתנו גם המשפחה המורחבת והשכנים מתימן – משפחות ינאי ואהרון. שלושת האחים לבית יוסף: יחיא הבכור, אבי סלימן ודוד אברהם, קיבלו משקים צמודים. הוריי התיישבו במשק מס' 61 לא רחוק מהכניסה למושב, והקימו בו את ביתם. בית הסוכנות הקטן היה מוקף קוצים גבוהים, בתוך הבית היו פשפשים. לאט לאט החלו לנקות ולסדר. מהסוכנות היהודית קיבלו בהדרגה אמצעי קיום כגון פרה, עץ אפרסק, עץ שזיף, טוריה ומחרשה.

לקראת סוף בית הספר היסודי (כיתה ח') התחלתי לעזור בפרנסת הבית ויצאתי לחפש עבודה בבני עטרות. הייתה לי שקית עם אוכל לכל היום ובה אשל, עגבנייה, מלפפון ולחם. הלכתי יחד עם כמה מחבריי וגברים נוספים. החקלאים בבני עטרות בחרו מהקבוצה את הפועלים שרצו. לא תמיד נבחרתי היות ולא היו לי שרירים. בימים שלא לקחו אותי לעבודה חזרתי מדוכא הביתה.

עם סיום בית הספר היסודי רציתי להתקבל ללימודים בפנימייה החקלאית "עיינות" (בה למדו כמה מבני המושב, בסקטור הדתי). סיימתי אומנם את כיתה ח' אך היות והקפיצו אותי כיתה פעמיים, הייתי קטן. הלכתי לכפר הנוער בקיץ וביליתי שם כמה שבועות יחד עם קבוצת הבוגרים "הדלידים". הם הכריזו עלי כקמע שלהם. נרשמתי ולשמחתי התקבלתי. ביום הראשון ללימודים נכנסתי לספר בנס ציונה והורדתי את הפאות. כפר הנוער "עיינות" קיבל אל שורותיו בני נוער מהפריפריה. מקום יפה וחוויתי אשר עיצב וחישל את האופי שלי. חמש השנים שביליתי ב"עיינות" היו מהטובות בחיי ועד היום אני פעיל למען המקום.

אוסנת ושמעון

הוריי החלו לגדל ירקות אותם מכרו בשוק של לוד ובעיקר בטטות ותיירס. לא אשכח כיצד פעם אחת זרע אבי גור ולמרבה הפתעתו צמח בשדה סלק. פרנסת המשפחה הייתה קשה וגם אימי יצאה לעבוד. יחד עם עוד כמה נשים בנות המושב עבדה מדי יום אצל גומבוש בבני עטרות.

מדי בוקר הלכתי ללמוד בבית הספר במושב. מבנה בעל קומה אחת בנוי על עמודים. מרפסת ארוכה ממנה נכנסו אל כיתות הלימוד. הדרך אל בית הספר בחורף הייתה מלאת בוץ. לא הועילו המגפיים, היינו מגיעים ספוגים במים. המורים שלנו הגיעו מחוץ למושב – היה מורה מיהוד, מורה ממחנה ישראל ועוד. אל מחנה ישראל נהגנו ללכת ברגל בכדי לקנות בלוק קרח לקראת השבת. את החלב ששאבנו ביום שישי שמרנו בקרח בתקווה שלא יחמיץ. אם קרה והתקלקל – הפכנו אותו לסמנה ולבן בעזרת טלטול ממושך.

אני זוכר ביקור חגיגי של בן גוריון במושב. באותו מעמד חגיגי זכתה אחותי רבקה בתואר "התינוקת המטופחת ביותר" בבית עריף.

בשעות אחרי הצהריים הלכנו לבית הכנסת, לקבל שיעורים מהמורי. לימד אותנו בחור ממחנה ישראל ולא חיבבנו אותו. באין רואים היה מרביץ לנו, אך בנוכחות ההורים היה מדגדג ומצחיק אותנו. לא היו לנו צעצועים, והכנו כדור משחק מגרביים ומסמרטוטים. כשהביאו קרוסלה למושב היא הפכה למוקד התלהבות. כל ערב שבת בילינו סביבה שעות. פעמים אחרות גלגלנו הלוך ושוב גלגלי אופניים או שישבנו בתעלות הקשר שהקיפו את בית עריף א'. פעם אחת הגיעה למושב תרומה של בגדים מאמריקה. אני קיבלתי כובע של טייס. הייתי מתיישב בתעלת הקשר ומאחוריי שלושה חברים. יחד המראנו לשחקים. מדי פעם היו מקרינים במועדון סרט הודי. אני זוכר שלושים ילדים יושבים וצופים מקדימה, מאחוריהם כמה מבוגרים. הסרט תמיד היה טרגדיה. הגיבור היה בוכה ואנחנו צוחקים. אחרי שעה השתרר שקט – כל הילדים היו נרדמים.

שעות הפנאי לא היו רבות, כל הזמן עזרנו להורים במשק. בשדות, ברפת ובלול. היה לנו פרד שעבד קודם עם מחלק לחם. היה קשה להזיז אותו, היות והורגל לעצור לעיתים קרובות. נהגנו להעמיס על העגלה סחורה בשעות הקטנות של הלילה ולצאת לדרך אל השוק של לוד. שם היה אבי מתיישב על קופסה של פח ומתחיל למכור את הירקות (ובהמשך פרחים). לא עוזבים עד שהכול נמכר.

יונה ויחיא יוסף

והבאתי לארץ מחפר JCB בעזרתו התחלתי להיות קבלן צנרת. עבדתי עם המחפר בכל הארץ, בעיקר עשיתי עבודות עבור הסוכנות היהודית, הכנתי תשתיות מים להיאחזויות בשומרון ובבקעת הירדן. מדי יום לקחתי פועלים דרך רמאללה והכפרים. ביום הראשון של האינתיפאדה הראשונה (דצמבר 1987) הפסקתי. פחדתי לקחת את הסיכון. שיניתי כיוון והפכתי להיות קבלן יציקות בטון. עסקתי בכך עשרים שנה. בין העבודות הבולטות שלי הייתה היציקה של קניון אילון, ויציקה נרחבת בחוות רונית (לימים חיתנו שם את הבת שלנו). בהמשך הפכתי לקבלן בניין ועשיתי פרויקטים עבור קוקה קולה, תעבורה, נשר ועוד.

ב-14 באוגוסט 1994 נשאתי לאשה את אוסנת. הוריי גרו למטה ואנחנו גרנו מעל. בהמשך שיפצנו את הבית כך שיתאים לצרכינו ולשלושת ילדינו – דניאל, רנאל ומעיין שנולדו בהמשך.

כבוגר "עיינות" היה לי ברור שאני מחויב להעניק בחזרה מעט ממה שקיבלתי. לעסוק בפעילות למען הציבור, לעזור לזולת. ליוויתי את חבורת הזמר של המועצה "הורה מודיעין" לסיבוב הופעות בגרמניה – ונשביתי בקסם הגרמני. מאז הייתי בגרמניה פעמים רבות. כנציג המושב בהנהלת המועצה יזמתי את הקמת המחלקה לקשרי חוץ והייתי יו"ר הוועדה לקשרי חוץ למעלה משלושה עשורים. יזמתי ועשיתי

הסכמים של ערים תאומות. אמרטל וחבל מודיעין, שוהם והעיר פאפנהאפן. גם את "עיינות" לא שכחתי ושדכתי להם בית ספר לתזונה במינכן. מדי שנה אירחתי בישראל משלחות מגרמניה. טיילתי איתם, ולא שכחתי להזמין את כולם אלי הביתה לאירוח כיד המלך של רעייתי אוסנת. לאחרונה נולד לנו נכד ראשון, אריאל.

עם סיום הלימודים בתיכון נותרו לי שנתיים עד הגיוס לצבא. החלטתי שאני רוצה ללמוד באוניברסיטה. גרתי עם עוד שני סטודנטים ברמת עמידר ונרשמתי למכינה באוניברסיטת בר אילן. למדתי חודשיים בכוחות עצמי בכדי לעבור את מבחני הכניסה, והצלחתי. חמוש בתעודות בגרות חקלאית התחלתי ללמוד בחוג ללימודי פיזיקה ומתמטיקה. הייתה זו תקופה קשה עבורי. תוך כדי הלימודים בקושי הייתה לי פרנסה. עבדתי באגרסקו בביקורת פרחים לייצוא. אחרי הביקורת יצרתי קשר עם המגדלים שהמשלוח שלהם נפסל – ומכרתי אותו בכוחות עצמי. הייתי מכין זרים ובימי שישי מוכר אותם בכניסה לתעשייה האווירית.

רציתי לסיים את לימודי התואר הראשון, אך שנה וחצי לתוך הלימודים נערכה ביקורת מטעם צה"ל. הם ביקרו בבית וחיפשו אותי. באופן רשמי לא התגייסתי מכיוון שגרתי ביישוב ספר ועבדתי בחקלאות (פרנסת המשפחה נשענה עלי). לא הייתי במושב. אמרו להם שאני בכלל לומד באוניברסיטה. מייד קיבלתי צו גיוס. בשנת 1966 התגייסתי לחיל קשר ושירתי בחטיבה 401 בשריון. במלחמת ששת הימים הייתי חייל בסדיר, ישבתי במפקדת הגדוד ברומני (צפון סיני).

אחרי השחרור חזרתי ללימודים ובמקביל גידלתי פרחים. כל יום מכרתי ביציאה מהתעשייה האווירית ובכניסות לאוניברסיטה. העסקתי שלוש בנות שמכרו את הזרים. בנוסף למדתי כיצד חנוטים פרחים וצמחים והתחלתי להכין זרים חנוטים מהעודפים והשוליים של השדות שלנו. אבא שלי לא האמין בהתחלה שאפשר לייצר רווח מ"הקוצים האלה". נהגתי להכין זרים חנוטים והוא מכר אותם יחד עם הזרים הטריים בשוק של לוד. הם נמכרו. לקחתי והחזרתי אותו עם האוטו שלי. הייתי הראשון במושב עם מכונת משלו. פולקסווגן דאבל קבינה. היה זה מעמד מחייב, ואף פעם לא סירבתי לעזור לאישה יולדת להגיע לבית חולים.

משק הפרחים שלנו התרחב ו"פרח". בדומה לנעשה בקיבוצים, הבאתי אלינו מתנדבים מחו"ל. לרוב היו אלה גרמנים, אך אני מצאתי בקבוצת שילר קבוצת מתנדבות הולנדיות. גם מושב הוא דרך התיישבות שיתופית – והן באו לעזור ולחוות את החיים בבית עריף. הן גרו אצלנו במשק. אחרי שעות העבודה שתו כוס ערק עם אבא שלי ונהגו להשתוף על הגג. השכנים היו באים לחזות בפלא.

סיימתי בהצלחה את לימודי התואר הראשון שלי בפיזיקה ומתמטיקה, אך לא עסקתי בזה מעולם מבחינה מקצועית. בחיי היומיום ראיתי פעמים רבות את החומר התיאורטי קם לתחייה, והשתמשתי במה שלמדתי. ב-1974 הוצאתי רישיון יבוא

פרחי כרבולת בשוק של לוד

יחיא ושלמה יוסף מוכרים פרחי כרבולת בשוק של לוד

יוסף שרה ואברהם ז"ל

מספרת הבת דליה.

הוריי שרה ואברהם יוסף הגיעו לישראל מכפר באזור ריימה בתימן. הם נישאו בתימן ושם גם נולדה בתם הבכורה, יונה. יוסף היה רצען וסנדלר כפי שלמד מאביו. בסוף 1949 עלו לישראל במסגרת מבצע "כנפי נשרים" יחד עם המשפחה המורחבת ויהודי הסביבה.

התחנה הראשונה שלהם בישראל הייתה במחנה העולים בקיבוץ עין שמר, שם עברו חורף קשה וגשום. לאחר מכן עברו לבית עריף וקיבלו לידהם את משק מספר 62. לבית עריף הגיעו יחד עם אחיו של אבא, יחיא ושלמה על משפחותיהם גם כמו קרובי משפחתה של אמא שרה לבית ינאי.

בבית עריף נולדו להם תשעה ילדים נוספים, ובסך הכל גידלו חמישה בנים וחמש בנות: יונה, יעל, אבנר, דליה, יאיר, אלי, חנוך, ניצה, נירה ומיכה.

הם קיבלו בית סוכנות סטנדרטי עם חדר שינה, סלון ומטבח קטן. במשק הייתה להם רפת עם עשר פרות (נהגו לומר: יש לנו "עשר פרות ועשרה ילדים"). אימא הייתה אשת חיל והחזיקה את הבית והמשק. אישה חרוצה, שלבשה מכנסי ג'ינס ועישנה. נהגה להכין תנורים מחמר עבור אנשים שונים.

הילדים התחנכו במושב ולאחר מכן קיבלו חינוך תיכוני דתי במוסדות שונים ברחבי הארץ, בתנאי פנימייה. קשה היה לתאם את היציאות מהפנימיות, ואנו הילדים מיעטנו לפגוש אחד את השני באותן שנים, אך כיום אנו מגובשים ומאוחדים. בכדי להוסיף לפרנסת המשפחה עבד אבא כדוור של המושב, והילדים סייעו בעדו. שקי הדואר היו מגיעים למכולת, שם חתם על קבלתם. לאחר מכן חילקו הילדים את

המכתבים לבתים ברחבי המושב כשהם רכובים על אופניים. מקור הכנסה אחר היה עבודתו של אבא כשוטר במשמר הגבול, בעיקר בשמירה בכפר טרומן. הילדים הגדולים סייעו אף הם לפרנסת המשפחה שהתקיימה בקושי רב. בימי חול אכלו לחם עם מרגרינה, סחוג או ממרח צמחוני.

מדי ערב נהגו ההורים לשבת יחד בחוץ, לעשן נרגילה וללעוס עלי גת. פעמים רבות הצטרפו אליהם אחיו של אבא ונשותיהם. שלושת האחים היו קרובים מאוד ונפגשו מדי יום, כשהם מספרים על חוויות היום וצוחקים.

בשנות השבעים בנו בית חדש שהחליף את בית הסוכנות הישן. הבית החדש עמד על עמודים ואת קומת הקרקע כינו בחיבה "אולם שמחות". אבי אברהם היה איש נאיבי, רחמן ועדין שאהב לשמח אנשים. הוא אהב לארח והבית נודע כמקום פתוח ומזמין. אירועים רבים של בני המשפחה המורחבת (ברית, חתונה, בר מצווה) נחגגו ב"אולם השמחות" המשפחתי.

אימי שרה הלכה לעולמה בשנת 2014, אבי אברהם נפטר שלוש שנים לפניה. כיום מתגורר במושב רק הבן הצעיר מיכה, שהוא הבן הממשיך במשק ההורים.

שרה ואברהם

אברהם (משמאל) בבר המצווה של נכדו אופיר, שלמה (אחיו של אברהם) מימין לאופיר

יוסף בדרה ויחיא ז"ל

של אבי, שלמה, אברהם, שרה ובני משפחותיהם, כמו גם משפחות ינאי ואהרון. המסע לא היה קל ונמשך כשבוע. תחילה הלכו ברגל עד לאזור תעז, משם נסעו במשאיות שהביאו אותם למחנה חאשד (או "גאולה" בשמו העברי) שהקים הג'וינט האמריקאי עבור יהודי תימן בדרום לישראל. בעת שהגיע תורם לעלות למטוס, נאמר להם שהמטוס לא יוכל להמריא אם ייקחו עימם את כל הרכוש שהביאו מחשש למשקל יתר ושכנעו אותם להשאיר מאחור כסף, תכשיטים וספרי תורה שלא חזרו אליהם מעולם.

בהתארגנותם לטיסה לארץ ישראל קיבלו הודעה שהטיסה לא תצא לפועל בשל סופה חורפית נדירה שכיסתה חלקים גדולים מארץ ישראל בשלג כולל שדה התעופה לוד (תחילת פברואר 1950). ב-27 בפברואר 1950 משפחתי נחתה בישראל אל חורף קשה ומזג אוויר שלא הכירו.

בהגיעם לארץ ולאחר רישומם במשרד העלייה והקליטה בשדה התעופה לוד, קיבלו תעודת זהות ישראלית. משדה התעופה משפחתי, ומשפחות נוספות שהגיעו ממחוז ריימה, הועברו למחנה עולים בעין שמר מחנה ג'. תנאי החיים במחנה עולים עין שמר היו קשים, כל משפחה קיבלה אוהל או צריף, הארוחות ניתנו במשורה, השירותים והמקלחות שימשו את כלל תושבי המחנה. למשפחתי נגרמה עוגמת נפש נוספת: עוד בתימן הכין לו אבי חגורה עבה ומיוחדת לשמירה על כספו. את הכסף המיר בזהב ושם בחגורה, עליה שמר מכל משמר. החגורה הגיעה יחד עמו לישראל. באחד הערבים בעין שמר הלך אבי להתקלח והוריד מעליו את החגורה. רגע אחד לא השגחה והיא נעלמה, נגנבה.

לאחר כמה חודשים בעין שמר עברה המשפחה לגור במחנה עולים נורית בהרי הגלבוע, לאחר זמן קצר עברו למחנה עולים/עבודה בר גיורא בהרי ירושלים. העולים הועסקו בעבודות יזומות בקק"ל, בעיקר נטיעת עצים. העולים שהגיעו לבר גיורא קיבלו סיוע ממדריכה בשם ימינה, שניסתה להכין אותם לחיים החדשים בארץ החדשה. המדריכה ניסתה לשכנע את אימי כי שישה ילדים זה מספיק. התוצאה הייתה הפוכה: בישראל נולדו להוריי עוד שישה ילדים. שישה תוצרת תימן ושישה תוצרת הארץ. בר גיורא היה יישוב ספר והתושבים סבלו מגניבות של מסתננים ערבים. לאחר כשנה ביקשו לעזוב ועברו לגור במחנה עולים מול משטרת מגידו אך גם שם לא שבועו נחת.

מספר הבן ירוחם.

הוריי, יחיא ובדרה יוסף, הגיעו משני כפרים סמוכים במחוז ריימה בתימן. אזור גבוה, יפה, משופע במים המשתפל לים האדום. הם נישאו בשידוך כפול: שני אחים נישאו לשתי אחיות. אבי יחיא נישא לאימי בדרה, ושלמה (אחי אבי) נישא ליונה (אחותה של אימי). אבי סיפר שנישא בתקופה בה החל לגלח זקנו (17-18), אימי הייתה מעט צעירה ממנו. אימי ואחותה יונה הגיעו מכפר קוסמה (Qosmah) במחוז ריימה. אחרי הנישואין אבי ואימי עברו לגור בכפרו של אבי. המשפחה גידלה את כל הנחון לה, אבי ושני אחיו היו בעלי מלאכה. שלושת האחים היו רצענים וסנדלרים, את מרכולתם הכינו ומכרו בשווקי הכפרים והעיירות סביב מגוריהם (תעז, בית אל פאקי ואף בעיר הנמל אל-חודיאדה). לעיתים היו הולכים מהלך כמה ימים עד חזרתם לכפר (לנו בדרכים אצל תושבי המקום). התושבים והשלטון הערבים נהגו עם היהודים בכבוד והערכה.

בתימן נולדו להוריי שישה ילדים: שלום (שלימים החליף את שמו לצבי כרמי), לאה, עזרא, נחום, שוש וששון. תאריכי הלידה נרשמו באופן מסודר בספרי הקודש של המשפחה, ספרים יקרי ערך שנכתבו בכתב יד. לקראת עלייתם לישראל שכנעו אותם לוותר על הספרים הישנים ולקבל תמורתם ספרי קודש חדשים. הם מסרו את הספרים העתיקים הכתובים בכתב יד ויחד איתם אבד גם רישום הלידות והפטירות. במקומם קיבלו ספרים מודפסים.

בשנת 1949 נענו לקול הקורא לכל יהודי תימן לעלות לישראל. הקהילה המקומית התארגנה ויצאה יחד למסע לכיוון העיר עדן. יחד עם הוריי עלו גם שני אחיו ואחותו

בנובמבר 1952 משפחתי הגיעה למושב בית עריף, מושב בראשית דרכו שהתגוררו בו מספר משפחות (לימים כונו "הוותיקים"). בתחילה הוריי התיישבו בנחלה מספר 60 בכניסה למושב, ומפחד המסתננים ביקשו לעבור פנימה וקיבלו את משק מספר 64 שאני חי בו עד היום. אחיו של אבי הגיעו אף הם למושב: אברהם ומשפחתו גרו במשק 62, שלמה ומשפחתו גרו במשק 61 ואילו שרה אחותם ומשפחתה נדדה עד ליישוב קריית עקרון.

המשפחה קיבלה בית סוכנות קטן ובו שני חדרים, מטבח ומקלחת, ותא שירותים בחוץ מרוחק מהבית. סביב הבית, בשיתוף הסוכנות, נטעו בוסתן קטן ובו גפנים, עצי תפוז, חבוש, עצי גויאבות ושאר מיני עצי פרי. עם השנים נוספו חדר שינה ומרפסת מקורה שבה הרבינו לשבת. בנוסף קיבלו הוריי ציוד בסיסי לתחילת דרכם החקלאית כמו מריצה, קלשון, את חפירה, חרמש ומגל, כמה פרות וכמה עיזים (יובל לאחר מכן, כאשר ביקשו להעביר את המשק לבן ממשיך, נדרשו לשלם בדיעבד עבור אותו ציוד). בהגיעם למושב משרד הבריאות ניהל מחקר ללמוד על בריאותם של העולים מתימן, הוריי נרשמו למחקר. בית העם במושב הוסב לחדר אוכל וכל משתתף במחקר קיבל שתי ארוחות ביום. מדי פעם נלקחו מהם בדיקת דם, ללמוד על בריאותם.

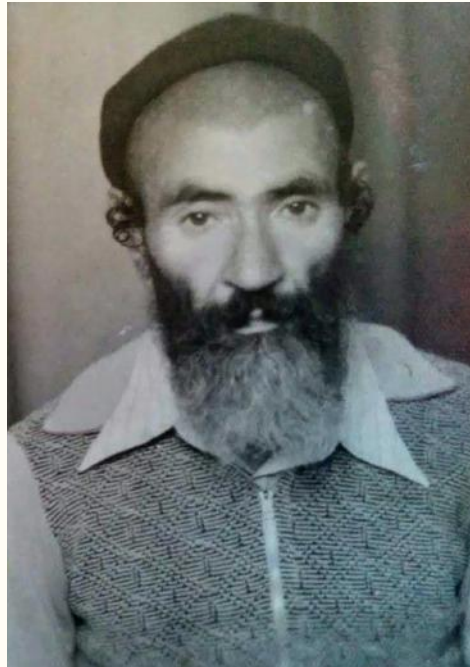
אבי ואחיו היו בעלי מלאכה ולא חקלאים, מכאן שלא היה להם ידע בחקלאות מסחרית. בתימן הם גידלו חיטה וירקות לצריכה עצמית בלבד ואין הדבר דומה לחקלאות בקנה מידה גדול. המוסדות המיישבים שלחו מדריכים חקלאיים למושבים ללמדם חקלאות. הוריי עבדו אך ורק במשק, ואחיי הבוגרים סייעו בפרנסת המשפחה ככל יכולתם. לבית עריף הגיעו הוריי עם שמונה ילדים: שישה שעלו מתימן, דני - שנולד במחנה עולים עין שמר, ויהודה - שנולד במחנה עבודה בר גיורא. במושב נולדו: יוכבד, תמר, ירוחם וצמח.

בחלקה א' וביתר החלקות החקלאיות הוריי גידלו גידולי חקלאות שונים כגון: סלק סוכר, גזר, ומספוא למשק החי. התוצרת הרלוונטית שווקה לתנובה והמספוא נקצר לטובת האכלת הבקר והצאן במשק. בנוסף גידל אבי כוסברה וירק נוסף אותו מכר בשוק לוד. עיקר פרנסת המשפחה הגיעה מהרפת שמנתה כ-15 פרות חולבות. המשק היה מאורגן ומסודר, וכך גם סדר היום שלנו. מדי בוקר אחותי ואני השכמנו קום, רתמנו את הסוסה והעגלה ויצאנו לשדה למלאה בסלק לבהמות. רק לאחר מכן

אחותי הלכה לעבודה ואני לבית הספר. אחיי הגדולים נתנו כתף ועזרו בניהול הרפת על גווניה השונים - אם בחליבות הבוקר והערב ואם בקצירת התירס, התלתן והאספסת בשדות וביתר העבודות שנדרשו באותה עת.

נושא החינוך וההשכלה היה חשוב מאוד להוריי וכל אחיי ואחותיי בוגרי תיכון. "כל עוד אתה בן אדם" נהג אבי לומר, "זה לא משנה היכן תלמד". למרות החיים הלא קלים במושב, היה סוג של סיפוק וכיף גדול. העובדה שאחיו של אבי התגוררו במושב ובסמיכות לו הקלה מאוד ושמחה את ליבו. אבי ואחיו היו קרובים זה לזה, ובהגיע אחותם הצעירה שרה, שכל כך אהבו, נהגו לבלות שעות ארוכות יחדיו. אבי הבכור והרציני, שלמה, אברהם ושרה הפחות רציניים נהגו להתבדח ולהשתובב.

בשנת 2003 הלך אבי יחיא יוסף לעולמו. שישה חודשים אחריו נפטרה גם אימי בדרה יוסף. כיום גרים בבית עריף שניים: משפחת אחי הבכור צבי כרמי ז"ל, ואני ירוחם ומשפחתי - בן ממשיך במשק 64.

בדרה ויחיא

בדרה יוסף וילדיה במחנה עולים

מספר הרשום	גיל	בני המשפחה	האשה
240887	35	ג'רה	
240888	16	פול	הילדים
240889	13	חנה	
240890	9	משה	
240891	7	נחמן	
240892	6	שלמה	
240893	3	שלום	

מס' 5298

מס' הרשום 240886 הגיעה ב 13/1

מס' הקליטה ב 16/1

המשפחה והשם יחיא יוסף

הנולד 45 האב יחיא האם סמרה

הגיע באניה 10/1

27 FEB 1950 ביום

התמנת העולה:

המקצוע יחיא

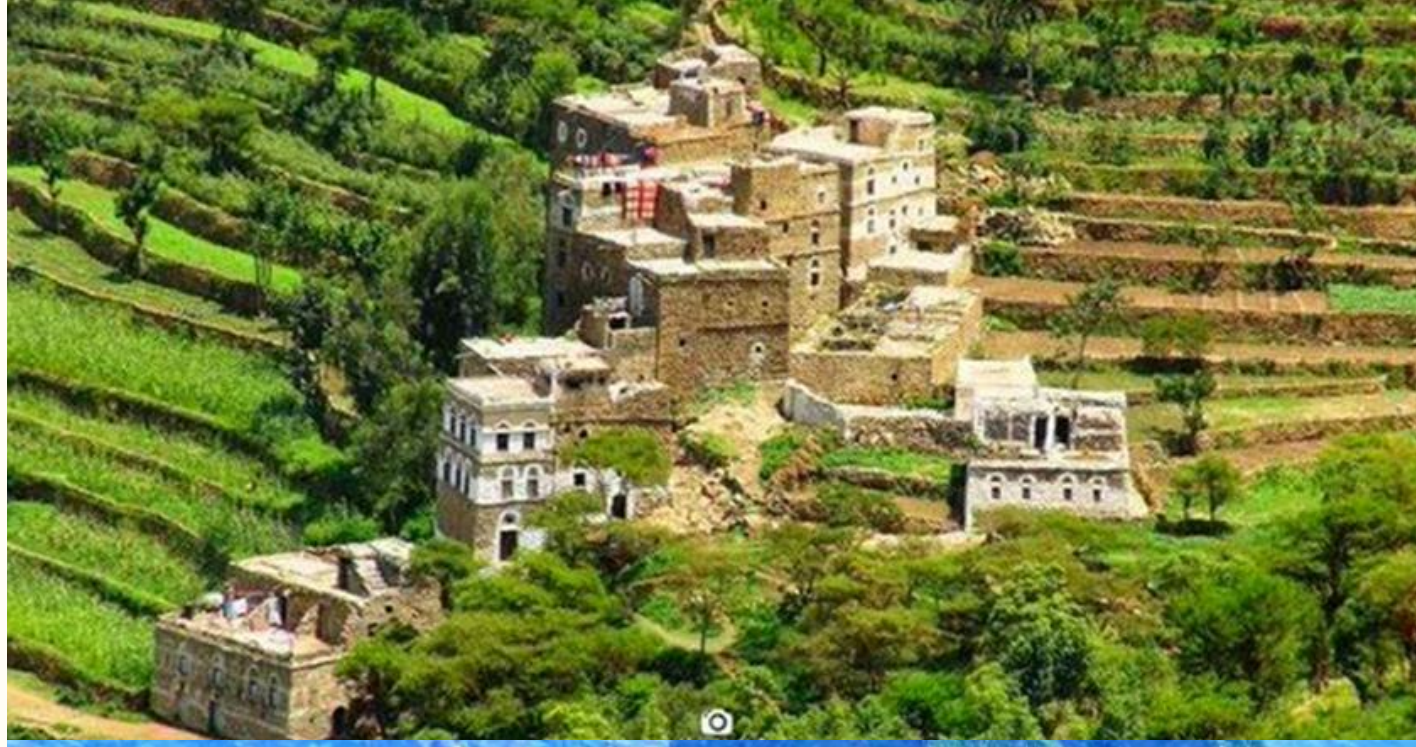
קרוביו בארץ מס' קופ"ח 121892

מחלקת תעבורה

פנקס עולה יחיא יוסף

משפחת יוסף

Jabarah

Qufay' קופאי'

Al Baryah

Raymah רמיה

Al Marwah

Al Marwah المرح

Sukmah

Jabal Raymah جبل رميه

Al Habi

תל מרמה
תל מרמה تل المرما

96 96

As Zefferan

الطير

صخرة التوت

FOREHEAD RAYMA

Algabir الجابير

Jabal Raymah

ג'בל רימה جبل رميه

Al-Mekhlaf المخلاف

מחוז רימה

Bany Ahmad بنى احمد

Ad Dursayini اد دوسيني

Ladie

Bany Algaad بنى الغاد

QOSMAH / كوسما

תל מרמה
תל מרמה تل المرما

Nathar النثار

Al Chulayqah

Mipzar

מפת מחוז רימה | תימן

Al Hadydah / Qumbarah
Qumbarah, Al Hadydah, Qumbarah, Qumbarah, Qumbarah, Qumbarah

אשור קבלת רכוש
מושב

- 1 -

טופס חוספת

תאריך

מס' המשק

מס' בטופס החלוקה

המתישבים

(המשפחה)

(הבעל)

(האשה)

רשימת הרכוש שקבלתי לשמוש מאת הסוכנות היהודית

(לפי תקציבי ההתישבות)

בהתאם להצהרה מ

תאריך	חתימה	ד : מבנים	תאריך
		1. בית מגורים בן חדרים בשטח של ממ"ר	
		בנוי מ"ג	
		2. מקלחת בשטח בנוי מ	
		3. בית שמוש " בנוי מ	
		4. רפת בשטח ממ"ר בנויה מ	
		5. לול בשטח ממ"ר בנוי מ	
		6. בית אמוץ " " " "	
		7. מחסן " " " "	
		8. פחון " " " "	
		9. סככה " " " "	
		10. מתבן " " " "	
		11. ממגורה " " " "	
		ה) כלים	
		(כמות) (משותף עם משקים מס')	
		כרכרה	
		עגלה	
		מחרשה ערבית	
		מחרשה מס' 4	
		רתמה	
		מרסס גב	
		מיכל מים	
		מעדר	
		את	
		טוריה	

טופס אישור קבלת רכוש

הסוכנות היהודית מילאה תפקיד מרכזי בהקמת יישובים חקלאיים בישראל, בהם בית עריף. בין היתר, סיפקה הסוכנות בתים ומבנים חקלאיים, ציוד חקלאי, בעלי חיים והדרכה מקצועית. חלק מהסיוע ניתן כמענק, וחלק בהלוואות בתנאים נוחים.

יוסף לאה וחיים

במקרי פטירה. כולם התגייסו לעזור לאבלים, לעיתים נתנו להם כסף ולעיתים מצרכים כמו סולת או קפה.

מאז שהייתי ילד קטן עבדתי. בהתחלה במשק, חלבתי את הפרות, הבאתי את החלב למחלבה וכמובן עבדתי בחלקת הירקות המשפחתית. בהמשך החיים עבדתי בבטון, ביציקות ובעבודות עם טרקטור.

לאה: נולדתי בעפולה ישראל, בת בכורה למזל ושלום אהרון. הוריי עלו לארץ עם הקהילה שלהם מאזור ריימה בתימן ונישאו בירושלים. אל בית עריף הגיעו יחד עם המשפחה המורחבת, כשהם כבר הורים לשני ילדים: אני ואחי מוטי. הם השתקעו במשק 17 ושם הצטרפו למשפחה גם אלי, איילה, מיכאל, רינת, אילנית ודני.

בנוסף לפיתוח המשק המשפחתי הוריי עבדו גם מחוץ למושב, והילדים הגדולים טיפלו באחיהם הצעירים. לא היה לנו הרבה אבל לא הרגשנו מחסור. הצרכנייה הייתה צריף קטן ובשביל לקבל כיכר לחם היה צריך להגיע עם התלוש הנכון. לא אשכח את החורף בו הגיעו מגפיים לצרכנייה ואבא קנה לי זוג. שמחתי והתגאיתי בהם. לקח זמן עד שהיה חשמל בבתיים, אך נהנינו מאור הירח ושמענו את הצפרדעים מקרקרות. שיחקנו הרבה בחוץ נהנים ממשחקים כמו גולות וקלאס. אכלנו וקטפנו פירות כמו תפוזים, תפוחים, תאנים ושוזפים ישר מהעצים שהיו בסביבה. בשלב מסוים אבא שלי בנה מרפסת עם צל מחוץ לבית ואהבנו להשתולל שם. הייתה לנו ילדות יפה ומקסימה.

כל אחד מהילדים תרם את חלקו בבית ובמשק. בשנים שהייתה לנו רפת, היינו שמים חלב טרי בכד ומטלטלים אותו במשך שלוש שעות בכדי לקבל חמאה ולבן. הייתה זו מטלה קשה והיינו עושים תורנות.

אבא שלי שירת במילואים בבית נבאללה, המחנה הקרוב למושב. אני זוכרת כשכל פעם שחזר הביתה הביא לנו חבילות עם דברים טובים כמו סופגניות או וופלים. המחנה הצבאי בבית נבאללה אימץ את ילדי המושב. בחנוכה היו שולחים משאית צבאית להביא אותנו לשם לחגיגה עם מצעד, הדלקת נרות, הצגה וכיבוד. ההורים לא החסירו מאיתנו שום דבר, תמיד דאגו לנו. היה להם חשוב שנלמד. אחרי שסיימתי את בית הספר היסודי במושב עברתי ללמוד בתיכון דתי בפתח תקווה בתנאי פנימיה.

חיים: נולדתי ב-1949 בתימן, בן זקונים להוריי שוקרי (סאלם) וזהרה (שרה) יוסף. יש לי שלוש אחיות גדולות: יונה, רחל ורינה. אימי הגיעה מצנעא ואבי מאזור ריימה. בתימן היה אבי צורף. הייתי בן חצי שנה כאשר הגענו לישראל, אימי סיפרה שהעלו אותי למטוס בארגז של עגבניות.

הוריי הגיעו לבית עריף והתיישבו במשק 65. הם הקימו רפת ושתלו ירקות בחלקה א'. גידלנו גור, עגבניות, בצל ומלפפונים. שיווק הירקות והחלב לא הספיק לפרנסת המשפחה ואימי יצאה לעבודה בחקלאות במקומות אחרים, בעיקר בכפר טרומן. מדי יום הלכה לשם ברגל. אבא נשאר לעבוד במשק. הוא חלב את הפרות והיה גם שוחט. כשגדלתי ניסו להכשיר אותי להמשיך את דרכו, אבל לא הייתי מעוניין להיות שוחט. במהלך השבוע אבא נהג לבשל לנו מכיוון שאימא לא הייתה בבית. אהבתי במיוחד כשהכין מרק דגים. בימי חול קנינו לחם במכולת, אבל חיכיתי ליום שישי בו הדליקה אימי את הטאבון ואפתה לנו פיתות, לחוח, קאק.

אני זוכר שהייתה בעיה עם שיווק החלב שחלבנו ביום שישי עד כניסת השבת. לא היה לנו מקרר. במקום זה היינו הולכים לצרכנייה במחנה ישראל (כיום שטח התעשייה האווירית) ואבא נהג לקנות שם חצי בלוק קרח. חלק ממנו הכניס לתוך חבית גבוהה אליה הכנסנו מזון לקירור. את החלק השני נהג לשים סביב דלי החלב. במוצאי שבת היינו בודקים את החלב – אם לא החמיץ אפשר לשווק אותו.

הייתה אווירה קהילתית במושב. שכנים היו עוזרים זה לזה בעבודה, בהכנות לאירועים. חתונות היו עושים לדוגמה ברחבה שבכניסה לבית. תולים מנורות, מביאים רמקולים. כל המושב מתגייס לעזור. הכיבוד היה צנוע, אבל היו גם חגים או אירועים בהם שחטו עיזים, כבשים ואפילו עגל. העזרה הקהילתית בא לידי ביטוי גם

חיים יוסף ואחיותיו

לאה יוסף (ימין) עם חברותיה

זהרה ושוקרי יוסף, הוריו של חיים

האחים לבית אהרון: שלום, שלמה, אברהם ויחיא

הנה אנרי קיסרי
בעצמותיהם
רוחם אדם המוכר כולם בעדו
כיום (ועד) כמחשבה נדונה
במחשבות נדונה ונחשבת נדונה
במחשבות נדונה ונחשבת נדונה
במחשבות נדונה ונחשבת נדונה

בכפר גורן
מצב מוזר ביותר שורר בכפר גורן — אותו כפר העבודה שעל יד קיבוץ אילון, שרוב תושביו מלשו לפני ש' זה לבתים נטושים ע"י קבוץ מעב' רות. הוא משונה ביותר. ועתה הם מתכוונים לגדידה חדשה — רובם צועדים לפני ארבע עשרה יום.

[illegible][illegible][illegible]

תוספת יסודית
והתוספת

במסגרת של קודד
החוקת מברית דת
החוקת מברית דת

במסגרת של קודד
החוקת מברית דת
החוקת מברית דת

חג'בי שמעה ומחפוד ז"ל

מספרת בתם תמר גמבש.

הוריי הגיעו מהכפר רבוע, באזור חג'בה בתימן. עוד טרם נישואיו לאימי, היה אבי נשוי ונולדו לו שני בנים ובת בטרם הלכה אשתו לעולמה. לאחר מכן נישא לאימי ונולדו להם חמש בנות ובן. בתימן היה אבי עובד אדמה ואהב את משלח ידו. כמו כן הקפיד על לימוד תורה מדי יום.

את המסע עד למחנה המעבר בעדן לקראת העלייה, עשו הוריי יחד עם אחיו של אבי ומשפחות יהודיות רבות מהאזור שלהם. הם הלכו מרחקים גדולים ברגל. בדרך עצרו במקומות שונים, לעיתים נשארו בהם כמה ימים בכדי לאגור כוחות. אימי החלה את המסע כשהיא בהריון מתקדם, ואחותי הגדולה נולדה בדרך. בהעדר אמצעים אחרים, נשאו את התינוקת בתוך שק שעשו בו חורים.

במחנה המעבר בעדן נשארו במשך כמה חודשים, ממתינים לתורם לעלות לישראל. הם נשאו עימם מעט רכוש, כסף, זהב ותכשיטים באמצעותם קיוו להתחלה נוחה בישראל, אך לקראת הטיסה הודיעו להם שהמטוס לא יוכל לשאת את המשא ועליהם להשאיר הכול מאחור. הוריי נשמעו להוראות והשאירו את מרבית חפציהם בתימן. יחד עם זאת, אבי ואחיו הצליחו להביא איתם לישראל ספר תורה אחד.

יחד עם כל הקבוצה עימה עלו, נשלחו הוריי לכפר העבודה גורן בצפון ישראל. הם גרו באוהל וסבלו מתנאי חיים קשים. נאמר להם כי בגורן יוכלו לעסוק בחקלאות, אך התברר שאין במקום אדמות מתאימות והם נשלחו לסקל סלעים ואבנים. אבי רצה לעזוב את המקום. כשהיו בגורן אחותי הגדולה, אושפזה, ככל הנראה בעקבות מחלה. אימי הגיעה להניק אותה ונמסר לה שהתינוקת נפטרה. אבי הנסער דרש את גופתה, אך בבית החולים סירבו לבקשתו. "לא ייתכן" אמר אבי, ויחד עם בניו

הגדולים נכנס לבית החולים בדלת אחורית וחיפש אחר אחותי. היא נמצאה שלמה ובריאה באחד החדרים והם לקחו אותה חזרה הביתה, בתחושת הקלה מעורבת בעוגמת נפש.

לאחר תקופה ארוכה בגורן עברה המשפחה להתגורר במחנה עולים בראש העין. אחרי כמה חודשים שמעו על יישוב לא רחוק בו יוכלו להיות חקלאים. היה זה דיר טריף, הלוא הוא בית עריף. הוריי הגיעו למושב וקיבלו את משק 66 שנמצא בכניסה ליישוב לכיוון מזרח. בית עריף היה יישוב ספר ושכן על קו הגבול עם ירדן (עד 1967). מפחד המסתננים הערבים אי אפשר היה להסתובב בלילה בביטחון במושב. היו המון פריצות ונגנבו פרות, כבשים ואפילו כביסה מהחבל.

אני נולדתי בבית עריף, בבית המשפחה, בשנת 1953. אימי סיפרה שבבוקר הלידה יצאה לאסוף זיתים ולפתע חשה שהלידה מתקרבת. היא לא ויתרה על הזיתים, וחזרה הביתה עם שק עמוס על ראשה. "אני צריכה ללדת!" הודיעה, "תביאו דחוף את השכנה". שכנתנו ממשפחת נהרי הייתה מיילדת וסייעה להביא אותי לאוויר העולם.

אבא היה חקלאי בכל רמ"ח אבריו ונהג לקבל מחמאות ממדריך החקלאות ששלחה הסוכנות. הוא היה אחד החקלאים המצליחים במושב וגידל לאורך השנים אבטיחים, מלונים, גור, בוטנים, סלק סוכר ועוד. היה גם גן ירק לשימוש המשפחה.

יחד עם הוריי הגיע למושב גם דודי שלום, אך הוא עזב בשנת 1954 לטובת פתח תקווה. אך גם ללא משפחה קרובה, הוריי לא היו בודדים וחשו כי המושב כולו הוא משפחתם הרחבה ונהנו מתחושה חזקה של קרבה וחברות. לקראת קטיף או שיווק היה המושב כולו מתגייס לעזור. כשהיה צורך כולם היו מגיעים לסייע, לתת כתף. אחרי העבודה אבא שלי לא נתן לאף אחד ללכת הביתה והזמין את כולם לסעודה גדולה וחגיגית. באותה אחוות רעים נהג גם אבי לעזור לחקלאים אחרים.

לא היה קל לפרנס משפחה ובה תשעה ילדים ואימי יצאה לעבוד בחקלאות בבני עטרות, כפר טרומן ושירת יהודה. הילדים הבוגרים נדרשו לסייע וכולנו תרמנו את חלקנו בעבודת הבית והמשק: לטפל באחים הצעירים, להכין אוכל, לחלוב את הפרות, לרעות את הכבשים, לשטוף את הגורים או הבצלים שזה עתה יצאו מהאדמה או לעבוד שעות ארוכות במיון לקראת שיווק התוצרת.

אבי הנהיג בבית תורנות השקיה לחלקה א'. אני זוכרת שפעם אחת בשעת ערב מאוחרת הורה לי אבי ללכת ולסגור את ההשקייה בשדה. פחדתי ללכת בחושך.

"השם ישמור עליך" אמר לי. פחדתי אבל אי אפשר לסרב לאבא. הוריי שמרו על אורח חיים דתי. בכל יום הרגיש אבי חובה ללמוד תורה, לפחות כמה שעות. בקיץ נהג ללמוד בשעות הצהריים, עת היה חם מדי לעבוד בחוץ. בחורף השתנה לוח הזמנים ואבי למד בשעות הערב. בשבת בבוקר, עם שובו מבית הכנסת נהג לעבור במשק חי ולהאכיל את החיות, רק לאחר מכן נכנס הביתה ועשה קידוש וסעודת שבת. פעמים רבות בשבת נהג למדו אבי ואחי יחד את פרשת השבוע. כולנו השתתקנו והאזנו לזמירות.

אבי אהב חברה, אך טען שיש עת לכל דבר. במושב הייתה תחושת קהילתיות חזקה. לדוגמה, מנהג שמחה ליולדת שבו מביאים לבית היולדת כיבוד, שרים ושמחים עם המשפחה. להבדיל, במקרה של פטירה נהגו להביא לבית האבלים מצרכי מזון, שלא יחסר. החיים לא היו קלים אבל היו רגעי חסד רבים. אני זוכרת שהנשים נהגו להתכנס בבית משפחת עומיסי בכניסה למושב. היה שם חדר עם כמה אבני ריחיים. כל אחת הביאה את התבלינים שלה או החיטה לצורך טחינה. הן היו עובדות, שרות ושמחות יחד. זו הייתה חוויה שלמה, זמן שלהן. אבי נפטר בגיל צעיר, בסוף שנות השישים. אימי הלכה לעולמה 25 שנים אחריו.

שמעה (שושנה) חג'בי

מחפוד חג'בי

יוסף בת שבע וצביקה

אספתי ציוד לניחום אבלים, היו לי מגשים גדולים, אוהל וכדומה. כל מה שצריך. כולם ידעו שבעת הצורך אני הראשון לעזור. אנשים התפלאו שאני לא לוקח כסף, אבל רציתי את הזכות, את המצווה. השכר מבחינתי הוא עשיית המצווה. אני מתנדב ועוסק בתחום הביטחון כל חיי. שימשתי כקב"ט המושב, התנדבתי בצוות המתמידים (מתנדבים במדים) של מג"ב, מפקד כיתת כוננות, במשמר האזרחי, ועד היום כרב"ש (רב שוטר) המושב. עד היום אני לובש מדים גם כשאני לא בתפקיד. מבחינתי, המדים הם מי שאני. אני רוצה שאנשים ידעו מה אני כשהם רואים אותי. בכל שנות ההתנדבות שלי, נתקלתי בהמון אירועים. אבל בכל אירוע אני מתרגש כאילו זה האירוע הראשון שלי.

יוזמתי והייתי אחראי על הקמת ותפעול בסיס מג"ב בבית עריף, בשנת 1990, באמצעות מג"ב ובסיוע הוועדים באזור. בניתי הכול מאפס במו ידיי. יו"ר הועד דאז, דני כהן, אמר לי: "תגיד לי מה אתה צריך. כל מה שתמצא - תקבל". במבנה המועדון בניתי את הבסיס - צבעתי, ריתכתי... עשיתי הכול. מכל גזרת חבל מודיעין, רק בבית עריף היה בסיס, שהוקם בשאיפה לתת מענה לבעיות הביטחון הקיימות, ולהחזיר לתושבים את הביטחון. ילדי המושב התרגשו והתלהבו מהבסיס החדש, ולא הפסיקו להתעניין ולעסוק בו. הבנתי שיש פה קהל יעד חשוב והקמתי את נוער מג"ב. יחד עם הנוער, פעלו בבסיס כארבעים מתנדבים.

במהלך השנים קיבלתי עשרות תעודות הצטיינות והוקרה, כולל עיטור מנשיא המדינה, אבל מה שחשוב לי ומניע אותי הוא הנוער. הנוער הם כמו הילדים שלי. הם באחריותי ואני דואג להם ושומר עליהם. לפעמים הרגשתי שהם סומכים עליי יותר מאשר ההורים שלהם. קראו לי "רמבו".

בת שבע: נולדתי בישראל במושב בני ראם בשנת 1959, בת למשה וברכה גיארי עולים מתימן. הוריי הכירו בישראל. לפי הסיפורים, ערב אחד אבי רכב על אופניים באזור די חשוך, אימי הייתה בסביבה והביאה לו נר לתאורה. וכך החל הקשר ביניהם. הם נישאו בשנת 1958, אימי הייתה בת 18 ואבי בן עשרים. לאחר נישואיהם הקימו בית במושב בני ראם, שם מתגוררת משפחתו של אבי, וגידלו עופות ופרות. להוריי נולדו שמונה ילדים, אני הבת הבכורה ואחרי נוספו למשפחה: רבקה, מרים, דוד, אילנית, שמואל, צביה ורויטל. הייתה לי ילדות תמימה, חיים פשוטים של בית ועבודה. לא חסר לנו דבר.

צביקה: נולדתי בישראל, בבית עריף בינואר 1955. בן למרים ושוקר (יששכר) יוסף. יש לי חמש אחיות הגדולות ממני (שתי הראשונות נולדו בתימן), ועוד ארבע אחיות צעירות ממני. היה לי גם אח שנהרג בגיל שלוש מפגיעה של אוטובוס שנכנס למושב. בתימן היה אבי צורף. כשעמדו לעלות לישראל הזהירו אותם שהמטוס לא יצליח להמריא בגלל משקל החפצים שלקחו איתם העולם, ובמיוחד התכשיטים שעשויים מתכת. ההורים שלי לא הביאו עמם כמעט דבר, השאירו הכול מאחור. המזכרת היחידה שהצליחו להביא היו כמה מדליוני כסף שאימא שלי החביאה מתחת לילדה שהחזיקה בחיקה.

אבא שלי היה מכין קמיעות, נגד כל דבר. הקמיעות היו כתובים עם קנה סוף ודיו על קלף, כמו בספר תורה. אמא שלי הכינה תרופות, רפואות והייתה מסייעת לנשים עקרות בעזרת עיסויים, לדוגמה אני זוכר מקרה אחד שעזרה למישהו. במושב היו הרבה שיחי צבר עם סברס, ואנשים נהגו לקטוף. פעם הגיע אדם שנכנס לו קוץ לעין. אמא פתחה את העין והוציאה את הקוץ עם הלשון שלה (נעצה את הקוץ בלשון שלה וכך משכה אותו החוצה).

למדתי בכפר חב"ד. בהתחלה מסגרות, אבל הרגשתי שזה קטן עליי, אז עברתי לנגרות. בהמשך עזבתי, ולמדתי באופן פרטי מסגרות. בסיום הלימודים הוצאתי תעודת אומן. הייתה לי מסגריה במושב, בה עבדתי כל השנים.

מאימי "ירשתי" את מנהג העזרה בזמן אבלות. כשמישהו נפטר היא נהגה להכין סיר מרק עוף וערמה של פיתות, ולהניח בכניסה לבית ללא מילה. אני המשכתי את דרכה

את צביקה בעלי הכרתי בבני ראם. אחותו של צביקה, יונה, נשואה לבן דודו של אבי. הם התגוררו בבני ראם וצביקה נהג לעזור להם במחלבה. יום אחד ראיתי אותו במקרה עובר עם הטרקטור ולמרות שהיינו זרים – הרגשתי בליבי שאני מכירה אותו. הייתה לי הרגשה שהוא יהיה שלי. אני הייתי בת 16 וצביקה בן 21.

כעבור כמה שנים נוצר קשר נוסף בין המשפחות: סימה, אחותו של צביקה, נישאה לדוד שלי, אח של אבי. החתונה התקיימה בחצר ואני הגשתי אוכל. צביקה שאל אם אני צריכה עזרה אך סירבתי. במשך כל אותו הערב הוא חיזר אחריי. שבת חתן התקיימה בבני ראם ובמהלכה הגיע צביקה אלינו הביתה. ישבנו שנינו ושוחחנו בשקט. זו הייתה ראשיתו של הקשר. לאחר אחד-עשרה חודשים נישאנו באולמי הנשיאים בתל אביב.

לאחר החתונה התגוררנו במשק של הוריו של צביקה בבית עריף. חמי וחמותי היו אנשי חסד ונתינה והיו לנו קשרים חמים וטובים. מחמותי למדתי לבשל מאכלים מסורתיים כמו מרק תימני, חילבה וקובנה. אימי נהגה לבשל אוכל ישראלי מודרני יותר כמו שניצל, פירה ומרק ירקות.

נולדו לנו שבעה ילדים: שרית, קרן, מירי, מורן, דרור, אורטל וליאור. כולם נולדו וגדלו במושב. צביקה היה המפרנס העיקרי בזמן שאני גידלתי את הילדים בבית. החיים במושב היו מאוד משפחתיים ומאוחדים. ערבי חג נהגנו לחגוג יחד עם המשפחה המורחבת של צביקה, באווירה חמה ונעימה. מאז ועד היום יש לנו בית פתוח ומארח. החיים בבית עריף הם טובים, נעימים ושלווים. אני אוהבת לחיות במושב.

המדליונים שהביאה מרים, אימו של צביקה, מתימן

פתיחת בסיס ההפעלה של מג"ב בבית ערף, 2003

קבלת אות "מתנדב הנשיא הארצי" מנשיא המדינה

הינדי מרים ומאיר

מאיר: נולדתי בישראל, בבית עריף, בבית הזה, להוריי זוהרה וסאלם (שלום) הינדי, שעלו מתימן ואני חי בבית בו גדלתי. אבי סאלם (שלום) הינדי היה שוחט ומוהל בתימן ואיש ספר, היה נשוי לשתי נשים, עוקשיה ולה ארבעה ילדים: יוסף, חנה, יחיאל וציון. והאיש השניה זוהרה ולה שמונה ילדים: שושנה, שלום, תמר, ברכה, מאיר (אני), רבקה, בת שבע ורעננה.

הוריי עלו לישראל בשנת 1949 במסגרת המבצע להעלאת יהודי תימן "על כנפי נשרים". הם תיכננו להביא איתם רכוש וכסף אך טרם ההמראה נאמר להם שעליהם למסור את כל החפצים אחרת המטוס לא יוכל המריא מפאת עודף משקל. הם הצליחו להביא איתם מעט מאוד, סיפרו שהסתירו זהב בתוך לחם. עוד הביאו נרגילה וספר תורה שכבר נגנז. התחנה הראשונה שלהם בישראל הייתה מחנה עולים בעתלית. בהמשך עברו לכפר העבודה גורן בצפון ישראל, ממש על קו הגבול עם לבנון. הם נשארו שם במשך שנתיים וחיפשו מקום להתיישב באופן קבוע.

בשנת 1952 בקירוב, נודע להם על מושב בית עריף, שהיה מיועד ליוצאי בולגריה. ראשי המשפחות חג'בי, בוטה, חדד, הינדי ותם (שישבו כולם יחד בכפר גורן) החליטו לבדוק את המקום בעצמם. הם לקחו את בני המשפחות במשאית, והגיעו לבית עריף בלי אישור התיישבות של הסוכנות היהודית. מוסדות המדינה הצעירה לא הסכימו עם היוזמה העצמאית של הקבוצה. הגברים הוזמנו לדיון בסוכנות ביום שישי, ובנייתיים הגיעה משאית למושב והחזירה את הנשים והילדים בחזרה לגורן. הגברים חזרו וגילו שלא נותר איש ביישוב. השבת עמדה להיכנס ולמרות שלא היו מאורגנים מבחינת אוכל וכדומה, עשו כאן את השבת. במוצאי שבת נסעו לכפר גורן והתאחדו

עם המשפחות אך לא ויתרו. ביום ראשון עלו שוב כולם על משאית וחזרו לבית עריף. לבסוף הסוכנות ויתרה, ואישרה לקבוצת יוצאי תימן להישאר ולהקים את המושב. בסופו של דבר קבוצת יוצאי בולגריה עזבו והקימו את מושב גינתון. סמוך למושב היה כפר ערבי שנקרא דיר טריף, אשר נעזב עם הקמת המדינה. היות והאזור מבורך בגשמים ניתן לו השם "בית עריף" ככתוב בספר דברים, פרק ל"ב, פסוק ב': "יֵעָרְף כְּמָטָר לְקַחֵי...".

כשהגיעו הוריי למושב, בדומה לרוב ההורים המבוגרים, הם עבדו בעבודות שלא היו רגילים אליהן ובעיקר בחקלאות. כל אחד קיבל שטח של כמה דונמים אותו עיבד וגידל בו ירקות. היו גם כאלה שעבדו מחוץ למושב או בתפקידים ציבוריים ביישוב עצמו. במקביל לעבודה שהביאה פרנסה, חלק מהתושבים היו אנשי דת מובהקים כמו רב, שוחט או מוהל. הם לא חיו על חשבון הציבור אלא עבדו בעבודות כפיים ובמקביל העניקו שירותי דת לקהילה. אבא שלי, לדוגמה, מכר נפט ביישובי הסביבה (בית נחמיה, חדיד, כפר טרומן ובית עריף). פרנסה נוספת הגיעה ממכירת הירקות שגידלנו במשק. היינו 12 נפשות, חיינו קצת בדוחק, אבל הסתפקנו במועט. את הידע החקלאי קיבלנו ממדריך מקצועי שהגיע ולימד את האנשים. גם הסוכנות היהודית עזרה. אני זוכר שכל שני משקים קיבלו יחד בהמת עבודה כמו סוס או פרד. מורות חיילות לימדו את המבוגרים קרוא וכתוב בעברית.

החיים במושב בשנות השישים היו בחבורה. כולם יחד. אני זוכר את התקופה הזו בגעגועים. בכל יום שבת אחרי הצוהריים משפחות היו מתארחות אחת אצל השנייה, בלי להודיע או לתאם. חיים בקומונה יפה, היה אורח חיים נהדר ומקסים. בשבתות חתן במיוחד. החתונה נמשכה שבעה ימים, הייתה שמחה כל יום, ללא הגבלה. אצל תימנים יש מנהג יפה בשבת חתן, שכל אחד מביא עימו כיבוד ושתייה. לדוגמה, אנשים הביאו פירות, בשר ואגוזים, והניחו על השולחן במטרה להקל על בעלי האירוע. ככה הייתה כל השבת מלאה בשירים ושמחה. המבוגרים ישבו יחד ודיברו על ענייני דיומא או קראו את פרשת השבוע, בעוד הילדים היו משחקים יחד. כילדים שיחקנו בחוץ כל הזמן. לפעמים היינו נשארים בחוץ עד עשר בלילה, ללא חשש. כולנו יחד. אלה היו החוויות שלנו מהילדות. לצערי היום זה לא קיים, כל אחד עסוק בטלפון ובמחשב שלו. לא היה לנו הרבה וחיינו באופן פשוט וצנוע.

אני זוכר שבילדותי החליט משרד הבריאות לעשות מחקר על בני העדה התימנית, שנחשבו בעלי לב חזק. במשך חצי שנה קיבלו האנשים שתי ארוחות ביום במועדון בחינם, ופעם ביומיים לקחו להם בדיקות דם. לא סיפרו להם שמדובר במחקר ומעולם לא שמעתי על התוצאות – אבל המדינה נותנת אוכל? לוקחים!

למדתי בבית הספר היסודי במושב. אחד האתגרים הזכורים לי היה כשהורים שלי הגיעו לפגוש את המורה באספת הורים. הם לא שלטו טוב בעברית והרגשתי מעט לא נעים. לא הייתי שונה, ומבחינה חברתית לא הרגשתי קושי. חברת הילדים הייתה מגובשת יחסית. היו לי מורים מצוינים בבית הספר ונשארתי עימם בקשר שנים ארוכות. לקראת כיתה ח' עברתי ללמוד בישיבה ברחובות וגרתי בפנימייה. חזרתי הביתה אחת לשלושה שבועות. המעבר היה לי קשה מאוד. לא הכינו אותי להתנתקות הזו מהבית.

עד למלחמת ששת הימים ב-1967 החיים פה היו קשים, גם מבחינה כלכלית וגם מבחינה ביטחונית. סבלנו מפעילות עוינת של "פדאיונים" (מסתננים ערבים). חלק מהבתים במושב היו ריקים, והגבול של מדינת ישראל עבר שלושה ק"מ מפה בקו אווירי. הפדאיון הגיעו מכיוון מזרח, פוצצו בתים, גרמו נזק וגנבו כבשים וכדומה. אחרי המלחמה המצב קצת התאזן מבחינה ביטחונית, אך נותרו משקים ריקים. בכל מושבי האזור המצב היה דומה. כל אחד מבני המושב שהתחתן בנה בית, התיישב והמשיך כאן את חייו. מצב דברים זה נמשך לאורך עשרות שנים.

עם הזמן הצעירים התחילו לעזוב את המושב. לרבים היו חובות כתוצאה מפעילות חקלאית. הבנקים נתנו הלוואות למשקים, אך בשל הריבית הגבוהה במשק, אנשים התקשו לעמוד בהחזרים ושקעו עמוק יותר בחובות. בשנות השמונים החליטה המדינה שהיא רוצה לשמור על המגזר החקלאי, ויזמה כמה פרויקטים של הסדר ומחיקת חובות. בשנות התשעים התחילו לבנות שכונות הרחבה והילדים התחילו לחזור למושב. האוכלוסייה הכפילה את עצמה, אך לדעתי איבדנו את הייחודיות של המושבים. בראשית שנות האלפיים התחילו פרויקטים אדירים של פיתוח המושב, בעלות של מיליונים. במימון השתתפו אגודת המושב והמועצה האזורית. מערכת ביוב חדשה החליפה את בורות הספיגה שהיו במושב, תאורה חדשה ומודרנית החליפה את הפנסים הקטנים של חברת חשמל.

רבים במושב כיום לא עוסקים בחקלאות. המדינה מצרה את צעדי החקלאים, במיוחד במרכז הארץ. מחירי המים גבוהים מאוד ונחוצים כלים גדולים לעיבוד

השטח. קשה לקיים כאן חקלאות רווחית, ורבים מהשטחים מעובדים. בכל מושב אפשר למצוא שניים-שלושה חקלאים בלבד שמעבדים את כל השטחים של המושב. רוב האוכלוסייה עובדת מחוץ למושב – שכירים או עצמאים. החיים בקהילה ממשיכים להתנהל, יש פעילויות לוותיקים, לנוער, לגיל הרך ובסך הכול די טוב ונעים לגור במושב.

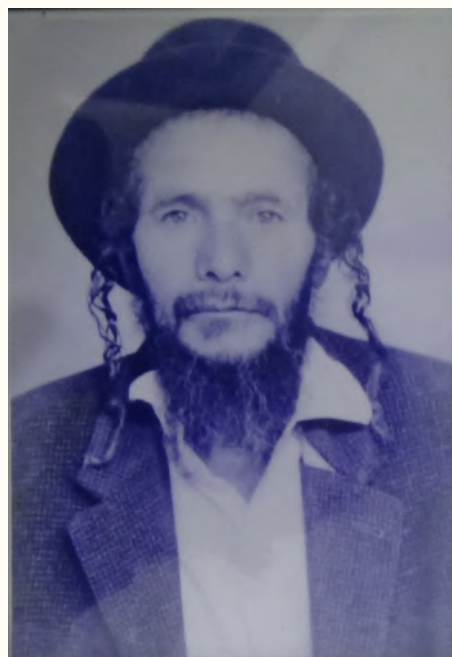
בשנת 1981 נישאתי למרים. הכרנו בקייטנה בבני עטרות. אני הייתי רכז והיא מדריכה. הוריה של מרים, צדוק וגאולה, עלו לישראל ממחוז חבאן בתימן בשנת 1949. אביה היה שוחט ומוהל. הוריה הגיעו תחילה למחנה העולים בעין שמר ולאחר מכן התיישבו במושב ברקת. מרים נולדה בשנת 1958 והיא אחת מבין עשרה אחים ואחיות. היא התחנכה בבית הספר היסודי בברקת, ולאחר מכן למדה בתיכון ובסמינר בית רבקה בכפר חב"ד. בשנת 1979 החלה לעבוד באגף החינוך של המועצה האזורית חבל מודיעין, במגוון תפקידים בחינוך הפורמלי והבלתי פורמלי. בשנת 2019 פרשה לגמלאות. גם אני עבדתי בתחום החינוך, ובמשך 32 שנים הייתי מורה למדעים וסגן מנהל בית הספר במושב נחלים. כיום אני פנסיונר של משרד החינוך ומזכיר של שני מושבים. יש לנו שני ילדים, שרית ואלירן ואנחנו גם סבתא וסבא גאים.

מרים ומאיר ביום חתונתם

הבת שרית בטקס חנינה לקראת חתונתה

זוהרה וסאלם הינדי

מרים ומאיר

הילדים שרית ואלירן

זוהרה עם הנכד

מאיר ואביו סאלם

בוטה גזל ויחיא ז"ל

גזל ויחיא בוטה

גזל בוטה ברפת יחד עם נכדתה, אורית חג'בי

מספרת הנכדה אורית.

גזל בוטה נולדה בתימן בכפר ליד העיר רדאע. היא נישאה ליחיא ונולדו להם שבעה ילדים, ארבעה בנים ושלוש בנות. בבואם לבית עריף עם משפחתם קיבלו את משק 69 ובו גרו עד ליוםם האחרון. יחיא היה רועה צאן, וטיפל בכבשים ובעיזים. גזל הייתה אמא וסבתא מסורה. הנכדים זוכרים שנהגה להגיש מרק שהתבשל על הפתיליה כל הלילה. תמיד הקפידה על המראה החיצוני והייתה מטופחת, מקושטת ומבושמת. ארבעה מילדיה נשארו לגור במושב בית עריף: שמעה מנצור, יונה הינדי, אברהם בוטה וסעדיה בוטה.

בית הספר היסודי בית עריף

ילדי בית עריף למדו בבית ספר יסודי שהוקם במושב. מבנה בעל קומה אחת בנוי על עמודים, אל הכיתות נכנסו דרך מרפסת ארוכה. בבית הספר למדו כיתות א'-ח' והוא פעל עד לסוף שנות השבעים. רבים מהילדים הגיעו ללימודים אחרי שהשכימו קום ועבדו כמה שעות במשק המשפחתי ומרבית המורים הגיעו מחוץ למושב. בתמונה למעלה: ילדי כיתה א' והמורה מיכל

הינדי סלימאן ז"ל ויונה

מטוס לישראל. הטיסה הייתה יפה ומרגשת. ראיתי מהחלון כיצד אנחנו ממריאים אל מעל העננים.

התחנה הראשונה שלנו בארץ הייתה מחנה עתלית, התגוררנו שם כשנה באוהלים ובצריפים. מעתלית עברנו לגור במעברת ראש העין, ומשם המשכנו לכפר העבודה גורן בצפון ישראל. הזיכרון הכי חזק שלי מגורן הוא שלא היה שם מקווה, וחיפשנו בריכה שאפשר לטבול בה. אחרי שנתיים הגברים מצאו עבודה בהרי ירושלים, ועבדו בנטיעת יער סמוך לבר-גיורא. חיפשנו כל הזמן שטח, מקום שאפשר להקים בו יישוב חקלאי. נציגי קבוצת המשפחות חיפשו ומצאו את בית עריף. הם חזרו לגורן ושיכנעו את כולם. העמסנו את כל הציוד שלנו על כמה משאיות ונסענו לכאן. לא היה פה כלום. שטח ריק. בלי חשמל, בלי מים, בלי כבישים. השנה הייתה 1952. הקמנו אוהלים והתיישבנו. הגיעו נציגי הסוכנות ושאלו: "מי הביא אתכם לפה?". כשהבינו שהגענו באופן עצמאי הביאו שוטרים שפינו את הילדים והנשים חזרה לגורן (הגברים עבדו מחוץ לאזור באותו הזמן). אחרי כמה ימים חזרנו שוב לבית עריף והחלטנו שגם אם תגיע שוב המשטרה לא נוזז ונשב על האדמה. אמרו לנו: "אבל אין לכם שום דבר, איך תקימו פה יישוב?". ענינו: "אנחנו כאן, לא מעניין כלום".

יונה: נולדתי בתימן בשם חמאמה בוטה, בת לגזל ויחיא. בגיל 18 נישאתי לסלימאן הינדי, שהיה מבוגר ממני ב-14 שנים. שנה אחרי החתונה עלינו לישראל. המסע מהכפר שלנו ועד למחנה העלייה חאשד היה ארוך וקשה. הלכנו ברגל מעיר לעיר בלילות ונחנו במשך היום. כך היה בטוח יותר בדרכים. המשכנו בדרך זו קרוב לשבועיים. לאחר מכן שכרנו משאית ואיתה הגענו עד לעדן, למחנה חאשד (מחנה "גאולה" שהקים ארגון הג'וינט). יום לאחר שהגענו לעדן כבר עלינו על

סלימאן ויונה

בנינו לנו מחנה אוהלים. בחורף היה קשה. לבסוף המדינה החליטה להקים לנו כאן מושב. סימנו חלקות, בנו צריפים ובהמשך בתי מגורים. אחרי שנתיים קיבלנו פרות וגם עיזים וכבשים. בנינו רפת, לול ודיר. בשנים הראשונות היו מסתננים ערבים נכנסים בלילה למושב ומנסים לגנוב. פחדנו שייקחו לנו את העגלה והכנסנו אותה לתוך הבית.

14 ילדי נולדו כאן בישראל: ציפורה, ישראל, רחמים, מיכאל, ראובן, זוהר, נחום, ציפורה, רחל, גדליה, סיגל, ירונה, ליאורה וירדנה. בשנות החמישים היה צנע, חילקו תלויים לאוכל בהתאם לגודל המשפחה. לדוגמה, בבית שהיו בו תינוקות קיבלו תוספת של חצי קילו בננות וקצת תפוחים. את האוכל קנינו במכולת בבעלות אנשים יוצאי בולגריה שהיו אמורים לגור פה, שלבסוף הקימו את מושב גינתון. דברים אחרים קנינו במכולת של מחנה ישראל (מחנה עולים גדול שעמד בשטח

התעשייה האווירית כיום). הלכנו לשם ברגל, דרך הפרדס. היינו מלאי שמחת חיים, בלי שנאה. רצינו לעבוד. אני עבדתי בחקלאות, בצרתי ענבים, קטפתי עגבניות. בהמשך עבדתי גם במשק בית, ובישלתי במעון של נעמ"ת.

בימיו הראשונים של המושב, בית הכנסת היה בתוך אוהל. אני זוכרת כיצד בשבתות התלבשנו יפה, הרגשנו כמו כלות. הייתה אווירה טובה במושב. לדוגמה, חתונה היו חוגגים במשך שבוע. כל אחד הביא משהו. אני זוכרת את עצמי מכינה כמות גדולה של פופקורן: שני שקים של תירס ושני שקים של גרעיני דורה. בכל פעם שילדתי במשך חודש שלם היו השכנות מביאות לי אוכל ומצרכים כמו קפה. בתקופה לפני שחיברו את המושב לרשת החשמל, לקראת השבת הייתי מכינה גחלים, שמה אותן בתוך טאבון שהיה בחצר. מעל שמתי רשת ברזל שהתלהטה, ועליה הנחתי את הסירים לאורך כל השבת.

משפחת הינדי

אמהות רוחצות בים לראשונה בחייהן

מאת עמוס כרמלי

הנה טיבנות. ממושב אשכול, עלתה לארץ לפני כח שנה, עד לביאתה לקיימת המסורת בארץ. דוד לא יצאח מן המושב, אלא רק לעתים רחוקות לקניות בלי בן. לא העלתה על דעתה שבר שש וים קיימים בשולטנו, צביה, סמוענת המועלות סיסרה לי על הקיימת והשמה אחי"י - ססי פרט הנה, אלמנה ואם ליל ילי דוב, החילה מחצית לעוזב את הילדים, אבל הם דחפו אותה, אמר רן: אמא חלסי, אל תדאגי לנו, נבחרים.

דוב, מה ששים כאן? - יום דבר, כל יום נשים, יום לא ברנשים מספרות מהמים. אזלי לא תחזר בשנת הבאה. הנה שיבדורה היא אתה מאריב שים אשחזת ברכות ילדים, שי קובצו בביתוהארת של הנה דוד בלכות שרוב ופגזות הרי חק מן הבית וסן הבעות ה' יהושעיה, הקטנות, הכרונות ב' גידולם של פסגות, עשרה ודרי בעשר ילדים. לפני שנה הגו הנושט המרשבים והצנעת המועלות את רשיון תואמאן, לטוש של אטותה אלה, והשנה, שנה ה' שנית של הפפול, הורחב תיקפו לאן שיטור, בשנה שיטרה לא אישירו המגבלות וההשגיות ל' העיזא יואר 1000 נשים לטוש מאורגן השנה, הדות לתקציב משותף של מוענת המועלות, חנר את המרשבים והמרכיב לבעיות ה' דמיטריה כמפורד ראש המספר לת, נול מספרן לטוש מכל הלי קיהארץ.

הקיימת מועדת לנשי מושבים ברכות ילדים, שלחן למותן שמה ילדים ואשר פסגו החלכלי אינו ממוסדר לתן נוסח ומנוחה במשקן עממאי, כל מחזור מונה 40 נודי שות וזוא נמשך שבוע.

את המחזור שמנישו המושב ב' החידוד ואשר היה מורכב כולו מהברות מושבים מדרום הארץ, ליוו במדריכות, מרים פיליס, מ' מוענת המועלות, וטובה סיגסי מ' מוענת המושבים.

רוב הנשים כאן לא יצאו מ' עולם פכיתיו למנוחה כלשהי - מסבירה מרים פיליס את המרת הקיימת. הניח הנוס שנה ערע, כי אפשר כחחלם להשאיר את ה' ילדים בבית ולצאת למנוחה שולח' המנוחה לכל אדם. זה ילדג' אומן ב' לצורה הדדית, היום אטמיה אג' על ילדיה, כיו שחלכלי לצאת לי קיימת, וזמר חשנייה את על ילי ילי, כיו שחלכלי בג' אג' לעשות אג'.

סעם ראשונה בים

רחל לי, אם לבן ילדים, על' הנה כמפורדן ב' 1954, שני ילדים אחרי הצבא, והקטן ביותר בן שנה וחצי, הוא הניחה לבאן ממושב שלומים בנגב, שם ראשונה ב' לשת נכסותיו לים - והנה אם מ' יום.

הנה אוקרי, ממושב גילת, לי יד בארשבע, דהף אותה בעלה לקיימת, היא עלתה ב' 1955 מ' הונס וזה 11 ילדים. הנה השנה עובדת בקיפון בביתוהארת נוסף לעבודות הבית השוטות. שנה זוהי ההודמנות הראשונה ב' חיה להיות מסועלת על ידיה ה' רים, לפני כמה שנים הנה ה' ה' לה מאור דבורה ניהת, ורשוא החליץ שתצא לנוח מחור לבית, אך לא היו אמצעים ל' כ' שנה הבעל, טוש, על קיימתה של מוענת המועלות והשנה ה' זוב את הילדים, אבל היה אחר ל' תשכתי מהבית, וזוהי המוענת כ' שבוילי, אג' כחנכנות בית אג' ערשי שאני בטוחה שנה שם ב' מר, משה ביקש שלא אטנו לי לחזור עד שהמים המנוחה.

יצאה לקיימת של ילי חקי קי, אם להשנה ילדים מושב ב' לה, נמשפירה הנה ל' ש' כל, בת ה' 10, סלח' המנוחה ל' טול בכל ילדים, ל' ש' להם, לחבויים, לשמור ערשם ולחש' כיב אחם לישון, והנה ילדיה ל' לה האם לשמור ב' נצול עם המנוחה החודשית ל' חוד האוכל, אג' שם בחי' ל' ח' מי כלכר הרבה וסן חוד ל' בית.

מ: חר לכן כאן, מה ילדיו

פרס יציב לספרות ילדים - לגורית שחם

מאת יגאל יששכרוב

הוארס חנוס אחי במד המס' חתח ויוערת של מופר הילדים ומקיימת ללכת בעמכיות, נוס ע' חוד רב ובתלבויו לכתוב ספרים נוספים לילדים - אמרת לי גרגי

גורית שחם

שה, גורית שחם, בתים השקט הח' ג'ני שנוער בשבוע שצבר בו חוש' נ' כל, פרס יציב' לספרות ילדים לשת תשליג' היום ינו' על ש' ח'.

גורית שחם, ממושב אשכול, עלתה לארץ לפני כח שנה, עד לביאתה לקיימת המסורת בארץ. דוד לא יצאח מן המושב, אלא רק לעתים רחוקות לקניות בלי בן. לא העלתה על דעתה שבר שש וים קיימים בשולטנו, צביה, סמוענת המועלות סיסרה לי על הקיימת והשמה אחי"י - ססי פרט הנה, אלמנה ואם ליל ילי דוב, החילה מחצית לעוזב את הילדים, אבל הם דחפו אותה, אמר רן: אמא חלסי, אל תדאגי לנו, נבחרים.

דוב, מה ששים כאן? - יום דבר, כל יום נשים, יום לא ברנשים מספרות מהמים. אזלי לא תחזר בשנת הבאה. הנה שיבדורה היא אתה מאריב שים אשחזת ברכות ילדים, שי קובצו בביתוהארת של הנה דוד בלכות שרוב ופגזות הרי חק מן הבית וסן הבעות ה' יהושעיה, הקטנות, הכרונות ב' גידולם של פסגות, עשרה ודרי בעשר ילדים. לפני שנה הגו הנושט המרשבים והצנעת המועלות את רשיון תואמאן, לטוש של אטותה אלה, והשנה, שנה ה' שנית של הפפול, הורחב תיקפו לאן שיטור, בשנה שיטרה לא אישירו המגבלות וההשגיות ל' העיזא יואר 1000 נשים לטוש מאורגן השנה, הדות לתקציב משותף של מוענת המועלות, חנר את המרשבים והמרכיב לבעיות ה' דמיטריה כמפורד ראש המספר לת, נול מספרן לטוש מכל הלי קיהארץ.

הקיימת מועדת לנשי מושבים ברכות ילדים, שלחן למותן שמה ילדים ואשר פסגו החלכלי אינו ממוסדר לתן נוסח ומנוחה במשקן עממאי, כל מחזור מונה 40 נודי שות וזוא נמשך שבוע.

את המחזור שמנישו המושב ב' החידוד ואשר היה מורכב כולו מהברות מושבים מדרום הארץ, ליוו במדריכות, מרים פיליס, מ' מוענת המועלות, וטובה סיגסי מ' מוענת המושבים.

רוב הנשים כאן לא יצאו מ' עולם פכיתיו למנוחה כלשהי - מסבירה מרים פיליס את המרת הקיימת. הניח הנוס שנה ערע, כי אפשר כחחלם להשאיר את ה' ילדים בבית ולצאת למנוחה שולח' המנוחה לכל אדם. זה ילדג' אומן ב' לצורה הדדית, היום אטמיה אג' על ילדיה, כיו שחלכלי לצאת לי קיימת, וזמר חשנייה את על ילי ילי, כיו שחלכלי בג' אג' לעשות אג'.

סעם ראשונה בים

רחל לי, אם לבן ילדים, על' הנה כמפורדן ב' 1954, שני ילדים אחרי הצבא, והקטן ביותר בן שנה וחצי, הוא הניחה לבאן ממושב שלומים בנגב, שם ראשונה ב' לשת נכסותיו לים - והנה אם מ' יום.

לכתוב תקומות של הילדים חנוס נות עליהם מוסטרים בשלל גבי עינם, מבוט, דמיונית לבד פצחיי חנה, חיות הפזירות בתפקידי דוג'

למעלה: אן-מורי וז'וס מונח וגוריות. מימין: שרפן ומגן אדום-לבן וכחול-לבן, עשויי נהץ-רביסה נענוניות המבוטס מלגסטטיק.

מנוח, ובמרכז כל אלה - טי' לקניה של בני ילדים, ימים להפליא, שפויים במידה רבת של טעם וריענות, ומשפיעים ברעיונות מקוריים. הנה ב' נשים חרש לבנו ילדים, אשר חרש למוצנים המאוס גיחן למצוא בו גם פסגות ב' קליטת עלית וטישון גליות, בעלות הבר' סיק חן אג'יטי לוי, בלוגרית ישתתף במפגרי, וזוש לוי, שר' ואני נהתי - אטותה אם הנה כ'.

מערכת דו חלקית, עם חולי צות קשירה מכוונת פרחו יות באדום - ירוק - לבן.

נשי מקסי

מאת רעיה רובין

כשתמנחת רדודי קסיליאטוס לתפקיד גורית מקסיקו בישראל, חיה בכך הרבה מן החששות לג' בית, הוא שספק שידם בחוראת אקדמית ובשאר עניני רוח, אך לא חיתה מפורת בפוליטיקה באופן ישי, כששולח: מדוע נבחרתי דוקא אני? חשיבו לה: לפני ש' חידוד רב לקיימת של הנשים, המנוחה הקיימת, 11, כל אג'יטי

"ברוכת הילדים ביותר בין משתתפות הקייטנה היא יונה הינדי, יוצאת תימן, שהשאירה בביתה במושב בית עריף 14 ילדים ושלושה נכדים. היא עלתה ב"מרבד הקסמים" לפני 25 שנה וזו הפעם הראשונה שהיא יוצאת מן הבית למנוחה שכזאת... הבת הגדולה, דבורה, אמרה לה: אמא, מגיע לך, גם הבעל שיכנע אותה ועתה היא כאן, מתרווחת על פספל בצל העצים ומגלגלת שיחת חולין עם רחל בוזגלו מפלמחים, יוצאת מרוקו, שהשאירה בבית 11 ילדים. "אני לא יכולה לישון, חושבת כל הלילה על הילדים, אבל צריכה לנוח, ואני נחה" - אומרת אם ה-14" (מתוך עיתון דבר, 9.7.1973)

צילום: יעקב סער | באדיבות לע"מ

חג'בי נעמי וסעדיה דוד ז"ל

מספרת הבת שושי.

אבי נולד בחג'בה בתימן. אביו היה חייט ואורג בדים וגם אבי למד את המלאכה. הוריי הם בני דודים ונישאו עוד בתימן. יחד גידלו את יוסי (בנו של אבא מנישואיו הראשונים) וילדיהם המשותפים: ברכה, ישראל, עדה, שושי, מוטי, אסתר, דוד, שלומי ורינה. את המסע לישראל עשו בשנת 1949 יחד עם המשפחה המורחבת. הם הגיעו לכפר העבודה גורן ומשם עברו לבית עריף. בהתחלה לא עיבדו את המשק שלהם אלא עבדו בחקלאות במושב בני עטרות. הם קמו מדי יום בשעה ארבע בבוקר והלכו ברגל דרך השדות עד לבני עטרות. אחרי הצוהריים חזרו באותה דרך.

גרנו בבית סוכנות קטן. אכלנו מה שיש בלי להתלונן, ובעיקר לחם ומרגרינה. לא היה חלב בהתחלה ורק בהמשך חילקו בקבוקי חלב לבתים. הילדים הגדולים טיפלו באחים הצעירים. עם השנים התפתח המשק שלנו. לאורך השנים גידלנו ירקות, כותנה, זיתים, עגבניות וסלק סוכר. כמו כן הייתה לנו רפת והיו לנו גם עיזים וכבשים. כל בוקר הייתי יוצאת לרעות את הצאן עוד לפני בית ספר. פעמים רבות בדרך חזרה עם הצאן שמעתי את פעמון בית הספר. הייתי מזדרזת אבל איחרתי לבית ספר. היו ימים בהם תיאמתי עם כמה חברות שנרעה יחד את הצאן. לקראת שעת הצוהריים היה אבי לוקח את הצאן למרעה. אחרי החזרה מבית ספר הייתי מחליפה אותו כדי שיוכל לחזור וללמוד תורה. היינו קובעים נקודה בגבעות בה ניפגש ונתחלף. אבל לא תמיד מצאתי אותו. אני זוכרת את עצמי בוכה ומחפשת, קוראת לו. בסוף הייתי שומעת את הכבשים ונרגעת.

אימי הייתה אישה חזקה פיזית ונפשית. היא לא ידעה קרוא וכתוב ולמדה פה במושב מעט עברית במסגרת לימודי הנחלת הלשון לנשים. אישה מיוחדת, יפה וחכמה למרות שלא הייתה לה השכלה פורמלית. אבי הלך לעולמו בשנת 1977. אימי נפטרה בשנת 2003. כיום גרים במושב שלומי, רינה ושושי.

עומיסי רוסון ודוד ז"ל

דוד עומיסי

מספרים בני המשפחה.

רוסון ודוד עומיסי הגיעו לבית עריף מתימן יחד עם משפחתם הרחבה. כאן במושב הקימו בית ומשפחה לתפארת. רוסון לבית נגר הייתה אישה חזקה במלוא מובן המילה. אישה דומיננטית, פעלתנית וחרוצה. לאחר שבעלה נפגע בגב ובכרכיים לקחה על עצמה רוסון את עול פרנסת המשפחה. בני המושב זוכרים אותה דוחפת עגלה עד לגשר בכניסה למושב, דולה מגדות הנחל חומר וחוזרת הביתה להכין מתקנים לקטורת וטאבונים – אותם נהגה למכור. רוסון החזיקה את הרפת המשפחתית, והקפידה לקטוף את כל התאנים מעץ – גם בגיל מבוגר. על פיה יישק דבר. בעלה דוד היה איש עדין, עם עיניים בצבע ירוק שכמו הפנטו את המביטים בו. הוא גידל ירקות בחלקה החקלאית ומכר את התוצרת בשוק של לוד. עם התמורה קנה מצרכים וחזר הביתה.

ביתם ברחוב הירדן במושב עמד בסמוך לבית אחותה של רוסון, נעמי חג'בי. ממול גר אביה, סעדיה נגר. הקירבה הזו יצרה מעין משולש בו נהגה המשפחה המורחבת להתארח, ולהיפגש בסופי השבוע. משפחה קרובה ומגובשת. במשך שנים ארוכות נהגו ילדיהם של רוסון ודוד (ובני ביתם) להגיע לבית ההורים יחד, מדי שבת שנייה. הבית היה קטן אבל הלב רחב. מעולם לא חסר מקום. לאחר בית הכנסת בשבת בבוקר מתאספים בגינה ומשוחחים. לאחר מכן הלכו כאיש אחד לבית הדודה רינה, הדודה נעמי ולבסוף לביתו של סעדיה הבן הבכור. עם צאת השבת חוזרים אל סבתא להיפרד. מנהג מלא חום ואהבה הזכור לטובה לכולם.

סבתא רוסון עם הנכדה סיון

ברזילי ברכה ויואב ז"ל

מספר הבן אייל.

אימי ברכה נולדה בשנת 1944 בישראל, בתם של שושנה ויוסף ידומי, אחות לזכריה, רומית, נעמי, רפי, דבי, מנוחה ואסתר. הוריה עלו לארץ מתימן טרם קום המדינה. הם עשו את הדרך מרצאבה עד לנמל ומשם הפליגו באונייה לארץ ישראל, שהייתה עוד תחת שלטון המנדט הבריטי. בעת שאימי נולדה גרה המשפחה במושב אלישיב בעמק חפר. לאחר מכן היכו שורש במושב חדיד.

אבי נולד בשנת 1938 לערך, וקיבל את השם סאלם. בן לשלמה (סלימן) ולשושנה (שמעה) חדד. בין משפחות ההורים היה קשר הדוק שכן אחיו של אבא יחיא נישא לרומיה, אחות של אמא. אח נוסף של אבא נישא לבת הדוד שלהן. אבי סיפר כי סבא סלימן היה נגר אומן בתימן. הוא הכין דלתות לבתים, והתחייב לקונים: "אם תראו אור מהקצוות, אל תשלמו לי". עד כדי כך היה בטוח במיומנותו. משפחתו של אבי גרה בכפר אל-נגמר באזור דמר, ומשם גם עלו לישראל לאחר קום המדינה. אבי הוא בן בכור להוריו, אחרי נולדו שושנה, יוסי, ישראל, שמואל, מירון, הלל, רחל, ואליהו שנפטר בגיל צעיר.

אבי היה בן עשר בעת העלייה לישראל. הוא סיפר כי במחנה העולים חילקו בגדים לילדים. כולם עמדו בתור וכל אחד נכנס בנפרד לצריף וקיבל מכנסיים וחולצה במידתו. כל הילדים קיבלו את הבגדים וחזרו להוריהם. אבא הבין שהאחראי על החלוקה לא מבדיל בין הילדים, ואחרי שקיבל בגדים נעמד חזרה בתור. הוא נכנס בשנית לצריף, וקיבל עוד זוג מכנסיים ועוד חולצה. שמח וטוב לב חזר הביתה והראה לאימו את כל הבגדים שקיבל. סבתא מיד הבינה מה עשה בנה השובב, כעסה והענישה אותו.

משפחת חדד הקימה את ביתה בבית עריף. סבא סלימן עבד בפרדסי הסביבה ועיבד את החלקה החקלאית המשפחתית. נוסף על כך החזיקה המשפחה גם משק חי עם פרות, תרנגולות וסוסים. אבי התחנך בכפר נוער בקיבוץ מפלסים ובהמשך עבר לכפר הנוער בן שמן. בגיל 18 התגייס לצבא ושירת בצנחנים. עם שחרורו מהצבא הכיר את אמא והם נישאו בשנת 1971. יחד רכשו את משק 73 בבית עריף והקימו בו את ביתם. בשנים הראשונות עבד אבא במשק המשפחתי. הוא גידל מלפפונים ובעיקר עגבניות. באופן מובן מאליו נרתמה כל המשפחה לעבודה במשק. אני זוכר כיצד היינו ממיינים את העגבניות מתחת לבית. בשנים מאוחרות יותר הייתה במשק רפת עם ארבע פרות ובהמשך גם לול עופות.

אימי הייתה עקרת בית וגידלה את הילדים: אייל, גדי, דפנה, חדוה ובוני. לאחר כמה שנים באזרחות חזר אבא לשרת בצבא קבע ויצא לקורס קצינים. עם היציאה לקורס התבקש לעברת את שמו. חדד פירושו ברזל – על כן בחר בשם "ברזילי", את השם סאלם החליף לשם ישראלי מודרני – יואב. בעקבותיו החליפו קרובי משפחה נוספים את שם משפחתם ל"ברזילי". אבא שירת בצבא קבע שנים ארוכות. הוא פרש בדרגת רב סרן. תפקידו האחרון היה ביחידת הבקרה של פיקוד מרכז.

אבא היה אדם קשוח. לימודים והשכלה של הילדים עמדו בראש מעייניו. הוא לא מיהר לתת לנו כסף לבילוי, אך אם ביקשנו סיוע כלשהו בלימודים, כמו שיעור פרטי, קיבלנו אותו מייד. "ברגע שתלמדו הכול היה בסדר" נהג לומר. אמא הייתה אישה חמה ומפנקת. כולם אהבו אותה. אישה אצילה ועדינה. גדלנו בבית פתוח, מארח ולבבי. תמיד היה מישוה בבית, אמא עם חברותיה אורה עזאני ומזל תם, קרובי משפחה, או חברים של הילדים.

מושב בית עריף של אותם ימים היה מקום בו הדלתות פתוחות והלבבות חפצים. שכנים וקרובי משפחה ביקרו אחד אצל השני, באווירה משוחררת וחופשית. במגרש ליד המחלבה היו ערבי פעילות, והופעות של זמרים תימנים ומזרחיים. אמא הלכה לעולמה בגיל צעיר. במוצאי שבת הגענו כמה מהאחים הביתה. השעה הייתה קרובה לחצות, ואמא עמלה במטבח על הכנת עוגיות. כולן בצורת לב. למוחרת בבוקר אמא לא קמה. היא נפטרה בשנתה מדום לב, בגיל 42. התאבלנו מרות על לכתה בטרם עת והיא חסרה מאז ועד היום.

ברכה ויואב (במרכז)

האחים לבית חדד, מימין שמואל, יואב, ישראל והלל

מנצור שמעה וסעדיה ז"ל

שמעה: נולדתי במחוז ד'מר בתימן, בת ליחיא (זכריה) וגול בוטה. בשנת 1949 בעת שעלינו לישראל, כבר הייתי נשואה לסעדיה מנצור ואם לזכריה ודוד, שהיו אז בני שנתיים ושלוש. יחד איתנו עלו בני המשפחה המורחבת שלי – הוריי, אחיי ואחיותיי על בני משפחותיהם.

המסע לישראל החל ברכיבה על חמורים מהכפר שלנו ועד העיר עדן. משם לקחו אותנו משאיות למחנה "חאשד" (גאולה), שם המתנו לתורנו לטוס לישראל. בחאשד היו תנאים טובים ורכשנו לעצמנו צידה לדרך ופתילות לבישול. אחרי הטיסה לישראל הגענו למחנה עולים בעתלית, ממנו עברנו לראש העין. לאחר מכן התגוררנו ביישוב גורן בגליל ובראשית שנות החמישים הגענו אל בית עריף.

המושב לא היה קיים. לא היו בתים, חשמל או מים. השטח היה צמוד ליישוב ערבי נטוש בשם "דיר טריף" שבאותם ימים גרו בו עולים מבולגריה. הבולגרים לא רצו לגור בבית עריף ובסופו של דבר עברו למושב גינתון. אנחנו הגענו לכאן עם משאיות מגורן בצפון, אך המשטרה והסוכנות לא הסכימו שנגור כאן. בניגוד לרצוננו העלו אותנו על משאיות בחזרה לגורן. כעבור שבוע שכנו לבית עריף. "הגענו לכאן כי אנחנו רוצים להיות חקלאים" אמרנו למשטרה. "המקום הוא שממה ואנחנו רוצים לעבד את האדמה, ממנה נוציא את לחמנו. אנחנו לא נעזוב את המקום הזה". נאחזנו בחוזקה במקום, למרות ההתנגדות. בסופו של דבר ראו שאנחנו נחושים בדעתנו ונתנו לנו להישאר ולהיאחז בקרקע. היינו המתנחלים הראשונים בבית עריף, בזכות העקשנות והנחישות שלנו.

לא היו פה תנאים טובים וגם המצב הביטחוני היה קשה. ערבים שברחו מהמקום במלחמת השחרור הסתננו לישראל בכדי לפגוע ולגנוב. היו מקרים בהם הניחו חומרי נפץ ליד בתים. גם המצב הכלכלי היה קשה. הייתה רק מכולת קטנה בה קנינו בעזרת תלושים שקיבלנו. מי שהיה לו ילד קיבל פעם בשבוע חצי עוף וגם חצי ק"ג בננה. אנשים קיבלו מזון במשורה לפי מספר הנפשות במשפחה. כשהגענו לבית עריף מצאנו תרנגולות נטושות מסתובבות בחצרות וגידלנו אותן. כך היו לנו ביצים. מסביב לדיר טריף היו עצי פרי רבים וגם שדות שננטשו. אנחנו זכינו מן ההפקר ותמיד היה לנו מה לאכול. מים קיבלנו במנות קצובות מטרקטור שעבר וחילק לכל משפחה.

בהתחלה לא היו כאן בתים. גרנו באוהלים שבנינו לעצמנו ולאחר מכן מפחונים שהרכבנו. החורף הראשון היה קשה במיוחד, ואוהלים קרסו. אני זוכרת שהגיעו מתנדבים מבני עטרת ואספו אותנו לבתיהם עד שהסופה נרגעה. נשארנו שם שבוע. בבית עריף לא הייתה עבודה. חלק מהגברים נסעו עד לאשתאול ועבדו עבור קרן קיימת לישראל בשתילת עצים בהרי יהודה וירושלים. הם לא חזרו הביתה מדי יום אלא נשארו באשתאול וחזרו רק פעם בשבוע או שבועיים. כך חיינו בשנה הראשונה עד להתחלת גאות הקרקעות שלנו כאן במושב. סיקלנו אבנים והאדמה נתנה לנו מתנוכתה, כך קיימנו "בזיעת אפך תאכל לחם" וגאלנו את ארץ ישראל משממה. בישראל נולדו לנו חמישה ילדים - אריה, משה, התאומים אהרון ויצחק וחיים. היום גרים במושב אריה וחיים.

היינו החלוצים הראשונים, שבאהבת הארץ והמקום ובאהבת עבודת האדמה, לא ראינו את הקשיים כי אם את המטרה וניצחנו בגדול.

שמעה עם התאומים אהרון ויצחק

שמעה וסעדיה מנצור

עזאני נחשון ז"ל ואורה

אורה: נולדתי שלושה ימים לפני ראש השנה בשנת 1947 בתימן. בת למשפחת לוי. אבי היה מסגר ועל כן נקראנו משפחת לוי חדד ("חדד" פירושו נפח). עליתי לישראל בגיל שנתיים לערך יחד עם משפחתי. כשמונה חודשים גרנו באוהלים במחנה עולים בראש העין ומשם עברנו למושב צלפון (צפונית לבית שמש). גם בצלפון גרנו תחילה באוהלים. הזיכרון הראשון שלי הוא מגיל ארבע לערך. גרנו אז בבית האחרון במושב, לכיוון השדות. אני זוכרת תחושת פחד מכיוון שמסתננים ערבים היו מגיעים ליישוב וגונבים פרות וסוסים. התושבים החליטו לרכז את בעלי החיים ליד הצרכנייה ולשמור עליהם. אבי סיפר כי פעם אחת שמר יחד עם אחד השכנים. הם ראו דמויות חשודות ושותפו לשמירה נבהל והתחבא. אבא שלי ראה כיצד הם גונבים סוס, רדף אחריהם וירה.

אבי היה נשוי למישהי אחרת לפני שהתחתן עם אמא שלי. הם ניסו לעלות לארץ ישראל עוד בשנת 1943 אך לא הצליחו ושבו לביתם. אימי הייתה צעירה מאוד כשנישאה לאבי (אחרי שהתגרש מאשתו הראשונה) ואני בתם הבכורה. עוד בתימן לקח אבי אישה נוספת, אלמנה עם ארבע בנות. כשהייתי בת חצי שנה נולד להם בן. גידלנו אותנו יחד, כמו תאומים. בישראל נולד להוריי תינוק שנפטר בלידה, אחריו הצטרפה למשפחה אחותי דליה ואחריה אחי אברהם. כשמלאו לאברהם עשרה חודשים הוא אושפז בבית חולים ולא חזר. בבית החולים הודיעו להוריי שהתינוק נפטר. הוא נקבר בלי הלוויה ומבלי שהוריי נפרדו ממנו. עד היום אני מאמינה שהוא לא מת. אחרי אברהם הצטרפו למשפחה גם יהודה, אהרון, משה, בנימין ואליהו (שנולד אחרי שילדתי אני את אתי הבכורה בגיל עשרים).

למדתי שנה בכפר הנוער "עיינות". שם, בגיל 14, הכרתי לראשונה את נחשון עזאני, בעלי לימים. בהמשך למדתי בסמינר למורות וגננות "אור החיים" בבני ברק. כשמלאו לי 17 שנים נישאתי לנחשון. החתונה נערכה בחצר בית משפחת עזאני בבית עריף.

מסעה של משפחת עזאני לישראל היה ארוך ומייסר. הם לא קיבלו אישור לעלות ונאלצו לגור ברחוב בעדן במשך שלוש שנים. לישראל הגיעו ההורים עם הילדים נחשון, שמעון, משה, מרדכי, מאיר ומזל. בת נוספת בשם אסתר נפטרה בדרך. בישראל קיבלו לידיהם בית בעין כרם, ירושלים. נחשון נהג לספר כי הבית והחצר היו כמו גן עדן, מלאים בעצי פרי כמו שזיפים, אפרסקים וכרם ענבים. הוריו של נחשון שוכנעו לעזוב את עין כרם ולעבור למושב בדרום. הם מכרו את הבית לשכן ועזבו לדרום ישראל, שם גידלו ירקות. אחרי חצי שנה שמעו על הקמת בית עריף כמושב ליוצאי תימן ועברו לכאן.

הכרתי את משפחתו של נחשון רק לאחר שאימו הלכה לעולמה. לקראת האירוע חמי שחט פרה והדודות בישלו בסירי ענק. נשים נוספות מהמושב אפו פיתות. אני זוכרת שלא היו כמעט כסאות ושולחנות. אחרי הטקס ישבתי על הבמה ולא זזתי מכיוון שנעלתי נעלי עקב והיה בוץ בחצר. ראיתי אנשים שמחים, רצים למטבח וכל אחד חוזר עם צלחת גדושה. אחר כך היו ריקודים. בלי תזמורת או זמר. עובדיה תם שר לנו בספונטניות. מעל הבמה הכריזו מה הביא כל אורח.

אחרי החתונה לא רציתי לגור במושב. אבא שלי תמך בי ואמר "הבת שלי לא בנויה לחקלאות". גרנו בדירת חדר וחצי בפתח תקווה. הגעתי לחיי הנישואים בלי ידע בכלכלת בית. לא ידעתי לבשל, לא ידעתי לנקות. הבית היה צבוע חדש אבל מלא אבק. לא ידעתי מה אני צריכה לעשות, חשבתי שאני נסיכה. אף אחד לא הסביר לי מה התפקיד שלי. באו גיסי וגיסתי לבקר, ראו את האבק, ושאלו: "מה זה, מדבר סיני?", צחקו. התחלתי להבין שאני צריכה לנקות. הדירה הייתה בקומה שניה, ומתחתי הייתה שכנה יקית. שטפתי את הרצפה, וגרפתי את המים לכיוון המרפסת, ופתאום אני שומעת מלמטה: "מיידעלע, מיידעלע!". השכנה, ניצולת שואה, הייתה מאוד קפדנית. הכול אצלה היה לכן ומבריק. הצצתי וראיתי שהיא הוציאה לאורור את שמיכות הפוך. "כשאת רוצה לשטוף, רק תגידי לי". אחרי המקרה הזה, לא רציתי לראות אותה, התביישתי. בהמשך היא הייתה כמו אמא עבורי. מאוד אהבתי אותה, והיא מאוד אהבה והבינה אותי.

אורה ונחשון ביום חתונתם

אחרי ארבע שנים בפתח תקווה עברנו לגור בבית נחמיה. ראינו מודעה בעיתון בה נכתב כי כל מי שרוצה לגור בבית נחמיה יקבל בית בחינם. גרנו שם חודשים ספורים ולאחר מכן עברנו לבית עריף. איש לא התייעץ עימי.

השנים הראשונות במושב היו קשות. נחשון למד הוראה בבית ברל, אני טיפלתי ברפת ובילדים: נאוה, אילן, גילה ושי. עשר שנים עבדתי רק במשק. גידלנו ירקות אבל לא הרווחנו כלום. נטענו כרם, אך היא הייתה הפסדית. שנים ארוכות סבלנו מקשיים כלכליים. משכורתו של נחשון מהוראה לא הספיקה לפרנסת הבית וגם אני יצאתי לעבוד. עבדתי בשדה התעופה ובהמשך במשק בית. קושי נוסף היה לצאת ולהגיע למושב. האוטובוס הגיע פעמיים-שלוש ביום, פעמים רבות תפסנו טרמפ עם משאיות צבאיות שיצאו מבסיס בית נבאללה. היו גם מקרים בהם נאלצתי ללכת ברגל עד ללוד ובחזרה.

יש גם הרבה זיכרונות טובים ובאופן כללי אני אוהבת את המושב. היו לי שכנות נהדרות, חברות טובות: מזל, מתנה, עשירה. יחד למדנו כלכלת בית ותפירה. אני מתגעגעת לתקופה שהיינו כולם יחד. היום כמעט ולא מבקרים זה את זה.

יוסף יונה ז"ל וחיים

נשארתי ללון בביתם. באמצע הלילה קמתי, רחצתי פנים ונטלתי ידיים בעודי שר תפילה. המארח שלי קם ולמשמע המנגינה אמר: "אתה רבי!" התפתחה בינינו שיחה. "למה הגעת לכאן?" שאל. עניתי שאני סתם תייר, אבל הוא לא ויתר וניחש שהגעתי בעקבות בחורה. הוא צדק.

בשנת 1961 יונה ואני נישאנו והקמנו בית במשק 76 בבית עריף. נוסף למשק המשפחתי עבדתי בפרדסים של חברת פריאור. ברבות השנים התמחיתי בהרכבות עצי פרי הדר לסוגיהם.

היו לנו יחסים חמים עם השכנים, זכריה (מחפוד) חג'בי היה לי כמו אח. משפחת זכריה חג'בי ומשפחתי התנהלו כמשפחה אחת הומוגנית הן בימי חול והן בחגים לאורך השנים. יונה רעייתי ואני חיינו באושר יחד עם שבעת ילדינו תקווה, שרונה, אורלי, דורית, אהוד, אופירה וניר.

חיים: נולדתי בתימן ב-9 באוקטובר 1934. הוריי סולימאן וסלמה יוסף עלו לישראל בעליית יהודי תימן במבצע "מרבד הקסמים" בשנת 1949, אך אני חליתי בשפעת אסיאתית קשה ונשארתי מאחור בבית החולים בעדן. עליתי לישראל כשנתיים מאוחר יותר במסגרת קבוצת יתומים שנשלחה לחיפה בשנת 1951. לאחר שנוצר קשר מחודש עם המשפחה, הצטרפתי אליהם בכפר עבודה בגלבוע (אבי היה נשוי כעת לחמאמה).

לאחר שהגענו לבית עריף התחלתי לעבוד בחקלאות במושב בני עטרות. מדי בוקר הלכתי ברגל מבית עריף לבני עטרות ועם תום העבודה עשיתי את הדרך חזרה. באחד הימים פגשתי נערה שעבדה מדי פעם בליקוט בוטנים. הייתה זו שעת צהריים וישבנו שנינו לאכול וכך התוודענו האחד לשניה. בסוף יום העבודה חזרנו לבית עריף. כל הדרך חזרה שוחחנו וצחקנו יחד. היא שבתה את ליבי בצניעותה ובהליכותיה, הייתה זו לא אחרת מאשר רעייתי יונה ז"ל.

אחרי אותו מפגש ראשון התראנו פה ושם. יום אחד אמרה לי יונה: "שמע, אני מזמינה אותך לבית הוריי במושב תרום". באחד הימים נסעתי למושב תרום, שם אף אחד לא הכיר אותי ולא התייחס אליי. אחד התושבים ראה אותי מסתובב ושאל: "אל מי באת? אתה יכול לבוא איתי הביתה?". הלכתי איתו. הוא לקח אותי ביד והכניס אותי לביתו. אשתו שאלה אותי: "מאיפה אתה?", "מבית עריף" עניתי לה.

יונה יוסף והשכנה מזל חג'בי

חיים יוסף

חדד חנה ז"ל וחיים

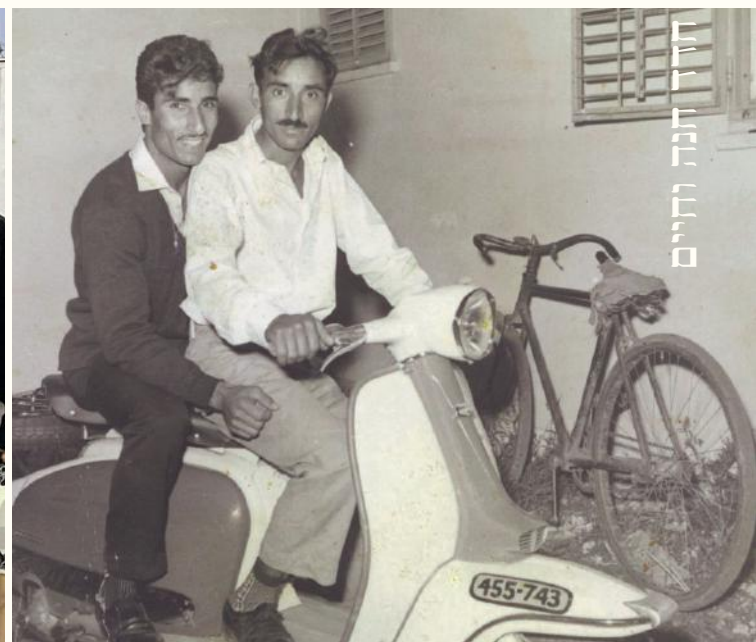

חנה וחיים ביום חתונתם

חיים: נולדתי בתימן, בנם של סאלם וסעדה חדד. בגיל 12 עליתי לישראל יחד עם כל משפחתי. מהעיר דמאר רכבנו על חמורים עד לעיר עדן, וממנה עד למחנה "חאשד" של הסוכנות היהודית. במחנה המתנו שלושה שבועות ואחריהם עלינו על טיסה לישראל. חנה (חני) רעייתי ואני מכירים עוד מימי הילדות בתימן. חנה, בת התשע, ומשפחתה היו חלק מאותה קבוצה עמה עלינו בשנת 1949. קבוצת העולים המשיכה יחד גם בישראל וחבריה תמכו זה בזה במהלך תהליך הקליטה. התחנה הראשונה שלנו הייתה במחנה עולים בראש העין. משם הגענו לחדרה, לאחר מכן לעתלית ובסוף התיישבו המשפחות בבית עריף.

אני גדלתי יחד עם 12 אחים ואחיות, ארבע בנות ושמונה בנים: זכריה, רותי, חיים, ישראל, מרדכי, אורה, מרגלית, שלום, רחמים, שלום, נעמי ויהודה. אבי, סאלם חדד נפטר ממחלה קשה והלך לעולמו בגיל 46 ואימי גידלה אותנו לבדה עד יום מותה.

הוריה של חנה, סעדה וסאלם הינדי, נולדו חמישה ילדים: יוסף, חנה, יחיאל וציון. כשהיה ציון כבן שנה הגיע לבית החולים, הושאר להשגחה ולמחרת נאמר למשפחה שהוא נפטר. מבחינת המשפחה הוא בחזקת ילדי תימן החטופים. לאחר היעלמו של ציון נולד להוריו בן נוסף שקיבל אף הוא את השם ציון. סאלם, אביה של חנה, התחתן בשנית עם אשת אחיו שמעון שנפטר, בשביל לייבם את אשת אחיו לפי דין תורה. מנישואיו אלה נולדו שמונה ילדים: מאיר, שלום, שושנה, תמר, רעננה, בת שבע, רבקה וברכה. בהמשך התגרש סאלם מסעדה, אמה של חנה, והיא גדלה לבד למעשה.

בוטה שלמה ז"ל ועשירה

לאחר תקופה בבית ליד עברנו להתגורר בשכונת ליפתא בכניסה לירושלים. אבי שהתפרנס בתימן ממלאכת ידיים עדינה הפך לעובד אדמה. הוא עבד במחצבה ובקרן קיימת לישראל בייעור הרי ירושלים.

אהבנו את ירושלים וחיפשו לרכוש בה דירה שתתאים לנו, אך ביקור של הדודה סלמה שינה את פני הדברים. כנערה בת 15 שאלתי: "אתם גרים באוהלים?". "לא", השיבה הדודה. "אנחנו גרים בבית, בבניין בן שלוש קומות". התלהבתי וביקרתי את המשפחה ביהוד. באותו ביקור הכרתי חברות בנות גילי שהתאימו לי מבחינת התרבות והסגנון. חזרתי הביתה והודעתי לאבי: "נקנה דירה ביהוד". "באנו לארץ ישראל כדי להגיע לירושלים" ענה לי, אולם לאחר שראה כמה אני נחושה, אמר: "אם את רוצה מקום אחר, קחי כסף ותקני בית". וכך היה. כנערה דעתנית בת 15 בדקתי, חיפשתי ובחרתי בית חדש ויפה, והמשפחה עברה להתגורר ביהוד. אחרי שנתיים ביהוד הכרתי את שלמה בוטה ונישאתי לו.

עשירה ושלמה ביום חתונתם

עשירה: נולדתי בשנת 1941 בכפר גבש באזור דמאר, בתימן. אבי התמחה בתפירת מעילים ושמיכות והתפרנס בכבוד. גם עשרות שנים לאחר העלייה אני עוד מתגעגעת לתימן, הייתי ילדה מפונקת. אבא התייחס אליי גם כילדה קטנה וגם כבוגרת.

אני זוכרת את הרגע בו החליטו הוריי על העלייה לארץ ישראל. הייתי בת שמונה, אחותי הבוגרת חביבה כבר הייתה נשואה לאברהם בוטה. יום אחד הגיעו אלינו המחוננים (הוריו של אברהם) שהיו בדרכם למחנה העלייה. היה זה מעמד חגיגי, אימי הגיעה עם בשר טרי לכבוד האורחים. "הצטרפו אלינו, נעלה יחד לארץ ישראל" אמרו להורים. אבי החליט באותו הרגע על העלייה לארץ הקודש. הם ניסו למכור מה שאפשר, אך בסופו של דבר השאירו מאחוריהם את הבית על כל תכולתו, כמו גם דגן ותבואה שהיו להם שם.

משפחתי הצטרפה לקבוצה ויחד עשו את הדרך המסוכנת למחנה "חאשד" ליד עדן. הם לקחו איתם רק צידה לדרך, מעט דגן לאכול וכסף מזומן. הכסף נדרש מכיוון שמקומיים הציבו מחסומים ומנעו מהיהודים להמשיך בדרכם ללא תשלום. חלק מכספם נשדד במהלך הדרך. אחרי שהגענו בשלום למחנה המעבר, עלינו על מטוס והגענו לישראל בשנת 1949.

התחנה הראשונה של המשפחה בישראל הייתה מחנה העולים בעתלית. כילדה צעירה אני זוכרת שהיה כיף. העולים קיבלו שלוש ארוחות ביום בחדר אוכל. את תפריט ארוחת הערב אני זוכרת עד היום: ביצה, דייסה, לחם וריבה. אבי ביקש מאנשי הסוכנות לעבור למחנה העולים בבית ליד מכיוון שהייתה לנו שם משפחה. בסוכנות נערתו והמשפחה עברה לבית ליד, שם נדרשנו להתחיל חיים עצמאיים.

שלמה נולד בשנת 1941 בתימן, בן בכור להוריו סעדיה וזהרה בוטה. אחריו נוספו עוד תשע בנות ושלושה בנים למשפחה. משפחתו עלתה לישראל בשנת 1949 במסגרת מבצע "על כנפי נשרים". כבר כילד התבלט בחריצותו, חריפותו ועצמאותו. בעזרת כושר המנהיגות הטבוע בו התקדם במשעולי החיים בבית, בקהילה ובלימודיו בבית הספר החקלאי "עיינות" בו למד.

בשנת 1958, עת היינו בני 17 שנים, שלמה ואני נישאנו. הצטרפתי אל משפחתו בבית עריף, ויחד בנינו את חיינו במושב. הקמנו משפחה לתפארת בת שמונה ילדים, עיבדנו את האדמות החקלאיות, והתפרנסנו בכבוד מעבודה משותפת וקשה במשק החקלאי ומהרפת. בנוסף, עבד שלמה גם מחוץ למושב, כמנהל מאות דונמים של פרדסים באזור המרכז. היינו אנשים חרוצים שזכו לברכה מעמלם.

שלמה תמיד העמיד את המשפחה בעדיפות ראשונה. הוא דאג לי ולילדים, אהבתו לנכדיו ולניניו בלטה לעין כול. שלמה העניק ככל יכולתו לזולת, בגשמיות ובאהבה. כמו כן היה איש ספר, בעל ידע נרחב בכל תחומי החיים. איש שיחה מרתק, בכל נושא ולכל גיל ולא חסר חוש הומור.

בספר "דברי שלמה" ריכזה המשפחה את כתביו הרבים של שלמה, כפי שמסרם לאורך השנים בבית הכנסת, בשולחן שבת וחג ובאירועים נוספים. מעולם לא רצינו לצאת מחוץ לישראל, אבל אם התנאים יאפשרו, ארצה להגיע ולבקר שוב בתימן.

עשירה ושלמה ביום חתונתם, מימין הרב אהרון תם

בוטח עשירה ושלמה

חג'בי זכריה ז"ל ומזל

מזל: נולדתי בשנת 1945 בכפר עתיין בתימן. בת בכורה להוריי יוסף ונעמי חג'בי. בתימן נקראתי בשם ג'נה (שירה בתימנית), אך בישראל קראו לי מזל. אחריי נוספו למשפחה עוד 11 בנות וארבעה בנים.

הסיפור על לידתי ממחיש את אופי החיים בתימן. באחד הימים נסע אבי, שהיה סוחר, לעיר עדן להביא סחורות. אימי הייתה בסוף הריונה וחשה בכאבים, אך לא ידעה שאלו צירי לידה. חמותה שלחה אותה להאכיל את העיזים. הדיר היה בקומת הקרקע שם אימי כרעה ללדת אותי. שכנה שמעה את הבכי שלי, ואת קריאותיה של אימי ומיהרה לסייע לה. אבי נהג לספר שהייתי ילדה פקחית עם ביטחון עצמי. אהבתי לחבוש גרגוש (כיסוי ראש תימני לאישה, נפוץ בעיקר בחתונות), פעם אחת ערבי משך לי את הכובע. קיללתי אותו בתימנית ואבי נזף בי. הערבי שמע ואמר לאבי: "אל תכעס עליה. קללה מילדה קטנה זו ברכה". היחסים שלנו עם השכנים הערבים היו טובים מאוד. אימי סיפרה שחגגו יחד בשמחות והתארחו אחד אצל השני. לערבים המקומיים היה ביטוי מיוחד בשם "תתייהווד", אותו היו אומרים ליהודי שעשה משהו רע, בבחינת "אתה יהודי, תהיה חכם".

עלינו לישראל בשנת 1949. בארץ קיבל את פנינו דודי ישועה, שעלה בשנת 1943 טרם קום המדינה. דודי ישועה אמר לאבי "שימרו על הבנות ותחזיקו אותן חזק" ואני זוכרת שהם לא עזבו לרגע אותי ואת אחותי הדסה. נשלחנו לתקופה קצרה למחנה עולים בראש העין, ולאחר מכן הצטרפנו אל הדוד ישועה בשכונת שעריים ברחובות. במשך זמן רב גרנו בצריף בחצר שלו, ולאחר מכן הוריי קנו אדמה ואבי הכשיר את הקרקע ובנה בית למשפחה. בסמוך אלינו התגוררו גם סבי וסבתי.

החיים לא היו קלים מבחינה כלכלית. היינו הרבה ילדים ואימי נשארה בבית. אבי עבד בעבודות מזדמנות כמו בתנובה, בפרדס, בגינון. לא היה לנו הרבה אבל הייתה בנו אמונה חזקה ושמחת חיים. היינו מאושרים שאנו כאן בארץ ישראל. אני זוכרת שאימי ילדה שוב בת, בפעם השביעית ואבי קרא לה "בת שבע". הוא יצא לרחוב וקרא מרוב שמחה: "יש לי שבע בנות!". יחד שיחקנו בחצר קלאס, חבל וחמש אבנים. זיכרון ילדות שמח יש לי מפורים. אימי רצתה להכין אוזני המן, אך לא היה לנו תנור בבית. נשלחתי לאפות את אוזני ההמן במאפיה הקרובה. הייתי בת עשר ואני זוכרת את הריח הנהדר.

כבת בכורה עזרתי המון בבית. בכל פעם שאימי כרעה ללדת נשארתי איתה ולא הלכתי לבית הספר במשך כמה ימים בכדי לטפל באחי הקטנים. אימא ילדה בבית יולדות ברחובות, ובכל פעם אחרי שנולדה בת נהגה לומר לצוות: "תשאירו את המיטה לשנה הבאה. עד שלא אמצא "נפט" (כלומר בן זכר), אני לא מוותרת". אחרי שבע בנות נולד להוריי בן ראשון.

למדתי בבית ספר ויצ"ו ממלכתי ברחובות מכיתה א' עד ט'. אני זוכרת שאבי, שעבד בפרדס, תמיד דאג להניח לנו תפוזים בצד כדי שיהיה לנו פרי לבית הספר. היה לי ילקוט עשוי מבד וקשור בגומי, בתוכו שמתי את התפוזים. בכיתה ט' נאלצתי לעזוב את הלימודים כדי לעזור בפרנסת המשפחה. רחצתי כלים ושטפתי רצפות בשיבת דרום.

באחד מן הימים, כשהרדמתי את אחיי לא מצאתי את בת שבע אחותי ונבהלתי, לאחר כל החיפושים הסתבר שהסתתרה מאחורי הדלת.

בשנת 1962 נישאתי לזכריה חג'בי ז"ל. זכריה נולד בשנת 1938 להוריו מחפוד וזיהרה חג'בי, לפניו נולדה אחותו נעמי ואחיו אחיו שלום. הם נולדו בתימן, בעיירה דלאג' (רבוץ) במחוז כוולאן, הם עלו לישראל עם המשפחה בשנת 1949, במסגרת מבצע "על כנפי נשרים". אימו זיהרה נפטרה עוד כשהיו בתימן. אביו מחפוד התחתן בשנית עם שמעה ונולדו להם שישה ילדים.

התחנה הראשונה שלהם בארץ הייתה במחנה העולים עין שמר. משם עברו לכפר העבודה גורן בגליל ולאחר כשנתיים עברו בשנת 1952 למושב בית עריף. זכריה למד חקלאות בבית ספר חקלאי בחדרה בשם "משק הפועלות". בסיום לימודיו התגייס לצה"ל ושירת בגולני. זכריה נבחר על ידי מפקדיו לחייל מצטיין חיילי ונשלח לטקס בבית הנשיא יצחק בן צבי. עם שחרורו מהצבא עזר לאביו במשק לגדל פירות

והדגיש בפניו שאני חרוצה ויש לי פוטנציאל לימודים גבוה, אבי לא השתכנע והשאר בסירובו.

הקפדתי מאוד שירחמיאל יכתוב יפה במחברת. אם לא כתב יפה, הייתי קורעת את הדף עד שכתב כמו שצריך. לא ויתרתי על חינוך ילדי ותמיד הקפדתי על לימודיהם והישגיהם. הילדים שלי תמיד היו מטופחים, והיו שכנות שאמרו "איך הבנות של מזל נראות מטופחות ויפות".

עד שנת 1967 המושב היה סמוך לקו הגבול עם ירדן וסבל מ"פדאיונים" שהסתננו למושב לגנוב ולפגוע ביהודים, גם בזריקת רימונים לתוך הבתים. זכריה ז"ל היה שומר במושב, לתקופה שימש כרב"ש המושב ואני שהגעתי מהעיר מאוד חששתי להיות לבד בבית והעדפתי גם אני לצאת ולשמור. רק כשנולד בני הבכור קיבלתי אומץ ונשארתי בבית. במשך שנים ארוכות הייתה לנו שכנות טובה עם עשירה בוטה ויונה יוסף. הילדים שלנו כל הזמן שיחקו יחד.

זכריה נפטר בחג שמחת תורה ב-16 באוקטובר 1995.

ירשתי מבית הוריי את שמחת החיים, הנתינה. לא קיבלנו דברים חומריים, אבל עטפו אותנו בהמון אהבה.

מזל וזכריה

בהמשך עבר לעבוד כמדריך נוער בגן יבנה.

הייתי בת 17 לפני החתונה וכבר קיבלתי צו גיוס. כמובן שלא התגייסתי מכיוון שהחתונה כבר הייתה בפתח. זכריה היה בן דודי מצד אימי. באותם ימים עבד כמדריך נוער ביבנה, ונהג לבוא לבקר את דודתו – אימי. בביקוריו עזרתי לו לכתוב במחברת על הנוער שלמד אצלו וככה התקרבו. זכריה היה מדבר וצוחק עם אבי, שנהג לומר לו: "זכריה הגיע הזמן שתתחתנו". זכריה ענה לו "היא עדיין קטנה". לבסוף הוריי והוריו ישבו יחד והחליטו על הנישואים. התחתנו כעבור כמה חודשים. אבי התעקש שהחופה תהיה אצלנו ברחובות, מכיוון שאני בתו הבכורה והוא רצה שאצא מכאן לבית הורי בעלי, מחפוד ושמעה חג'בי. החופה התקיימה ברחובות ושמחת החתונה נערכה בבית עריף. שכרנו משאית וכל האורחים הגיעו למשק 66 בבית עריף. לאחר מספר חודשים קיבלנו את משק 79 שקודם לכן הייתה בו טיפת חלב. אני זוכרת אירוע שמח מאוד, החוגגים רקדו בלי נעליים. בשלב מסוים נעמדו בתור וכל אחד הכריז איזה סכום העניק לזוג הצעיר או איזו מתנה הביא. לצערי אין תמונות של החתונה. הזמנו צלם אך הוא לא מצא את היישוב ולא הגיע.

המעבר מהעיר למושב לא היה פשוט עבורי. המושב היה מבחינתי שממה, מרוחק מאוד מאזור מיושב והיו בו תנאי חיים ירודים. לא היו כבישים סלולים, גן אחד לכל הילדים וצרכנייה קטנה. התפרנסנו מעבודת האדמה. גידלנו גזר, בטטות ופירות. כמו כן הייתה לנו רפת. בהתחלה היה לי קשה מאוד להיכנס לרפת ולחלוב את הפרות. חששתי מגודלן כי הייתי קטנה. לקח לי זמן עד שהתרגלתי. עזרתי לבעלי והייתי מאוד חרוצה. כל יום שלישי היה בעלי לוקח סוס ועגלה ומוכר את הסחורה בשוק של לוד. מבחינה חברתית כולם היו שותפים לשמחות ולפעילויות השונות. אני זוכרת שהיה חדר הדרכה והועברה שם פעילות של חב"ד. לימדו אותנו תפירה, הכנת חמוצים ולפעמים היו גם טיולים.

שנה לאחר נישואינו נולד בננו הבכור, ירחמיאל. שנקרא על שם מפקדו של זכריה שנהרג בצבא. אחריו נולדו לנו שרה, זוהר, דרורה, ליאורה, דוד ונורית. כשהילדים היו קטנים עבדתי רק במשק שלנו. בהמשך עבדתי בצרכנייה בספירות מלאי, וכסייעת מחליפה בגני הילדים. לי לא הייתה אפשרות להמשיך ללמוד, ולכן היה חשוב לי לתת לילדי את כל האמצעים כדי לסיים 12 שנות לימוד. אני לא השלמתי את לימודי התיכון משום שאבי התנגד. גם כשמנהל התיכון הגיע לביתנו והתחנן בפני אבי שיאפשר לי להמשיך את לימודי, אפילו כשהציע לאבי מימון מלא של התיכון,

מזל עם ההורים נעמי ויוסף והאחים אלנתן ואפרת

מזל וזכריה עם ילדיהם

זכריה בשירותו הצבאי

מזל עם הוריה נעמי ויוסף, אחיה ואחיותיה

אהרון לאה ואבישי

קונדס, כמו למשל לנעול חבר בתוך חבית. על מעשה אחר נענשתי בחומרה: נוסף על לימודי בית הספר, חבריי ואני למדנו בשעות אחרי הצוהריים אצל המורי. הוא ישב על ספסל קטן, ואנחנו מולו על מזרונים. למורי היה מותר להרביץ לנו והוא הפעיל את סמכותו לעיתים קרובות. לאחר שסבלתי מנחת זרועו החלטתי להשיב לו כגמולו. באחת ההפסקות הנחתי ענף קוצני של סבסל מתחת לכרית עליה ישב. המורי לא הגיע ללמד אותנו במשך חודשים ארוכים לאחר מכן. לצערי עד מהרה התברר שאני אחראי לתעלול. הוריי הענישו אותי ביד קשה. עם שובו של המורי חטפתי גם ממנו – וחדלתי לפקוד את השיעורים.

עד גיל 16 כמעט ולא יצאתי מגבולות המושב. בקושי הייתה תחבורה סדירה והמושב התנהל כקהילה סגורה. הוריי חששו (הגבול עם ירדן עבר שלושה ק"מ בלבד ממזרח למושב), וגם אני לא הבעתי רצון. לא יצאנו מחוץ למושב לבילוי, לא היה דבר כזה. נהנינו מדי פעם מערב סרט או הופעה שהביאו לבית עריף. בגיל 16 שכנע אותי חברי רונן ללכת עימו בשבת לבריכת גלית, בריכת שחייה בשכונת יד אליהו בתל אביב. חצינו את הפרדסים והלכנו ברגל עד מחנה ישראל. משם לקחנו מונית עד לתל אביב. רונן לימד אותי לשחות ונהניתי מאוד. החזרה הביתה הייתה פחות נעימה...

בשנת 1970 התגייסתי לצה"ל. שירתתי שלוש שנים בבסיס חיל האוויר בח"א 27 כמש"ק תובלה. במחשבה על העתיד, תכנן אבי לקנות לי מנייה באגד. על כן עשיתי רישיון נהיגה לאוטובוס כבר במהלך שירותי הצבאי, ומאוד אהבתי את זה. זמן קצר לפני שחרורי מהצבא, בשנת 1973, פרצה מלחמת יום הכיפורים. השחרור שלי נדחה בחצי שנה. לאחר השחרור הייתי אמור לעבוד באגד לפחות שנתיים, שכן אגד מימנו את לימודי הנהיגה שלי. בצבא לחצו עלי להישאר. הסכמתי להישאר שנה נוספת, והצבא הגיע עם אגד להסדר כלשהו. "אנחנו לא יכולים לוותר עליך" אמר לי מפקדי בתום שנת הקבע הראשונה. וכך הפכה שנת קבע אחת לקריירה צבאית בת 27 שנים. השתחררתי בדרגת רנ"ג, קצין תובלה של בח"א 27. פיקדתי על האגף בו התחלתי. תחת אחריותי היו מאות כלי רכב ועשרות חיילים.

בכל השנים המשכתי ללוות את אחיי בדרכם. הוריי סמכו עליי בעיניים עצומות, ואני נותרתי מעורב בכל היבט של חיי המשפחה. בשנת 1971, במהלך שירותי הצבאי, נישאתי ללאה טיייר, בתם של עובדיה וסעדה, חבריהם הקרובים של הוריי. יחד בנינו בית במושב והקמנו משפחה לתפארת.

אבישי: נולדתי ב-20 בדצמבר 1951, בן בכור להוריי אברהם ורחל אהרון. הוריי עלו לארץ (בנפרד) בשנת 1948 ממחוז רדאע בתימן. הם הכירו ונישאו בישראל, ואני נולדתי בבית חולים ביפו. בעת שנולדתי גרו הוריי בצריף באבן יהודה, ואבי התפרנס מעבודות מזדמנות. עוד בהיותי תינוק עברה המשפחה להתגורר במושב פדויים בנגב. הוריי קיבלו משק חקלאי והחלו לעבד את האדמה. כעבור כמה שנים החליטו יחד עם חבריהם, משפחת טייירי ומשפחת כהן, לעזוב את פדויים לטובת מושב בית עריף.

במושב היו משקים פנויים, והוריי קיבלו את משק מספר שש. אני הייתי בן חמש לערך, ונכנסתי לגן הילדים המקומי. הגענו לבית עריף כמשפחה בת שלוש נפשות, ומאז התרחבה המשפחה ונוספו עוד תשעה אחים ואחיות. אבי לא התמקד בחקלאות אלא במשק חי. היה לנו עדר צאן גדול, רפת עם פרות ולול עופות. אימי ואבי עבדו כל יום במשך שעות ארוכות. מהרגע שעמדתי על דעתי התחלתי לעזור בעבודות המשק: ברפת, בלול, בדיר או בשדות שם גידלנו מזון לבעלי החיים. הילדות במושב הייתה קשה. מדי יום יצאתי לרעות את הצאן בבוקר ואחרי הצוהריים, גם בשבתות ובחגים. חלבתי, קצרתי, הבאתי את האוכל לבהמות ועוד ועוד. ככל שגדלתי גברה מעורבותי במשק המשפחתי. כשמלאו לי עשר שנים לערך, לקח אבי על עצמו עבודה נוספת ונעדר שעות וימים ארוכים.

הוריי לא ידעו קרוא וכתוב. אבי ידע לקרוא בתורה, אך התקשה בכל הקשור לעברית מודרנית. הסידורים, הביורוקרטיה, העזרה בשיעורי בית לאחים הצעירים – הכול נפל על כתפיי. הייתי מעין "אבא קטן". הוריי עבדו קשה ודאגו שלא יחסר כלום בבית, אני ליוויתי את אחיי לאספות הורים, לקופת חולים, קראתי, עזרתי והדרכתי. הייתי ילד שובב. בשעות הפנאי הספורות שעמדו לרשותי עשיתי לא מעט מעשי

השתחררתי מהצבא בגיל ארבעים ושלוש, ומיד חיפשתי עבודה. על אף ניסיוני ויכולותיי המוכחות, גיליתי שאני נדרש להתחיל במשרות בסיס פשוטות. החלטתי שאם אני חייב לעבוד קשה עדיף לעשות זאת למען עצמי. חזרתי אל התוכנית שהייתה לי בגיל עשרים והקמתי חברת נסיעות. קראתי לה בשמה של בתי הצעירה: "דנה נסיעות". עם השנים החברה עלתה ופרחה: בשיאה היו לי למעלה מ-12 כלי רכב ואני מעסיק קבלני משנה רבים.

עם השחרור מהצבא החלטתי להגשים חלום ילדות שלי ולהיות טייס. לימודי טיס אינם משימה פשוטה לכל אחד, ובפרט למי שבקושי שולט בשפה האנגלית ואינו בקיא במתמטיקה, פיזיקה, מטרולוגיה ומקצועות נדרשים נוספים. ידעתי שיהיה לי קשה, אבל העזתי ללכת בעקבות חלומי. עם כסף שהרווחתי בצבא התחלתי לקחת שיעורי טיס בימי שישי. לאחר כמה שיעורים ביקש המדריך שנשוחח גלויות. הוא אמר שאין לו ספק שאני יכול לשלוט במטוס, והביע חשש שלא אצליח לעבור את המבחנים הנדרשים לקבלת הרישיון הנכסף. עניתי לו שאתאמץ ואצליח. וכך היה. למדתי בכוחות עצמי, הציון הנמוך ביותר שקיבלתי עמד על 86. בכל פעם שהתקשיתי בנושא מסוים לא התביישתי לבקש עזרה.

בתחילה לא סיפרתי לאיש על לימודי הטיס. חששתי מכישלון. בהמשך שיתפתי את לאה רעייתי שהכירה את חלומי ותמכה בו. המבחן הסופי הוא טיסה עם בוחן, טייס ותיק. רק לאחר הנחיתה בישר לי המדריך שעברתי. התרגשותי לא ידעה גבולות. מיהרתי ובישרתי למשפחתי ולחברי: יש לי רישיון טייס! החדשות שלי הדהימו את כולם, ששמחו וחגגו יחד עימי. מאז חלפו שלושים שנה, ויש לי ותק של כאלף שעות טיסה על מטוס קל מסוג ססנה 172.

כבן נאמן למורשת בית אבא, אני מתנדב ומסייע לזולת ככל יכולתי. אינני מסוגל לשבת בצד כשאני רואה משהו נוקק ויודע שאוכל לסייע לו. ניסיוני ודרך חיי הביאה אותי להתנדב בעמותת "ניצוצות", הפועלת לעורר השראה בקרב בני נוער בישראל. בהרצאות ובמפגשים עם תלמידים אני מסביר ומדגים מהו כוח רצון, מעודד את הילדים לשאוף גבוה ולא לפחד לחלום. אחרי שנים ארוכות של נתינה, אני מביט בסיפוק ורואה כיצד השפעתי לטובה ושיניתי את מסלול חייהם של רבים.

לאה: נולדתי בישראל בשנת 1952, בת שנייה להוריי, משפחת טיירי. הוריי הגיעו לישראל מתימן בשנת 1949 ונשלחו למושב פדויים בנגב. לאחר כמה שנים של מגורים במושב פדויים עברו הוריי לבית עריף יחד עם חבריהם משפחות כהן ואהרון. הם נותרו שכנים וחברים למשך כל חייהם. בבית עריף קיבלו הוריי את משק 81 ושם גדלתי עם אחיי ואחיותיי.

הייתה לי ילדות טובה, כיף אמיתי. ההורים העניקו לנו כול מה שהיה ביכולתם, לא היה מחסור. הוריי השקיעו בנו. אני זוכרת ששיחקנו חבל, חמש אבנים, מחבואים. בבית שיחקנו מנופול. למדתי בבית הספר היסודי במושב בכיתות א'-ח'. אהבתי מאוד לקרוא, הייתי ממש "תולעת ספרים". הייתה לנו ספרייה במועדון ואני זוכרת שהייתי מגיעה לשאול ספר, בוחרת ולוקחת. את הקריאה התחלתי עוד בדרך הביתה, והייתי עושה סיבוב ברגל ומסיימת את הספר. במקום לחזור הביתה חזרתי לספרייה ולקחתי ספר אחר.

סבתא נדרה

בילדותי התגוררה איתנו בבית ההורים, סבתי נדרה (אמא של אבא). אישה מיוחדת ורבת פעלים. עוד בתימן הייתה מיילדת ומרפאה. היא טיפלה בכל מיני מכאובים וכאבי גב ובעיקר בנשים שהתקשו להיכנס להריון. הנשים הגיעו אליה, ובעזרת עיסוי מיוחד ידעה לסייע להן. גם בישראל נהגו להגיע אליה מטופלים מכל רחבי הארץ. סבתי לא דרשה תשלום עבור מלאכתה, ובדרך כלל השאירו המטופלים בתמורה דבר מה צנוע. אני זוכרת מקרה של אישה שהגיע בלוויית אמה. האמא סיפרה כי בתה נשואה שנים ארוכות אך לא מצליחה להביא ילדים לעולם. הרפואה המודרנית הרימה ידיים, והודיעו לה שלא תוכל ללדת. מכרים המליצו לה ללכת ל"סבתא שגרה ליד הגבול" (עד שנת 1967 היה בית עריף יישוב ספר, קרוב מאוד לקו הגבול המזרחי). האישה ובתה הגיעו וסבתי קיבלה אותן. היא הסתגרה עם הבת בחדר ועשתה לה עיסוי. בסופו הודיעה לה סבתי: "עוד כמה זמן תהיי בהריון. תחזרי אלי כשאת בהריון". וכך אכן היה.

סבתי הייתה חירשת. היא נולדה ללא בעיה בשמיעה, אך כשהייתה אישה צעירה בתימן הבחינה כי פורצים ערבים גונבים ספרי תורה יקרים שהיו מונחים בתיקים מכסף וזהב. היא צעקה וצרחת לעזרה, עד שנקרע לה עור התוף – והיא איבדה את שמיעתה. בהמשך חייה למדה לקרוא שפתיים. המשפחה הצליחה להביא מתימן חמישה ספרי תורה (חלק כשרים וחלק נפסלו) אשר נתרמו למוזיאון.

מדי ערב קראתי ספר במיטה עד שאבי היה מפסיק אותי ואומר: "אני מכבה את האור, חבל על החשמל!". הייתי אומרת לו שכואבת לי הבטן והולכת לחדר השירותים, שם היה אור, כך יכולתי להמשיך לקרוא. אבא שלי קנה ממכר ספרים שעבר מדלת לדלת במושב, אנציקלופדיה בת שישה כרכים. מרוב שקראתי אותם שוב ושוב ידעתי את תוכנם בעל פה. היו לי שתי חברות קרובות, חגית ונורית יוסף (ז"ל). היינו חברות טובות ואוהבות והייתה בינינו תחרותיות בנוגע לציונים, קריאת ספרים וידע כללי.

לאחר סיום בית ספר יסודי המשכתי את לימודיי בפנימיית כפר בתיה של הציונות הדתית (ברעננה). נהגתי להגיע הביתה אחת לשבועיים, כך במשך ארבע שנים. היה לי קשה שם, התגעגעתי ורציתי לחזור הביתה. בכפר בתיה הייתה ספרייה גדולה והתנחמתי בשפע שהציעה. עם סיום הלימודים חזרתי לבית עריף והתחלתי לעבוד (לא התגייסתי מכיוון שאנחנו משפחה מסורתית). התקבלתי לעבודה בבנק "הלוואה וחסכון" שלימים נקנה בידי בנק הפועלים. תחילה עבדתי בסניף יד אליהו. עבדתי בקבלת קהל, ומכיוון שלא עבדתי מפוצל אלא שעות רצופות (רוב העובדים עבדו מ-8 עד 12 ולאחר מכן מ-4 ועד 7 בערב, כיוון שגרתי רחוק עבדתי רצוף מ-8 ועד 4) בזמן שהבנק היה סגור לקהל עבדתי על מכונת הנשינון (שהקדימה את המחשב) ועשיתי התאמות בין הכנסות להוצאות. הייתה זו עבודה שדרשה דיוק וסבלנות. הקלדתי את כל ההכנסות ואת כל ההוצאות, התוצאה הייתה חייבת להיות מאוזנת. במקרה שלא הייתה התאמה – נאלצתי להתחיל מחדש. בהמשך עברתי לעבוד בסניף המרכזי של הבנק, לא רחוק מכלבו שלום בתל אביב. שם גם ניהלתי ראיונות לקבלת עבודה ועבדתי בקופה. עם נישואי הפסקתי לעבוד בבנק.

בגיל עשרים נישאתי לאבישי אהרון (שהוריו היו חברים של הוריי והגיעו עמם לבית עריף). חיפשנו היכן לגור, ומצאנו כי בית מקצועי נטוש שנמצא בשכנות להוריי (מדי פעם התקיימו בו חוגים שונים כמו חוג בישול, אך על פי רוב היה ריק). קנינו את הבית מתנועת המושבים ומאז אנו גרים בו. כאן הקמנו משפחה וגידלנו את שלושת ילדינו. בשנים בהן היו הילדים צעירים עבדתי כמוכירה בבית הספר שביישוב, כמה ימים בשבוע.

אני אוהבת לרקוד ריקודי עם, עושה ספורט ונהנית לבשל. בנוסף לאוכל התימני אני מבשלת גם מגות המתאימות לטעם של דור הילדים.

טיול לעכו

תושבי בית עריף נהנו לאורך השנים מטיולים ברחבי הארץ. יחד יצאו לתור את ישראל, נהנים להכיר מקומות חדשים ולהתאוורר משגרת היום-יום. בתמונה: נשות המושב בטיוול לעכו

טיירי נעמי ושמשון

שמשון: נולדתי ב-14 במאי 1950 בבאר שבע, בן משותף ראשון להוריי עודד וסעדה טיירי. הוריי הגיעו לישראל ממחוז רדאע בתימן, שם היה אבי בנאי וסתת. אבי סיפר כי בנה בניינים בני שבע קומות והוסיף כי עבד גם בבית האימאם, שם זכה ליחס אוהב ומכבד. לדבריו, הערבים האמינו שיש ברכה בהעסקת יהודים, והעדיפו את עבודתם. מהשהות הארוכה בקרבת ערבים ידע אבא שלי בעל פה את כל תפילותיהם.

הוריי הגיעו לארץ בעליית "מרבד הקסמים" ושוכנו בנגב במושב פדויים הסמוך לאופקים. אבי הצליח להביא עימו מתימן שבעה ספרי תורה. ערב אחד פרצו ערבים מעזה למושב וגנבו את ספרי התורה. כל חברי המושב יצאו לחפש אחריהם, ואכן בשדות תפוחי האדמה מצאו את ספרי התורה פרושים על גבי הצמחים. כל דברי הערך שהיו בתיקי הספרים נלקחו: תכשיטים, מטבעות מצופים זהב וחפצי יודאיקה.

כשגרנו בפדויים ילדה אימי את אחותי רחל. זמן קצר לאחר הלידה כשהגיע אבי לבקר את אמא וביקש לראות את התינוקת. "היא מתה" הודיעו לו. כשביקשו לראותה נענו שהתינוקת כבר נקברה. שברון לב ועצב גדול מילאו את הוריי. אנו חושבים שרחל היא אחת מילדי תימן החטופים. מחשבה זו התחזקה לאחר שבשנות השישים הגיעו נציגי הצבא לבית הוריי וחיפשו את רחל בטענה שהיא עריקה וחייבת להתגייס לצבא. "אם תמצאו אותה אנשק לכם את הרגליים" אמרה אימי לחיילים. נציגי הצבא לא ויתרו וחיפשו אותה בארונות ומתחת למיטות. בהמשך הגיעו עוד פעמיים לחפש את "העריקה רחל". לימים סיפרה לי אימי שגם אותי ניסו לקחת ממנה. למזלי, הבטן שלה התנפחה והיא צעקה עד שנשקפה סכנה לחייה. בניסיון להצילה החזירו אותי אליה. היא הריחה אותי ומצבה השתפר מיד. בהמשך נוספו

למשפחה לאה, סעדיה, אורה ומיכאל. חלק בלתי נפרד מהמשפחה היו גם שלום וצדוק צברי, בני דודי היתומים שגדלו איתנו כאחים לכל דבר ועניין.

את בית המשפחה במושב פדויים רצה אבי לבנות בעצמו מאבן. הוא הביא אבנים מירושלים אך אנשי הסוכנות לא הסכימו שיבנה כך את הבית. "פה זה לא תימן" אמרו לו והרסו את כל מה שבנה. אבי כעס מאוד ומשפחתנו עזבה את פדויים לטובת קיבוץ בארי. משם עברנו לבית עריף.

במושב עסק אבי בחקלאות. במשק המשפחתי היו פרות, כבשים ועיזים. מגיל צעיר נהגתי לרעות את הצאן יחד צדוק ושלום בני דודי. היינו יוצאים למרעה בחמש בבוקר וממהרים לחזור בשמונה כדי ללכת לבית ספר. רעינו את הפרות בגבעות שהן היום העיר שוהם. כל הילדים הלכו יחד למרעה. היה גם את הרועה המפורסם של המושב, שלום חג'בי, שקיבל את הכינוי "שלום הרועה". בתקופה מאוחרת יותר היה שלום אחראי על המחלבה. אני זוכר את אברהם סעדיה אהרון רועה צאן בגבעות מסביב למושב. הייתה לו שיטה לזכור את הדרך חזרה ולא לטעות. הוא היה לוקח בקבוקים וממלא אותם במים. כל שני ק"מ בערך היה קושר את הבקבוק לענף של עץ זית, כדי לסמן את הדרך. לאבא שלי הייתה שיטה אחרת לסמן את הדרך, הוא לימד אותי להניח שלוש אבנים כל ככרת דרך.

במושב היה מבנה עם סורגים שנקרא "משמרת" ובו ריכוז את הפרות שלא הרגישו טוב. כך אפשר היה לטפל בהן במשמרות. ל"משמרת" היה תפקיד נוסף, אם היה חשש שה"פדאיון" מתכוון לתקוף באזור היו מדליקים את החבית על גג ה"משמרת". בטירת יהודה ראו את האש והדליקו את החבית שלהם וכך העבירו את הידיעה למושב ברקת וכן הלאה. לא היו אז טלפונים וזו הייתה הדרך המהירה ביותר להעביר הודעה.

ה"פדאיון" לא באו להרוג אלא לגנוב רכוש כמו צאן, בקר ואפילו בגדים. אני זוכר שאמא שלי הייתה תולה כביסה בחוץ ובבוקר רואה שהכביסה נעלמה מהחבל. אימי הייתה הנשקית של המושב, אחראית על חדר הנשק. היא הייתה קלעית טובה מאוד. חברי המושב היו מביאים אלינו את הנשק וצדוק, שלום ואני היינו מפרקים אותו ומנקים עם משחולית. אחר כך גם ידענו להרכיב בחזרה. אני זוכר ליל חורף אחד שה"פדאיון" פרצו לדיר שלנו וגנבו את הכבשים והסוס. אבא שלי לקח את הרובה הצ'כי, טען אותו וירה על הגנבים מבעד לאשנבי התריסים. אימא ירתה עם הסטן מהצד השני של החלון. צדוק, שלום ואני התחבאו מתחת למיטות הברזל מרוב פחד.

בשנת 1977 נישאתי לבחירת ליבי נעמי. בהתחלה גרנו בפתח תקווה, שם נולדו הילדים מיטל ונאור. אחר כך עברנו לגור בבית עריף ובמושב נולד הבן אדיר. לקח לי זמן רב לבנות את בית המשפחה. עבדתי באותה תקופה בנמל אשדוד והבאתי משם בעלי מקצוע שעזרו לי. סייעו לי גם חברים ושכנים ובהם עזרי אהרון, מוטי אהרון וישראל הינדי.

שמענו את הכבשים פועות בקול רם. מאוחר יותר באותו הלילה שמענו בעיטות ורעשים מחוץ לדלת הבית. בהעדר מנעול ומפתח, נחסמה הדלת מבפנים באמצעות קרש. "מי זה? מי זה?" שאל אבא שלי. לא הייתה תשובה. אבי הציץ החוצה וראה שהסוס חזר הביתה. כנראה בעט במחבלים ונמלט.

גרנו אז במשק מספר 80. השכן שלנו במשק 81 היה שלום גאתווע שהתייאש מהמצב הכלכלי והביטחוני במושב ועזב לקריית עקרון. אבא שלי החליט לעבור למשק 81 שנותר ריק. הבתים הסמוכים לנו – משק 78 ו-79 היו ריקים מתושבים. לילה אחד פוצצו הבתים הריקים בידי ה"פדאיון". לאחר מכן משרד השיכון שיפץ אותם, בית מספר 78 היה כיתת בית ספר ובית מספר 79 הפך לטיפת חלב.

באותן שנים קשות (שנות החמישים והשישים) היו בתים נוספים ריקים במושב. משפחה שרצתה הייתה יכולה לקבל עוד נחלה. אבל לא היו כמעט מעוניינים. הרב הציע לאבא שלי שייקח משק נוסף עבור סבתא שלי. אבא שלי התנגד ואמר: "מה פתאום? אמא שלי תגור בביתי!". בהמשך בנו לסבתא שלי חדר נפרד ובגיל מאוחר יותר גרתי איתה.

למדתי בבית הספר היסודי שהיה במושב, בכיתות א'-ח'. לא היה לנו הרבה, אני זוכר שהייתי משחק סטנגה וכדורגל במגרש עם כדור שהכנו מסמרטוטים. בצרכנייה היו רק מוצרי יסוד, בגדים ונעליים אימי קנתה לנו מרוכל שהגיע למושב מדי יום חמישי עם סחורה. במושב היו ריקודים עם במועדון. זכריה כהן רקד הכי יפה, היה אלוף בריקודי רוק. רקדנו גם במושב בן שמן ובמושב זיתן.

אחרי שסיימתי את בית הספר היסודי עברתי לתיכון אורט בלוד. אבא שלי רצה שאלמד בשיבת מיר בירושלים ולצורך כך מכר את הכבשים והעיזים. למדתי שם יחד עם כמה חברים מהמושב: אהרון כהן, ושמעון חדד. זכור לי שבשבת היינו הולכים לכיכר השבת ושומעים שם דרשות. אחד התחביבים האהובים עליי הוא צילום. אחרי מלחמת ששת הימים הסתובבתי ברחבי הארץ וצילמתי כל הזמן, יריחו, ג'נין, רמאללה.

בנעוריי נפצעתי קשה בתאונת דרכים. הייתי בדרכי להלוויה של דודתי (אחות אימי). רכבתי על הקטנוע שלי ומול תחנת המשטרה בלוד פגעה בי במהירות מכונית פג'ו 404. הרגל שלי הייתה בסכנה והרופאים רצו לקטוע אותה. אימי הסכימה אבל אני התנגדתי. עברתי מספר ניתוחים, טיפולי פיזיותרפיה רבים ולא עבדתי כמעט שלוש שנים – אבל ההתעקשות השתלמה ואני הולך על שתי רגליי.

בשנות השמונים למדתי חשמלאות רכב ועבדתי כמתקין. בהמשך עסקתי בשיווק בתחומים שונים מריהוט עתיק ועד מוצרי פרזול. בשנים האחרונות אני עובד בבית חולים "בלינסון" שם קיבלתי תואר "עובד מצטיין" ואני נהנה מעבודתי.

נעמי: נולדתי ב-23 ביולי 1951 בישראל. הורי, שלמה ומזל שלמה הגיעו מעיירה בשם יפיד במחוז חימה בתימן. בתימן נולדה להוריי ילדה שנחטפה בישראל. גדלנו שמונה אחים ואחיות. מקום מושבם הראשון של הורי בישראל היה במעברה פרדייה (סמוך לקיבוץ פרוד) בגליל העליון. אני נולדתי בבית החולים הסקוטי בטבריה. אבי עבד כפרדסן בקק"ל ונטע את העצים בעלייה לעיר צפת. בכל פעם שעברנו שם נהג להתגאות בפועלו. משם עברה כל המשפחה להתגורר בנתניה. לבסוף קבענו את ביתנו בשכונת שעריה בפתח תקווה. אבי המשיך לעבוד כפרדסן, כעת בקיבוץ בארות יצחק.

הייתי בת ארבע לערך כשעברנו לגור בשעריה. למדתי בבית ספר יסודי "בית יעקב" ואת לימודי התיכון עשיתי בבית ספר מקצועי למנהל ומסחר, במגמת מזכירות ופקידות. בשנת 1977 חברה משותפת הכירה לי את שמשון טירי. הוא היה בן 27 ואני צעירה ממנו בשנה. כעבור זמן קצר החלטנו להינשא. את חגיגת החינה לא אשכח. היה זה ביום בו נשיא מצרים, אנואר סאדאת נחת בישראל – מוצאי שבת, 19 בנובמבר 1977. ההתרגשות בישראל הייתה רבה, האומנם נשיא מצרים, מדינת אויב, מושיט את ידו לשלום? האנשים בחינה לא רצו לרקוד, הזמרת לא רצתה לשיר. כולם ישבו מרותקים לטלוויזיה, מחכים לרגע שתיפתח דלת המטוס.

בשנות נישואינו הראשונות גרנו בפתח תקווה. אני עבדתי כמזכירה בחברת הובלות, שמשון עבד בנמל אשדוד. נולדו לנו מיטל ונאור. כעבור שבע שנים עברנו לגור בבית עריף, בנחלת הוריו של שמשון. כמי שגרה בעיר רוב חייה, לקח לי זמן להתרגל לחיים בכפר. עם הזמן למדתי ליהנות מהשקט ומצאתי חיי חברה. לאחר לידתו של הבן אדיר נשארתי בבית. בהמשך עבדתי בשוהם כסייעת בגן ילדים, עבודה שאהבתי מאוד.

כיום אני בגמלאות, נהנית ממפגשים עם משפחתי, מבקרת אצל הילדים והנכדים, פוגשת את אחיי ואחיותיי מדי יום חמישי.

כהן עמליה וזכריה

אל בית עריף הגיעו יחד עם אחיו של אבא יחיא ואברהם ובני ביתם. הם לא היו חלק מהקבוצה הראשונה שהקימה את המושב, אבא סיפר כי היה מתח בינם ובין המשפחות הוותיקות. אל בית עריף הגיעו הוריי עם חמישה ילדים. אל השלושה שנולדו בתימן נוספו מלכה ונורית. במושב נולדו רבקה, זוהר ועמליה. בתחרות 'התינוק המטופח' שהתקיימה בשנת 1955 קיבלה אימי מדליה מדוד בן גוריון ואחותי רבקה הוכרזה כתינוקת הכי מטופחת.

שלושת האחים לבית יוסף התיישבו סמוך זה לזה. הוריי קיבלו את משק 61, דוד אברהם את משק 62 ודוד יחיא הקים את ביתו במשק 64. כל חייהם היו המשפחות קרובות זו לזו ונפגשו מדי יום. גם היום, בדור השני והשלישי למשפחה, אנחנו קרובים ואוהבים.

יחד עם המשק קיבלו הוריי בית סוכנות ורפת. בשיאה של הרפת היו בה 15 ראשי בקר. אבא עבד אך ורק במשק, המשפחה גידלה גור, בוטנים וסלק סוכר. בראשית הדרך היו קשיי פרנסה ואימא יצאה לעבוד בחקלאות בבני עטרות. בבית הקטן היו שני חדרים: חדר להורים וסלון עם מטבח קטן. בהמשך הוסיפו חדר גדול בו ישנו כל הילדים יחד. כל ילדי המשפחה למדו בבית הספר היסודי במושב וקיבלו השכלה תיכונית. חלק למדו ב"עיינות", רבקה למדה ב"חקלאי פרדס חנה", זוהר למד ב"כפר הירוק". אני למדתי ב"אולפנת צפירה" במושב צפירה.

עם השנים המשק המשפחתי התרחב ואבא גידל פרחים בהצלחה מרובה. זיכרונות ילדותי מלאים בפריחה ססגונית, בחממות גידלנו אירוסים וגלדיליות (סיפן), ובשטחים הפתוחים אסטרות, כרובולות וכלניות. מרבדים עצומים של פרחים, מראה מדהים. כל הילדים עזרו בעבודת המשק. בעת קטיף אבא היה מכריז על גיוס כללי במשפחה וכולם הגיעו לעזור בקטיף, במיון ובהכנה לשיווק. בשנים מאוחרות יותר נעזרו ההורים גם במתנדבים מחו"ל שרצו לעבוד בחקלאות והם התארחו בביתנו.

אבי היה איש מיוחד, נפלא, אציל נפש. הוא מעולם לא הרים את קולו. הוא ידע לצחוק אך גם להיות רציני. בית הוריי היה מקום מרכזי במושב, בית פתוח ומארח. הוריי השרו אווירה נעימה וכיפית, חברים ובני משפחה היו מוזמנים בכל עת.

זכריה: נולדתי בתימן באלג'בי שעל גב ההר. בן למחפוד וזהרה (שרה) כהן. אבי גידל פולי קפה והיה אדם אמיד שאימץ יתומים יהודים בכדי שלא יאסלמו אותם. בין הוריי היה פער של שנים רבות. הם נישאו בתימן וכשהייתי בן חודשיים עלינו לישראל, כאן נוספו למשפחה חגית, אלי, מנחם ומאיר.

עמליה: נולדתי בישראל לשלמה (סלימאן) ויונה (חמאמה) יוסף. אבי הגיע מאזור רִיִימָה בתימן ואימי מכפר בשם עִיטוּמָה. הוריי נישאו בשידוך כפול בו נישאו שתי אחיות לשני אחים: האחיות יונה ובדרה (לבית דהרי) נישאו לאחים שלמה ויחיא. על פי הכתובה מחופת הוריי השם המקורי של המשפחה הינו צ'עיארי.

אחרי הנישואים התגוררו הוריי בריימה ושם נולדו זהרה, קדיה ושמעון. הם עלו לישראל יחד עם המשפחה המורחבת במבצע "על כנפי נשרים" ונשלחו למחנה העולים בעין שמר. לימים סיפרו כי לקראת העלייה למטוס הורידו מהם את כל חפצי הערך והתכשיטים, ספרי תורה וסידורים כתובים על קלף, שלא חזרו אליהם מעולם. חלום העלייה לארץ הקודש עבר מדור לדור במשפחה. כבר בראשית המאה העשרים עשה סבי (מצד אבא) את דרכו לארץ ישראל במטרה לבדוק אפשרות לעלייה של כל המשפחה. על פי הסיפור המשפחתי סבא לא היה מרוצה ממה שראה כאן, חזר לתימן והודיע למשפחה שעוד לא בשלו התנאים לעלות. לצערי הוא נפטר בתימן ולא זכה לעלות לישראל עם בני משפחתו.

אחרי כמה חודשים בעין שמר עברה המשפחה לכפר עבודה בהרי ירושלים ומשם לכפר העבודה נוריס (נורית) בגלבע. פרנסת המשפחה בשנים אלו נשענה על עבודתו של אבא, איש גבוה ויפה, בסלילת כבישים. לאחר כמה שנים בישראל הגיעו אל בית עריף והקימו בו את ביתם.

לרכוש השכלה בבית ספר תיכון. אימי שרה יפה ונחשבה כ"זמרת של המושב". בעיקר נהגה ללוות בזמרה נשים בטקס החינה התימני. היא ידעה לשיר את השירים המסורתיים לליווי כלה ועשתה זאת בשמחה. בשנת 1976 והיא בת 42 שנים בלבד, הלכה אימי לעולמה.

עמליה ואני נישאנו והקמנו את ביתנו בבית עריף, נולדו לנו שני ילדים - שריי ואדם, את הבית המקצועי הפכנו למשק עזר. יחד איתנו חי כל חייו אחי מאיר, שעבד כדוור של המושב והלך לעולמו בשנת 2022.

אל מושב בית עריף הגיעה משפחתי יחד עם אחיה של אימי, אליעזר ונחום עפג'ין והוריה. תחילה קיבלה המשפחה משק חקלאי אך אבי היה מבוגר מאוד והתקשה לעבוד בשדות. על כן העבירו אותם לבית מקצועי ללא נחלה. כדי לפרנס את המשפחה עבדה אימי במשק בית ובחקלאות במושב בני עטרות. כאשר מלאו לי תשע שנים אבי נפטר. אימי נשארה אלמנה מטופלת בחמישה ילדים צעירים.

אימי שרה הייתה אישה יפה, מלאה שמחת חיים. תמיד נראתה צוחקת ומתבדחת. אישה חכמה שידעה להתמודד עם כל העומד בפניה והצליחה לשלוח את כל ילדיה

שרה כהן (משמאל) עם יעל יוסף ושושנה סייני

חתונת עמליה וזכריה (משמאל) לצידם אליעזר אפגן ושלמה כהן

ה. פנומה המטופלת" ו. אלוף החצר"

רבקה יוסף, פעוטה בת 3 שבועות ממושב בית עריף, נבחרה לילדה המטופלת והמטופחת ביותר בין 35 מועמדים אחרים עד גיל שנה, בהתחרות על אליפות הילד המטופח ביותר שהתקיימה אתמול בבית עריף, בהשתתפות נציגי משרד הבריאות, נציגי הסוכנות ומאות מנוגים. הפעוטה היא בתם הששית של משפחת יוסף, מיוצאי תימן, והוענק לה מדליון זהב ע"י סגן מנהל משרד הבריאות במחוז המרכז, ד"ר י. ויזר. בחירת "הילדה המטופלת ביותר", נערכה בתחנת טיפת החלב המקומית.

לפני כן סיירו המוזמנים בלוית יושב ראש המועצה האיזורית מר דיעין, מר מנחם ערמון, בכל הצרות המושב. לאחר הסיור המקיף החליט חבר השופטים להעניק למר זכריה שוקרי את התואר "אלוף החצר הנקה ביותר", ולאות הנקרה הוענקה לזוכה מערכת כלי עבודה. לאחר כיבוד קל, והופעות אמנותיות של ילדי המקום שהם ברובם יוצאי תימן, נסתיימה החגיגה. משרד הבריאות המחוזי מקיים תחרויות כאלה בכל יישובי איזור המרכז.

מאיר כהן ז"ל

במשך שנים ארוכות היה מאיר דוור דוור המושב. במסירות שאין שנייה לה נהג לרכב על אופניו שלוש פעמים בשבוע כל הדרך עד לדואר המרכזי ברמלה כדי להביא את דברי הדואר אל המושב. בחזרה בבית עריף עבר בין כולם וחילק את הדואר. לא פעם עצר למנוחה קלה באחד הבתים, שתה קפה והמשיך בדרכו.

לאחר שנפצע בגבו התחיל להסתובב במושב על גבי קולנועית שרכש עבורו הוועד. לא היה גאה ממנו בנסיעה עם שלט "דואר בית עריף". ניקיון וסדר במושב היו חשובים לו, בימי פינוי הזבל היה נוסע לאיטו אחרי המשאית, מחזיר את הפחים למקום. בכל פעם שראה פסולת עצר ואסף. אדם מסור ונאמן לבית עריף ולקהילה כולה.

תם מלכה ז"ל ושלום

מספרות הבנות אהובה ותמי.

אמא שלנו מלכה (מלוק) נולדה בתימן, בת לרומיה ויחיא חדד, אחות בכורה מבין 11 אחים ואחיות. בתימן עסק אביה במסחר והיה ידוע כאיש אמיד. אמא סיפרה כי לקראת העלייה לישראל תפרו בשמלות של הבנות כיסים נסתרים בהם החביאו תכשיטים וכסף. כך הצליחו לעלות למטוס עם חלק קטן של התכשיטים.

אבינו שלום נולד בשנת 1934 בתימן, בן ליוסף ורבקה תם. הוא העיד על עצמו כי היה נער עצמאי, ונהג לעשות את הקניות עבור המשפחה בעיר צנעא, מרחק כמה שעות רכיבה על גמל מביתם. בגיל 15 השיאו אותו הוריו לקרובת משפחה בנישואים פיקטיביים, מכיוון שבקהילה היהודית חששו מחטיפת נשים לא נשואות בידי המוסלמים. הוא עלה לישראל כבחור צעיר, יחד עם משפחתו הרחבה וכאן בישראל נפרדה דרכו מ"אשתו". ראשית דרכם בישראל הייתה במחנה העולים בעין שמר, משם עברו לכפר העבודה גורן בצפון הארץ, ומשם עברו לבית עריף, כאן היכו שורש. אבא עבד יחד עם סבא יוסף יחד כשכירים בחקלאות, עד שסבא נפגע מטרקטור. פציעותיו היו קשות והוא נפטר. מאז חיו אבי ואימו רבקה אצל קרובי משפחה.

ההורים הכירו בבית עריף ונישאו. כל חייהם המשותפים נשאו צער משותף על חטיפת בנם הבכור. אמא ילדה בן בכור בבית חולים ויצ"ו בתל אביב. התינוק נולד במשקל נמוך והוכנס לאינקובטור. כעבור שבוע לערך הודיע להם הרופא כי התינוק עולה במשקל בצורה טובה, ויוציאו אותו מהאינקובטור בקרוב. עוד בישר להם כי ביום ראשון אפשר להכניסו בברית אברהם אבינו. שמחים וטובי לב חזרו הוריי לביתם ביום שישי לפני כניסת השבת. ביום ראשון הגיעו לבית החולים והתבשרו כי בנם נפטר. הם לא זכו לראותו. כאשר ביקשו לקבור אותו נאמר להם שכבר נקבר

מבלי להודיע להם, מבלי לשתף אותם. אימי חשדה ולא האמינה לדברים ששמעה. כאשר התחילה לשאול שאלות קשות, היא נענתה בכעס וגירשו אותם מבית החולים. שבורי לב, התאבלו על הבן שלא זכה כלל להגיע הביתה. כל ימיה האמינה אימי כי אחי הבכור לא מת אלא נחטף. בשנת 1996 הלכה להעיד בפני ועדת קדמי שחקרה את נושא ילדי תימן החטופים. היא ביקשה מענה, אך התשובה המאכזבת הייתה ידועה מראש. הוריי קיבלו לידיהם מספר חלקה וגוש ששם, לטענת הרשויות, קבור אחי, אך החיפושים אחרי הקבר העלו חרס. סיפור היעלמותו של אחי ליווה את חיי המשפחה, ועצב נמהל בכל שמחה.

שנה לאחר היעלמו של אחי נולדה להוריי הבת תמי. אחריה נוספו למשפחה גם אהובה, יוסי ולימור הבת הצעירה. גדלנו בבית מלא חום ואהבה. בית שהקפידו בו על המסורת, לצד היכרות עם סרטים, הצגות ובילויים – אליהם אמא התמידה לקחת אותנו. פרנסת המשפחה נשענה בעיקרה על עבודתו של אבי עם טרקטורים. הוא עבד כאן במושב ובמושבים סמוכים. בנחלה המשפחתית היה לנו גן חי קטן. לאחר שגדלנו, החלה אמא לעבוד בתעשייה האווירית.

אמא הייתה אישה פקחית, חרוצה, הקפידה על ניקיון ודאגה לנו הילדים. היא אהבה להתאפר ולהיות מטופחת. אישה יצירתית שאהבה מלאכות יד. לקראת פורים, לדוגמה, הכינה לנו בעצמה תחפושות יפות ומושקעות. העוגות שלה היו שם ברחבי המושב. היה לנו תנור גז ואמא נהגה להכין עוגות בנות שבע קומות (!) בסיר פלא. לקראת כל חתונה הכינה בהתנדבות עוגה מפוארת ומקושטת, מתנה לחתן ולכלה ביום המאושר. התנור שלנו היה יחיד במינו. כשנפתח חוג אפייה במושב, ביקשו מאמא להשתמש בתנור שלה. אמא הסכימה ואירחה את החוג במשך שעות בחפץ לב. כולם אהבו וכיבדו אותה. את היצירתיות והידע העבירה הלאה לבנותיה. אמא למדה קרוא וכתוב בעזרת מורות חיילות שהגיעו למושב. קריאה בעיתון "מעריב" הייתה מנהג קבוע שלה. מדי יום קנתה את העיתון, קראה והתעדכנה על המתרחש בארץ ובעולם. אבי היה איש משפחתי, סבלני ונאמן למשפחתו ולילדיו. למרות שעבד שעות ארוכות בדאגה לפרנסה, אני זוכרת אותו נכנס למטבח ומסייע לאמא לבשל.

אמא הלכה לעולמה בתאונת דרכים בשנת 2001 והיא בת 61.

ברזילי עליזה ז"ל

מספרת הבת גילה.

עליזה לבית אמסלם, נולדה באוגוסט 1940 במרוקו, בת זקונים לטובה ושמעון. בשנת 1951 והיא בת 11 עלתה לישראל יחד עם אמה ואחיה. אביה, קצב במקצועו, לא זכה להצטרף אליהם. המשפחה גרה בלוד ולאחר נישואיה עברה להתגורר בבית עריף. בשנים הראשונות גרו עם חמותה סעדה חדד, ובהמשך במשק משלהם. המעבר מהעיר לחיי המושב לא היה פשוט לבחורה צעירה, אך החריצות וההתמדה שאפיינו אותה סייעו בעדה. עליזה הייתה אמא מסורה ואכפתית לשבעת ילדיה. היא זכתה לראותם נישאים ומקימים משפחות, ורוותה רוב נחת מהנכדים האהובים.

סיאני שושנה ואהרון ז"ל

מספרת הבת רחל.

אימי, שושנה לבית נהרי, נולדה בשנת 1935 (לערך) במחוז ארחב בתימן. בת זקונים להוריה. אל ישראל עלתה יחד אביה סלימן ובני המשפחה, אימה הלכה לעולמה בתימן ולא זכתה לעלות ארצה. אחרי קליטה במחנה עין שמר הגיעו למושב בית עריף והקימו בו את ביתם. אבי, אהרון סיאני, היה מבוגר בשנים אחדות מאמא. בן זקונים ליוסף וסעדה, אח לרותי ובדרה. לאחר העלייה מתימן התיישבה משפחת סיאני בבית עריף.

הוריי הכירו במושב ונישאו בשנת 1953. הם קיבלו לידיהם את משק מס' 55 והקימו בו בית ומשפחה לתפארת בת חמישה ילדים. אבא עבד בפרדס ותעשייה האווירית. אמא עבדה שנים ארוכות במשק בית. נוסף לכך עבדו שניהם לפיתוח המשק המשפחתי ולאורך השנים היו להם גידולי שדה, פרחים ורפת. אמא הייתה אישה דומיננטית, על פיה יישק דבר. אבא היה נשמה טהורה, איש שקט וצנוע שחי את חייו.

תם שרה והרב אהרון ז"ל

מספרת הבת שרונה.

אבי אהרון תם גדל בצנעא, בן ליחיא וזהרה, אח לטורקיה, עובדיה, מרים ויוסי. הוא למד בבית הדין של צנעא והוסמך שם לרבנות בעודו צעיר לימים. הוא נישא לאימי, שרה זהרה לבית חג'בי ולקח חסות על אחותו טורקיה שהתאלמנה ועל חמשת ילדיה – מחשש שייאלצו להתאסלם.

בשנת 1949 עלו הוריי לישראל ואני בת ארבעה חודשים. עלינו יחד עם המשפחה המורחבת ובני הקהילה. עם הגיעם לישראל נשלחו למחנה עולים. חורף שנת 1950 היה קר במיוחד. שנתיים לפני הילקחו למרום סיפר אבי, כי אחות נגישה אליו במחנה ואמרה לו שבתו התינוקת זקוקה לטיפול רפואי. "אם תיתן לי אותה תקבל שמיכה עבה" הציעה. אבי לא הסכים למסור אותי בשום אופן. הוא החזיק אותי וענה: "היא תהיה איתי ואני אטפל בה. אם תמות זה יהיה בין זרועותיי, ואם תחייה יהיה זה לידי". הוריי והקבוצה עימה הגיעו לארץ עברו אל כפר העבודה גורן בצפון ישראל. לאחר למעלה משנה בגורן חיפשו מקום בו יוכלו להתיישב באופן קבע והגיעו אל אדמות בית עריף, סמוך לשדה התעופה לוד.

לאחר דין ודברים עם הסוכנות היהודית נשאו מאמצייהם פרי ובית עריף הוכרו כמקום בו יקום מושב חקלאי עבור יוצאי תימן. בעת חלוקת המשקים במושב קיבלו הוריי נחלה במרכז היישוב, מול המועדון. יחד עמם התיישבו בבית עריף אחיו של אבי והוריו, כמו גם רבים ממשפחתה של אימי.

מימי הראשונים של בית עריף שימש אבי כרב המושב. מנהיג רוחני המקובל על כל התושבים, איש פשרה, משכין שלום. באמצע שנות החמישים התמנה כרבה של המועצה האזורית "מודיעים" (כיום "חבל מודיעין"), תפקיד בו כיהן עד ליומו האחרון.

לימים סיפר יחיאל דמתי, ראש המועצה באותן שנים, כי לצורך קבלת התפקיד היה על אבי לעבור בחנינת הסמכה בהיכל הרבנות הראשית בירושלים, שם נשאל שאלות קשות במיוחד. לדברי דמתי, תשובותיו של אבי היו מפורטות והעידו על בקיאות שחסרה הייתה אצל בוחניו.

חוכמתו, צניעותו ואופיו הביאו רבים להידפק על דלת ביתנו בכל שעות היממה. בית הוריי היה מקום של נתינה, רוחב לב וחסד. לאחר פטירתו של אבי למדנו על מקרים שונים בהם עזר וסייע לנזקקים מהמעט שהיה לו – בין אם הפריש משכרו לטובת מי שלא מצא עבודה ובין אם השיא תרומה קבועה לאלמנה וליתומים. את הקבלות על תרומתו מצאנו לאחר מותו בתוך הספרים.

בבית עריף התרחבה המשפחה ועם השנים נוספו אליה מלי, מוטי, ששון, מאיר, גילה, אמנון ותמר. כל הילדים, בנים ובנות, קיבלו יחס שווה ומכבד. אמי מורתי ואבי מורי ורבי ז"ל ראו בחינוך ערך עליון ודאגו שכולנו נרכוש השכלה. לאחר שסיימתי את בית הספר היסודי במושב שלח אותי אבי ללמוד בבית יעקב בבני ברק. בפורים הגיע דודי יוסי ז"ל לבקרני והביא לי משלוח מנות. בטרם נפרדנו נישק אותי על הלחי בחיבה. בבית יעקב נרעשו ודרשו שאבי יגיע לבירור. "מה קרה?" שאל אותי אבי. סיפרתי לו את שאירע הוא ביקש ממני לארוז את חפציי ולחזור עימו למושב. כשנשאל מדוע, השיב: "לא אסכים שתקבלי חינוך שאני לא מאמין בו. אם מישהו מושיט לך יד, תשיבי לו. לא להלבין את פניו זה גרוע יותר מהושטת יד".

היה זה עבורי שיעור לחיים על עוצמה פנימית ומסר שאין לוותר על הדברים שאתה מאמין בהם. אבי דאג לשמירה על המסורת עמה הגיע מתימן ונהג לומר: "באנו עם פנים מוארות ולא חשוכות. באנו עם שפה צחה ולא עילגת, באנו לבושים ולא עירומים, באנו שורשיים ולא תלויים. יש לנו עבר עשיר ומורשת יקרה". הוא חנך אותנו להיות בני אדם, לכבד את הזולת באשר הוא ולהיות גאים במורשתנו עתיקת היום.

אבי היה שוחט ורבים מתושבי האזור באו וביקשו שישחט עבורם. זכור לי מקרה שהגיעה אליו אישה לבושה בגופיה וביקשה את אבי שישחט את תרנגוליה. אבי קיבל אותה יפה ולא שם ליבו אל לבושה ומראיה. מאחר וראיתי שהיא חשופה, מיהרתי וכיסיתי את כתפיה במטפחת. אבי נתן בי מבט חודר. לא הבנתי מה עשיתי שלא כשורה. לאחר שהלכה שאל אותי בעדינות: "היא באה אלייך או אליי?". השבתי "היא באה אלייך". "אם כן מדוע נתת לה את הצעיף? שאלת אותה לפני שכיסיתי

אותה?". הבנתי מדבריו שביישתי אותה. "הפכת את התפל לעיקר ואת העיקר לתפל", אמר אבי והוסיף, "הלבנת את פניה לפני אנשי המקום שנוכחו. הישמרי לא לעשות זאת שנית". כל שיעוריו נעשו בעדינות ובמתינות, לעולם לא בריב וכעס.

דיבורו מדוד ונעים הליכות ורוח הבריות נוחה הימנו

אבי מעולם לא ביקש תמורה למעשיו והקפיד על יושר וניקיון כפיים. הוא השיא אנשים וסירב שישלמו על שירותיו או על מונית להגעתו. "אין להם הרבה וזה לא נכון להקשות עליהם כזוג שמתחיל את חיי הנישואין. אני יכול לנסוע באוטובוס" ענה לכל לשואלים. כך גם במאות ובאלפי מקרים של שחיטה, בדיקת כשרות והכשרת עורלה. "שמו איש ישר וצדיק" כתב עליו רמי גבע מגבעת כ"ח, "אוהב שלום ורודף שלום כשמו כן הוא אהרן". הוא נודע במקומות רבים בארץ, מכל העדות והזרמים ביקשו ממנו שישא אותם. זכור לי שנשאל חסיד מבני ברק מדוע בא דווקא אליו "רציתי שיחתן אותי אדם טהור" ענה. אי אפשר לדבר על אבי ולא להזכיר את אמי ע"ה שניהלה את משק הבית ביד רמה ובסדר מופתי עמלה קשה מבוקר עד ליל. הייתה לה שיטה כאשר חפצה להעיר לנו, עשתה זאת בפתגמים בעלי מסר חינוכי וזה עבד הרבה יותר טוב מהסבר ארוך ומתיש. הפתגם שרת אותה בכל המובנים הוא קצר, עניני וקולע.

בשנת 1994 אבי נתבקש לישיבה של מעלה משכן הנצח לאיש ישר ונאמן, גדול בתורה, רב המועצה האזורית "חבל מודיעין", רב בית עריף וחבר ועד המושב במשך שנים ארוכות, מחנך, איש מגשר ומקשר שהקים בית פתוח ובירך כל העובר בשעריו. לב רחום היה לאבי והוא כאב את כאבם של היתומים ואלמנות ושל כל היגעים למיניהם. שירת את הציבור באמונה באדיבות בנאמנות ובמסירות עילאית. מעולם לא הטריח איש ולא לקח לעצמו דבר כמלוא הנימה. הביטוי "טורח ציבור" היה שגור בפיו - לא להרבות בדיבורים ובדרשות ארוכות משום טורח ציבור. לא לעכב בני אדם משום כבודם. אבי אוהב אדם ומוחל על כבודו.

ד"ר ד. ברונר (שלישי מימין) יחד עם הרב אהרון תם ותושבים בימי המחקר הרפואי

**“באנו עם פנים מוארות ולא חשוכות,
באנו עם שפה צחה ולא עילגת,
באנו לבושים ולא עירומים,
באנו שורשיים ולא תלויים,
יש לנו עבר עשיר ומורשת יקרה.”**

הרב אהרון תם

תודות

פרויקט תיעוד הוותיקים והמייסדים של בית עריף החל לפני יותר מארבע שנים. ראיונות אישיים, ראיונות קבוצתיים, העלאת זיכרונות, חיפוש תמונות ומסמכים באלבומים, ובארכיונים, צחוק ודמע.

ראשית הפרויקט בסדנת תיעוד שהכשירה מתנדבות ומתנדבים לביצוע המשימה. בכוחות משותפים נבנתה רשימה ארוכה ומפורטת, שמות המשפחות המייסדות, ההורים, הילדים, אנשי הקשר בכל משפחה. בנוסף למתנדבות ולמתנדבים היקרים, תושבי המושב, הצטרפו למלאכה גם סטודנטיות מלאות מרץ, הוועד המקומי השקיע בצידוד הקלטה ותיעוד ורכזת הקהילה ניצחה על כל העבודה.

תודה גדולה לכל מי שלקח חלק בעשייה המבורכת: היוזמים, התומכים, המתנדבים, המראיינים והמראיינים.

תודה לראש המועצה שמעון סוסן, למנהלות אגף רווחה וקהילה רונית לב ואיריס דליות, לשרית ארנפלד מנהלת משאבי קהילה ולחנה ריחני רכזת תיעוד סיפורי חיים.

תודה לחברי הוועד המקומי בעבר ובהווה, אהרון צברי, דני כהן, זמיר עומסי, מנחם תם, ניסים דמרי, רז לוי, רנית אייזיקס. כמו כן, ליו"ר הוועד היוצא אריק בוטה, ויו"ר הוועד המכהן ירחמיאל חג'בי, שראו בתיעוד הדור המייסד חשיבות עליונה, התעקשו ותמיד היו נכונים לסייע.

תודה לסטודנטיות הילה חג'בי, מעיין זליג ונעמה איתמר, שלקחו חלק בצוות המתעדות. תודה מיוחדת שלוחה לכל המתנדבות, בנות המושב, שהקדישו זמן בסבלנות, ברגישות ותשומת לב לפרויקט: אורית חג'בי, שולה לוי, ליאת הלר פכט, יעל יפת, דבורה כהן, אלינור חזק, מתנה הינדי, רבקה אהרון ומירי תם.

תודה לנוח חדד על הליווי הצמוד והמקצועי במלאכת הדפסת הספר. תודה לאיה חורש שראיינה, ערכה את סיפורי החיים במקצועיות ובכישרון והשלימה את מלאכת התיעוד הענפה עד לסיומו של הפרויקט. תודה לרכזת הקהילה גליה בלוך, על ניהול הפרויקט, העריכה והעיצוב הגרפי, שבלעדיה לא היה ספר זה יוצא לאור.

